

אזכרה

אוסף גליעות מבית צוף הוצאה לאור

פרשת מקץ תשכ"ו • גליון 363

אפריילעכן
חנוכה

חלקת מחוקק ספוז

יריעה אודות אבי משפחת
קצנלעבן הירושלמית
הגאון רבי חיים בנימין הלוי זצלה"ה
ולרגל הוצאה לאור של הספר
"הגהות ספונות" על סדר התורה
ובו מהגהותיו וחדושו
שנתגלו בשנים האחרונות

מלכות יון - ביטול צורת כלל ישראל
מן הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין - שיעור חומש

ההארה שממשיכה מחנוכה
מאירה לנו את החושך שירד לעולם בתרגום
התורה ליוונית
הגאון הגדול רבי משה שפירא - חשבת דרכי

האם יש היתר לטלטל בית חנוכה בשבת?
הרה"ג אהרן שוורצר - בנתיבות העיון

מה יסוד הגדלות של מרן רבי אהרן לייב זצ"ל?
מרן רה"י הגרמ"ה הירש - משנת רמ"ה

האם עדיף להדליק בשמן זית כתית
או בשמן שדולק יפה?
בירור הלכה

ימי שמחה וחלל - אור צדיקים ישמח
מן הגאון הגדול רבי דוד כהן

לדעת

מבית יחיד

תוספת

שבת

עומק הפשט

ביכורי הלכה

מענת יחזקאל

ביכורי הלכה

מענת יחזקאל

שיעור דמיון

בנתיבות העיון

שיעורי בינה

שיעורי בינה

שיעורי בינה

יעל'ת הן

{ אז נדברו }

מחשבה קטנה על מרן

מניני הלכה

מניני הלכה

חנוך

לנער

עניני

פרפרת

פרפרת

משנת רמ"ה

נחלת בנימין

מהשבות טובות

מהשבות טובות

מהשבות טובות

ממגד

פני פרשת השבוע

חשבת דרכי

מאמרי חסד לאברהם

מאמרי חסד לאברהם

כשורה משמחת לעמלי התורה

בשעה

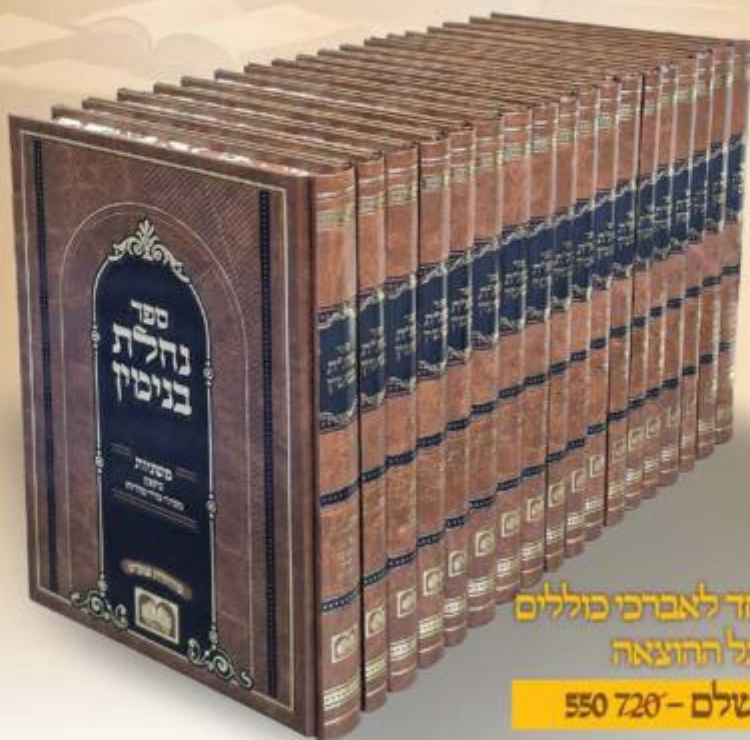
טובה ומוצלחת

יצאו לאור י"ח חלקי "נחלת בנימין"

מתורתו של רבינו ראש הישיבה

הגאון הגדול ר' בנימין סורוצקין שליט"א

על סדר נזיקין, טהרות, תורה ומועדים, הגדה של פסח.

**מבצע מיוחד לאברכי כוללים
להגל החוצאה**

הסט השלם - 550 720

כרך בודד - 35 40

המבצע מוגבל עד כ' טבת

הימים של החינוך

תוכן העניינים

♦ אוסף הדעת ♦

- 3 **ממגד גרש ירחים**
משלחנו של רבינו הגדול
מנן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 5 **משנת דמ"ה**
רבינו מרן ראש הישיבה
רבי משה הלל הירש שליט"א
- 7 **חשבותי דרכי**
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 9 **מאמר לחנוכה**
מרן ראש הישיבה
הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
- 12 **מחשבות טובות**
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 13 **נחלת בנימין**
הגאון הגדול רבי בנימין סורוצקין שליט"א
- 15 **עינינו גל**
מאמרי עין לא ראתה
- 19 **חנוך לנער**
הרה"ג חנוך דרוי שליט"א
- 21 **אז נדברז**
מחשבות לבני הישיבות

♦ אוסף ההלכה ♦

- 27 **שיעורי בינה**
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 29 **עטרת המועדים**
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 31 **עומק הפשט**
דיני הלכה אקטואליים
- 35 **שיעורי ליל שבת**
הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א
- 37 **פניני הלכה**
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 45 **אוצר ביכורי הלכה**
הגאון רבי אברהם טומבק שליט"א
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 50 **מאמדי חסד לאברהם**
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 51 **תוספת שבת**
מעלת השבת וקדושתה
- 53 **מחשבה קצרה על הדף**
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 57 **בירור הלכה**
בירורי הלכה אקטואליים
- 61 **מבחי לדעת**
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

♦ אוסף הפרשה ♦

- 63 **שיעור חומש**
מאת מרן הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 65 **נחל אליהו**
משיעורי הגאון
רבי אליהו דיסקין שליט"א
- 67 **פניני פרשת השבוע**
הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א
- 69 **יעלת חן**
מאת הגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 71 **מבקשי יחודך**
מאמרים בעומק פרשיות השבוע
הגאון ר' מרדכי יוסף זקונינסקי שליט"א
- 75 **מענה יחזקאל**
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 78 **ללכת בדרכי ישרים**
ללמוד מדרכו של
מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 79 **עמק השבוע**
עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
- 91 **בנתיבות העיון**
מאת הרה"ג רבי אהרן שורצר שליט"א
- 93 **עלון לשבת**
הרה"ג שלמה קולדצקי שליט"א
- 97 **פרפרת לחנוכה**
הגאון רבי מיכאל סורוצקין שליט"א
- 99 **חלקת מחזקק ספון**
פרקים במסכת חיי
של הגאון רבי חיים בנימין הלוי קצנלנבוגן זצלה"ה

מערכת 'אוסף גיליונות'

a0554006628@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

מבית 'צוף'

הוצאה לאור

נתן פלדמן

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בטלפון

0554006628

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוקלה"ה

פרשת מקץ - חנוכה (שנה ז') תשפ"ו לפ"ק * גליון 234 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

דבריהם הם זכרונם

ימי החנוכה - זמן לחיזוק בתורה
(מתוך דברי רבינו זצ"ל בכנס
להורי התלמידים בישיבת משך חכמה)

ימי החנוכה מתאימים מאד לכינוס הזה, שהרי גזירות היוונים היו "להשכיחם תורתך", ובימי החנוכה נעשו ניסים שיוכלו לעסוק בתורה, אם כן כל השמחה וההודאה וההלל הם על מה שיש לנו תורה ומצוות, ולולי הניסים ח"ו מה היה איתנו, אם הגזירות היו נמשכות לא היה לנו תורה, ועל זה אנו צריכים להודות ולהלל...

...וזהו ענין ימי החנוכה שנקבעו להודות ולהלל על מה שיש לנו תורה, ובעל הניסים' אנו מזכירים להודות ולהלל לשמך הגדול, ואומרים לשמך הגדול והקדוש כמו במקומות אחרים, רק לשמך "הגדול", ויש לפרש כי הרי ההודאה היא על החסד שקיבלנו, וגדולה היא מידת החסד, כמו שפירש רש"י (דברים גכד) גדלך זו מדת טובך, ומודים אנו על החסד שהיה בימים ההם, שגם אנחנו נהנים מזה, והחסד נמשך עד עכשיו שיש לנו תורה.

יהי רצון שזנכה לסייעתא דשמיא והצלחה ונחת מכל צאצאינו!

קיום מצות הדלקה ע"י הוספת שמן לנר

כתב הרא"ש ב"פ במה מדליקין דכיון דק"ל הדלקה עושה מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח, ויחיינו דכיון שבשעת הדלקה היה חסר השיעור א"כ לא חשיבא הדלקה כראוי וצריך לכבות ולחזור ולהדליק, דהא הדלקה עושה מצוה.

והראג"מ הורו"ז זצ"ל הגהותיו הניח דברי הרא"ש ב"צ, דלמה צריך לכבות את הנר ולחזור ולהדליק, הא הוספת השמן גופה הדלקה חשיבא וחייב עליה בשבת משום מבעיר, וכדאיתא בביצה (כב), ומדוע לא יצא בזה "ח" הדלקת נר חנוכה.

ונראה לבאר, דהמוס"ף שמן בנר אינו מבעיר ממש, רק הוי תולדת מבעיר וסגי בזה לחיוב שבת, אבל לענין הדלקת נר חנוכה לא מהני.

עוד נראה דאף אי נחשבו את הוספת השמן למבעיר ממש, מ"מ לא חשיב מעשה הדלקה, דהדלקה היינו דוקא שלא היתה כאן אש והוא הוליד את האש, אבל כאשר האש דולקת כבר והוא רק מוסיף אש, אף דהוי מבעיר וחייב בשבת מ"מ הדלקה לא הוי ולא מהני לנר חנוכה.

ייעו"ל עוד שהאר"ק בזה בספר חידושי בן אריה מזקנו של רבינו זצ"ל ("ח"א ס"ח").

(אסיפת שמועות חנוכה)

מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח', היינו שהקב"ה שוכן עם מי שהוא עניו, ובחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ב) כתב שיש הרבה שמות לענווה, ומהם דכא ושפל רוח, ויש להבין מהו החלק המסוים בענווה שנקרא דכא.

ונראה כי "דכא" פירושו מי שמדוכא בייסורים, כמו שמצינו בגמרא (ברכות הא), כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו בייסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי וכו' עיי' שם, הייסורים מביאים לידי ענווה, כמו שידוע לאידך גיסא, שאם אדם חי חיים טובים בלי ייסורים עלול להיכשל בגאווה, כמו שכתוב 'פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרן וצאנך ירביון וגו' ורם לבבך', כך גם להיפך מי שמדוכא בייסורים זה מביא לענווה, וזה נקרא דכא.

ובסוטה דף ה' איתא, "ואת דכא ושפל רוח" רב הונא רב חסדא, חד אמר איתן דכא, וחד אמר אני את דכא, ופירש רש"י: איתי דכא - אני מגביהו עד ששוכן אצלי והיינו אשכון את דכא. אני את דכא - אני מרכין שכיתי אצלו, ע"כ.

וזהו שאמר יהודה "דכים אנחנו", היינו שאנו סובלים ייסורים, וזה עושה אותנו געונים, יש ייסורים של יגיעה בתורה, וכל מיני ייסורים, ועל ידי הייסורים יש לנו ענוה, וגם קדושים אנחנו.

טעם לנסים שנעשו בבית המקדש

הנהגה נס פך השמן, היה נס מיוחד שלא היה בו צורך בשביל ההצלה, רק בשביל קיום המצוה, שהיתה חסרה מצות הדלקת הנרות, ונעשה להם נס לצורך קיום המצוה, וזה דבר מיוחד שלא שמענו במקום אחר, ומצינו שהיו ניסים לצורך הצלה, אבל כאן לא היה צורך של הצלה, רק קיום המצוה, שיוכלו להדליק את המנורה בבית המקדש.

ולכאורה הרי הם אנוסים ופטורים, והיו יכולים לחכות עוד שמונה ימים ויעשו שמן יית חדש וידליקו, ומדוע הוצרכו לנס מיוחד כזה, ראשית מה שנשאר פך שמן טהור שלא נטמא, חתום בחתומה של כהן גדול, ועוד נס שמצאו את הפך, וכן מה שדלק שמונה ימים במקום יום אחד, וכל זה אינו לצורך הצלה רק בשביל קיום המצוה.

ואמנם כבר מצינו דוגמת זה, ניסים שנעשו לא צורך של הצלת נפשות, והוא מה ששינו באבות (ה) עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, וכגון שלא כיבו גשמים אש של עצי המערכה, ולא ניצתה הרוח את עמוד העשן, ככל יום היו ניסים גלויים כאלה, שלא היה בהם צורך של הצלה, וצ"ב מהו הענין בניסים אלו.

ונראה בביאור הענין, כי הנה יש דבר משותף לניסים הנזכרים באבות ולנס פך השמן, והוא שכלם ארעו בבית המקדש, ונראה הטעם לה כי ביהמ"ק היה מרכז השראת השכינה לכלל ישראל, וממנו השפעת האמונה לכל תפוצות ישראל, ובמקום קדוש זה ראוי להרבות בחפזות ניסים אפילו שלא לצורך הצלת נפשות כי ע"י הניסים התרבה האמונה ותתפשט בכלל ישראל, ולכן דוקא שם מצינו ניסים מיוחדים כי הניסים שמנה התנא באבות ונס פך השמן בחנוכה, ותכלית ניסים אלו להרבות האמונה בכלל ישראל ע"י חיזוקה במקום המקדש שהוא מרכז השראת השכינה בישראל, אבל במקומות אחרים לא מצאנו שנעשו ניסים שלא לצורך הצלה.

'מה נדבר ומה נצטדק'

מעלות השבטים והחשמונאים

בגמרא שבת דף ק"ה אמרו על פסוק זה, מה נדבר ומה נצטדק? נוטריקון- נכונים אנחנו, קדושים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו, ע"כ. היינו שרמז בזה לחמש מעלות שיש להם: נכונים, צדיקים, טהורים, דכים, וקדושים, ולכאורה אם כן מהו שאמר האלוקים מצא את עוון עבדך, הרי זו סתירה, שהוא אומר שיש להם עוונות, ואם כן אינם צדיקים.

אכן, גם צדיקים וחסידים יכול להיות שיש להם עוון, ונכשלים לפעמים בעוון, ואדרבה מפני שהם צדיקים נותנים להם עונש כאן בעולם הזה, שרשעים נענשים על עוונותיהם בגיהנום, ואילו הצדיקים, דווקא מפני שהם צדיקים, הם סובלים בעולם הזה לכפרת העוון, אבל באמת הם נכונים וצדיקים וטהורים דכים וקדושים.

ויש להתבונן מה כוונת כל הלשונות הללו נכונים צדיקים וכו', ומשמע שיש איזו משמעות מיוחדת בכל מילה ומילה, ומה המשמעות המיוחדת שיש בזה?

ונראה בזה, כי הנה נכונים וצדיקים וטהורים יש לפרש כנגד שלושה דברים שהעולם עומד עליהם, תורה, עבודה וגמילות חסדים (כדאיתא באבות אב), ואמרם "נכונים" היינו בעלי תורה, שדבוקים בתורה, כי נכון הוא אמת, ואמת זה התורה, ו"צדיקים" היינו בעלי מידות טובות בין אדם לחבירו, שלשון צדוקת שיין למידות טובות, כמו שכתוב בתהלים 'צדיק ה' בכל דרכיו', וכתוב 'להלכת בדרכיו' ואמרו חז"ל מה הוא רחום וחנון אף אתה וכו', והיינו חסד ומידות טובות, ו"טהורים" זה בעבודה, בין אדם למקום, כי טהרת הלב שייכת לעבודה, וכפי שאנו מזכירים בתפילה וטורח לבנו לעבדך באמת.

ועל דרך זה ביארונו בנוסח על הניסים בחנוכה ומסרת גיבורים וכו' ורשעים ביד צדיקים וטמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך", דלכאורה צ"ב ששלמא מה שאמרו 'גיבורים ביד הלשים' זהו לפרש גדול להם שניצחו החלשים אל החזקים היפך הטבע, אבל רשעים ביד צדיקים וכו', מה הנס בזה ומה באים לומר בזה.

וביארונו שזכורו כאן שלש מעלות של בני חשמונאי, שהם היו צדיקים, טהורים, ועוסקי תורתך, לומר שזכוכת כל המעלות האלו זכו לנס שנמסרו היוונים בידם, ושלושת מעלות אלו ביארום כנ"ל, צדיקים במידות טובות, וטהורים בעבודה, ועוסקי תורתך הוא תורה, וכמו המעלות שבנונו בשבטים, ובזכות מעלות אלו זכו לנס החנוכה.

וזהו שרמז יהודה באמרו "מה נצטדק", שאנו נכונים, אמיתיים, שדבוקים בתורה, וצדיקים במידות טובות, וגם טהורים, שעוסקים בעבודת השם.

*

אך צריך להבין מה הם שני הדברים הנוספים שאמר "דכים אנחנו וקדושים אנחנו", והנה ענין קדישה מובן, שהוא פרישת מהנאות העולם הזה ותאוותיו, ועל זה אמר "קדושים אנחנו" שאנו מתנהגים בקדישה ובפרישות, אבל צריך ביאור מהו ענין "דכים אנחנו" ולאיוו מעלה נוספת נכתוב לרמוז בזה.

והביאור, כי לשון "דכא" מורה על ענווה, כמ"ש

לחובות ולחלל לעשך הגדול

חנכה - זמן הודאה על הניסים שנעשו אז ועל ההשגחה שבזמן הזה

והנה צריכים להבין למה נס חנכה מחייב אותנו, הלא הניסים נעשו לבני אותו הדור, ומדוע אנו צריכים להודות על זה? אבל העניין הוא, מפני שאם לא היו נעשים להם ניסים למעלה מן הטבע, לא היה נשאר לנו כלום, כי היוונים רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שהיו הרבה מתיוונים בכלל ישראל, ונעשה נס שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כפשוטו, והנס הוא גם בשבילנו שלא הצליחו במזימתם להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואותם הניסים והחסדים נמשכים גם איתנו, שאנחנו קיימים ויכולים לעסוק בתורה ובמצוות, בזכות שנתבטלה גזירת היוונים.

ומסתבר עוד כי בחנכה שהוא זמן של הודאה, חיוב ההודאה הוא לא רק על העבר אלא גם על ההווה, שאנו רואים כל הזמן את ההשגחה שנמצאים בסכנה וחיים ומתקיימים בנס, ורואים את ההשגחה של חסדי שמים לגבי תורה, שיש ברוך השם הרבה בני תורה שעמלים בתורה ולמרות חיי הצער הם מאושרים ושמחים בחלקם, זהו שינוי ממה שהיה פעם שלא החשיבו את כבוד התורה, ועכשיו בני התורה הולכים ומתרבים וכבוד התורה התפשט בעולם, ובעמדתו בימי החנכה אנו חייבים בהודאה גם על זה.

חייבים אנו להרגיש שאנחנו מקבלים כל הזמן חסדי השם, וכאשר מכירים את החסדים ממילא זה מחייב להודות ולהלל עליהם, ואמנם זוהי דרגה שאינה פשוטה, והיא נגד טבע הגוף, כי רק הנשמה מבניה, והגוף אינו מבין את זה, וצריכים לחשוב הרבה כדי להגיע לזה.

עבודת ימי החנכה - לחוש את חיוב ההודאה

והנה דרך הטבע הוא כשאדם מקבל טובה מאדם אחר, הרי הוא מרגיש פלוני עשה לי טובה ואני חייב להודות לו ולשבח אותו, מפני שהוא רואה בחוש את בעל הטובה, ורואה את הטובה שקיבל, שהם דברים גשמיים ומוחשים, והחושים מסייעים לו להרגיש את חיוב ההודאה והכרת הטוב, אבל בדברים ששייכים לאמונה, כמו נס חנכה, שהיה לפני יותר מאלפיים שנה, אדם יכול לחשוב מה זה שיך אלי, הרי הניסים נעשו לאבותינו ולא לנו.

ברם טעות היא לחשוב כך, וכמשנ"ת, שהניסים שהיו בימים ההם שייכים גם לנו, כי לולי הניסים, אם ח"ו היו היוונים מצליחים במזימתם "להשכיחם תורתך", לא היה לנו תורה, והיינו כבעלי חיים, לא כבני אדם, כל האושר שיש לנו היום, שאנו זוכים להיות בני תורה, זה בזכות הישועה שהייתה לאבותינו בימי מתתיהו, וגם אנו חייבים בהודאה ובהלל על אותם הניסים, שעל ידי זה יש לנו תורה ומצוות!

וכדי שתהא הודאה אמיתית, צריכים להבין ולהרגיש את החסד הגדול בזה שיש לנו תורה, ואם לא מרגישים את החסד, זו הודאה רק מן השפה ולחוץ, ואינה הודאה, וצריכים להרגיש את גודל החסד שהתורה היא חיינו, ואז ההודאה היא הודאה אמיתית ממש.

ועוד, שזה דבר לא קל כל כך להרגיש חיוב הודאה כמו שאדם מרגיש בדברים גשמיים כשמקבל טובה ממישהו, שרואה בחוש את האדם שעושה לו טובה ומכיר לו טובה, להרגיש את חיוב ההודאה וההלל בחנכה עד כדי כך - זו מדרגה גדולה מאד!

ודבר זה תלוי באמונה, ככל שהאמונה חזקה יותר, כך מרגישים יותר שחייבים להודות וחייבים להלל למי עשה לנו את הטובה, שהרי בעל הטובה קיים, וגם הטובה נמשכת עד עכשיו.

עיקר תקנת ימי החנכה - להודות ולהלל

הנה ימי החנכה יש בהם כמה מצוות, הדלקת הנרות, הלל, הזכרה בתפילה ובברכת המזון, אבל בתפילה לא מוזכר שעשו תקנה על הדלקת הנרות, וכתוב רק "וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", ומשמע שעיקר תקנת ימים אלו אינה להדלקת נרות חנכה כי אם להודות ולהלל, והם שני דברים, חיוב של הודאה, היינו הזכרה בברכת המזון ובתפילה, וחיוב של הלל.

מטרת הדלקת הנרות - אמונה - שעל ידה יבא להודאה

ויש לפרש עוד שהכל ענין אחד, הדלקת הנרות מביאה לידי הודאה והלל, כי הנה טעם התקנה של הדלקת נרות חנכה הוא לפרסומי ניסא, היינו לפרסם את הנס שהספיק השמן לשמונה ימים, ומהו הרווח והמטרה בפרסום הנס? להביא לחיזוק האמונה שהכל בידי שמים ויש השגחה וניסים למעלה מן הטבע, וכשיש זכויות ומסירות נפש זוכים להשגחה למעלה מן הטבע, לפי הזכויות זוכים לסייעתא דשמיא, ככל שיש יותר זכויות ומסירות נפש, כך יש יותר סייעתא דשמיא.

נמצא שהמטרה של הדלקת הנרות היא להביא לחיזוק האמונה, וכאשר האמונה מחוזקת ממילא באים להודאה והלל, מי שהוא בעל אמונה הרי הוא מודה ומהלל להקב"ה, מפני שמאמין ויודע שכל מה שקיבל זה חסד מן השמים, ומרגיש הכרת הטוב, ומבין שהוא חייב להודות ולהלל להקב"ה על הניסים שעשה לו.

החילוק בין 'הלל לבין 'הודאה'

והנה ההודאה וההלל הם שני עניינים. הודאה היינו להודות להקב"ה על החסדים והטובות שעשה עם אבותינו, כי כשאדם מקבל טובה ממישהו, הוא מרגיש הכרת הטוב ואומר לו תודה, וגם הודאה מלשון "הודאת בעל דין" שאנו מודים שקיבלנו את הטובות בחסד ולא בזכות, וכמו שהודאת בעל דין מחייבת כך גם ההודאה שאנו מודים ומכירים בחסדי השם"ת מחייבת אותנו לומר תודה, וכפי מה שאדם מכיר יותר את הערך והחשיבות של מה שקיבל כך גם חיוב ההודאה גדול יותר, ומי שאינו מכיר טובה הרי הוא כפוי טובה, וזהו החיוב בחנכה להודות על החסדים שנעשו עם אבותינו.

והלל הוא עניין נוסף של שבח, היינו לשבח ולספר בגדולת השם, והשבח הוא ביטוי של הכרת החשיבות [וכמו שאמר (כתובות יז, א) הלוקח מקח מן השוק ישבחו בעיניו, והיינו כדי להראות חשיבותו של המקח], וחיוב זה הוא בנוסף להודאה, כי ההודאה אינה מחייבת את השבח, ויכול להיות שאדם מכיר טובה למיטיב, אבל אינו יודע אם הוא אדם חשוב שצריך לשבח, ובימי החנכה מלבד ההודאה יש גם חיוב של הלל ושבח, כיון שרואים את כוח הנס של שינוי הטבע, שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, וכשרואים גבורות השם"ת צריך לשבח עליהם.

וכמו שביאר מרן הגר"ז זצ"ל (עיין חידושי מרן הגר"ז על התורה עמ' 801) את הפסוק (תהלים קיז, א) "הללו את השם כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו", והיינו שהגויים צריכים להלל להקב"ה, אומות העולם שרואים את הגבורות חייבים רק להלל ולשבח, אבל אנחנו יש לנו חיוב נוסף, גם חיוב ההודאה על החסדים והטובות שעושה הקב"ה עימנו, וכששמים לב רואים את השגחת הבורא ית' עלינו וחייבים להודות על זה, ובנוסף ההלל יש הרבה משני הדברים הנ"ל, הודאות וגם שבחים.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת מקץ-חנוכה תשפ"ו

הוראת שעה

יסוד הגדלות של מרן רבי אהרן ליב זצ"ל - לחיות את העולם הבא
[מתוך הספד לרגל האייראצייט לרבינו מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל]

ניתן לתאר את מרן ר' אהרן לייב זצ"ל בשתי מילים - 'קדוש וטהור'. 'קדוש' - מירושו שעבודת ה' שלו היתה משהו שונה לגמרי ממה שאנו רגילים. 'וטהור' - מדות מצוינות, ענוה, היו לו מעלות רבות - היה מודקדק במצוות בצורה מופלגת, מחמיר מאוד, ירא שמים בצורה נוראה, ועוד ועוד, אבל היה מיוחד בעיקר בשני דברים, שכל הזמן הוא עבד עליהם: **האחד - מה היא תכלית החיים, והשני - חשיבות התורה.**

היה מתמיד עצום, ישן בסה"כ ארבע שעות ביממה, ולא לתקופה קצרה, אלא נהג כך עשרות בשנים, עד שזכה להגיע למדרגות הגבוהות ביותר, למד במסירות נפש ממש, וכמו שכתוב במדרש תנחומא (נח פ"ג) 'שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שישקע עונג העולם', דהיינו שכדי לזכות לתורה שבע"פ צריך לוותר על תענוגים וכבוד, ורק מי שמוכן למסור נפשו על התורה זוכה. וככה הוא היה. מסר נפשו על התורה - וממילא הוא זכה.

הוא זכה להיות בקי בש"ס, כך העידו עליו גדולי עולם, שהיה בקי בש"ס, וכן שהיה אפשר לשאול אותו בארבע חלקי שו"ע. היה גדול מאד בתורה, וזה בא מכח לימוד של שנים ע"ג שנים במסירות נפש כל הזמן, זה מה שהביא לו את ההצלחה בתורה.

רבינו בחי' מביא (בתחילת פר' חיי שרה), את דברי הכתוב במשלי (טו כד) 'אורח חיים למעלה למשיכל למען סור משאול מטה'. ואומר על כך 'שלמה ע"ה הודיענו בכאן, כי המשיכל המכיר תכונת העולם הזה שהוא עולם ההפסד, הוא יודע אורח חיים למעלה בעולם העליון הנצח, ועל כן מסיר ומסלק עצמו מתאוות העולם הזה ולא יעשה ממנו קבע'.

אפשר לומר על ר' אהרן לייב זצ"ל שלא היה לו שום היסח הדעת מהעו"ה, בלי שום גוזמא, בשום רגע לא היסח דעתו מכך, הנידון סביב כל דבר היה האם זה יותר עו"ה או פחות עו"ה, כי מה שהנחה אותו בכל צעד ושעל, הוא חי את העו"ה כל היום, זה מה שהוא היה.

הוא חי לגדל ענייני את דברי המסילות ישירים, 'יסוד החסידות ויורשו העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו'. אדם צריך לדעת מה החובה שלו, ומה המטרה שלו, ומה המגמה של חייו, 'וזהו מה שהורונו חז"ל שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהינות מזיו שכירתו, זו התכלית, 'שהיה התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא, ומקום העידון הזה הוא העו"ה ב'.

ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם'. דהיינו, שהקב"ה מפעיל ומקיים בכל רגע את כל העולמות. וכפי שהגדיר זאת החזון איש, ש'טבע' היינו ניסים שקורים באופן תמידי ללא הפסק. והסיבה לכך שהקב"ה מנהיג את העולם באופן שיש דברים שנראים כטבע, מחמת שנעשים באופן קבוע, כדי לתת מקום לבני אדם לטעות, ולחשוב שאין מנהיג לעולם, ושהם בכוח מעשיהם יכולים לחדש ולעשות דברים.

ונמצא לפי זה, שהנהגת הטבע שייכת רק באדם שאינו בדרגה כזו שהנס והטבע שווים אצלו, ולפיכך צריך לנהוג עמו בניסים קבועים שנראים כטבע, ואם משנים בשבילו את הנהגת הרגילה ועושים לו נס שאינו קבוע הוא חסד גדול, ונחשב כ'סירחא' כלפי שמיא, וכפי שאמר רבי יוסי דמן יוקרת לבנו 'אתה הטרחת את קונן'. אבל מי שהוא בדרגה גבוהה ביותר, שאצלו הטבע והנס שווים לגמרי, וגם בניסים הקבועים הוא רואה נס ולא טבע, אצלו אין כלל הנהגה של טבע, שהרי באמת אין הבדל בין טבע לנס, וכלפי אדם כזה גם עשיית נס מיוחד אינה נחשבת כשינוי מדרך הנהגת הרגילה, ולא הוי 'סירחא' כלפי שמיא, וזו היתה מדרגתו המיוחדת של רבי חנינא בן דוסא.

ולפי"ז יש לומר, שאחר שראו החשמונאים את כל הנסים שאירעו להם במלחמה מול היונים, שהקב"ה מסר גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הם נתעלו מאוד בהכרה הגמורה 'שכל דברינו ומקרינו כולם ניסים', ואין הבדל בין טבע לנס, והגיעו לדעות של רבי חנינא בן דוסא, ובפרט כשינוי לחדש את עבודת בית המקדש, ולפיכך סמכו על הנס, ולא הדליקו את הנרות בטומאה, ואף לא בפתילות דקות, וכן סמכו ליתן גם בלילה הראשון רק שמינית מהשמן הדרוש, כיון שלגבם לא היה שום חילוק בין טבע לנס, ועל כן גם מצד הקב"ה לא היה בזה חסד מיוחד, ולא היה נחשב לשינוי מהנהגת הטבע הרגילה. וממילא עיקר ההודאה בימי החנוכה בע"ל הנסים' היא על המלחמות, אבל נס פך השמן היה כמו טבע.

ומה שקבעו את עיקר ימי החנוכה על הדלקת נרות ופירסום הנס, היינו מפני שזה סימן עבורינו, לאן אנו צריכים לשאוף להגיע, כדי שגם אנו נתחזק באמונה שהטבע כולו הוא מהקב"ה, וכלפי שמיא אין חילוק בין נס לטבע, וזו העבודה שלנו בימי החנוכה, להתחזק בדבר זה.

והדרך לזכות לזה היא רק ע"י דביקות בתורה, שכן ככל שהאדם דבוק יותר בתורה כך הוא דבוק יותר בקב"ה, וככל שלומדים תורה יותר בעמל ויגיעה, יותר בעיון, כך אפשר יותר להתעלות בענין זה שהכל מהקב"ה, ואין חילוק בין נס לטבע. אמנם היצר הרע יודע את חשיבות לימוד התורה בימים אלו, ולכן הוא משקיע הרבה כדי שיהיה ביטול תורה בימי החנוכה. יש כאלה שחושבים שזה 'שוק זמן', ויש כאלה שחושבים שזה 'בין הזמנים'. אך האמת היא שזמן זה הוא הראוי ביותר לגדול בתורה, ובביטחון בקב"ה, וכמו שנתבאר, וצריך להתגבר על היצר' הזה, ולנצל את הימים הללו להתעלות. הקב"ה יכונן להתעלות בתורה ואמונה ודבקות בקב"ה, ויעשה לנו ניסים בזמן הזה לגאולה שלמה, במהרה בימינו אמן.

איתא בשבת (כא), 'מאי חנוכה, דתנו רבנן, כ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון, דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה'.

וידועה קושיית הבית יוסף, מדוע קבעו שמונה ימים, הרי הנס היה רק שבעה ימים, שכן השמן שבכלי הספיק ליום אחד. ותיקן, שחילקו את השמן שבפך לשמונה חלקים, ובכל לילה נתנו במנורה חלק אחד, והיה דולק עד הבוקר, ונמצא שנעשה נס אף בלילה הראשון. והקשה הפרי חדש, הרי יש דין לגבי השמן של המנורה 'תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת כל הלילה מערב ועד בקר' (וימא טו.), דהיינו שצריך לתת בנר שיעור של שמן שיספיק לכל הלילה, וכיצד היו רשאים ליתן בלילה הראשון רק שמינית מן השמן. עוד מקשים, מדוע סמכו על הנס ולא עשו פתילות דקות יותר, ובאופן כזה היה השמן דולק שמונה ימים בלי נס. עוד הקשו, מדוע הוצרכו לנס, הרי 'טומאה הותרה בציבור', ונמצא שהיו יכולים להדליק בשמן טמא.

ישנה עוד שאלה ידועה, מהו הדבר העיקרי שעבורו תקנו את ימי החנוכה, ושעליו צריך להודות, שכן מחד גיסא עיקר מהות ימי החנוכה היא הדלקת הנרות, לזכר נס פך השמן, וזו המצוה המעשית שיש בימים הללו, וזה נעשה את הפסוקי ניסא, ומאידך, בהודאת 'על הנסים' אנו מזכירים באריכות את ניסי המלחמות שעשו החשמונאים, ואילו את נס פך השמן לא מזכירים כלל. ואמנם יש אומרים שזה מוזכר במילים 'והדליקו נרות בחצרות קדשין', אבל עדיין תמוה שלא נזכר הנס במפורש, ובפרט שיש נוסחאות שאינם אומרים תיבות אלו.

והנה נצינו סתירה לכאורה בדברי חז"ל במסכת תענית, האם ראוי לאדם להתפלל לקב"ה שיעשה לו נס. שכן בתחילה מביאה הגמרא שם (כד). את המעשה בבנו של רבי יוסי דמן יוקרת, שביקש מתאנה להוציא פירותיה שלא בזמנה, כדי להאכיל את פועלי אביו, וכשבא רבי יוסי אביו ושמוע על כך, אמר לו 'בני אתה הטרחת את קונן להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה אספק שלא בזמנך', ומת הבן. ואילו בהמשך הדברים מביאה הגמרא (כה). את המעשה ברבי חנינא בן דוסא, שראה את בתו עצובה בכניסת השבת, ושאלה לפשר הדבר, ואמר לו 'כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן והדלקתי ממנו אור לשבת'. אמר לה, 'בתי, מאי אכפת לך, מי שאמר לשמן וידלקו ויאמרו לחומץ וידלקו, והיה אותו הנר דולק לזמן כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה'. ומתבאר מכך שרבי חנינא בן דוסא סמך על הנס, ולא חשש להטריח את קונו. וצריך לבאר במה הוא חלוק מנבנו של רבי יוסי דמן יוקרת, שכעס עליו אביו על שהטריח את קונו.

והביאור בזה הוא על פי דברי הרמב"ם הידועים בסוף פרשת בא, 'שאין לאדם חלק בתורה משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו

ספק פיקוח נפש בהצלת חבירו

'ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הערצ אתי ונקומה ונלכח ונחיה ולא נמות גם אנחנו וגם אתה וגם ספנו' (מג, ח).

וכתב רש"י - 'נחיה ולא נמות', ברעב, בנימין ספק יתפשט ספק לא יתפשט, ואנו כולנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שנתין את הספק ותתפוש את הודאי'. ומבואר שיהודה סבר שמותר למסור את בנימין לספק סכנה על מנת שישל אותם מוודאי סכנה.

מרוע בנימין היה חייב ללכת במקום ספק סכנה

אך קשה שהרי פסק השו"ע (יורד קנ"ז, א, עפ"י משנה תרומות ספ"ח, ורמב"ם פ"ה מ"סוה"ת) שעכ"מ שספק סכנה נחשב כחשדא דמילתא ולא יורה הדין להלכה, וכן אפילו אם העכ"מ ייחור אחד מהם שעומד להריגה פסקו הרמב"ם והרמ"א שאסור למסור להם ולהציל את עצמם, אלא ייהרגו כולם, וא"כ קשה מהי הטענה של יהודה שיש להוריד את בנימין למצרים כדי להציל את כולם, הלא אסור להציל את עצמו בנפש חבירו.

חייב הצלת חבירו במקום שהוא ספק פיקוח נפש

ואפשר שעל בנימין עצמו חל חייב להציל את האחים, היות שהוא בגדר ספק סכנה אבל הם עומדים בסכנה וודאית ועל כן מחויב להצילם.

אמנם סברא זו נידונה בין הפוסקים, ובאמת כך היא שיטת הירושלמי שאדם חייב להכניס עצמו אפילו לספק סכנה עבור הצלת חבירו, אך בשו"ע (ח"מ כ"ח) השמיט את שיטת הירושלמי, וביאר הסמ"ע הטעם דאין להלכה כהירושלמי ואינו מחויב להכניס עצמו לספק סכנה. ומעתה שוב יקשה מנין ההיתר להוריד את בנימין מצרימה ולהיכנס בספק סכנה.

ביאור דעת הירושלמי

וליישב נראה להקדים בביאור סוגיית 'חייך קודמין' (נ"מ סב,

א) 'תניא, שנים שהיו מהלכים בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותים שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ולא יראה אחד מהם במיתתו של חבירו, עד שבא רבי עקיבא ולימד 'חיי אחיך עמך' - חייך קודמים לחיי חבירך'.

והקשה החת"ס (ח"י חת"ס ב"מ ס"ט) הלא כל דין 'ייהרג ואל יעבור' שמחייב מסור את נפשו ולא לעבור על 'רצחתי' הוא מטעם שאין נפש נדחית מפני נפש וכמ"ש (יומא פ"ב, ב) 'מאי חזית וכו'', ועל פי זה כתבו תוס' (סנהדרין ע"ד, ב"ה והא אסתר) שאם הוא אנוס להרוג את חבירו בשב ואל תעשה אינו מחויב למסור את נפשו ולהיהרג, מאותו הטעם שאין נפש נדחית מפני נפש. וא"כ קשה מהי סברת בן פטורא שצריך לתת מים לחבירו הלא מיתת חבירו נגרמת על ידו רק בשב ואל תעשה, וכמ"כ מהי סברת ר"ע שהוצרך לדרוש זאת מדין 'חייך קודמין', הלא אין עליו שוב חייב למסור את נפשו.

(ואכן הגר"ח מברסלב (ש"נ פ"א ה"ט) הוכיח מכאן בדעת הרמב"ם, שלגבי 'רצחתי' חל דין ייהרג ואל יעבור גם בשב ואל תעשה, משום שברצחתי לא התחדש כלל אפשרות של 'יעבור ואל ייהרג', ורק לגבי דין 'הצלה' התחדש דין 'חייך קודמין' שאינו מחויב למסור נפשו להצלת חבירו ואכמ"ל).

'לא תעמוד' הוא חייב בעצם

וליישב, נראה שאכן הגידון בסוגיא אינו בדין 'ייהרג ואל יעבור' אלא בדין הצלה שכל איש מישראל מחויב בהצלת חבירו מדין 'לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא י"ט, טו).

ונראה כי כל דין וחייב הצלת חבירו אינו רק מחמת התוצאה 'שלא ימות', אלא החיוב נובע מעצם מעשה ההצלה, דהרואה את חבירו שהולך למות ואינו מצילו הרי זו עוולה, ועל כן מחויב להצילו.

ולפי"ז מי שמוחקק במים מחויב להציל את חבירו אע"פ שמחמת זה מכניס עצמו לפיקוח נפש, היות והוא אינו הורג את עצמו בדידים אלא שממילא ימות אם זה נחשב כהורג

את עצמו עבור הצלת חבירו אלא רק שאינו מציל את עצמו, וחייב ההצלה שלו כלפי עצמו איננו עדיף מחייב ההצלה שלו כלפי חבירו.

ומשום כך סבר בן פטורא שחייב לחלוק עם חבירו את המים מדין 'הצלה', (ומשום שכל אחד מחייב בהצלת חבירו לכן הם חולקים) ורי' עקיבא שחולק על בן פטורא הוצרך לדרוש כן מפסוק 'וחיי בהם'.

ויש לחקור מה התחדש בדין 'וחיי בהם' - האם גדר חדש בחיוב 'הצלה' שהוא משום הצלת נפש חבירו ממיתה ולכן במקום שהוא עצמו ימות אינו חייב להציל חבירו משום סברת 'מאי חזית', ואינו מחויב למסור נפשו אם אינו הורג בדידים וכמו באיסור רצחתי, או שבאמת הגדר הוא כמו שנתבאר שהחיוב הוא מחמת המעשה הצלה לחבירו, אלא שמדין 'וחיי בהם' התחדש פטור אנוס שבמקום שהוא מכניס עצמו לפיקוח נפש הוא פטור מחייב הצלה לחבירו ומדין אנוס [ואף שחבירו ימות מחמת זה נאמר שחייך קודמין ואינו מחויב למסור נפש על החיוב הצלה לחבירו].

ואם נאמר כצד השני יש לבאר את שיטת הירושלמי שבמקום ספק סכנה יש חייב להציל את חבירו, משום שדווקא במקום אנוס פטור מחייב 'הצלה', אבל במקום שיש ספק סכנה אין הדבר נחשב כאנוס, אמנם להלכה נפסק שאף בספק נאמר דין 'חייך קודמין', והיינו שאף ספק פיקוח נפש נחשב כאנוס.

במקום מיתה וודאית מחויב להציל אף בספק

ומעתה יש לומר במקרה שיש חבורה של אנשים שעומדים למות מיתה וודאית, וביד אחד מהם להציל על ידי שייכנס לספק סכנה, אזי מחויב הוא לעשות מעשה בדידים ולהכניס עצמו בספק סכנה כדי להצילו, ואין דין של 'חייך קודמין' היות ואין פטור אנוס במקום שאם לא יעשה מעשה הצלה הוא וודאי ימות.

ואם כן, נבין היטב את טענתו של יהודה - שיש לחייב את בנימין לרדת למצרים ולהכניס את עצמו בספק סכנה כדי להציל את אחיו ממיתה וודאית.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

דרך הלימוד (א')

יש לו שיעור בענין 'שבח', שהחזו"א אמר ע"ז שאפשר להתעמק בזה כמו שמדייקים ברשב"א... [כך בערך הוא אמר, יש כמה נוסחאות בעניין]. ועל שיעור זה הוא אמר שבתחילה היה מופרך בעיניו, עד שלבסוף מצא את התירוץ. ומכל מקום הגישה צריכה להיות 'דרך האמת', לא לטייה, אלא לחפש את האמת.

וכן רואים בחוש כמה פעמים, שרוצים לתלות שני עניינים זה בזה, וזה נראה יפה מאד, אך לבסוף רואים שזה לא מתאים עם אחד מהראשונים, שבעניין הראשון אומר כצד האחד, ובעניין השני כצד האחר, וממילא מוכרחים לומר שאין הדברים תלויים זה בזה. במשך הזמן לומדים להכיר פעם ועוד פעם, שלא כל מה שנראה 'אמת ויפה' הוא 'צ"ב וקיים'. פעם, לפני שנים רבות, אמר לי מישוה איהו 'שטיקל תורה', והוסיף לאחר מכן 'אינני יודע אם זה אמת, אבל גישמאק זה בוודאי'. אמרת לו, 'זה בוודאי לא אמת, וגם אינני יודע אם זה גישמאק'...

אגב אורחא, בשיחה האחרונה שהיתה לי עם מו"ר רבי אהרן זכרונה לברכה, כשהלכתי לבקר אותו בחוליו, ודיברתי איתו כשלש שעות, אחד הדברים שאמר לי אז שיש שתי דרכים בלימוד: הדרך האחת, 'שעובדים' על הדרך, שכן מכל הדרך עצמו יכולים להוציא את כל היסודות וכל הסברות, וכמובן שאמר שכן למד רבי חיים בריסקער. והדרך השנייה, שלומדים סוגיא בכמה מקומות, וכן את דברי הראשונים פה ושם, ומדמים בין הלשונות, ומכאן זה מוציאים את הסברות.

מה היא 'דרך האמת' בלימוד? דרך האמת היא לא סוג של דרך לימוד, אלא גישה ללימוד. החפץ חיים לא למד כמו החזו"א, אבל שניהם בוודאי למדו בדרך האמת. ברור שכל אחד צריך ללמוד כפי הגישה שלו, לפי הדרך המתאימה לו, אבל צריך להיות 'צד השווה' בכולם - לחפש את דרך האמת ולא לטייה.

מה זה אומר ללמוד בדרך האמת? פעמים אברך לומד במשך יומיים 'שטיקל' רמב"ן, בעיון ועמל רב, ועולה בידו הבנה עמוקה ונפלאה בשיטת הרמב"ן, נפלא. אמנם כאשר הוא בא למחרת לבית המדרש ואומר את זה לחברו, החבר סותר את דבריו בראיה מפורשת מגמרא אחרת, או מדברי רמב"ן במקום אחר. ואמנם הוא יכול לדחות את השואל, ולומר 'אפשר לתרץ כך או כך', העיקר שהפשט שלו יעמוד במקומו, אך זה לא 'דרך האמת', אלא הוא צריך לומר 'אתה צודק, הפשט הזה לא נכון'.

אמנם צריך לומר קצת הגבלה בזה, וכפי ששמעתי ממורי רבי אהרן זכרונה לברכה, שכאשר אומרים דבר שנראה 'אמת לאמתיה', ויש ע"ז קושיא, אף שודאי צריך לחפש דרך אחרת, אך מכל מקום לא צריך 'למחוק' אותו, אלא ניתן להשאירו בצד, שהרי יתכן שבמשך הזמן יהיה תירוץ על הקושיא. הוא סיפר לי דוגמאות שהיו אצלו, על שיעורים שלו שכבר היו נחשבים כמפורכים בעיניו, ומכל מקום הוא אחז שזה אמת.

חשבת דרכי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

פרשת מקץ

ההארה שממשיכה מחנוכה מאירה לנו את החושך שירד לעולם בתרגום התורה ליוונית [א']

צורת הבית מקבילה כנגד צורת אדם

בהקדם להבנת סוגיא זו יש ללמוד את צורת הבניין של בית המקדש. בית קדשי הקדשים הוא החלק הפנימי ביותר, כפי שנקרא בשלשון חז"ל לפני ולפנים, ההיכל נקרא לפניו, ואילו הם החלקים שיש עליהם תקרה, ויש את העזרה, שבמשכן נקראה בשם חצר אהל מועד. בית קדשי הקדשים הוא מקום הארון, ההיכל הוא מקומם של השולחן המנורה ומזבח הקטורת, והעזרה היא מקום הכיור ומזבח החיצון. ומקומות אלו נחלקים אף באופן הכניסה אליהם. לעזרה יכול להיכנס כל אדם טהור כרצונו, ואף לישראלים יש שם מקום מיוחד להביא קרבנם ולסמוך עליו, ואילו להיכל נכנסים רק לצורך עבודה, להקטרה להדלקה ולסידור וסילוק לחם הפנים, ולקודש הקדשים כידוע נכנס רק כהן גדול ביום הכיפורים, כך היא צורת הבית.

בספר נפש החיים כותב שבית המקדש מקביל לצורת אדם, וכשם שצורת אדם מורכבת ממחשבה דיבור ומעשה כך הוא בבית המקדש, והלפני ולפנים הוא כנגד המחשבה. הכונה בזה כי לשם אין רשות לשום אדם להיכנס, רק באותו האופן המיוחד מאד של כהן גדול ביום הכיפורים, דוגמת המחשבה באדם שהיא בחינת הלפני ולפנים שלו, דבר ששייך רק אליו ואף אחד אינו יכול להיכנס לשם, וכשהאדם רוצה לגלות את המחשבה ולשתף בה מישוהו אחר אין אפשרות אלא על ידי שיוירד אותה לצורה של דיבור, ואז הוא מדבר את הדבר, אבל את המחשבה כמחשבה אין אפשרות להעביר. זה דבר שהוא לפני ולפנים ואף אחד אינו יכול להגיע לשם. זה החלק הפנימי ביותר, הלפני ולפנים של האדם.

ההיכל, זאת הבחינה שנקראת דיבור. בהיכל אנו מוצאים את הפרוכת המבדילה בין הקודש ובין קודש הקדשים שעליה נאמר מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר, והגמרא דורשת על כך (שבת כ"ב ע"ב) "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" כדאיאת התם על המנורה שבכל יום ויום, עד מות שמעון הצדיק שמאל לא היה הדבר קבוע, היה בה נס כעין נס חנוכה דבר המערב, שנתנו בו שמן כמידת כל הנרות והיה דולק עד הערב. מכאן יוצאת עדות לכל באי עולם, מכאן כבר יוצא דיבור הפונה כלפי חוץ ומעיד עדות. זו היא הבחינה המקבילה לדיבור בקומת אדם. הדיבור הוא מערכת היחס של האדם עם אחרים, הפניה אל החוצה אל אחרים.

אף זאת אנו מוצאים כי הדברים הנמצאים בהיכל שייכים למערכת היותר גבוהה לעומת המעשה. שם היה מזבח הקטורת, וכפי שאומרת הגמרא (ברכות מ"ג ע"ב) על הריח, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זהו הריח. וכן אור המנורה נמצא בהיכל הנצרך לצורה מתוקנת של אדם "ומתוק האור וטוב לעיניים לראות את השמש". הריח והאור אלו הדברים היותר עדינים וגבוהים שאינם לגמרי פיזיים. אף לחם הפנים שהיה בהיכל לא היה מזון רגיל, כפי שמצינו ביומא ל"ט ע"א "כל כהן שהיה מגיעו כפול יש אוכלו ושבע יש אוכלו ומותיר". מידה קטנה מאד קבלו הכהנים והלחם היה מתברך במעיהם. באופן, שדבר זה אינו מזון בפועל אלא כאן הוא שורש המזון וממנו הכל היה מתברך. נקודת ההשפעה הראשונה של המזון נמצאת בהיכל. ההיכל מתכוין כלפי חוץ והוא עצמו גבוה יותר, בדומה למה שנקרא דיבור. כשאדם מדבר הוא מדבר תוכן, דברים היוצאים מתוך הדעת, מתוך הפנים, והדיבור מוציא החוצה את הפנים. זאת המערכת הנקראת דיבור, המערכת הזאת היא מה שמצוי בהיכל.

ואחר כן באו בניך לדביר ביתך, מה המכוון ב"דביר"

בנוסח ההודאה שתקנו לנו חז"ל לומר בחנוכה אנו מספרים את עניני הנס "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים.. ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וגו'". נתייחד כאן העניין של "באו בניך לדביר ביתך". צריך לבאר מה בדיוק החלק בבית המקדש הקרוי דביר, ומדוע "אחר כן" הגיעו במכוון לשם.

בספר מלכים בבניין הבית של שלמה אנו מוצאים את הדביר כאחד מחלקי הבית, ומקומו הוא כלשון רש"י ביומא (נ"ב ע"א) "דביר - היא המחיצה לפני הדביר חלל בית קדשי הקדשים שהוא לפני מן המחיצה". זו היא האמה טרקסין המבדילה בין הקודש לבין קודש הקדשים. ומבואר שם בסוגיא שבבית המקדש הראשון היה שם כותל בעובי אמה ובבית המקדש השני לא יכלו לבנות כותל מחמת גבהו ולכן חזרו לעשות פרוכת כמו במשכן, ומאחר שנסתפקו אם מקומו כלפנים או כלחוץ לכן עשו על מקומו שתי פרוכות מזה ומזה שעובי שניהן יחד טפח וביניהן חמשה טפחים. אלו הפרוכות שהיה הכהן הגדול מהלך ביניהן בכניסתו לקדש הקדשים כמבואר שם ביומא כל העניין.

בביאור המילה "טרקסין מפרש רש"י שם ביומא שהוא מלשון פנים וחוץ, ותוס' שם מביאים "מ"מ טרקסין מלשון טרוקו גלי שסגור היה לפנים הימנו הלוחות שניתנו בסיני", היינו, טרוק, מלשון סגירה (כעין המילה שמקובלת היום אולם הכונה הנכונה איננה סגירה בחזקה) וסין, היינו שסוגר על הלוחות שניתנו בסיני.

כאמור, חז"ל מלמדים אותנו בתפילת על הנסים, שאחר הניצחון כשגברה מלכות בית חשמונאי, באו למקום זה של אותה אמה טרקסין, וצריך לבאר העניין בזה.

ליון יש שליטה על ההיכל אולם לא על קדש הקדשים

ההיכל נפל בידי יון. פירוש הדבר, ששליטת יון הגיעה עד ההיכל ועד בכלל, אולם לבית קדשי הקדשים הם לא הגיעו, היינו, שם לא היתה להם שליטה. ואף שיכלו להיכנס לשם ולחלל בכל מיני אופנים אולם אין בידם לשלוט על המקום הזה של בית קדשי הקדשים, ואילו בהיכל אנו מוצאים שיון פרצו בו פרצות, וכידוע זה אחד מאופני החזקות, כמו ששנינו בחזקת הבתים נעל גדר ופרץ הרי זו חזקה, היתה להם שליטה על ההיכל.

המהר"ל אומר רמז בזה. הערך המספרי של המילה "יון" הוא ס"ו והוא במספר אחד יותר מהערך של "היכל". בכיכול בורא העולם נתן אפשרות ליון להתגבר על ההיכל ולשלוט עליו, אולם כל זה בהיכל אבל את בית קדשי הקדשים כאמור הם יכולים רק לחלל אבל אין בידם לשלוט.

בזה יובן גם עניינו של פח השמן שמצאו שהיה מונח בחותמו של כהן גדול. הכהן גדול הוא היחיד שנכנס לבית קדשי הקדשים ומחובר לשם, והפח שהיה מונח בחותמו של הכהן הגדול הוא גבוה יותר מאפשרות השליטה של היוונים, לכן עליו הם לא יכלו לשלוט.

בעזרה הנמצאת בחוץ שם היו מקריבים קרבנות על מזבח החיצון הנקרא מזבח התמיד. על התמיד כתוב "את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי תשמרו להקריב לי במועדו". קרבני לחמי זה כבר כעין לחם רגיל, אכילה רגילה שהיא המחזיקה את הנשמה בגוף. כביכול, כשבורא העולם אומר על עצמו לחמי, הכונה בזה שרצונו של בורא העולם מחובר לעולמנו שלנו, לעולמות התחתונים, כחיבור נשמה וגוף, וחיבור של נשמה וגוף צריך מוון כדי להתקיים. זהו המוון שהמזבח החיצון, מזבח התמיד, היה מביא.

שם במזבח החיצון כבר היו הדברים באופן פיזי, ושם בעזרה אף היו הכיור וכוונתם היו מקדשים את הידים והרגלים, זהו המקום המקביל לבחינת המעשה.

זה הסדר של מבנה בית המקדש המקביל למבנה של צורת אדם. מחשבה שהיא לפני ולפנים, דיבור יש בו קצת פנים וקצת חוץ, צירוף של פנים וחוץ, ומעשה, שכולו חוץ, וכנגד זה יש את הפני ולפנים, את הפנים, ואת מה שנקרא "חצר אהל מועד".

הדיבור הוא נקודת המעבר מהפנים לחוץ

הדיבור, שם היא נקודת המעבר שבין הפנים שבפנים, לפני ולפנים, לבין הפנים. דהיינו בין המחשבה שהיא העומק הפנימי ביותר לבין הדיבור שהוא ההוצאה החוצה. הגילוי של אותו פנים, הוא הנקרא דבר. זהו הדיבור המבדיל בין קודש הקדשים לקודש, בין בית קדשי הקדשים להיכל.

שליטת יון על ההיכל מקבילה לשליטתם על הדיבור

כאמור, בורא העולם נתן ליון להשתלט על ההיכל, והם טימאו את כל השמנים שבהיכל, חוץ מאותו פח שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול השייך לבית קדשי הקדשים. את זה הם לא טימאו ועליו הם לא השתלטו, אבל על כל מה ששייך להיכל הם השתלטו. נמצא כי יון השתלטו על כל מה שנקרא דיבור.

הבנת הדברים, על פי מה שכבר הארכנו לבאר, כי השתלטות יון על העולם באה יחד עם סילוק הנבואה. וכדאיתא בסדר עולם שבשנה הראשונה שמלך אלכסנדר מת הנביא האחרון, ומכוחה ועל ידה של יון נסתלקה נבואה מהעולם.

הנבואה נקראת על שם הדיבור, וכפי שמפרש רש"י (שמות ז' א') כי פירוש המילה נביא הוא מלשון נב שפתיים. הכוונה בזה היא לדיבור שעושה פירות, כי נב שפתיים הוא כלשון תנובת שדה, נמצא כי נביא נקרא על שם שמדבר דברים העושים פירות. כנגד זה עומדת יון, כדברי רבי יהודה הלוי "אל תשית לבך לחכמת יון שאין לה פרי כי אם פרחים". חכמת יון אינה נב, היא אינה תנובה ואין לה פירות אלא רק פרחים, ופי בלי ערך אמיתי.

יון סילקה מהעולם כל דיבור שצריך להקרא נב. היא השתלטה על כל מערכת ההגיון של בני האדם ושלטה עליו שלטון בלי מצרים למשך מאות רבות של שנים. יון השתלטה על כל מערכת הדיבור, דהיינו כל הביטוי בעולם. הדיבור הוא ביטוי של מערכת מושגים ויון השתלטה עליו שלטון מלא. כך על צורת ואופן הדיבור, ואף כיצד לחשוב ולהתבונן ולסדר את הדברים כדי שפאשר יהיה לדבר אותם העל, על כל זה השתלטה יון. זה נקרא שהם טימאו את כל השמנים שבהיכל.

באו בניך לדיבור ביתך לחדש בעולם מערכת של

דיבור

אחרי שבורא העולם מסר טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים, אחרי שנמסרו אלו ביד אלו ונמסרו יון בדינו, אז באו בניך לדיבור ביתך, כדי לפתוח מערכת חדשה של דיבור, דהיינו מערכת חדשה של קשר בין ההוצאה החוצה ובין הפנים. באו בניך לדיבור ביתך, צריך היה להגיע לדיבור, לאותה אמה טורקטין, שפירושה הוא שמסכה את מה שהתקבל בסיני, וכפי שדרשו חז"ל (מדרש תהלים מזמור ל') שהדיבור הוא מקום שדיברות יוצאות לעולם, כי הוא המחזיק בתוכו את הלוחות שבהן נמצאות הדברות, וכן דרשוהו שם מלשון דיבור שממנו יוצא דיבור לעולם.

כתוב בגמרא בע"ז (כ"ד ע"ב) "אמר רב כמאן קרו פרסאי לספרא דביר מהכא ושם דביר לפניו קרית ספר". ספר נקרא בפרסית בשם דביר ונלקח הביטוי ללשון הקודש. כל עצמו של ספר הוא מערכת של דיבורים, וזה נקרא דביר. ובאמה, כל דבר נקרא בשם 'דבר' על שם הדיבור שבו, אבל ההטיה המיוחדת

הזו דביר היא בדבר שכל עצמו בפועל הוא דיבורים. זה הוא הספר, וכמבואר כי מהדביר, משם מגיע הדיבור.

מעתה, אחר שהתגברו על יון וניצחו אותם וחזרה מלכות לישראל, צריך להגיע אל הדיבור. לשם צריך להגיע כדי לחדש וליצור צורה חדשה של דיבור בעולם, אחר שהדיבור של נבואה בטל לאחר שיון סילקה אותו וכבר אינו נמצא בעולם, וכביכול בורא העולם כבר אינו מדבר עם העולם, ונתקיים בנו מה שנקרא בלשון הכתוב מי כמוך באלים וכפי שדרשוהו חז"ל (גיטין נ"ו ע"ב) "מי כמוך באלמים". כביכול בורא העולם הפסיק לדבר איתנו, אבל אנחנו הרי יחיבים לדבר, לכן אננו צריכים לחדש את אותו הדיבור היוצא מבית קדשי הקדשים ומתגלה דרך ההיכל. את אותו הדיבור האמיתי צריכים לחדש.

מיון ואילך אנו מוצאים שהתחילו היחידים להיות מקבלי התורה. סדר מקבלי התורה של משה יהושע וזקנים ונביאים, כל זה הוא המשך של מה שהתקבל בסיני. משה רבנו קבל את התורה בסיני, ויהושע המשיך ממשה, על הזקנים אומרים חז"ל שכולם היו בסיני, והנביאים קבלו את נבואתם מסיני כמו שנתבאר כבר בעבר כי הנבואה היא המשך של מעמד הר סיני. באנשי כנסת הגדולה נתחדשה מסירה אולם עדיין הם היו בגדר של כלל ישראל כולו ולא באופן של יחידים, ואמנם כבר נאמר בהם "הם אמרו שלשה דברים" אולם עדיין לא נאמרו דברים בשם יחידים. אולם, מאנשי כנסת הגדולה, משמעות הצדיק שהיה משיירי כנסת הגדולה ואילך, אז התחילה התורה להיות בידי יחידים, אדם אחד נעשה כלי קיבול להיות מקביל לכל התורה כולה, ותחילת הדבר בשמיעון הצדיק אשר נפגש עם אלכסנדר כדאיתא ביומא וכפי שהארכנו כבר בזה. הוא היה המאן דאמר הראשון שכתוב עליו הוא היה אומר. זו צורת הדיבור החדשה שהתחילה על ידי יון, ובפועל הדבר גדל והתרבה על ידי הניצחון על יון, ומעתה ישנם אמירות ודיבורים של יחידים שלא מצאנו כמוהם עד כאן, והתורה נכנסה לתוך מערכת דיבור של כדבר איש אל רעהו.

מעתה יש בידי בני אדם יחידים, בלא שיקבלו נבואה ובלא שיהיו במעמד הר סיני, רק מתוך יגיעה ומתוך התפיסה שלהם, יש בידיהם את הדיבור שמוסר הלאה את התורה ומעביר את התורה מסיני והלאה. אותו הדיבור, מדבר את התורה, אבל הדיבור הזה הוא דיבור פרטי של בני אדם יחידים, דיבור אנושי, זה חידוש דבר שלא היה.

אחרי שפסקה נבואה ואין את הדיבור מפי עליון, כשחלד אותו הדיבור של נב שפתיים מפי הבורא ואינו קיים בעולם, צריך להגיע לדיבור ולחדש דיבור חדש. דיבור שהוא דיבור אנושי אבל הוא יוצא מבית קדשי הקדשים. זהו "אחר כך באו בניך לדיבור ביתך", לחדש כאמור את הדיבור, וכשאותו הדיבור יוצא מבית קדשי הקדשים טומאת יון לא חלה עליו, שליטת יון אינה קיימת ואינה נמצאת עליו. יון השתלטו על המערכת הזו משום שעדיין לא נתחדש ענין כזה שיש דיבור אנושי שיוצא מבית קדשי הקדשים.

מההיכל יוצאת הנבואה, ומכאן נתחדש דיבור חדש

של תורה

בית קדשי הקדשים זהו מקום הארון אשר בו נמצאים הלוחות וספר התורה שכתב משה רבנו, ומשם יוצא הדיבור המתגלה בהיכל. והנה מצינו כי ההיכל זהו המקום שממם יוצאת הנבואה, וכפי שמגלה זאת המהר"ל, ולומד זאת בפרשה הנמצאת בתחילת ספר שמואל "ונר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'" ואז בא אליו הדיבור. זהו אותו הזמן, כפי שכותב רש"י בתחילת שמואל, של מסירת התורה מזקנים לנביאים, סוף זקנים היה עלי ותחילת נביאים היא אצל שמואל. זקנים לנביאים זה עלי שמסר לשמואל והעביר לו את כל התורה כולה, והנביאים קבלו מ"נר אלקים טרם יכבה ושמואל שוכב בהיכל ה'". מהפסוק הזה לומד המהר"ל שמן ההיכל יוצאת הנבואה, מההיכל המכוון כנגד הדיבור ממנו יוצאת הנבואה.

ואחר כן בא בניך לדיבור ביתך" כדי לחדש את הדיבור אחר סילוק הנבואה, ויבואר הדבר על פי מאי דאיתא בבבא בתרא (ז"ב ע"א) "אע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה". הדיבור הזה לא ניטל מהחכמים, זהו דיבור אנושי הנושא בתוכו הארה של נבואה. מן החכמים לא ניטלה. אין פה גילוי מלמעלה אלא החכמים מדברים אותו מתוך לבם, הם חוצבים זאת מתוך עצמם. זהו דיבור שהם התייעו והבינו. את הדיבור הזה הם מדברים, והדיבור הזה נושא בתוכו את האמת של רוח הקודש, ואלו הם דברי הרמב"ן שם בסוגיא בב"ב "שיועדים האמת ברוח הקודש שבקרבם".

המשך בעז"ה בשבוע הבא

♦ מאמר לחנוכה ♦ מאת מרן ראש הישיבה הנאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א חבר מועצת וראש ישיבת חברון

ימי שמחה והלל – אור צדיקים ישמח

ומבואר דקביעות הימים להיות ימים טובים בהלל והודאה להיות ימי שמחה הוא על נס פך השמן. וצ"ב מהו הענין שנס פך השמן מעמיד את הימים לדורות להיות ימי שמחה.

והנה כתב הב"ח (סי' תער) וז"ל: "ואיכא למידק היא גופה קשה למה לא קבעום למשתה ולשמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו הרשע, וע"כ נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתיה של איסור ושמחה ומשתה של איסור, וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים וגו' ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו', ולפיכך קבעום למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס. אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה וע"כ היתה הגזירה לבטל מהם העבודה... וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה'... לפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב". ולמדנו מדבריו, שעיקר הענין של קביעות היום בהלל ובהודאה הוא להעמיד העבודה שבלב. וצ"ב מאי היינו שעניינם של ההלל והודאה הוא העבודה שבלב, וגם צ"ב מה הענין שכדי להעמיד את עניינו של יום שהחזירו העבודה, באה קביעות היום בהלל והודאה, שהיא העבודה שבלב.

ומש"כ הב"ח שהחטא היה מחמת שהתרשלו מעבודה, והרבה תמהו היכן המקור לדבריו, לכאן מקור הדברים בגמ' סוף סוכה: "מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לסרדיוס אחד ממלכי יוונים, כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק, וכששמעו חכמים בדבר [ופרשי: "לאחר שגברה יד בית חשמונאי"] קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה". ופרשי שם: "סתמו חלונה - של משמרה וכו', משמרתו של בילגה שוהה לבוא כשהגיע שבת שלה לא היו באים, ומוכחא מילתא שאין העבודה חביבה עליה". ובהמשך הגמ' שם: "משום ברתיה קנסינן ליה לדידיה, אמר אביי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה". ופרשי: "אף זה אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן". ומבואר דקודם שגברו מלכות בית חשמונאי היו במצב שאין העבודה חביבה עליהם, והיו מבזים את העבודה. וזה הענין שכתב

א. כתב הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה: "התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל". דברי הרמב"ם צ"ב, היכן מצינו מקור לענין זה שהימים האלה הם ימי שמחה.

ונראה לבאר הדברים, דהנה איתא בגמ' (ערכין י, ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך ברה"ו וביום הכפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני". ועי' ברמב"ם (שם ה"ו) "אבל ר"ה ויו"כ אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה", ומבואר בדבריו שאין אומרים הלל אלא בימים שהם ימי שמחה, דהטעם המבואר בגמ' שאין אומרים הלל ברה"ו ויו"כ שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, הוא לומר דמה"ט אינם ימי שמחה, ואין אומרים הלל אלא בימי שמחה.

לפי"ז מבואר היטב המקור למש"כ הרמב"ם שתיקנו להיות ימי החנוכה ימי שמחה, דכיון שמבואר בגמ' דנתקנו הימים להלל והודאה, מבואר שהם ימי שמחה, שאין אומרים הלל אלא בימי שמחה, ולכן ביאר הרמב"ם דימים טובים בהלל והודאה היינו ימי שמחה. ותוכן הענין דהלל נאמר רק בימי שמחה, כי אמירת הלל היא אמירת שירה, וכמבואר ברש"י במגילה (יד, א) "הלל נמי נימא - שהיא שירה". ואין הלל בא אלא מתוך שמחה, וכמו שאומרים בלשון התפילה "משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם".

והנה מבואר בערכין (שם) שאין אומרים הלל אלא בזמן המקודש לחג, והטעם שאומרים הלל בחנוכה אף שאינו מקודש לחג הוא "משום ניסא", ומבואר דאמירת ההלל באה על הנס. והנה לפי פשוט הדברים, ההלל וההודאה של חנוכה הוא על הנס של הנצחון על מלכות יון, וגם בעל הנסים אין מוזכר אלא הנס של הנצחון על מלכות יון. אמנם בגמ' (שבת כא, ב) מבואר דהנס שנקבע עליו אמירת ההלל הוא נס פך השמן, דאיתא: "מאי חנוכה - דת"ר בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו' שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו' נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה", ופרשי שם: "מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה",

הב"ח "שהתשרלו בעבודה", שבזמן שאין העבודה חביבה ומבזין אותה - מתרשלים בעבודה.

ב. בתפילת על הניסים שהיא ההודאה על ישועת ישראל בגלות יון, מוזכר ענינה של גזירת יון "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", אמנם בדברי חז"ל (ב"ר ב, ד) בא עניינה של גזירת יון באופן אחר, וז"ל: "וחושך - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל", וצ"ב מה הוא עניינה של ההכרזה שאין להם חלק באלוקי ישראל, וגם צ"ב איך זה מתיישב עם לשון חז"ל בעל הניסים שהעמידו את עיקר גזירת יון "להשכיחם תורתך".

והנה עניינה של ההכרזה "אין לנו חלק באלוקי ישראל", מיוסד על לשון הפס' ריש פר' האזינו "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", וביאר הנצי"ב דהיינו שישראל הם חלקו של הקב"ה ממש כיון שנשמתם של ישראל היא חלק אלוך ממעל. וזה כמשי"כ הרמב"ן עה"פ (בראשית ב, ז) "ויפח באפיו נשמת חיים", שהוא "רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו, וזהו שנאמר (איוב לב ח) אכן רוח היא באנוש ונשמת ש-די תבינם". וכ"ה באדרת אליהו (בראשית א, ב) "רוח אלקים הוא הרוח השוכן למעלה מהרקיע אשר עלינו, וזה שאמרו רז"ל שנשמת ישראל חלק אלוך ממעל, ביאורו שהוא חלק מהרוח אלקים השוכן למעלה", וכ"ה ברמח"ל בדעת תבונות (סימן ק"ס) ובנפש החיים (ש"א פ"ז). ולפי"ז מבואר דתוכן עניינה של גזירת יון לומר שאין לנו חלק באלוקי ישראל, שבאה לנתק את ישראל ממקור ומשורש חיותו הרוחנית שהיא בנשמתם שמחוברת לעליונים שהיא חלק אלוך ממעל, ולעשותם ככל העמים, והיינו אין לנו חלק באלוקי ישראל - להפקיעם מלהיות חלק ה' המחוברים לקב"ה בשורש נשמתן בעליונים.

ותוכן הענין בזה, שתבונות יון כל עניינה בחיים חומריים שהם חיים של גוף, ובאו לבטל מעלתם של ישראל שחיהם הם חיים של נשמה, יון באה לכפור בהשגחת השי"ת באור הנשמה שהוא מקיים את הבריאה תמיד, לומר שהעולם הוא עולם של טבע, וכמו כן היא מבטלת את ההארה של הנשמה בגוף, שהם ענין אחד, וכמבואר בברכות (י, א) "הני חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה, מה הקב"ה מלא כל העולם - אף נשמה מלאה את כל הגוף וכו'", והיינו שכל העולם מתקיים ע"י ההארה הרוחנית שה' ממלא אותו. וכמבואר בנפש החיים (ש"ב פ"ה), העולם החיצוני הוא עולם של טבע, ובפנימיות העולם הוא מתקיים בהארה של הקב"ה שהוא מחיה אותו. וכמו כן האדם מורכב מחלק חיצוני שהוא גופו שיש בו כח רוחני פנימי שהוא הנשמה, הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל ממלאה את גופו של האדם ונותנת לו מציאות רוחנית, ותרבות יון סוגדת לתרבות הגוף - החיצונית, ובאו לבטל הכח הרוחני של מעלת ישראל שהיא הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל - ומעמידה את הגוף כמרכז החיים.

לפי"ז מבואר הענין שבאו בידד ב' הגזירות של יון, הגזירה לבטל את מעלת הנשמה ולומר שאין לו חלק באלוקי ישראל. דהנה כתב החינוך בהקדמתו, לבאר הענין "שתנן השי"ת תורה

יקרה כזו לבני אדם", וז"ל: "כי הנה ברא בעולמו שכלים נבדלים והם המלאכים וכו', וברא בארץ בריות גופניות בלי שכל כלל, והם הבהמות והעופות. ועוד ברא בארץ בריות גופניות בשכל והוא מן האדם, שאע"פ שהחומר והשכל הפכים גמורים, עירבם ביחד בגודל חכמתו ועשה בהם את האדם. ואם כן עכ"פ יתחייב שיהיה אותו שכל המעורב בחומר והוא האדם, יודע יצרו ומקורו כדת להשלים הכוונה בבריאתו. ואם לא התורה שנתן לו, ימשך השכל אחר החומר בכל תאוותיו לגמרי, ונמשל כבהמות נדמו". וכבר ביאר הרמח"ל (דרך ה' ח"א פ"ג אות ב) דכח החומר הוא כח הגוף, וכח השכל הוא כח הנשמה: "האדם מורכב משני הפכים, דהיינו מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי ועכור, שכל אחד מהם יטה בטבע לצדו, דהיינו הגוף לחומריות והנשמה לשכליות, ותמצא ביניהם מלחמה, באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ואם יניח האדם שינצח בו החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו". ומבואר בדברי החינוך, דבלא התורה בטלה מעלת הנשמה, וימשך כח השכל שהוא מכח הנשמה השכלית אחר החומר, ותבטל מעלת האדם להיות נמשל כבהמות נדמו.

וזהו הענין המשותף בב' גזירות אלו, דהדרך לבטל כח הנשמה מהגוף הוא ע"י להשכיחם תורתך, שרק בכח התורה מתגבר כח הנשמה השכלי על כח הגוף, ובלי התורה נמשכת הנשמה אחר הגוף ונשפלת עמו. ולכן גזרו יון להשכיח תורה מישראל, ובזה תבטל מישראל את מעלתם שהיא מעלת הנשמה השכלית חלק אלוך ממעל.

וענין זה מיוחד להארה של לימוד התורה, וכמבואר ברמח"ל בדרך עץ חיים: "כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה, אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גזי מרומים, גזי הבורא ית"ש, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה". ומבואר שהחיבור של האדם מישראל אל שורש נשמתו הוא בכח התורה, שהיא האור המאיר בנשמתו להגיע אותו אל גזי מרומים. ולכן הדגישו ב'על הנסים' "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך", שקודם כל באו להשכיח תורה מישראל, להפקיע אותם משורש נשמתם בעליונים, וע"י שיתבטל כח הנשמה יתקיים "להעבירם חוקי רצונך", שתהיה מערכת החיים של ישראל ככל הגוים בחיי הגוף, ויתנתקו מהתורה ומהמצוות.

והנה לשון חז"ל שהבאנו: "וחושך - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל". והפס' שאחרי "וחושך על פני תהום" הוא "ויאמר אלקים יהי אור", וביאר שם האוה"ח הק', דענין האור הוא "רוח אלקין קדישין נשמה קדושה וטהורה, או ירמוז אל התורה כי היא האור הנערב ולה יקרא אור דכתיב 'ותורה אור', והמכוון אחד כי בחינת הנשמות הקדושות הם בחינת אור התורה ובעל נפש הוא בעל תורה, והוא אומר 'ויאמר אלקים יהי אור', שהיא הנשמה שאורה רב להיותה חצובה מתחת כסא כבודו יתברך חלק אלוך ממעל שלחה ה' להאיר על האדם לבל יטבע בטיט היצה"ר". ולדברי

השמחה האמיתית". והיינו דההכרה בתכלית האדם ובמעלת התורה והמצוות, היא יסוד העבודה בשמחה. ולכן ההודאה שהיא העבודה שבלב הבאה להכיר את תכלית האדם ואת מעלת התורה והעבודה, הוא התיקון על ההתרשלות בעבודה.

ומצאנו מקור שעיקר ענינו של ההלל וההודאה הוא בהתבוננות בענינה של ההודאה, דהנה לשון הרמב"ם "מצות נר חנוכה מצוה חביבה הוא עד מאד וחייב כל אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל-ל והודיה לו על הנסים שעשה", וצ"ב מה הלשון "וחייב כל אדם להזהר בה". ונראה דהנה כתב המסילת ישרים (פ"ד) "ענין הזהירות שיהיה האדם נזהר במעשיו ובענייניו, כלומר מתבונן ומפקח על מעשיו ודרכיו", ומבואר שעיקר ענינה של הזהירות הוא ההתבוננות, ונראה דזהו מש"כ הרמב"ם שצריך להזהר במצות נר חנוכה, דהיינו הזהירות של ההתבוננות בתוכן המצוה, שהרי מבואר ברמב"ם שענינה של המצוה הוא להוסיף בשבח האל-ל והודיה לו על הנסים שעשה", וכיון שעיקר ענינה של המצוה הוא ההודאה אין שייך לקיים הודאה בשלימות אלא מתוך התבוננות בתוכן המצוה, לבוא מתוכה להכרת הבורא ולהודות לו על הנסים.

ה. ונראה שזהו תוכן הענין שנקבעו הימים לדורות להיות ימי שמחה, דהנה כתב הגר"א (משלי יג, ט) "אור צדיקים ישמח - היום נקרא אור, כמ"ש ויקרא אלקים לאור יום, ועוה"ב דומה ליום, ועוה"ז דומה ללילה, ומה שמאיר בלילה הוא הנר, וצדיקים עיקרן האור שהוא עוה"ב, ורשעים עיקרן עוה"ז שהוא הנר וזהו אור צדיקים ישמח שאורם יתחדש תמיד, ומ"ש ישמח לשון יחיד - שתמיד האור שלמטה משתוקק שיתוסף לו עוד אור, וזהו האור של הצדיקים מה שכבר השיגו זה האור ישמח מפני שיתוסף תמיד עוד אור ולכן ישמח תמיד, ונר רשעים ידעך - שהרשעים עיקרן העוה"ז שדומה ללילה וכן הנר שהוא הגוף, שהוא רמ"ח אברים וב' ידים כמ"ש בזוהר, ונרם ידעך שהם עושין עבירות בגופם ואין להם אור שהוא הנשמה כלל וכו', לכן הצדיקים שעוסקין בתורה תמיד יתווסף אורם, ואף שלפעמים עשו עבירה אין עבירה מכבה תורה, ולכן אור שהוא התורה של צדיקים ישמח. ונר רשעים ידעך, הרשעים שאינם עוסקין בתורה, ואף שלפעמים עושין מצוה שהיא נקראת נר כמ"ש כי נר מצוה וגו' נר רשעים ידעך כי עבירה מכבה מצוה". ומבואר דמערכת החיים של הצדיקים שהם העוסקים בתורה הוא 'אור' של שמחה, כיון שאורם מתחדש תמיד, ומתווסף בהם תמיד עוד אור. ולכן ישמח תמיד, וכמו שמבואר בגר"א בכמה מקומות, ששמחה באה מתוך התחדשות, ורשעים שאינם עוסקים בתורה וחיהם חיים של גוף, והם בבחינת נר, נרם דועך והולך, ואין בהם התחדשות ואין בהם שמחה.

ויתכן שזהו הענין שימי החנוכה הם ימי שמחה, כי בהם העמידו את כח התורה בכלל ישראל בכל הדורות, בבחינת 'אור צדיקים ישמח', שהוא אור הנשמה שמתווסף והולך בהתחדשות של אור התורה, שהיא שמחה. ולכן הימים עצמם הם ימי שמחה, שהם ימים של העמדת נר הנשמה ואור התורה - השמחה האמתית שאדם שמחה באור הנשמה, וזה המעמיד את השמחה שישמח האדם באהבת האל-ל, בתורה ובמצוות.

הרמח"ל שהבאנו הכל ענין אחד, שאור הנשמה החצובה מכסה הכבוד מאיר את אור הנשמה, שהיא חלק אלוך ממעל.

לפי"ז כבר בבריאת העולם מרומז החושך של הבריאה, שהוא מלכות יון הבאה לבטל אור התורה ואור הנשמה, וכנגדה העמיד הקב"ה את האור שניתן באדם להגיע לשלימותו, שהוא אור הנשמה ואור התורה שמאיר את אור הנשמה בחיי הגוף.

ג. נצחון בית חשמונאי העמיד את קיום התורה אז ולכל הדורות, כלשון הרמב"ן (בראשית מט, י) דבית חשמונאי "היו חסידי עליון, ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצוות מישראל", והם חיזקו את כח התורה לדורות הבאים, וכמש"כ הנצי"ב (שמות כז, כ) שמכח נס חנוכה נתרבו הישיבות והעמידו תלמידים הרבה להיות אב"י ורבא, וזה בחיזוק כח המנורה שנתחזק ענינה ע"י נס החנוכה, שהוא מורה על כח התורה שבע"פ. ובכח זה החזירו את העבודה לביהמ"ק, וכמו שאנו מסיימים בעל הנסים: "ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשיך והדליקו נרות בחצרות קדשיך", להדגיש את חזרת העבודה בהדלקת המנורה, שענינה מורה על חיזוק כח התורה. והיינו שגם כח החיזוק של העבודה הוא בכח התורה, שמגביר את מעלת הנשמה על כח הגוף, להעמיד את תכלית האדם לעבודת ה'.

ד. כבר הבאנו את דברי הב"ח, שעיקר הגזירה היה על שהתרשלו בעבודה, והמקור לדבריו בגמ' סוף סוכה, דבזמן מלכות יון היו מבזים את העבודה ולא היתה העבודה חביבה עליהם. ומבואר דתוכן הענין שהתרשלו בעבודה היה מכח שלא היתה חשובה העבודה עליהם ולא עשו אותה מתוך רצון ואהבה. ויסוד הדברים בזה, שזה היה עיקר ענינה של מלכות יון, לבזות ולהשפיל המעלה הרוחנית של עבודת ה', שעיקר ענינה של יון הוא החשיבות של העולם החיצוני וחי הגוף, ומתוך השפעתם נחלשה אצל ישראל מעלת הנשמה השכלית להבין את מעלת העבודה, והתרשלו בעבודה.

ונראה שזהו הביאור בדברי הב"ח, שהתקנה היתה בהלל והודאה שהיא עבודה שבלב, דהיינו שעניינם של הלל והודאה אינו באמירה אלא בעבודה שבלב, דהיינו ההכרה והשמחה והחביבות של התורה והעבודה שזכינו לה בנס החנוכה. דההתרשלות מעבודה באה מחוסר ההכרה במעלת החיים הרוחניים של עבודת ה', ונצחון בית חשמונאי העמיד את מעלת הנשמה, שהיא ההכרה והמעלה של עבודת ה', וכלשון רבנו יונה בשע"ת (ש"א, י) "הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו", וזהו עיקר המעלה של עבודת ה', בעבודה הבאה מתוך הכרה ורצון. וכמבואר ברמב"ם בסוף הלכות לולב: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא" וכתב המ"מ שם: "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלויים בדברים בטלים שאינם קיימים, אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה והחכמה היא

מה שבת טובה

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 104

ההודאה וההלל שבתפילה - חנוכה

השבוע, בימי החנוכה שנתקנו 'להודות ולהלל לשמך הגדול', נרחיב מעט בענין ההודאה וההלל.

שכפי שנתבאר אלו שני חלקים מרכזיים בתפילה, בנוסף לחלק הבקשות שבתפילה. לעיתים ההרגשה כאשר האדם נישג לתפילה ממוקדת בחלק הבקשות שבתפילה, מפני שאופן טבעי האדם מרגיש יותר את מה שחסר לו, והוא מרגיש שככל שיבקש בצורה יותר טובה יהיה לו טוב יותר, לעומת חלקי ההודאה והשבח שמלבד שהאדם מרגיש באופן טבעי שמה שיש לו הוא שלו, ורק בדברים חדשים ומיוחדים הוא מרגיש צורך להודות, בנוסף ההרגשה היא שזה לא כ"כ חשוב ואין בזה כ"כ תועלת להודות ולהלל.

אמנם כאשר מתבוננים בתפילה רואים שרוב זמן התפילה מוקדש להודאה ושבח, ורק מיעוט זה בקשות, ומבואר שחלק גדול מחשיבות התפילה זה דווקא חלקי ההודאה והשבח.

בשביל להתחבר להודאה ושבח עלינו להבין את חשיבות הענין, מפני שאם לא נרגיש מספיק ענין להודות ולשבח את הקב"ה, נעשה את הדברים בצורה שטחית ובלא חיבור פנימי, בדומה לעבודת פרך שהיה לבני ישראל במצרים שבנו את פיתום ורעמסס דאיתא בגמרא (סוטה י"א). שהיו בונים והבנין היה נופל או נבלע בארץ (מחלוקת רב ושמואל), והיו 'למען ענותו בסבלותם', מפני שעשית דבר ללא תועלת זה עינו גדול, וממילא ככל שנבין יותר את התועלת שבהודאה והלל יהיה לנו יותר חיבור וסיפוק מכך.

וכעין זה כתב בספר החינוך (מצוה ת"ל - ברכת המזון) וז"ל 'צריך אתה להבחין כי באומרו תמיד בברכות ברוך אתה השם, או יתברך, אין המשמעות לפי הדומה להוסיף ברכה במי שאינו צריך לשום תוספת חלילה, כי הוא האדון על הכל, וכל הברכות הוא מחדש אותן וממציא מאין, ומשפיע מהן שפע רב באשר תהיה שם רצונו הטוב, על כן צריכים אנו לחפש כוונת הענין מהו, ולא נוציא זמננו במה שהעסק בו תמיד מבלי הבנה בו כלל' עכ"ל.

אם מתבוננים רואים שענין ההודאה והשבח תופסים מקום מרכזי מאד בעבודת השם, עד כדי שניתן לומר שמי שאין לו הרגש וחיבור לדברים חסד לו דבר בסיסי ויסודי, ונביא על כך מספר מקורות.

חשיבות ההודאה וההלל - הרמב"ם (סוף פרשת בא, הובא בגליון 201) כתב וז"ל: 'זכונות כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחונתו מלבד שידע האדם וידה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפני ברויתך אנחנו'. ורבינו יונה (שערי תשובה שער ג') מונה 'מעלות עליונות שהם מצוות עשה, והמעלה הרביעית היא התבוננות בגדולת ד', והחמישית היא זכרון חסדו והתבוננות בהם. עבודת זו של קניית מעלות פנימיות רוחניות זו עיקר מטרת האדם בעולם, וכפי שמסיים רבינו יונה 'לכל אחת מהנה כמה מדרגות, ובעבור המעלות האלה נברא האדם, ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים שנברא בעבורם'. ויע"ב במסילת ישרים בהקדמה משי"כ בענין זה. ביהל אור (פרשת וישלח) מובא בשם הגר"א ש'אילו יעדר ח"ו אפילו רגע אחד שלא יתא' ח"ו מי שמכיר בכבודו וגודלו, היה נשאר העולם כלא היה'. זהו נוסח שמצינו עוד רק על עסק התורה, ואנו רואים כאן את עוצם חשיבות ההכרה בגדולת השם

עשיית המצוות מכח חיוב ההודאה וההלל - בחובת הלבבות השער השני הוא שער הבחינה שם מבאר את חובת התבוננות בגדולת חכמת הבורא והטבתו לנבראים, ושזה מביא את האדם להודאה לבורא, ולעבודת הבורא כראוי. ובעשר עבודת האלוקים מעמיד את חובת המצוות מכת ההכרה בטובות ד' 'יברך לאדם, וכ"כ רבינו (אבות א' ג') שצריך לעבוד את ד' לא בגלל השכר אלא 'מפני חסד שנמלו על אחת מאלף אלפים, ומפני מעלת הרב שהוא ראוי לכך, וזו היא עבודת ד' מאהבה. וכן במסילת ישרים בדרכי קניית הזריות כתב שעי' 'ההסתכלות ברוב הטובות, שהקב"ה עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו ממת הלידה עד היום האחרון, מביא למידת ההזיות, כי כל מה שירבה להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלל יתעצל ויתרפה מעבודתו. כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמול לו טובותיו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקיים מצותיו. ויע"ב בדברי המהר"ל בדרכי קניית החסידות.

הרמב"ם הלכות ברכות כתב 'כללו של דבר לעולם יצחק אדם על העתיד לבא ויבקש רחמים ויתן הודיה על מה שעבר ויודה וישבח כפי כוחו, וכל המרבה להודות את ד' ולשבחו תמיד הרי זה משובח'.

המסילת ישרים בדבריו בענין התפילה שצריך לצייץ 'אין הוא בא ונושא ונותן עמו משם

יתברך' ממשיך שם ואומר 'אחר שיקבע זה בדעתו, צריך שיתבונן על רוממותו יתברך, אשר הוא מרומם ונשגב על כל ברכה ותהילה, על כל מיני שלימות שתוכל מחשבתו לדמות ולהבין'.

בסיסם פסוקי דזמרה בשבת אנו אומרים 'שכן חובת כל היצורים להודות להלל' וכו'. המשנה ברורה (תחילת סימן ה' העוסק בכוונת הברכות) כתב 'זה לשון ספר חסידים סימן מ"ו 'כשהוא נוטל ידי או שמברך על הפירות או על המצות השגורות בפי כל אדם, יכוין לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם להנות מהם וצויו על המצות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהגו ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב, ועל דבר זה חרה אף ד' בעמו ושלח לנו ביד ישיעה ואמר "ענין כי נישג העם הזה בפיו ובשפתיו ככדוני ולבו רחוק ממני", ועי"ש עוד מה שהאריך בגדול העונש עבור זה.

ע"י ההודאה וההלל האדם זוכה להשפעה טובה - עוד מבואר בספרים שמכח השבח וההודאה לקב"ה האדם זוכה להשפעה מהקב"ה לצרכיו, וכמבואר בספר החינוך (מצוה ת"ל) ענין הברכה שאנו אומרים לפניו איננו רק הזכרה לעורר נפשו בדבריו פינו, כי הוא המבורך ומבורך לכול כל הטובות, ומתוך ההתעוררות הטוב הזה בנפשו יחוד מחשבתו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו והוא המלך עליהם לשלחם על כל אשר יחפוץ, אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכותיו. ואחר הזכרה והודאה זו לפניו אנו מבקשים ממנו מה שאנו צריכים דעת או סליחה לעוונותינו או רפואה או עושר וכל דבר.

ימי החנוכה שנתקנו 'להודות ולהלל' הם זמן מיוחד בו מוטל על האדם לחזק את רגש ההודאה וההלל לקב"ה.

מון הגר"א שטיינמן זצוק"ל עורר (כאיל תערוג - חנוכה) 'הנה כל אחד חייב תמיד לתת שבח והודאה לקב"ה על כל מה שנעשה איתו משנולד ועד עכשיו, וכמה חסד הוא מקבל כל הזמן, ולולא חסד ד' אלו מי יודע מה היה מצבו, ובאמת בכל יום אנו אומרים בתפילת שמו"ע 'מודים אנחנו לך על ניסך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת' אבל למעשה זה לא מספיק להרגיש באמירה בעלמא, והרבה פעמים אומרים בלי רגש. ע"כ ראו חז"ל הקדושים וקבעו את ימי החנוכה להודות ולהלל, דהיינו להתרגש ולהרגיש את החובה להודות, שהתורה והתפילה יהיו עם יותר התרגשות, ובפרט בימים אלו שחז"ל הכניסו בהם קדושה יש להתעורר שהתפילה תהיה עם התרגשות אחרת, להרגיש הלל והודאה, ושתצא ההודאה מתוך שמחת הלב'.

מון הגר"א אדלשטיין זצוק"ל עורר בימי החנוכה (תשנ"ה) שכפי שבלימוד התורה שייך ביטול תורה באיכות, כך גם שייך חסרון באיכות במצות ההודאה וההלל, מפני ששלמות ההודאה תלויה בהרגשה הפנימית של חיוב ההודאה, שהאדם מרגיש את הטובה שהוא קיבל, ידע ממי הוא קיבל, ומרגיש שהוא חייב להודות, וכן בהלל צריך להרגיש את גדולת ד', וזו שלימות ההודאה וההלל.

הדרך לחזק את הרגשת ההלל לקב"ה (שזה גם הדרך לאהבת השם וכמ"ש הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב') היא ע"י התבוננות בגדולת הבורא ומעשיו, ועיין בזה בחובות הלבבות שער הבחינה, ובחזון איש תחילת ספר אמונה ובטחון, ובחי' עולם תחילת חלק א' ותחילת חלק ב'.

הדרך לחזק את הרגשת ההודאה לקב"ה היא ע"י התבוננות מה שהיה אילו לא היה לו את הטובות הללו, מפני שחסרון ההרגש בהודאה נובע מכך שהאדם מרגיש שמה שיש לו זה שלו, וממילא ע"י התבוננות שלולא טובות הבורא עליו זה לא היה לו יתגבר אצלו רגש ההודאה, ועיין בחובות הלבבות שער חשבון הנפש שמעמיד (בחשבונות א' - ד') בצורה מפורטת את הטובות שהקב"ה מייטיב לאדם בעצם בריאת האדם, בהשלמת צורתו, בהבריאת הלבבות, בשלל בנות התורה, וכתב שם בחשבונות אלו שייחשוב מה היה אילו היו חסרים לו דברים אלו.

ועי" עשית מעשים מכח הכרה זו, והיינו לעשות את המצוות בצורה טובה יותר מחמת ההכרה בגדולת הבורא ובטובותיו עליו, מעשים אלו ישרישו בקרבך את ההכרה בצורה חזקה ויציבה יותר. וכן שימת לב בתפילה למה שמזכירים בהודאה והשבח, מחזקת הרגשה זו, ועי" יעלה ויתעלה עוד ועוד במעלות אלו, וכמ"ש רבינו יונה 'לכל אחת מהנה כמה מדרגות, ובעבור המעלות האלה נברא האדם, ומה תקות הנברא אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים שנברא בעבורם'.

נמצאנו למדים שענין ההודאה וההלל לקב"ה תופסים מרכזי וחשוב עד מאד בעבודת ד', וחובה על האדם להודות ולהלל וכן להקדיש זמן להגביר בקרבו את רגש ההודאה וההלל, ומלבד עצם מעלות אלו זה יביא אותו לקיום המצוות בצורה טובה יותר, ויהי רצון שזוכה לכך.

נחלת בנימין

רבינו ראש הישיבה מרן הגאון רבי בנימין סורוצקין שליט"א

פרשת מקץ

פניני נחלה

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וַפְרָעָה חֵלֶם וְהָנָה עֶמֶד עַל־הָאָר (מא, א)

הנה בהא דהוצרך יוסף להמתין ב' שנים, איתא במדרש (ב"ר פ"ט, ג), "מפני שתלה בו יוסף בטחונו [בשר המשקים] לזכרו הוּזַק, להיות אסור שתי שנים שנאמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולא בטח על מצרים הקרויים רהב יעו"ש.

והנה כבר עמדו בזה למה באמת נענש יוסף עבור מה שהשתדל אצל שר המשקים להזכירו, וכי סומכין על הנס, ועוד למה ניתוספו לו ב' שנים דוקא. והנראה פשוט בבאיור העניין דבאמת אין לו לאדם לסמוך על הנס ובודאי היה דבין שיוסף ישתדל אצל שר המשקים להזכירו ואין בזה משום חסרון בבטחונו, אך דעיקר הטענה וחסרון הבטחון היה בזה, דיוסף הרי פתר לו לשר המשקים שבעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשכיב על כנך, ר"ל דרך ביום השלישי ישתחרר שר המשקים מבית הסוהר, ועד אז ישאר בבית הסוהר, ונמצא דאין בידו לעזור ליוסף לפני כן.

והנה מה שלא לא המתין לבקש ממנו עד יום השלישי לעת שיצא שר המשקים מבית הסוהר, יש בזה משום חסרון בטחון, דעד ליום השלישי היה צריך לשום בטחונו בה, שעד אז יוציאוהו מהמסגר שבו נמצא, ומה לו לפנות אל רהבים, שבכל אופן אין בידו לעזור לו לעת עתה, ועל יומים אלו שחורר בבטחונו הוא דנענש.

והשאת א"ש מה דהוּזַק להיות אסור עוד שתי שנים, מדה כנגד מדה יום לשנה, דכיון דהקדים השתדלותו ביומיים [שהיה לו לחכות ליום השלישי] נענש ביום לשנה והוּזַק להיות אסור שתי שנים, והדברים מאירים.

ובספרי הוכחתי שבאמת כן אגליא מילתא, דלולי שבקש יוסף משר המשקים להוציאו, היה יוצא ביום השלישי יחד עם שר המשקים. נמצא דהשתדלותו גופא היא שגרמה לו להתעכב עוד שנתים ימים.

ענייני יוסף ואחיו

וַיַּעַן רְאוּבֵן אֶתֶם לְאֹמֶר הָלוֹא אִמְרָתִי אֵלֵיכֶם לֵאמֹר אֶל־תַּחֲטֹא בְיָלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ (מב, כב)

יעוין בספורנו שכתב "הלא אמרתי אליכם אל תחטאו בילד שלא היה מתכוון להמיתכם כשעשה מה שעשה כאשר חשבתם וכו' וגם דמו הנה נדרש שחטאתם לשפוך דם נקי שלא היה בן מות כאשר חשבתם" עכ"ל, והיינו שחשבנו אותו לרודף כמ"ש לפניכ'.

ונראה הביאור בזה, עפ"י מה דאיתא בסנהדרין (עב, ב) קטן הרודף לא בעי התראה. ויעו"ש במהרש"א שכתב דאע"ג דרודף לא בעי התראה היינו רק דלא בעי קבלת התראה ולהתיר עצמו למיתה, אבל הא מיהא בעי התראה כדי להבחין בין שוגג למזיד. ומבואר מדבריו דאע"ג דיסוד הדין דרודף הוא הצלת הנרדף מ"מ ככהאי גוונא שהרודף הוא שוגג לא ניתן להציל את הנרדף בנפשו של הרודף, דאע"ג דגם בשוגג יש מעשה רדיפה מ"מ הרי הא דדוחין נפש הרודף מפני נפש הנרדף ולא דייננן בזה לומר שאין דוחין נפש מפני נפש הוי חיובא דרודף, וכמשי"כ הגר"ח בהלכות רוצח (פ"א ה"ט), אם כן ככה"א שהרודף הוא שוגג א"א להורגו, ומהני זה שהוא שוגג להפקיע מיניה חיוב זה, דאין לדחות נפשו מפני נפש חברו. ויעוין עוד בגמ' שם (עב, א) דמבואר בגמ' דאין עונשין מן הדין שייך גם לעניין הצלת הנרדף וזהו כמ"ש.

מעתה נראה דזהו מה שאמר ראובן נהי דדנתם אותו לרודף, ר"ל דיש כאן מעשה רדיפה, מ"מ אל תחטאו בילד, ר"ל דהוא ילד [לאו דוקא בשנים דהרי היה אז בן י"ז] ואין לו כוונת רדיפה, וככה"א אין להציל את הנרדף בנפשו של הרודף, ובהו אין נפ"מ בין אחר לבין הנרדף עצמו, דנהי דדעת המל"מ (הל' חובל ומזיק פ"ח הל' י) היא דאם אין לו פנאי אינו צריך להתירא, כל זה הוא משום דס"ל דיסוד הדין התראה הוא מכלול דאולי יפרוש מש"ה הו"ל בכלל הדין דיכול להצילו באחד מאבריו וכמשי"כ היד רמה (סנהדרין שם), אבל לדעת המהרש"א בודאי לעולם צריך התראה ואין נפ"מ בזה בין הנרדף עצמו לכל אחד אחר.

הצרה של יוסף היה בזה גם ר'גונו, שכבר אין הוא בטוח בעוה"ב.

פרש"י וז"ל "אף זו מן הדין אמת כדבריהם כן גניבה וב"נ דינו במיתה, ושנית דהיה מורד גניבה ביד אחד מהם כולם נתפשים אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו יהיה לי עבד" עכ"ל.

ו"ל הביאור בזה, דבאמת נתחייב בנימין מיתה בשביל שני דברים, חדא משום שהיה כאן מעשה גניבה וב"נ דינו במיתה, ושנית דהיה מורד במלך, וכמשי"כ הרמב"ן (שם פסוק ט) וז"ל "כי הגונב כוס המלך אשר ישתה בו בזה המלכות" עכ"ל. ומדרהוסין הגביע אשר ישתה בו מבואר דבא לחייבו משום שגנב את הגביע אשר המלך שותה בו. והנה הרמב"ם (בפ"ב מהלכות מלכים ה"א) כתב וז"ל "כבוד גדול נוהגין במלך ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם וכו' אין רוכבין על סוסו וכו' ואין משתמשין וכו' ולא באחד מכל כלי תשמישיו" עכ"ל. וה"נ הכא כיון שגנב את אחד מכלי תשמישיו חייב מדין מורד במלך, ודין זה נוהג גם אצל מלך עכו"ם וכדמבואר בנדרים (סא, א).

מעתה נראה דזהו מה שאמר יוסף אעשה לכם לפנים משורת הדין, ר"ל כיון דיכול לדנוג או משום מורד במלכות או משום מעשה הגזילה, עשה לפנים משורת הדין ודנו כמורד במלכות. וכיון שכן איתא היטב הא דלקחו לעבד ולא המיתו, והוא ע"פ דברי הרמב"ם (בפ"ג מהלכות מלכים ה"ח) וז"ל "כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להורגו וכו' ואם רצה להרגו יהרג וכו' ויש לו לאסור ולהכות בשוטים לכבודו" עכ"ל. ר"ל דמשום דינא דמורד במלכות בידו של המלך לדנוגו כפי שירצה ולאו דווקא במיתה, ולכן לקחו לעבד וכמשי"כ הרמב"ם "ויש לו לאסרו לכבודו" ופשוט.

ואולי יש להוסיף בזה עוד, דאילו דנו משום הגניבה ממילא דגם האחים בכלל העונש, משום דעשרה שנמצאת הגניבה ביד אחד מהם כולם נתפשים, אבל כיון דדנו משום מורד במלך ממילא דרך הוא בעצמו חשוב מורד ולא האחים ודו"ק.

ענייני חנוכה

בדין נרות ההידור

המג"א באו"ח (ס"י תרנ"א סק"ה) כתב וז"ל "כ"כ הרד"א בשם הרמב"ם שאם בשעה שהדליק נר הראשון היה כוונתו להדליק אחרות, א"צ לברך ואם בירך והדליק ואח"כ נודמן לו נרות מברך בכל פעם" עכ"ל, יעו"ש.

ומבאר להדיא דעת הרמב"ם היא דמברך ברכה בפ"ע על הנרות שמדליק מדין מהדיר, וכבר הסתפק בזה הגרע"א בתשו' (ח"ב סי' יג), ויעו"ש שכתב דנחלקו בזה הפד"ח והאליהו רבה יעו"ש.

אלא דהא מיהא צ"ב, דהרי בחי' מרן רי"ז הלוי (סוף הל' חנוכה פ"ד הא) כתב לבאר בדעת הרמב"ם שאין כלל חיוב להדר, וא"כ צ"ע למה יברך עליו והאיך יכול לומר 'צוננו' כיון דאין חייב כלל להדר יעו"ש.

עוד צ"ע דיעו"ש שר"ל בדעת הרמב"ם דדין ואנוהו לא שייך אלא רק לעיקר המעשה, אבל כשפירש ההידור אינו שייך למעשה המצוה כלל, ומש"ה ס"ל להרמב"ם דההידור דנר לכא"א נעשה בהדלקה אחת, ודלא כהרמ"א דיש הדלקה מיוחדת לכא"א, דלפ"ד הא נמצא דההדלקה השניה היא רק משום הידור בלבד והיא נפרדת מעיקר המעשה ולא שייך בה ברכה, יעו"ש.

וא"כ צ"ע דלכאורה היה נראה לפ"ז דאם הדליק ופירש ואח"כ מצא עוד נרות, אין לו להדליק כלל דכל שסילק ידיו מעיקר המעשה נמצא ממילא דההידור שבא לאחר מכן אינו מכלל המצוה ואין זה בכלל ואנוהו.

ובע"כ צ"ל דהא דס"ל להרמב"ם דגם אם מצא אח"כ עוד נרות ולא היה דעתו עליהן בעת ההדלקה חוויר ומברך ומדליק הוא משום דשאני נר חנוכה שהוא מצוה שיש בה שיהיו דכל משך הדלקתו דעדיין מצותו קיימת, וכך כתב הרא"ש בפ"ק דפסחים (ס"י י) דהא דמברך להתעטף בציצית ולהדליק נר חנוכה הוא משום דיש בהם שיהיו מצוה, ובתשו' רע"א (שם) כ' דמה"ט גם לאחר שגמר המעשה הדלקה יכול לברך כיון דעדיין עוסק במצוותם, ואף דאינו עושה מעשה יעו"ש, וא"כ נראה דמה"ט לא חשיב פירש מהמצוה, דאע"ג דעצם המעשה כבר נגמר מ"מ כיון דעדיין מצותו קיימת ונמשכת שייך להוסיף בו הידור, דאע"ג דלעולם אין ההידור בעצם מעשה המצוה, מ"מ כיון דהמצוה נמשכת חשיב שההידור שייך למעשה המצוה.

ולפי זה יש לומר דרק במילה הוא שנחלקו הרמב"ם והטור אם מילה היא מצוה נמשכת לאחר שפירש [עיי' בבית הלוי (ח"ב סי' מז) בביאור מח' הרמב"ם והטור], אולם בכל חנוכה ודאי שיש כאן שיהיו מצוה ושייך קיום דין ואנוהו אע"ג דפירש. ונכל מקום אתיין היטב נמי מש"כ מרן הגר"י דבכה"ג דההידור הוא בזה שיש הדלקה מיוחדת לכל או"א דאז היא נפרדת מעיקר המעשה ואינה נמשכת, והוי כמו שהדליק נרות לאחר שכבה הנר שהדליק, דבכה"ג ודאי דלא שייך להדר, ודו"ק.

בדין הזכרת על הניסים בחנוכה

בהא דאין מזכירין על הניסים בברכת מעין שלש (ועי' הגר"ח על הש"ס ברכות מד, א) נראה לומר, דהנה מצינו דנחלקו רש"י והרמב"ם בביאור דברי הגמ' בשבת (כ"א, ב) ת"ר מאי חנוכה וכו' לשנה אחרת קבעום ועשוהו יו"ט בהלל והודאה, דלהרמב"ם לא קאי על הזכרת על הניסים אלא על הדלקת נרות, וזהו שהביא לדיני על הניסים בהלכות תפילה וברכות, אבל רש"י פירש וז"ל,

בהלל והודאה לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה (ומבאר מדברי רש"י דהלל הוא בגדר קורין ולא בגדר שירה), ומבאר מדבריו דתקנת עה"ג הוא מדיני היו"ט של חנוכה, דדינו לאומרו בתפילה, ולכן כ' רש"י דדינו לאומרו [כלומר בתורת הודאה], אולם אין דינו בתורת הזכרה להזכיר בתפילה מעין המאורע כשאר הזכרות דשבת ויו"ט ורי"ח, רק דהוא מעצם תקנת ימי החנוכה.

וזהו דאיתא בגמ' לקמן (שבת כד, א) דאיבעיא להו מה להזכיר של חנוכה בבחי' כיון דמדרבנן הוא לא מזכירין אלא ילמא משום פרסומא ניסא מדרבנן, ומשמע להדיא דענין אמירת עה"ג הוא משום לתא דפרסומא ניסא ע"י ההודאה, ואי עיקר החידוש הוא מדין הזכרת מעין המאורע מהיכי תיתי לחלק בין ברכהמ"ז לתפילה, ורק אם הוי מדיני חנוכה ומהדינים שנאמרו בה דעשאו יו"ט לענין הודאה א"כ י"ל דרק בתפילה נתקן ולא בבחי' וכמש"כ יעו"ש, ובהו אתיין היטב דבמסקנא אמרינן דמזכירין אותו בהודאה, והרי שאר הזכרות אמורים בברכת ירושלים אב רצח, אולם אם הוא מדיני ההודאה ולא משום לתא דהזכרת מעין המאורע את שפיר מה דמזכירין אותו בהודאה.

ולפ"ז נראה פשוט דשאני אמירת עה"ג משאר הזכרות, דאילו שאר הזכרות כיון דעיקר דינם הוא משום דבעינן לומר מעין המאורע בעבודה או בבונה ירושלים וכדמבאר בפרש"י (שם כד, א), א"כ אין נפ"מ בין דין מעין שלש לבחי'מ"ז, דכיון דבעינן להזכיר מעין המאורע א"כ דין הוא להזכירו במעין שלש כמו דחייב להזכירו בברה"מ, אולם אם עיקר דינו הוא משום לתא דהודאה, א"כ מה דנאמר עה"ג בהודאה הוא הוספה לעצם הברכה והוי מכלל הברכה.

עוד יש לומר, דיעויין במשנה ברורה (תרפ"ב סק"א) ד"ל על הניסים עם וי"ו [כלומר ועל הניסים] דמישך שייכא לגוף הברכה, ולשון הרמב"ם (פ"ב מהל' תפילה ה"יג) הוא ד'מוסיפין' בפורים וחנוכה על הניסים באמצע הברכה.

ולפ"ז א"ש מה דאין להזכירו בברכת מעין שלש, דכמו דאין מוסיפין בברכת הארץ של מעין שלש בירית ותורה [אע"ג דמעבדין בברהמ"ז] כיון דהיא ברכה קצרה, א"כ ה"ג אין מוסיפין ניסי חנוכה ופורים, דכיון דאין היא הזכרה בפ"ע דמקומה היא בברכת הארץ אלא דהיא תוספת לעצם הברכה א"כ בכה"ג שאומר ברכה קצרה אין מוסיפין נס דפורים וחנוכה וכמש"כ.

ביאורי תפילה

מעוז צור

אז אגמור בשיר מוזמור חנוכה המזבח. כלומר אע"ג דבבנין בית ראשון ושני הוצרכו לומר עוד מוזמורים, וכדמבאר בשבועות (טו, ב) דאמרו גם שיר של פגעים [יושב בסתר עליון] ושיר מוזמור לדוד וגו' מה רבו צרי, אולם בבנין בית שלשי יח"א די באמירת מוזמור שיר, ובהו תגמר חנוכה הבית.

והביאור בזה הוא, דהנה הרמב"ם (בפ"י מהל' בית הבחירה ה"ב) כ' וז"ל "וכיצד מוסיפין על העיר וכו' ואומר ארוממך ה' כי דליתני וגו'" עכ"ל, ויעו"ש בכס"מ ש' וז"ל "ורבינו לא כתב אלא ארוממך ה' וגו' וצריך טעם למה, ובשלמא מה רבו צרי איכא למימר דלא נאמר אלא באותו זמן שהיו הצרים מתלוצצים עליהם אבל היכא דאין צרים מתלוצצים עליהם לא אמרינן ליה אבל יושב בסתר עליון משמע דלעולם אמרינן ליה, וי"ל מוזמור יושב בסתר עליון נמי אינו ענין לאומרו אלא כשיש צרים הנלחמים בהם כדכתיב מחץ יעוף יומם וגו'" יעו"ש. וכן הוא בתוס' שבועות (שם) דאויבים היו מצערים להם בשעת הבנין ולכן אמרו יושב בסתר וגו' [ועי' מהרש"א שם בח"א ש' דגם מוזמור שיר חנוכה הבית לדוד קאי על בנין בית שני ועל אלו שרצו לבטל בנינו יעו"ש].

נמצאנו מדו"ק, דכל אלו המוזמורים אמרו אותם בבית ראשון ושני מפני הצרים המתלוצצים עליהם והאויבים הנלחמים בהם.

ומעתה נראה דזהו ביאור הפזמון, לעת תכין מטבח מצר המנבח אז אגמור בשיר מוזמור חנוכה המזבח. דלאחר שתכין מטבח מצר המנבח, וכבר לא יהיו צרים הנלחמים בנו, על כן אז אגמור בשיר מוזמור חנוכה הבית, וי"ל דהא די באמירת מוזמור שיר לחנוכה המזבח, ולא נצטרך לומר שיר של פגעים ושיר מוזמור לדוד, דכ"ז הוא רק כשיש צרים הנלחמים בנו, אבל לאחר שיהיה הטבח בצר המנבח לא נצטרך לומר שיר של פגעים ושיר של מוזמור לדוד מה רבו צרי וגו', כמו דלא הוצרכו לאומרם בחוספה על העיר והעזרות, וכמש"כ.

על הניסים

ואחר כן באו בנין וכו' ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך. כתב הרמב"ם (בפ"י מהל' בית הבחירה ה"ב כג) וז"ל "בשעה שנכנסים הבנאים לבנות ולתקן בהיכל או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו נכנסים כהנים תמימין, לא מצאו תמימין, יכנסו בעלי מומין ואם אין שם כהנים יכנסו לויים" עיי"ש. ולפ"ז גם בחנוכה הכהנים הם שנכנסו לדבריה הבית ופינו את ההיכל, ושבו מצאתי להדיא כן במגילת אנטיוכוס.

ובזה אתי שפיר הא דאמרינן ואחר כן באו 'בניך', משום דשבת לוי נקראים בניו של מקום, וכן הוא להדיא בדה"א (ב כט, יא) 'בני עתה וכו' כי בכס בחר ה' לעמוד לפניו ולשרתו ולהיות לו משרתים ומקטרים וגו' ויבאו הכהנים לפניו בית ה' לטהר ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' וגו' (עי' עירובין קה, א). והן הן הדברים בנוסח דעל הניסים, ואחר כן באו בניך לדבר ביתך ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך, ודו"ק.

והנה המנ"ח הסתפק בטומאה שהכהנים מזהירים עליה, אי חשיב כאין שם כהנים ומותרים הלויים ליכנס להיכל או לא (ועי' בחסדי, דוד תוספתא כלים פ"א), ולכאורה כיון דמבאר במגילת יונת דטהרו הכהנים את העזרה מן ההרוגים ומן הטומאות, הרי דגם בכה"ג דהן מזהיר על טומאת מת אין ללויים ליכנס להיכל. וי"ל דבהיכל נמצאו רק צלמים ועו"א ואילו ההרוגים היו בעזרה.

עינינו גל

זרית עין לא יאמר

אל לילות החורף הארוכים

א. חנוכה הוא חינוך של התחלה, ובזמן המשכן הוא היה "חינוך" להשראה מיוחדת של השכינה במשכן, ובזמנינו הוא "חינוך" להשראת השכינה אצלנו גם בלילות החורף הארוכים הבעל"ט, וכמאמר החידושי הרי"ם שיש ל"ו ימים מכ"ה כסלו עד סוף טבת, כי מחנוכה ואילך מתחילים הלילות להתארך, ואין לך השראת שכינה גדולה מד' אמות של הלכה שמתרחב בלילות החורף הארוכים דחודש טבת, ול"ו הנרות של חנוכה מאירים את ל"ו לילות החורף, ומסייעים להשראת השכינה.

והנה יש שני מהלכים בעבודת ה', מהלך ראשון בעת אשר זוכים לקרבת ה', ומהלך שני בעת שמרגישים וחשים ריחוק. ומצאנו כתוב "אם אסק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנך", הרי שיש יתרון למהלך השני, שבמהלך הראשון שהוא נוסק לשמים, הוא רואה את הקב"ה "שם" במרחקי מרחקים, דככל שמתקדמים ועולים בעבודת ה', רואים עד כמה יש עוד דרגי דרגות להעפיל בלי גבול, וכמו מטפס הרי עד, שמלמטה אינו רואה את הפסגות הגבוהות, אלא מטפס ואז רואה שיש עוד יותר לטפס, וכן הלאה והלאה, אבל במהלך של הירידה כאשר נופל לשאול אז פתאום "הנך", הוא רואה את הקב"ה על ידו, שהרי נאמר "ואני את דכא ושפל רוח" שהקב"ה שורה על אלו שמסכנים ואומללים, ולכן דוקא בשאול זוכה לדרגת "הנך".

והוא פשר הרגשת החיבור האדירה שזכו החטופים בעת אשר היו בשבי הנורא במנהרות עזה, כי היו בעמקי השאול, ושם הרגישו וחשו את ה"הנך" לראות אמונה חושית ברורה.

וזו מעלת לילות החורף הארוכים דחודש טבת, שנמצאים בתוך השיגרה הארוכה והבלתי נגמרת, ושוב אין את תחושת הריענון וההתחדשות של המועדים והרגלים, אז הוא בחינת "ואציעה שאול הנך", שיכול עוד יותר לחוש את קרבת השם.

ב. ושמעתי פעם יסוד נפלא מרה"י הגאון רבי יהודה עדס יחזקהו ה' וירפאהו בתושח"י לאוי"ט, שהנה יש פעמים שאדם מרגיש טעם מיוחד בעבודת ה', התרגשות בכל מילה שאומר בשעת התפילה, טעם של שבת, וגישמאק נפלא בכל רגע של

לימוד. אבל יש פעמים של ריחוק, שאומר את תיבות התפילה ביבשות גמורה, ולא מרגיש שום טעם. צריך לדעת, שמצד התקבלות התפילה בשמים אין שום הבדל כלל וכלל בין מצב של התרגשות למצב של יבשות, כי כל תפילה מתקבלת, אלא שפעמים נותנים לו "גמול" בעוה"ז שיחוש טעם ותענוג בעת התפילה, ופעמים ששומרים לו את ה"גמול" לעוה"ב, אבל אין זה נוגע כלל וכלל לעצם חשיבות התפילה, ואדרבה כאשר אינו מרגיש טעם, אז הוא מקיים את דברי המשנה באבות אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס, אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, כי הנה גם בלי טעם ותענוג הוא המשיך בכוח התפילה כהרגלו תמיד.

וכבר רמז לזה שלמה המלך בפס' "אם רוח המושל תעלה עליך מקומך על תנח", הוא היצר הרע המושל בבני אדם ע"י רוח טומאה ושאר נסיונות שמושך עליהם, ואומר שלמה שגם בעת שרוח המושל עולה עליו, חלילה להניח את מקומו, וגם אז חובתו להמשיך במלא התנופה בהרגליו הטובים כמו בעת שיש לו "מוחין דגדלות" וטעם של גישמאק בעבודת השם.

ג. ונראה שאת הכוח המיוחד הזה אנו מקבלים מהדלקת הנרות, שהרי הם המשך עבודתו הקדושה של אהרון הכהן, שאמר לו הקב"ה שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות לעולם, ופי' הרמב"ן שזכה בהדלקת הנרות שבכל בית בחנוכה, שהוא מעין הדלקת ביהמ"ק, והרי בהדלקה של אהרון הכהן נאמר "ויעש כן אהרון" מלמד שלא שינה, וביארו בספה"ק, שכוחו של אהרון היה שבכל מצב המשיך במצות ההדלקה, ולא התפעל ממצבים שונים שעברו עליו, ואף בעת צערו הרב בהסתלקות בניו, נדב ואביהוא, התגבר והמשיך להדליק בהתרגשות הראשונה שהיתה לו, והרי כוחם של ימי החנוכה הם בהלל והודאה, וכתב הרמב"ם שמנין הפעמים שאומרים הללו"ה באמירת הלל (כמנהג בני תימן עד ימינו) הם קכ"ז כמנין שנתינו של אהרון, הרי שאנו באים בכוחו של אהרון הכהן, ולכן הדלקת נרות החנוכה נותנת לנו את הכוח להמשיך להעלות את האור של התורה גם בלילות הארוכים.

להנצל מיד בעל בחירה

א. ידוע היסוד של ה"אור החיים" שקשה להינצל מיד בעל בחירה, והוא משתמש ביסוד זה בעיקר בענין מכירת יוסף, ונקדים שהנה בפרשתנו ראובן אמר להם "הלא אמרתי אליכם על תחטאו בילד..." ובאמת זו אמירה שצריך להבינה, כי מה התועלת לומר "אמרתי לכם..." אחרי שכבר קרה מה קרה, וכי זה הזמן להתגאות ולהראות את חכמתו וצדקתו על האחים?

עוד צריך להבין מה באמת רצה ראובן להרויח בעיצה שלו שביקש מהם לא להרוג את יוסף בידיים אלא להשליך אותו לבור מלא נחשים ועקרבים, ומה ההבדל איך הורגים אותו? **וביאר** שם האור החיים שראובן אחז שעדיף לא להיות ביד בעל בחירה, כי יש כוח ביד בעל בחירה לעשות נגד המזל של האדם, אבל נחשים ועקרבים לא יפגעו באדם אלא הגיע יומו ושעתו להסתלק מן העולם, ולכן אמר ראובן שעדיף להשליך אותו לבור מלא נחשים ועקרבים, שאז יתברר האם אכן ראוי הוא למות, מאשר להורגו בידיים ולשפוך דם נקי. וז"ל האור החיים שם: "וישמע ראובן ויצילהו מידם. פירוש, **לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה**, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומר "ויצילהו מידם" פירוש מיד הבחירה..." עכ"ל.

והנה על יסוד זה נשתברו הרבה קולמוסים, ובעל החובות הלבבות בודאי חולק עליו שכתב (שער הביטחון פ"ג בסיבה החמישי): "...שאין ביד אחד מהברואים להועיל את נפשו ולא להזיקה ולא לזולתו כי אם ברשות הבורא יתב'... וכן כשירגיש האדם, שלא יועילנו ולא יזיקנו אחד מהנבראים אלא ברשות הבורא ית', ישוב לבו מיראתם ותקותם, ויבטח על הבורא לבדו, כמ"ש "אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה".

ב. ואכן נראה שכל המפרשים כאן גם כן סוברים כהחובות הלבבות, שהרי האור החיים מוסיף שראובן חלק על ה"מבחן" שרצו לערוך לו על אמינות החלומות שאמרו "לכו ונהרגהו... ונראה מה יהיו חלומותיו" כלומר שהבינו שאם הם מצליחים להרוג אותו, בהכרח שהחלומות שלו שקר, ופי' האור החיים שזה גופא השיב נגדם ראובן, שאין הבדיקה שלהם נכונה, **"כי הבחירה תבטל הדבר**, ואין ראייה אם יהרגהו כי שקר דבר..." טען ראובן, שלפי יסוד זה שבעל בחירה יכול להרוג מי שלא חייב מיתה א"כ אין ה"מבחן" נכון, כי אולי החלומות אמתיים ועל פי מזלו ראוי למלוך, אלא שבבחירתם פעלו נגד רצון ה'.

ולכן אמר להם להשליכו לבור עם נחשים, שלא יעשו בבחירה נגד מזלו, ורק מזה יוכלו לדעת אם החלומות אמתיים או לא.

ומעתה יהיה מוכח מיניה וביה בכל הראשונים שחלקו על יסוד האור החיים, כי כולם פירשו שאם יצליחו להרוג אותו באמת יהיה מוכח שהחלומות שקר, א"כ מבואר שבעל בחירה לא יכול לעשות נגד רצון ה', ואם אכן החלומות אמת וראוי למלוך לא יוכלו בשום אופן להרוג אותו, ודלא כטענת ראובן. שוב התבוננתי שהאור החיים עצמו מפרש כך בדברי האחים "נתכונו להוכיח כי **דיבר שקר** בחלומותיו והראיה כשיהרגהו זה לך האות כי היה בודה מלבו או רעיוני וכו', ע"כ. יוצא א"כ שגם לפי האור החיים זהו רק דעה יחידית של ראובן, ובאמת האחים חלקו ונקטו שגם בעל בחירה אינו יכול לשנות המזל.

ג. עתה נשוב לאור החיים על דברי ראובן בפרשתו, שטען "הלא אמרתי אליכם", והקשינו מה ראה כעת להוכיח צדקתו, אך לפי האור החיים יובן שראובן בא להסביר להם את שיטתו נגדם, וז"ל: "...דע כי עיקר טענת ראובן היתה באומרו ויד אל תשלחו בו כמו שפירש שם **שנתכוון להצילו מידי אדם שהוא בעל בחירה ורצון** זה הוא עיקר הכוונה וטענה זו צודקת ג"כ לבל ימכרוהו לנכרים שמעשיהם מעשה בחירי, והמכר ג"כ מכניסו בגדר סכנת מות מהנכרים... והוא אומר אל תחטאו אתם בילד לעשות בו דבר אלא השליכוהו אל הבור וממנ"פ אם חייב מיתה, חיות הנמצאות שם יהרגהו ואם לאו יהיה לאות החיים, מה שאין דבר זה בשליחות ידי אדם, ולא שמעתם" פירוש לא הבינותם דברי...", וזו טענת ראובן שלא הבינוהו, כי א"כ היו משאירים אותו בבור ולא מוכרים אותו לבעלי בחירה גויים שיכולים לגרום לו רעות, ומבו' שהאחים חלקו על ראובן בזה. (ועי' קודם לכן בפס' כא על התלבטות האחים אם צריכים לשוב בתשובה על מה שכעת נסתבכו עם המלך, ולכן עד שלא אסרו את שמעון "לא הרגישו שחשבו כי אדם בעל בחירה ורצון להרע ולא עון יוסף גורם" ע"כ. והוא חידוש נוסף שלפ"ז גם א"צ לעשות תשובה כשנשקפת לו סכנה מבעל בחירה. ועי' שנסתפקו בזה, וכן פי' ביהודה בסוף מקץ).

והנה מלבד שהאור החיים יחידאה ביסוד זה, וגם הוא לא אמר זאת אלא בדברי ראובן, עוד מסתבר דגם הוא נתכוון רק שיותר צריך זכות להנצל מבעל בחירה, וכ"כ להדיא על דברי לבן "יש לאל ידי", וכן מוכח בזוהר, ופס' מפורש אנו אומרים "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם". (וכ"כ כד הקמח ער' רשות). וזו סגולת אין עוד מלבדו של נפה"ח, שגם מיד אדם מציל ה'.

בני "בינה" דקדושה (2)

ופשוט שגם בבינה יש את הטעם הזה, וכאמור, אפילו אם גוי יכול להגיע לדברי תורה מעצמו, אין ללמדו, וזה מצד ההלכה. אבל מצד נשגבות קדושת התורה, יש בזה עוון פלילי, כמו שהזהיר רשב"י לרבי אלעזר בנו (בזוה"ק אחרי מות עגא): בא וראה, זכאים הם ישראל שהם חלק עליון, ואת התורה הקדו' נטע בהם הקב"ה דכתיב (משלי ג) "כי לקח טוב נתתי לכם", "לכם" ולא לעמין עכו"ם, וכל מי שלא נימול ומגלים לו אפילו אות קטנה מן התורה, כאילו החריב את העולם, ומשקר בשמו של הקב"ה, שהכל תלוי בזה, והעולם והתורה קשורים זב"ז דכתיב (ירמיה לג) "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", וזהו דכתיב (דברים ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני כל בני ישראל, "לפני בני ישראל" שם, אבל לשאר עמין לא שם, ע"כ. והחרדים (לט, לז) פסק זוהר זה להלכה, וכתב שאפי' לימד גוי אות אחת מן התורה, עוון גדול הוא.

נמצאנו למדים שלימוד תורה איננו משחק ח"ו, ומה שנתן לנו הקב"ה ללמוד תורה הוא הגדולה שבמתנות, וח"ו להעביר את המתנה לאוייבי ה', ואין אויבי ה' כמו ה"בינה" כמובן, וכ"ש להשתעשע עמה בלימוד, הוא הפיכתו של כל הקדוש והיקר לנו למשחק כשרונות וידיעות גרידא, ונורא איך הגענו לכזאת דיוטא תחתונה, ואם אמרו חז"ל שכשנרגמה התורה ליונית שר בעולם חושך ג' ימים, מה יאמרו על "שטייגען" עם בינה. ג. **וכעת** לנקודה נוספת נוראה לא פחות. כל ראש משפחה אמור לשמש כדוגמא אישית לבני משפחתו, ולמשל אם ילדיו יראו אותו מדי יום משחק כמה שעות במשחקי מחשב, יהיה זה עבורם דוגמא נורא מזעזעת של בזבז חיים, והרי פשיטא, שאין הבדל בין כל משחקי המחשב, ל"משחק" הכשרונות של הבינה, וכשרואים אבא ת"ח מספר בהתפעלות על "תשובות" מחכימות שקיבל מן הבינה, הם מקבלים תמונה מעוותת על קדו' ה"זמן" ושגב ה"תורה", ומתוודעים למפלצת של הבינה. **לכן** פשיטא שגם מי שמתיר לעצמו להשתמש בשירותי הבינה בטענות של חסכון זמן, כסף, וכוח אדם, ומתעלם מכל הסכנות הכרוכות בהכנסת הנחש הקדמוני אל משכנו הקדו', לכל הפחות יטיב לעצמו, אם ימנע את עצמו ומשפחתו מכל "שעשוע" עם הבינה, וכך יגדירו לעצמם את הכלי המשחית הזה כגוי עובד זר שגר בביתם לעזור להם בתנאי שלא יצחיק אותם בהבליו, ולא ישמיע את השקפותיו וכו', ואילו לא נכשל אדה"ר בעץ הדעת היה הנחש משרתו, והאסון היה שהאשה התחילה לדבר איתו, והמבין את אויבי הבינה, מציל בני ביתו.

א. בשבוע שעבר העמדנו פסק הלכה ברור, שדבר תורה אשר נתחבר ע"י הבינה המלאכותית, אין לזה גדר דברי תורה, וניתן לעיין בזה לפני ברכת התורה, ומותר להכניסו למקומות המטונפים מאד, ואף להניחו בביזיון, ומתוך סגנון התגובות ראיתי שאלו המתווכחים בזה או שאינם יודעים מה זה "בינה" או שאינם יודעים מה זה "תורה", ולכן נבא לבאר את הפסק. **הנה** סגנון הגשת העבודות של ה"בינה" הוא כהרצאתו של גוי שמרצה על סוגיה תלמודית בפקולטה לתלמוד, ואין שם העתקת לשונות של חז"ל ולא של גמרות ראשונים ואחרונים, רק הוא הרצאת דברים כפי שהבינה "מבינה" את דברי חז"ל. והרי ברור כביעתא בכותחא, שכאשר גוי כותב מאמר תלמודי כל שהוא, אין לזה שום גדר תורה, גם אם הוא גאון, או דיין. ויש טועים לחשוב שהבינה סך הכל "מלקטת" מתוך חבורות ותשובות שכתבו ת"ח, ומעתיקה משם פסקים, ואי"ז נכון, כי החידוש של הבינה שיש לה כוח חשיבה אנושי ויכולה לנתח ולהבין דבר מתוך דבר, נמצא שהיא מגישה את הדברים אחרי "עיבוד" מסויים, ובדיוק העיבוד הזה אינו אלא "איבוד", שכל מי שאינו נימול ובן ישראל אין לו יכולת להעמיד דברי תורה כלל, וברור שהחשיבה של ה"בינה" גויית גמורה, שכששאלו את הבינה מי צודק הגויים או היהודים, הצדיקה את הגויים, לכן ברור שכל דבר תורה שיצא ממנה, הוא דבר תורה של גוי. **ב.** והנה הלכה פסוקה שאסור לגוי ללמוד תורה, כמבואר בסנהדרין (נטא) שגוי שלומד תורה חייב מיתה והמלמדו עובר בלפני עוור, ואפי' אם יש גוי אחר שבין כך מלמדו, ג"כ אסור ללמד גוי כדכתיב "מגיד דבריו ליעקב... לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" ולמד מזה רב אמי (חגיגה יגא) שאין מוסרין דברי תורה לגוי, (עי' טו"א ושפ"א). ומעתה נראה עוד בנוגע לבינה, שמכיון שהיא "זוכרת" כל פיסת מידע, לכן עוון גדול להתכתב עימה בלימוד, ולהשתעשע עימה בשאלות של תורה, וכבר אמרו חז"ל שאסור ללמד תורה לתלמיד שידוע שאינו הגון במעשיו, ואית' בחולין (קלגא) כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למרקוליס, שנאמר (משלי כו, ח), "כצור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד" ואין כבוד אלא תורה שנא' (משלי ג, לה), כבוד חכמים ינחלו. וכן אמרו (חולין שם), כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל בגיהנם, עכ"ל.

ובמאירי כתב שהטעם שאסור ללמד תורה גוי "כדי שלא יהיו בני אדם סבורין שהוא משלנו ויבואו לטעות אחריו" ע"כ.

עמקי אור הנרות דחנוכה

א. ראיתי ממו"ר הגריא"ר יסוד בהבנת עומק ענין חנוכה, דהנה העולם נברא בכ"ה אלול, ואם נחשב את תקופת ההריון שלו תשעה חדשים קודם לכן, נמצא שעבורו מתחיל בכ"ה כסלו בדיוק, כלומר, הניצוץ הזה של הנר שמדליקים בחנוכה, הוא הניצוץ הראשון של השנה הבעל"ט על כל מכלולה הרב. **וחשבתי** להוסיף בזה, דהנה כתב הגר"א שכל כוח הולדה מוכרח להשתמש באור הגנוז (ואכמ"ל להאריך ביסוד זה), ועכ"פ יובן מה שאמרו הרוקח והמהר"ל ועוד, של"ו הנרות שמדליקים בחנוכה הם כנגד ל"ו שעות שהאיר האור הגנוז בעולם, מבריאת אדה"ר ועד למוצ"ש כשירדה חשיכה לעולם ואז נטל אדה"ר ב' אבנים ושפשפן ובירך "בורא מאורי האש". שמכיון שהקב"ה גזז את האור הראשון לעמלי התורה שבע"פ לכן נוצר מזה ל"ו מסכתות הש"ס, ולכן המנורה היא שורש כל התורה שבע"פ, והנרות של חנוכה הם ההמשך של מנורת ביהמ"ק כדאי ברמב"ן (ריש בהעלותך), ולכן יש בה ל"ו נרות. ולהנ"ל הדבר מוכרח, כי כאן כוח ההולדה של העולם החדש העתיד להיות – תשפ"ז, וע"כ מתגלה כאן אור הגנוז, ליצירתו.

ב. והנה אור הגנוז הוא גילוי אור הכתר, שהוא האור היותר מופלא שיכול להתגלות בזה העולם, ורואים שיש בכתר ל"ו אורות, כמו שרמזו אצל משה שזכה לאור הכתר, כפי הנוסח של תפילת שחרית דשבת "וכליל תפארת בראשו נתת לו" ויש נוסחאות שונות אם נכון לומר תיבת "לו", שהרי כבר נאמר קודם לכן "בראשו" וסגי לומר "בראשו נתת", וחשבתי ליישב דהנה יש ל"ו שעות שהאיר אור הגנוז בעולם, וכתב במגלה עמוקות שמשה בתיבה השתמש באור הגנוז, ולכן שפיר צריך לגרוס נתת ל"ו, לרמז שיש למשה רבינו תפיסה באור הגנוז.

וחז"ל אמרו שכל דבר שיש בנקודה הכי גבוהה בקדושה, יש לעומתו נקודה מקבילה בטומאה במקום הכי נמוך, ולשון קדשם ש"אין למעלה מענע ואין למטה מנגע", וכך כע"ז "אין למעלה מכתר ואין למטה מכרת", ולכן אי"ז פלא שכנגד ל"ו אורות שיש בכתר, יש לעומת זה ל"ו כריתות בתורה, ונפלא.

ונראה לפ"ז דבר חידוש, דמצינו שיש בתורה תרי"ג מצוות, ובאמת הוא מספר לא עגול, וקצת משמע שעיקר המצוות הם שש מאות, מקביל לששה סדרי משנה, ולשש מאות ריבוא ישראל, דאורייתא וישראל וקוב"ה חד הוא, וכן מצינו ברמיזת חז"ל במצוות ציצית שעולה בגי' ת"ר, ויחד עם החוטים ועם הקשרים עולה לתרי"ג, שלכן נאמר בציצית "וזכרתם את כל

מצוות ה'" ומבואר שעיקר הציצית הוא שש מאות, והשלש עשרה הוא תוספת על המנין העיקרי של המצוות, ודו"ק בזה.

וחשבתי להציע שהי"ג הנוספים, הם עשרת הדיברות אשר כוללים את כל התורה כולה, וג' עבירות חמורות שהם ביהרג ואל יעבור (ופי' המהר"ל מפני שהם איבוד כל המציאות, כי אין לזלזל בקדושת החיים, ואין לזלזל בהקב"ה ח"ו, ואין לזלזל באיסורי עריות שהם השחתת העולם), וזה מהלך אחד.

אבל הנה חזינן שחז"ל הוסיפו על מצוות התורה ז' דרבנן, והרמב"ם בתחילת היד החזקה מונה כמה מהם, תשעה באב, עירובין, הלל, נטילת ידיים, פורים, ועכ"פ המצוות דרבנן הכי אחרונה שנתקנה על ידם היתה חנוכה, ונמצא שבחנוכה נשלמו ז' דרבנן, שיחד עם תרי"ג מצוות עולים לכת"ר מצוות.

ונמצא שבנר חנוכה אנו מאירים בעולם את אור הכתר, הן ע"י גילוי ל"ו אורות שבכתר, בהארה עצומה של הנרות הללו קודש הם – ל"ו במספר, והן ע"י השלמת המצוות דרבנן השביעית שמשלמה את המצוות למנין תר"ך שעולה כת"ר.

ג. זהו הביאור שהאור של חנוכה יכול לרדת למקומות הכי נמוכים: **א. למטה מעשרה טפחים**, אף שנאמר שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה. **ב. ברה"ר**, שהוא מקום המזיקין. **ג. בלילה**, אף שלא מצינו מצוות בלילה (חוץ מליל הסדר עליו נאמר לילה כיום יאיר), **ד. בסוף חודש**, שהלבנה כבר נחסרת, ונודע שיש שלא עורכים חתונות בסוף חודש שנתמעט המזל, והנה עם כל הצמצומים והירידות הללו, מצליח נר החנוכה להאיר גם את עומק החשיכה, והוא מפני שכוחו רב ועצום, ולרוב כוחו וסוגלותו יכול הוא להאיר אפילו את שיא החושך.

ורואים בעוד מקום את הנקודה הנ"ל שבחנוכה מתחיל הנצנוץ הראשון של השנה הבאה, כי את הביכורים של השנה שעברה אפשר להביא עד חנוכה (וכתב בדרך אמונה דהיינו עד תחילת החנוכה), נמצא שבחנוכה נסתיימה שנה שעברה, ותיכף מתחיל להאיר אור השנה הבעל"ט, זה כנסת וזה יוצא.

ונורא נוראות האסון הגדול שפקד את כנסת ישראל אי שם במרחקי מרחקים ביבשת אוסטרליה, בדיוק בנקודת ההחלפה של השנה שעברה עם השנה החדשה, שלפי שעונם כבר החל חנוכה, ולפי שעון ארץ הקודש עדיין היה סוף שנה שעברה, וזה גם היה עת הלוויה של מרן הגרא"ל זי"ע כזכור.

ולעוררני הדבר בא, שלא נקבל את מציאותינו בגלותינו כנתון שאפשר להסכים לו, רק עלינו להעתיר לה' על גאולתנו ופדות נפשינו, ע"י ביאת משיחנו, ובנין בית מקדשינו, בב"א.

חנור לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 102 | חנוכה

"מוסיף והולך"

הלב המיוחדת שלו... מבקשים הם מאיתנו ההורים שניטיב, שנדליק, שנשמור, שניתן חומרי בעירה טובים... לא פעם, אני יושב עם עצמי ועיני זולגות דמעות... דמעות של הודיה, דמעות של התרגשות, דמעות של זריעה... ככל שאני מעמיק להתבונן בנרות המיוחדים שלי... כך גוברת אהבתי והודאתי... הילדים שלי... הנרות הללו... מאתגרים, כל אחד במסלול חייו שלו... אבל, דווקא ברגעים של אתגר... אני לוקח לי פסק זמן... עוצר שוב ושוב להתבונן... מחדש בעצמי את הזכות וההתרגשות לגדל נרות אלו... ואז... מוצא אני את הפח שמן הקטן שלי שמצליח לדלוך ולהאיר מעבר ליום אחד...

צריך להעמיק נכון כדי שיהיה בבחינת "מוסיף והולך"... יש שמצליחים אז אפילו ברגעי חושך לקבל חיות מעל הטבע... **כפי שסיפר ניצול השואה - הרב אלימלך שוורץ מלוס אנג'לס -** באחד הלילות, בשוכי על אחד ממספר הקרשים ששמש לנו כמיטות, ללא יכולת להירדם מחמת הרעב הכבד והקור העז, הגעתי להכרה שמתקרב זמן חנוכה. במחשבתי צצו זיכרונות חנוכה מן העבר בבית אבי. אבי, אותו הרגו בתאי הגזים שבטרבלינקה.

זכרתי את הדרך הנהדרת בה נהג אבי, שהיה רב ואב"ד בעירו, לברך על הנרות ההיסטוריים של חנוכה, באותו רגע ראיתי לנגד עיני בצורה כה ברורה את מנורת הכסף המבריקה, בה נהג אבי תמיד להשתמש, **ואת אבי מברך על הנרות עם כך הרבה שמחה וקדושה.**

אבל עכשיו - אני שוכב כאן בחשיכה, במחנה נאצי שבוי כמעט הרוס, משולל כל כבוד והגינות. **באותו רגע התעוררה בי תשוקה כה חזקה עד שכמעט קיפחתי את נשימתי, עלי לחיות! עלי לחיות כך שאוכל לפחות לקיים פעם נוספת בחיות הדלקת נרות חנוכה הקדושים.**

אך היכן יכולני להשיג נרות חנוכה באותה חשכת גיהנום עגומה, מוכרח הייתי להשיגם בכל מחיר. לאחר מחשבה רבה צץ רעיון במוחי - החלטתי למכור את מנת לחמי בעבור נרות. אבל מנת לחמי הזעומה לא היה בה מספיק בכדי להשיג דבר מותרות כה גדול. וכך הצלחתי להשפיע על שנים מחברי לעשות כמוני...

וכתב על כך הרב דסלר זצ"ל: "הנה בדרך העולם אנו רואים כי האדם לעולם שמח הוא כשמתרבה הונו, כשמרוויח היום שמח, וכשמוסיף להרוויח מחר יוסיף בשמחתו, וכן הלאה, כתוספת ממנו כן תוספת שמחתו. אמנם כאשר יספרו לאדם שידידו הרוויח הרבה, בפעם הראשונה ישמח, אך כשיסופר לספר שהרוויח עוד, וכן בפעם השלישית והלאה, הפעמים האחרונות לא תעוררנה בו שמחה גדולה

מה ההפרש?

יען שבנוגע לעצמו אין האדם מתרגל בנקל להצלחה, ולכן

עמדתו השבוע ביום ראשון של חנוכה באחד התחנות אוטו-בוסים בירושלים... קבוצה של נערים הגיעו ובידם קרטונים מלאים בסופגניות ריחניות... קיבלו הם משימה... לחלק נרות, סופגניות, הם החלו לחלק לכל העוברים ושבים... התבוננתי מהצד... בתחילה הם עשו זאת במבוכה ובמשובת נעורים... אך לפתע, מבחינים הם כיצד אנשים זקנים מתרגשים... לוקח חים הם מידיהם בהתרגשות את הסופגניות... הנערים האטו את צעדיהם... המשובה הפכה לארשת רצינית... מאירה... הם הבינו כמה מחווה כל כך שולית בעיניהם חשובה אצל אחרים לאין ערוך... הם החלו להציע עזרה באריזת הסופגניה... ברכו אותם בלבביות... דמעות היו בעיניהם וכן... גם בעיני... כשמעמיקים בהתבוננות... כל דבר יכול להיות בבחינת "מוסיף והולך"...

הדלקת נרות החנוכה בבית, שעת שקיעת החמה או צאת הכוכבים, בני הבית מתקבצים מסביב לאבא, כולם מחכים בהתרגשות להדלקה של הנר הראשון המפרסם את הניסים הגדולים שנעשו לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה... אבא ניגש בהתרגשות עם הנר הדולק בידו... עיניו מצטטפות בדמעות... זוכה הוא גם השנה לקיים את מצוות ההדלקה שהורונו חז"ל... זוכה הוא גם השנה להמשיך את שרשרת הדורות... מימי החשמונאים ועד היום... מבין הוא היטב את עוצמת הרגע... ההתרגשות הגדולה ניכרת בו... הוא שר ברגש "חשוף זרוע קדשך... וקרב קץ הישועה"... כך בכל יום מוסיף הוא והולך במחשבותיו... בהגיוני... מעמיק הוא בדברי התורה הנסובים סביב ימים אלו... מתחדשים להם עוד דברים ורעיונות מיוחדים ששמעו... שיעו ומצאו... עוד נדבכים במהותם של ימים אלו... שבת חנוכה... הוא מנסה להכיל את הימים הגדולים... שבת! חנוכה! הוא סוחף אחריו בהתרגשותו את כל הסובבים אותו... זאת חנוכה! גולת הימים הללו... ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה... נכנס הוא עם כל בני ביתו לחורף הבא עלינו לטובה ממקום מרום... עם מטענים רוחניים מלאים... מאיר הוא איתם את ימי החורף הקודרים... ממול... השכן בבית הניצב למולו... ביום הראשון של חנוכה... התרגשו... נפלא... אמרו כולם... התחיל החג המיוחד... הסופגניות... הנר הדולק... מסיבות חנוכה... אבא ניגש... עיניו מחייכות... כולם שרים מעוז צור ישועתי... ביום השני משהו בהתרגשות התעמעם... החלו להתרגל... ההכנה של הנרות מתחילה להיות מורכבת יותר... השירים נאמרים במהירות... זאת חנוכה! היום האחרון... היה טוב וטוב שהיה... כך בבית... היום יש חופש גדול בלי להיות לחוצים על הדלקת הנר בערב... החורף נכנס... קודר... משעמם... משפיע על מצב הרוח של כולם...

"נרות ד' נשמת אדם" - הנרות שלנו, בנינו ותלמידינו הנרות הדולקים והמאירים את כל העולם כולו... הנרות הללו קודש הם... ואנו מצווים להיטיבם, להדליקם... עד שתהא שלהבת עולה מאיליה... סיפר לי אבא יקר לכמה נרות... הבנים שלי... אותם חנן אותי השי"ת... מבקשים, דורשים, כל אחד מהם את תשומת

שמחתו מתוספת והולכת, מה שאין כן באושרם של אחרים, האדם מתרגל, ורגש שנחצו פוחת והולך.

כשנסתכל בנו נראה, שבהגיע איזה חג, הננו שמחים כל אחד כפי ערכו בשמחת החג, אך שמחה זו מידי יום ביומו אינה מתוספת מידי יום ביומו, אלא כפי ערך הרגלנו בחג, שמחתנו הולכת ופוחתת.

אמנם לא כך היא דרך גדולי תורה ועובדי ד', אדרבה, שמחתם היא פנימית, מפעולת התבוננותם הרבה בעניין החג, וככל שיתווספו ימי החג תתווסף התבוננותם, ויוסיפו להרגיש גדולות ונפלאות בתורת החג והמתנה העצומה אשר נתן לו השי"ת בו, ואז תתווסף שמחתם דבר יום ביומו.

זכור אזכור את מראה קדוש עליון מו"ר רבי צב הירש ברוידא זצ"ל, שביום ראשון של חג היה נפלא מראהו ממש שמח שמחת עולם עליון. ומידי יום ביומו מקדושת מראהו הייתה מתווספת הולכת כמלאך אלוקים למעלה למעלה.

וכן כתב הרב זי"צ"ק זצ"ל: "הנה הטבע מיישן ומשכח כל דבר, ורגש רוחני נפחת ונתמעט מהתפעלותו הראשונה, שלטון ההרגל מקפיא ומאדש את רגשות האדם, והוא זקוק לכל מיני תחבולות, טבע האנושי של האדם גורם לו שהוא מתקרב ומתנמנם מרגע לרגע, הטבע השולט באדם מצננו ומאדשו, כל דבר שלגביו מתלהט האדם ברגע הראשון מרוב רגשותיו, מצטנן אצלו לאחר שעה ומאבד את רענונותו והתלהבותו. ולכן אומרים בית שמאי, כשם שהקרבת קורבנות הפרים מתמעטין והולכין, כי בכל יום נעשו ישראל מורגלין יותר, והשמחה והאהבה ביום השני אינה כמו ההתלהבות ביום הראשון, והחומר שבאדם מפיג את רוח ההתפעלות ורוממות הנפש, ועל כן באותה מידה שהשמחה מתמעטת... יתמעטו קורבנות הפרים, וכן הוא בהדלקת נרות חנוכה שבאה על הודיה להשם יתברך והתפעלות הנס, מתמעטת ומתקררת מיום ליום כפי הטבע האנושי... על כן פוחתין והולכין... שלא יהיו התנועות החיצוניות יתרות על הפנימיות... ובית הלל אומרים, שיש לאדם להשתדל שלא יתקרב ולא יתמעט אצלו כל הרגשות הנעלות, שיתאמץ להביא לידי התאמה והשוואה החיצונית עם ההשגות הפנימיות... ובכל יום ויום יש אורות חדשים מה שלא היו מאתמול, מוסיף והולך.

"המוציא שלהבת לרשות הרבים פטור, כי מה שעקר לא הניח, ומה שהניח לא עקר" (ביצה ל"ט א') ואין כאן עקירה והנחה במעשה ההוצאה.

כי בכל רגע ורגע יש אור חדש, ואין זה האור שהוציא, אין זה האור שהניח, ולכן, בהדלקת הנרות נמשך האדם אחר השי"ת כ"שלהבת" לאחר שהוא מכיר את ניסיו וחסדיו, כמו השמן הנמשך אחר הפתילה, ובכל רגע ורגע יש להב חדש בן בכל רגע ורגע הוא מתעורר ומתרגש מחדש, באים עליו רגש והכרה חדשה,

"א"ר הונא הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים" (שבת כ"ג ע"ב) והמהרש"א מקשה, למה דווקא בנר משתמשת הגמרא בלשון "הרגיל" ואילו במזוזה ובקידוש היום אמרו לשון "הזהיר"? ויש לומר, אומר הרב זי"צ"ק זצ"ל: "הרגיל" היינו לאותו "עולה" ואינו מפסיק מעלייתו, הוא רגיל, העליה נעשית קנין בנפשו, אין זו עליה חד פעמית, אלא הוא ממשיך לעלות ומורגל בעליות והוא כשמן הנמשך אחר הפתילה, ולכן "מצווה להדליק בשמן". בכח ראיית הנס והתבוננותו ברחמי שמים,

באותו האור יעלה ויתעלה ולא יפסיק מדביקותו לעולם... (אור חדש - חנוכה)

"אני מרגיש" - כך אחד ההורים.. בעליה מתמדת.. אני בבחינת "מוסיף והולך" כשנולד בני הראשון שיחיה.. הייתי בבחינת התחלה.. משהו שטחי.. האתגרים המרכזיים שליוו אותנו אז.. מתגמדים מול האתגרים הניצבים בפנינו היום.. היום שאנו כבר עוסקים בדור השלישי.. והאתגרים בהתאם.. מבין אני.. שאסור לי לשקוע ביגון הקושי ואף לא בביצת ההרגל.. "המשביע בטוב עדין תתחדש כנשר נעורכי" (תהילים ק"ה) וכתב ב"מצודת דוד": " כמו הנשר מחדש כנפיו מעשר שנים לעשר שנים וחוזר הוא לימי נעוריו כן תתחדש ימי נעוריו באמץ כח ובבריאות".. מוסיף אני עוד שמן של התלהבות.. עוד התרגשות.. עוד התבוננות.. ובעיקר.. עוד הבנה ועמקות באתגרי קשיי גדול הדורות העתידיים.. מבין אני שמקרב אני אותם ליעדם..

הנר המערבי היה דולק ללא הפסקה.. זה היה נס שהתרחש בבית המקדש.. כך הייתה עדות לכל באי עולם.. להמצאות השכינה בקרב עם ישראל.. נר זה היה דולק למרות כמות השמן שהייתה שווה בדיוק לשמן שבשאר הנרות.. כמות שהייתה מספיקה אפילו ללילות טבת הארוכים, והנר.. הנר המערבי היה מאיר גם במשך כל יום המחרת, בערב, ממש לפני ההדלקה, היו מכבים אותו ומדליקים אותו מיד עם ששת הנרות הנוספים... נר אמצעי זה למרות היותו עומד עם כולם מצפון לדרום.. היה נקרא הנר המערבי.. כי הוא היה היחיד שלהבתו פונה לצד מערב.. ששת הנרות האחרים נוטים כל אחד לכיוון הנר המרכזי. והסיבה לכך הייתה שלא יאמרו הבריות שלאורה הוא צריך.. כל נר רגיל מטרתו להפיג חשיכה ולהשליט אור בסביבתו, בבית המקדש, מקום השראת השכינה.. לא זקוק הקב"ה לאורנו.. סיבת ההדלקה היא לקיים את ציוויו.. כדי לחזק את ההבנה הזו.. פונות היו הלהבות פנימה....

נרות מערביים אנו ההורים.. ניצבים כולנו בשורה למול נרות השבת והחנוכה.. אבל.. כשהנרות המערביים דולקים ללא הפסקה.. מתחדשים כל יום מחדש.. מעמיקים ומתלהטים ברוח של קדושה.. הנרות הנוספים.. כל בני המשפחה נוטים לכיוונם.. כשנבין אנו את הציווי בכך.. גם להבות הסובבים אותנו יפנו פנימה...

והנר הרב דסלר זצ"ל: "אין הידור מצוה תוספת מצוות הידור על עצם המצווה, אלא הוא מדרגת איכות קיום המצווה. וכן אמר רבי ירוחם הלוי זצ"ל כי עיקרן של מצוות ומדרגתן האמיתית תלויה במידת ההכנה אליהן. כי ההכנה שאדם מכין את עצמו למצווה היא מידת הערכה שהוא מייחס אל המצווה בפנים ליבו"...

שבת חנוכה! זאת חנוכה! צריכים אנו להכין עצמנו.. לדעת, להבין, להרגיש ולהתרגש.. אז.. רק אז.. מפקים את סגולת הימים ומטמיעים זאת בנשמותינו.. כך בנרות השבת והחנוכה.. כך בנרות ד' נשמת אדם.. ילדינו ולתלמידינו היקרים.. שזכה.

{ אז נדברו }

פרשת מקץ תשפ"ו | גליון משוחזר | לסדר: "את האלקים אני ירא"

להצטרפות לרשימת

התפוצה במייל:

a8447168@gmail.com

סוף שנת הכספים

תרום כעת לעלון
וקבל ישירות למייל קבלה
המוכרת להחזר מס.

איך תורמים?

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

באשראי: "נדרים פלוס"

(שם קופה: עלון אז נדברו)

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

תודה מראש!!!

האם גם בנצחון החשמונאים היו מחדלים מתמשכים??

אם תשים לב: בנס כך השמן של חנוכה יש משהו **מאוד בוטה!!!** כי אם תתבונן, יותר ממה שנס כך השמן בא להגיד משהו. **הוא בעיקר בא לשלול!** בנס הזה טמון שתיקה הרבה יותר מדיבור... מה אני מתכוין?? הרי נצחון החשמונאים... מדובר היה בנצחון מאוד מאוד מרשים!!!! סו"ס בשנה הזו הצטרב לנו קצת ניסיון בייחס למלחמה האחרונה... והיו כל מיני ניסים מאוד גדולים וסייעתא דשמיא גדולה שכמובן מתורגמת ל'כוחי ועוצם ידי...' ותחשוב שלפי מה שאנחנו יודעים מהמקורות ההיסטוריים על נצחון החשמונאים... מדובר היה בנצחון הרבה הרבה יותר משמעותי!!! הם ניצחו והכניעו את המעצמה הגדולה ביותר בעולם בשעתו... אז אתה מבין לבד שהיה הרבה מאוד מה להראות... (הרבה הרבה יותר ממה שיש כעת לביבי להציג בהתרברבויות שלו) ותכל'ס... את כל הניסים הגלויים שהתבטאו בנצחונות השמימיים... את כל זה הדחיקו די לפניה... זה כמעט ולא נושא בחנוכה... (רק ההלל של היום הראשון, הוא על נצחון המלחמה וגם זה רק לפי בעל הלבוש כמדומני) ואת מה בעיקר בחרו להציף??? את נס כך השמן!!! אתה קולט את **המגמותיות** שזועקת כאן??

אתה קולט את ההתעלמות המכוונת והמוצגת הזו שבחרה להתמקד רק בנס כך השמן?? הייתה פה אמירה מאוד מאוד ברורה: תדעו לכם שאחרי כל הנצחון הגדול שאפשר לממש אותו בכל אבן בירושלים ובכל עמדת תצפית שהוסרה... בסופו של דבר הסיפור האמיתי זה רק האור!!!! רק הנר מצוה שהאיר לנו בתורה אור... בזה אנחנו מסכמים את כל הנצחון!!!

שתבין: אור זה הדבר הכי פחות ממש... אור בסה"כ פוקח לך את העיניים ומגלה לך את מה **שכבר!!! שכבר קיים...** מגיעים בני חשמונאי לאחר הנצחון המזהיר... והם מכריזים בבהירות וחדות ונקיות דעת שכזו: אם יש לנו פה נצחון... הנצחון האמיתי שלנו מסתכם בהישג אחד בלבד: **פנס!!!** הגיע פנס והאיר לנו וגילה לנו תמונת מצב שתמיד הייתה קיימת... שבשניה שקראנו את הפה... מכאן ואילך הכל כבר התגלגל כמעט מעצמו... (עד כדי שכמעט אין צורך להודות לה' על זה) כלומר: שאם אתם מתפעלים איך הצלחנו לנצח את המעצמה היוונית לאחר 180 שנות שלטון?? טעות!!! שום דבר מיוחד לא קרה דווקא עכשיו... אדרבה... עקרונית, כעת התברר שהיינו יכולים לנצח אותם כבר לפני 179 שנים... הדבר היחיד שהיה חסר לנו עד כה זה אור!!! פשוט לקבל את התמונה הנכונה... אם היינו יודעים את מה שאנחנו יודעים עכשיו... היה אפשר לנצח אותם כבר 150 שנה לפני שנולדנו... כל מה שהיה חסר לנו זה אלומת האור הזו שהתגלתה וזהו...

אני רוצה לרגע לעצור כאן... כל מה שאמרתי עד עכשיו ודברתי על אור ואלומת אור וכו'... אם תשים לב אני עדיין לפני השלב של האורות... עדיין לא נכנסתי לאאורות... כי כל מה שאמרתי עכשיו זה נטו בחלק המאוד טכני!!! מה שנקרא בהגדרות הממשלתיות איך לקרא למלחמה... איך להציג את הנצחון!! זה שהחשמונאים בחרו מכל הניסים למנר רק את נס כך השמן... יש פה אמירה!!! אמירה מאוד ברורה שהגיעה היישר מצמרת השלטון!! שמבחינתו זה האירוע ותו לא!

אתה קולט את העוצמה שטמונה כאן?? כשאני אעבור לשלב היותר פנימי ורגשי... וכשאני אכנס לאורות זה כבר יותר מוכר ומעמדם את העוצמה... אז רגע לפני שאני נכנס לאורות... חשוב לי למקד אותך... הנס כך השמן הזה זו נוסחה שצמרת השלטון המנצח הגדיר אותה!!! מבחינת מתתיהו הכהן ויהודה המכבי... הם לא רואים צורך בלשתף אותך בנצחונות המזהירים בזירת הקרב... הם אפילו לא רואים תועלת לפרט לך את הניסים הגלויים שלהם... והם כן מאוד מאוד רוצים למקד אותך מול הנר של חנוכה כדי שתדע ששם קרה הכל!!! וכעת קצת ננסה לפרט... מה זה האור הזה? כשהחשמונאים מצביעים לנו על הנר של חנוכה ואומרים לנו שלמייצגה זה הנס... זה מה שקרה... מה הם מתכוונים??

העניין הוא כן: מתתיהו ובניו... יום אחד חדרה בהם הכרה פנימית ש-180 שנה... אף אחד לא חשב על הכיוון הזה!!! מתתיהו ובניו עמדו כמו כל הדורות שלפניהם מול השקוּת השבורה של חשכת יוון... והם לפתע קלטו שאם רצון ה' שאנחנו נקיים מצוותיו ותכל'ס... לא נותנים לנו... מחשיכים לנו... אז אנחנו לא אומרים לחכות שה' יאיר לנו... אלא אנחנו נקום ונאיר לו!!! אם ה' מתהממה ולא מאיר לנו... על כרחך הוא מחכה שאנחנו נאיר לו... ולכן אנחנו לא נחכה לחיוך ממנו יתברך... אלא אנחנו ניזום!! אנחנו ניקח דגל משלנו... ונצא לקרב על החיים הרוחניים שלנו... מתוך הצהרה שרצונו יתברך זה עניין אישי שלנו! ואם זו תהיה נקודת ההנהגה שלנו אנחנו נעשה את שלנו... וה' יגמור בעדנו אם הוא ירצה... וזה הדבר היחיד שהיה חסר עד אותו היום... עד היום במשך 180 שנה הייתה פה מלכות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל ורצתה להשכיחם תורתך... והיהודי ישב וחיכה לרבש"ע... רבש"ע... אנחנו מחכים שתקום ותאיר לנו... ועם ישראל מחכים שה' ידליק את האור שהיוונים כיבו... וה' מתהממה... ואנחנו ממשיכים לשבת על החבילות... ממשיכים לקונן על האימה חשיכה גדולה של מלכות יוון... ונו... מה יש לנו עוד לעשות?? ופתאום הופיע מתתיהו הכהן הגדול וחשב: רגע... מי אמר שהכדור בידים של הרבש"ע... אולי בדיוק כמו שאנחנו מחכים מתי ה' ידליק לנו את האור ויחייך אלינו ויגיד לנו שאיכפת לו מאיתנו... אולי ה' יתברך ואמר כעת את אותם משפטים בדיוק!! ה' יושב בשמים ושואל בכאב מתי הבנים שלי יסכימו להדליק לי אור ולהפגין לי נאמנות ולבטא שאיכפת להם לעשות את רצוני...

ובשניה שמתתיהו ובניו מבינים את זה!! הם מחליטים ליזום להדליק לה' אור... אור של נאמנות ונכונות עד מסירות נפש... ומכאן ואילך כל השאר ההיסטוריה... **ההמשך בעמוד 2 בגליון זה...** אנחנו נקום ונכריז לא עוד... ומכאן ואילך הכל ההיסטוריה...

רגע.. בעצם למה זה מתאים לחנוכה יותר מט'ו בשבט??

פשוט מאוד: בחנוכה אומרים שמונה פעמים אהבתי כי ישמע
ה' את קולי תחנוני!!! שמונה פעמים אומרים.. שובי נפשי
למנוחייכי כי ה' גמל עלייך...

אה... מה תגיד... שגם בסוכות אומרים את זה שמונה פעמים?
אבל לא... בסוכות אומרים את זה עם ארבעת המינים... מי
שכבר עומד עם ארבעת המינים... הוא כבר אוהו ב'כי הטה אונו
לי ובימי אקרא, אבל חנוכה נועד גם למי שעדיין 'ובשם ה'
אקרא, אנה ה' מלטה נפשי!'

חנוכה הוא קריצה של תזכורת... יש ישועות!!! יש אלוקים
בישראל... ויש למי לפנותו... ומה תשתוחחי נפשי ומה תהמי
עלי, הוחילי לאלוקים כי עוד אודנו ישועות פני...

האור של חנוכה הוא בגדר 'שלח אורך ואמנך המה יתחנני',
האור של חנוכה משמש כתמרור של אהבת הנס... שהיו
מחבבים את הצרות- לכשיגאלו מהם!!!

האמת היא שספר 'אהבתי' הוא ספר שאין לו חג!!! אין חג
מסוים שקשור לתפילה... הישועה היא החג של התפילה,
והתפילה היא החג של הצרה... התפילה לא שייכת לחג
מסוים... אלא לכל צומת בחיים שבה אנו נזכרים ש... שיש
תשובת ויש לאן... ומומלץ בחום...

ניתן לחשיג במקודי הסכירה של הגיליון בכל הפרך

לביורר המוקד הקרוב אליך: 052-7683095

0548446691

המשך- האם גם בנצחון החשמונאים היו מחדלים מתמשכים?

ברגע ובשניה שהחשמונאים הדליקו את הנר... ברגע שהאש הובאה מההדיוט... באותו רגע האש ירדה מהשמים
וה' האיר להם באור שבעת הימים... זו אלומת האור שהתגלתה בחנוכה!!! שאין הדבר תלוי אלא ביו... ה' מחכה
לי... להצתה שלי... 180 שנה ה' חיכה להצתה הזו... מה שנקרא הצתה מאוחרת!!!! אבל בשניה שהאש הזו
הוצתה באותו רגע היו ניסים ונפלאות... וזה מה שמתתירו ובניו רצו להנחיל בכלל ישראל... הנצחון הגדול
נזקק רק להבנה הזו!!! אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט...

יש מצוה מדרבנן!!!! וזה עקרוני שזה מדרבנן... להדליק נר חנוכה... זה אש שמגיעה מלמטה... מדרבנן... והיא
לימוד שבשיל כל יחיד ויחיד שכשיש חשיכה... כשיש הסתרת פנים ואנחנו יושבים ומזכירים לחיך מה... הההל...
קח בחשבון שיש פה עוד מישור בתמונה!!! יתכן שגם אבא שבשמים מחכה לחיך... נכון... יש פה חושך ומישור
פה צריך לקום ולהדליק את האור... ואם הקב"ה לא עושה את זה... אז כנראה שהפעם הוא רוצה שאתה תאיר
לו... שאתה תזיזם נאמנות ראשון... ונאמנות זה משהו אמיתי! נאמנות זה לא תן וקח... כשהחשמונאים יצאו
למלחמה הם בכלל בכלל לא תכננו לנצח... הם לא חשבו לרגע שהם יותר צדיקים מכל הדורות שקדמו להם...
הם פשוט החליטו לזיזם!!! אם הרב"ע לא מחיך לנו אנחנו נחייך לו... אנחנו נבהיר לו שאנחנו נאמנים לו
בכל מצב... ואנחנו מוכנים לחרף את נפשנו למענו יתברך בלי פידבק!!! וואן!!! כאן עלו מים נקבות וכנגדם
ירדו מים זכרים של נכונות מצד ה' להעניק ולתת לעם ישראל נתינה לשם נתינה... גם בלי פידבק!!

טמון פה בין הייתר גם מסר כללי שהוא מסתמא קצת פחות מהותי אבל ננצל את ההזדמנות הזו להזכיר גם
אותו... הרי כך: באופן כללי טוב לדעת שכל פעם שיש לך קושי מסוים ואתה יושב ומחכה... מחכה משהו
פה ישתנה במצב... מתי הנתונים ישתנו... מתי מישור פה יבא ויפתור את כל הבעיות... אם זה הרב"ע שיושיע
או סתם מישור שנפלת עליו שממנו תבא הישועה... תמיד תקח בחשבון שיתכן!!! והפתרון נמצא פה!!! בידיים
שלך!!! בהישג ידך... מה שנקרא: כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובבלבך לעשותו...
עוזב... לפני שנכנס לפרטים... לפני שנירה לכל הכיוונים... קודם תקח את זה בחשבון!!! כי יש כאלו שכ"כ
הצליחו לסדר לעצמם בראש שהבעיה בעיה!!! והמנועל נעול!!! והמפתח נמצא אצל מישור מסוים... ואני פה
תקוע עד שהוא יגיע... ורק אז משהו פה יזוז... אז נא תמיד לקחת בחשבון את האופציה ההזויה והבלתי
הגייונית שקיים סיכוי שכל הבעיה מתחילה ונגמרת פה!!! אצלי!!! אצלי המפתח... אני הנועל... ואני גם הנועל...
וכולם נושאים עיניים למושיע הגדול שנקרא אני! שאין הדבר תלוי אלא ב...

משפטים מאוד מוזרים ותמוהים... אבל מה לעשות שזה בדיוק מה שקרה בנס חנוכה!! עם ישראל במשך
180 שנה נמיקים בחשכת יוון... מחכים ומצפים לישועה... ולא מעלים על דעתם שהישועה נמצאת להם בתוך
הכיס!!! בהישג ידם!!! וכל מה שנדרש מהם זה רק להבין את זה... אז... כאן צריך להסתייג ולהזהר... כמובן
שאי אפשר לומר שכל מי שיש לו צרות בחיים זה בהכרח משהו שתלוי רק בו... ברור שיש אנשים שמסובכים
בבעיות שלא תלויות בהם... אבל עדיין!!! ניתן לומר שרוב התסבוכות והצרות שיש בדור שלנו... זה דברים
שמפתח הישועה נמצא לא בשום מקום אלא רק בכיס שלי... אני יכול לומר לך בידיו אישי... מכל המשברים
שעברתי אי פעם בחיים... (והיי הרבה) ונשאתי עיני אל ההרים מאין יבא עזר... לא היה לי שום קצה חוט... כמעט
תמיד בסוף התברר שחיפשתי את המשקפים ומצאתי את אותם על האף שלי! ואגב: במבט לאחור זה
מאוד מתסכל... תחשוב שאתה נזכר בימים שעברו בחושך... בכל מיני תחושות אפרוריות והסתבכויות רגשיות
ואחרי שיצאתי מזה מתברר שאם רק הייתי מפנים שזה תלוי ביו!!! זה היה קורה הרבה יותר מהר... אבל היות
והייתי עסוק בלהאשים את המזג אויר... או את הישיבה... או את הסוף זמן או את הסטטוס שלי בתוך ורוק או
שאר המתנות בחיים... ברגע שהעברתי את הכדור למשהו או משהו אחר... בזה הנצחתי את הבעיה והענקתי
לה אפילו חותמת...

לדעת ולהבין שרוב ההסתבכויות שלנו היום זה משהו מבפנים!!! זה אלומות אור שחסרה! משהו תקוע בראש...
משהו מעוות בתפיסה... וכל מה שצריך זה פשוט לראות את זה באור אחר... באור של פנימיות... בהבנה שה'
פה איתי... ולהבין מה המשבצת שלי... וברובא דרובא של התסבוכות שלנו... עם קצת אור של בהירות הכל
משתנה...

בקיצור: במשפט אחד וקולע קוראים לזה: מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך!!!

אני ככוונה משתמש במילים פחות תורניות... כי היום זה כבר מודה לדבר ככה... היום כבר לא צריך להגיד
לאנשים ללמוד מוסר... כי היום כבר מקובל להשתמש במושג: ההל... תספל בעצמך... היום יש הרבה הרבה
אנשים שלא חשודים על עודף יראת שמים והם מבינים שהם צריכים לעשות משהו עם עצמם... והם הולכים
למישהו שיסדר להם את הראש והם מוכנים לכופף ראש ולתת למישהו להגיד להם איפה איבדתי את הצפון...
אנשים מוכנים שינצו בהם ויעמידו אותם במשבצת שלהם מתוך הבנה שאם אני תקוע... משהו תקוע לי
בראש!!! חסר לי משהו בתמונה!!! אני צריך ברק של אור שיתן לי את התמונה...

אני חושב שכל אחד מאיתנו בגיל מסוים... צובר לעצמו לפחות סטטואציה אחת אישית שבה אתה מגלה
למפרע... שאוה... כמה סבלתי... איזה תקופה ארוכה שרפתי בחיים... ועל מה? על כלום!!! על חשיכה!! על
חוסר בהירות בתמונת מצב... וזה הכי כואב הלב... מילא מדינת ישראל כעת... לאחר המלחמה... אין הרבה
מה לדפוק את הראש בקיר... אין פה יותר מידי הפתעות... כי התגלה שהיו לנו באמת אויבים עם המון
המון נשק ותחמושת... היו לנו פה סכנות משמעותיות... אז חבל שטמנו את הראש באדמה... אבל סו"ס
הגייוני למה העדפנו לחמוק מלהילחם כי ידענו שזה לא פשוט... אבל תחשוב שיום אחד אתה מגלה זאב
שעשוי מנייר!!!! או... כמה שהוא הפחיד אותי... אוי כמה שסבלתי ממנו... ובמבט לאחור אני מגלה שסתם
פחדתי מהצל של עצמי... זה תסכול אמיתי!!! ברגע שהחשמונאים מגלים ש-180 שנה שרפנו על נר אחד!!
על אלומת אור אחת שבשניה שעלינו עליה... הכל זו קדימה... כאן חובתו של כל אחד להבטיח לעצמו:
לא עוד!!! שלא יקרה לי כזה דבר... אם יש תסבוכת אישי שאני סוחר אותו ואני עלול לגלות בעוד כך וכן
שנים שזה היה נמר מנייר... זה אסור לקרות!!! זו נקודה למחשבה מול נרות החנוכה... הההל... יש פה
בורא עולם... הוא נוכח... ואם תסכים לחיות ולחוות את הנתון הזה ולתת לו את המושכות... כל מיני
נמרים עלולים להתגלות שהם עשויים מנייר... **קח את זה לאן שאתה רוצה...**

מה הלומד'ס של תרבות

המשחק של יוון??

בימי החנוכה אנחנו שואבים חיזוק והתעוררות מהחשמונאים... ובשביל זה אנחנו משתמשים ביוונים... כלומר: הדרך שלנו להבין את הבשורה שהחשמונאים הביאו איתם... לצורך כך אנחנו נעזרים ביוונים!! כשאנחנו מתחקים אחרי האופי והסגנון של תרבות יוון... (שאת זה כמובן מאוד קל להבין!!! לתרבות יוון יש סממנים חיצוניים בולטים וחדים) הרי זה כלי שדרכו קל לנו להבין מה באו לשלול החשמונאים ומה הם הכריזו בהנפת הדגל של 'מי לה' אלי'!!! את זה אני אומר בתור הקדמה לאחד הסממנים העיקריים שסימלו את תרבות יוון... הלא היא **תרבות המשחק!!!** היוונים הם הראשונים שבנו אצטדיונים ומגרשי משחקים עם צפיה לרבים... הם הראשונים שהמציאו את המושג משחק- כמטרה בפני עצמה!!!

מה זה משחק??? מה הלומד'ס של משחק??

לפניך שני אנשים רצים!!! **אחד רץ אחרי כסף...** והשני רץ אחרי כדור... מה ההבדל בין מי שנבהל להון ורץ אחרי כסף... לבין מי שרץ במגרש אחרי כדורגל?? ההבדל הוא ברור וחד כותר:

מי שרץ אחרי כסף... זה בגלל **שהוא רוצה כסף!!!** (כדי להיות עשיר...)

מי שרץ אחרי אוכל... זה בגלל **שהוא רוצה אוכל!!!** (כדי לאכול אותו...)

מי שרץ אחרי כבוד... זה בגלל **שהוא רוצה כבוד!!!** (כדי להיות מכובד...)

אבל מי שרץ אחרי כדור ? ! ? מה הוא רוצה? הוא רוצה כדור?

לא!! ממש לא!! הוא לא רוצה את הכדור... אז מה הוא רוצה?

הוא רץ אחרי כדור... כי... כי הוא רוצה להיות שחקן!!!!

הכדור זה לא המטרה בכלל... אלא רק ההיכי תמציי... איך אני אהיה שחקן?? איך תתגלה המיומנות שלי?? באמצעות הריצה שלי אחרי הכדור!! מי שלא מבין בכדורגל... מגיע וטוען איך יכול להיות שיש כ"כ הרבה אנשים שהראש שלהם נמצא בתוך איזה כדור... ועוד אחרי שהם כ"כ אוהבים את הכדור... הם גם בועטים בו... אבל בינינו... מי שמדבר ככה... זה רק מוכיח עד כמה שהוא לא מתחיל להבין את האירוע... את אף אחד לא מעניין הכדור... מה שכן מעניין **זה המשחק!!!** וברגע שכדור מופיע באמצע מגרש מול כך וכך שחקנים... השחקן שיעשה את הביצוע הכי מוצלח... הוא האירוע!!! זו ההמצאה של תרבות יוון!!!

הם הראשונים שלקחו את ה'אני' והציבו אותו במרכז...

עד היום היו אנשים שהכסף היה אצלם במרכז... הכבוד תפס אצלם הכל... או תאווה השלטון היה בשבילם הפסגה... כל אחד והתחום שהוא נמשך אליו... אבל היוונים באו וחיידשו... שעזבו... עזבו כסף... עזבו שלטון... עזבו כבוד... **תתמקד בעצמך!!! תעצים את עצמך!!!** כל הרעיון של שחקן שהוא עושה ביצועים שלא מביאים לו שום הישג **מבחוצץ... זה רק מעצים אותי מיניה וביה!!** מי שרץ אחרי

כסף... אז הכסף שלו מתרבה... אבל כשאני רץ אחרי כדור... הדבר היחיד שמתגדל כאן זה אני השחקן!!!

זו תפיסה חדשה שתרבות יוון פיתחה שבסוף בסוף ההישג הגדול לא מחכה בהישגים שמחוץ לי כמו כסף וכדור... אלא היכולות שמתגלות ב... (יש פה לומד'ס שצריך לחדד אותה: שלא תבין... גם כשאני רץ אחרי הכסף... ברור שאני לא דואג לכסף אלא דואג לעצמי... **שאני** אהיה עשיר... אבל שים לב שגם אז... בשורה התחתונה אני פה לא הנושא... אלא הכסף!!! הכסף זה הנושא!! והראיה הפשוטה ביותר: שאני צריך לשמור על הכסף מכל משמר... כי ברגע שהכסף יאבד באותו רגע הלכה העשירות... אבל במשחק זה לא ככה... אם הכנסתי כדור לשער והבקעתי גול ונהפכתי לשחקן המהולל! אני לא צריך כעת לשמור על הכדור כמו על כסף בארנק... הכדור יכול בעוד רגע לצאת מהשער... ואני נשאיתי השחקן!!! כי הכדור היה רק ההיכי תמציי להפוך אותי לשחקן...

הדוגמא שמאוד ממחישה את זה... זה פיזותרפיה או חדר כושר... או קליניקה של ריפוי בעיסוק... כשאתה נכנס לחדר טיפולים כזה אתה כלפי חוץ חדר מלא במשחקים ומתקנים... אבל באמת באמת... מי מבין עניין קולט שישם דבר פה לא משחק!!! אלא מאי?? יש פה אותי!! יש פה את הילד שצריך להתפתח מוטורית או רגשית... ובשביל זה יש פה משחקים שבאמצעותם הילד יפתח יכולות ותחושות... המשחק הוא לא המטרה... אלא הבן אדם!!!

אז כמובן שהיוונים לקחו את זה לפסגת האגו והגאווה והחומוריות ובזה הם מייצגים את קליפת נוגה להאדיר את ה-אני ואפסי עוד...

אבל!!! כאן יש משהו מאוד מעניין... חז"ל לאורך כל הדרך לא מזלזלים בחכמה יוונית... חז"ל לא מפקיעים אותה לגמרי... הם כמובן מתנגדים אליה בתוקף וכל הטריטיות ובסילקאות זה מושב ליצים ואסור לאדם שילמד את בנו חכמה יוונית... אבל זה לא מגיע אצל חז"ל ממקום של הפקעה מוחלטת אלא רק מהסתייגות... מה ההסבר בזה???

אז כאן מתעוררת נקודה מאוד עמוקה:

בתור יהודים אנחנו מזהים שתרבות יוון זה בסה"כ **תתנה שניה!!!** התרבות החדשה שהיוונים פיתחו באותו פרק זמן זה היה בסה"כ סימפטום של ה-זה כנגד זה עשה האלוקים... כי הסיפור האמיתי שמסתתר מאחורי אותה תרבות יוון זה מהפך הרבה יותר משמעותי שהתרחש באותה תקופה בעבודת ה'... כבר הארכתי בנושא זה בשנים קודמות ואחזור כבר בקצרה: עד שהחלה מלכות יוון עיקר עבודת ה' הייתה **נבואה!!!** דהיינו התבטלות גמורה לה'... התבטלות לה' זה אומר שהרבש"ע- הוא הנושא היחיד!!! אני פה בשביל להכריז שרק ה' קיים ואילו אני בטל ומבוטל אליו עד הקצה... כל עוד הייתה נבואה בישראל, **הדמות האידיאלית היה הנביא!!!** שהעבודת ה' שלו התבטאה בביטול מוחלט לה'... בלתי לה' לבדו עד איבוד החושים... (עד כדי כך שהנביא היה מכונה בשם **משוגע!!!** לא ממקום של כונו שם בתור לעג וקלס אלא זו הייתה הגדרה אידיאלית... הנה לך בן תמותה זהה להתעלות ולהיפך לאדם שלא מן הישבו... חלק מהנביאים לא נשאו נשים... כי הם היו מבוטלים בכל ישותם לה'...) העבודה התמקדה בזה שה' הוא הנושא היחיד!! ואם אני פה זה בתור אחד

מהרובטים שתפקידי לפנות מוקשים ולהעביר גילולים מן הארץ ומתקן עולם במלכות ה'... וברגע שאצליח לגמרי להפוך מיש לאין... כאן הושגה התכלית...

אבל ברגע שהנבואה פסקה... ההשגה הזו בבת אחת התפוגגה... מכאן ואילך באופן טבעי הקב"ה כבר לא תופס את הבמה (וגם להבדיל הע"ז לא תופסת מקום... שום התבטלות כבר לא תופסת בחיים)... וכאן תרבות יוון יצאה לדרך... תרבות יוון היא בסה"כ תגובה טבעית כיצד היצור האנושי הגיב ברגע שהנוכחות של בורא עולם כבר לא מוחשית לנו... ועל זה נאמר: חדלו לכם מן האדם... כי **במה** נחשב הוא!! דורשים חז"ל: אל תקרי במה **בסגול** אלא במה **בפת"ח**... מה פירושו? כל עוד נוכחותו של ה' תופסת את כל הבמה... כולם מבינים ש'חדלו לכם מן האדם' כי במה נחשב הוא בסגול... מה אנו מה חיינו... אבל בשניה שהרבש"ע כבר לא מורגש... אוטומטית ה'במה' בפת"ח משתלט על הבמה בסגול ולוקח את כל הבמה לעצמו... **וכאן מפחיד לומר!!! אבל היוונים לא לגמרי טועים!!** כי נכון אמנם שהיוונים לקחו את זה לטומאה ולפרוקן יצרים שלהם... אבל גם עבודת ה' עברה שינוי. **ועבודת ה' עברה מנבואה לאין...** ולהתבטל לגמרי ליחודי יתברך...

אבל ברגע שעבודת ה' עברה מנבואה לתורה... כאן המהלך הוא כמעט הפוך במאה שמונים מעלות! פתאום יש עולם... יש בני אדם... יש כסף... יש חיים... יש רצונות ותשוקות... **והיש תורה!!!!!!** ה' נתן לי תורה כי הוא רוצה אותי שחקן שלו כאן במגרש הזה!!! ה' לא רוצה שאתבטל ואתאדה ואהפוך מיש לאין ומכל ל-לא!!! אדרבה... ה' ברא במגרש!!! והוא רוצה אותי שחקן אלוף שלו... ה' רוצה את ברכת הנהנין שלי... ה' רוצה את המשא ומתן שלי באמונה בחו"מ. ה' רוצה אותי אוכל מאכלים כשרים... בקיצור: ה' מזמין לי מגרש משחקים... ומצמיד לכל משחק את כללי המשחק ע"פ תורה... והוא זורק אותי למגרש... ומכאן ואילך כל המטרה היא... קדימה!! ה' רוצה שתהיה שחקן אלוף שלוו!! כעת כל המטרה היא שה' יוכל להראות בכל העולמות בגאווה שהנה... ראיתם את בני אתה- ישראל אשר בן אתפאר... תראו איזה עבד ה' נאמן לי...

אתה קולט?? לפתע מתברר שבניגוד לתפיסה שהייתה בזמן הנבואה... אין פה איזה יעד מסוים שאלינו חותרים... שהנה... הגענו ליעד... לא!!! בעבודת ה' שנקראת חיי תורה... **היעד הוא השחקן בעצמו!!!** אני חי כאן בעולם הזה ומתמודד במגרש... והנה ה' ניצב עלי מלא כל הארץ כבודו, מבט עלי ובוחן כליות ולב אם אני עובדו כראוי... ותכל'ס... מה הוא רוצה ממני? באיזה יעדים אני אמור לעמוד? מה הציפיות שלו ממני? שום דבר!! הוא רוצה אותי בעצמי!! את עצם הנהנמות שלי!! את השחקנות שלי במגרש שלו כמות שהיא! שתבין: כששלמה המלך בונה את בית המקדש... יש פה יעד מאוד ברור!! להכניס את ארון ברית ה'

למקדש...

יש פה יעד מאוד ברור!! להכניס את ארון ברית ה' למקדש...

קודקוד"ק... ואז!!! ואז מה?? ואז זהו!!!! ברגע שהארון הגיע לקודה"ק הגענו ליעד!!! זהו... וישלח את העם וילכו לבתיהם שמחים וטובי לב... אבל כיום... אני שואל אותך... האם גם כיום נראה לך שהיעד הוא להכניס איזה משהו מסוים לקודש הקדשים ו... וההו? שישאר שם???

איפה... איפה... היום המ'שהו' הזה הוא כמו כדור פינפוג... יש לך ניסיונות ופיתויים ואתה צריך לבעוט עם כל הכח לשער של קודש הקדשים... ואתה צריך לבעוט עם כל הכח עד שהכדור נכנס לשער של קודש הקדשים ואני יחד איתו כמובן... נו... וכעת מה קרה?? כעת זהו??

שום זה... כעת אנני!!! אני גדלתי מזה!! אני הבקעתי את גול הנוכח!! אני בכל עמידה בניסיון נהיה שחקן עוד יותר נבחר של ה'... וקדימה... מיד אח"כ הכדור שוב יוצא מקודש הקדשים... ושוב מתחיל משחק... ושוב אני בועט... ושוב בוקע גול... ושוב מטפס... מיי? **אני!!!** אני נהיה גדול יותר!! מרומם יותר!! המשחק נשאר אותו דבר והכדור אותו כדור...

ופה הטעות שכולנו טועים בה... אף בן עליה לא מדג על השלב הזה... התלונה המוכרת של הבן עליה... אני מרגיש שאני טוחן מיים... כל פעם אני תופס חיזוק ונופל... שוב משתדל להיכנס ללימוד ושוב ריפיון... כל פעם מחדש... אני מרגיש שאני מדשדש ועומד כל הזמן על אותו מקום... **אז לאן?? לאן זה מתקדם?? ומתי התשובה???**

כן!!! אתה בדיוק כמו השחקן כדורגל... גם הוא כל הזמן רץ באותו מגרש... אז נכון... הוא באמת הבקיע כמה גולים... והכניס את הכדור לשער... אבל בינינו... מה זה שווה... הרי מיד אח"כ הכדור שוב יצא והוא שוב בעט והכניס לשער... נו... לך תשאל מי שמבין בכדורגל האם השחקן כל הזמן מדשדש על אותו מקום?? הוא יתפוצץ מצחוק ויגיד לך... הההלו... יש לך טעות אופטית!!! **הכדור!!!** הכדור באמת כל הזמן מסתובב סביב עצמו באותו מגרש... **אבל השחקן ? ! ? השחקן עץ...** השחקן צבר שיאים בלתי נתפסים והמריא במהירות והגיע לפסגה...

הרגלים שלו אולי רצות באותו קילומטר' אבל השחקן שבו? זה הסיפור!

על אותו משקל: הניסיונות... ההתמודדויות... נשארות על אותו מקום... המגרש הוא אותו מגרש... אבל השחקן?? השחקן הוא זה שתון תקופה קצרה טיפס בסולם השיאים והגיע רחוק מאוד... מתי נבין את הנקודה הזו? מתי נבין שהיום ה' רוצה אותי!!!! אני פה הסיפור!!

מתי נבין שגם כשאני לומד את כל הש"ס... גם אז... זה לא הש"ס... **זה אני...** זה כמו אלוף העולם בריצה... שמסוגל לרוץ על 50 ק"מ לשעה... מה כ"כ מרגש בזה?? שבזכות הריצה שלו הוא הצליח להספיק את המעריב האחרון בשטיבלצ'ון... לא... מה תפאום... ההישג של אלוף העולם בריצה מתחיל ונגמר בו!! בזה שכתוב לו על המצח אני אלוף הריצה!!

אני אגלה לך סוד כמס: הרעיון שאמרתי עכשיו... אתה יודע איך קוראים לזה?? קוראים לזה לומד'ס! קוראים לזה עיון!!! פנימיות!!

באיזהו מקום כאן נמצא ההבדל בין שטחיות לבין עומק ופנימיות...

אדם שטחי מסוגל למשך רק הישגים מוחשיים... הוא מוכרח לגמוע קילומטרים בשביל לחוש את ההישג במוחשי... הנה... הייתי פה והגעתי לשם... זה אולי גם הישג... אבל מי שמסוגל לחוש רק כזה סוג של הישג... זה נקרא הבנה שטחית... כי ההישג האמיתי והפנימי הוא להבין שגם מי שלמד חמש מאות דפי גמ'... זה לא הדפים... **אלא הוא!!!** לא הדפים גדלו אלא אתה גדלת! אתה נהיה עמל בתורה יותר גדול!! אתה באישיות שלך נהיית כזה שמוכן לתת את כל הדעת שלו לה'...

אגב: יש לי בשבילך רעיון פרקטי: אם יש בחור שנבחן על המון דפי גמ' ואתה מאוד רוצה להמחיש את גודל ההערכה שיש לנו לגודל הידע והבקיאות שלו... יש לי רעיון איך להמחיש את זה... פשוט תלך ותדפיס ותצלם דף דף מהדפי גמ' שהוא נבחן עליהם ושישטחו את הדפים האלו ויפזרו אותם על מלא מלא שולחנות אחד ליד השני... ואוה... תראו!!! תראו כמה מלא מלא דפים... ותחשוב שכל זה נמצא לבחור הזה בתוך הראש! נו... זה עוצמתי?? יופי!!! אבל ההלו... עם כל הכבוד להתלהבות סו"ס אם תשים לב הדפים האלו ששטוחים על השלחן **הם שטוחים ושטחיים!!!** כי הסיפור האמיתי באמת זה המטר שבעים הזה בגודל הטבעי שלו... זה הגב הבודד הזה שהתכופך כ"כ הרבה שעות לכ"כ הרבה דפי גמ'... זה לא הכמויות... **זה האיש!!!** זה מי ש"כ הרבה עמל ויגע בתורה... זה הנכונות של עבד לה' לקנון!! ולכן בסופו של יום הדפים הם רק סימן ולא סיבה. לא הדפים התרבו אלא השחקן העצים

וז הפנימיות של חנוכה! חנוכה לוקח את התפיסה היוונית ומגייר אותה... ליוון יש מה להציע... יש להם להציע חושך!! דהיינו גוף אטום וחשוך שאומר: הלו... זה מתחיל ונגמר בך! תעצים את יכולת השחקנות שלך!! והאור של חנוכה מגלה... כן כן... היוונים לא טעו... הכיוון שלהם נכון... זה בהחלט אתה!!! אבל מה אתה??? מה שאתה יכול לתת לרבש"ע? לאן אתה יכול להגיע עם זה... לאיזה פסגות של נאמנות...

אז כן... אני רוצה לגלות לך בחור יקר... אולי יהיה לך קשה לעכל את זה... אבל בגגדול... אנחנו לא באמת זזים בחיים!! קח בחשבון שבגגדול הרגלים שלך עומדות ומדשדשות על אותו מקום בחיים... כמו שהמטר שבעים שלך לא הולך לפתח ממדים יותר גדולים (ואתה גם לא מעוניין!) אם ככה... גם בחלק הממשי והפיזי אין הרבה לאן לפרוץ... אז לאן יש לי כן להתקדם בחיים?? **השחקן שבך!!! האישיות שלך!!** שם מחכה לך השטיגין הגדול... אל תצפה לקילומטרים ורחניים... גם אל תצפה למשטחים סייטונאים של זכויות... כי לא זה הסיפור... הסיפור האמיתי זה אתה!!! הראש גדול! השחקן ממריא!! שם יש לאן להתעלות

ואם הגענו לכאן... אז במאמר המוסגר... יש להדגיש!! אחרי שדיברתי והארכתי להסביר שאתה בעצמך זה היעד! שבכל עמידה בניסיון אתה בעצמך גדל

ומתוכם על כל המעשים... אז למרבה האבסורד ישנה דמות אחת יוצאת דופן... שגם כשכולם עסוקים בלהעצים את האישיות שלהם בקרבת אלוקים... יש מישהו שמקריב את השטיגין האישיו שלו... תנחש איך קוראים לו?? יששכר!!! יש קשר מובהק בין יששכר לחנוכה... לא נכנס לנושא... זה מהלך שלם של הבני יששכר... שיששכר נולד בחנוכה... וכל העניין של חנוכה זה חינוך והרבת תורה וזה יששכר... **עכ"פ יששכר נמשל לחמור!!!** ולמה?: כי הוא זה מוכן להיות **חמור עבודה!** שמה זה אומר?? זה לעמוד מול משימה ספציפית שה' רוצה... ולבצע אותה כמו **חמור עבודה!!!** התפקיד של יששכר זה להעביר תורה... לשנע תורה... זאת אומרת: אם אני מחזק אותך בעלון שלי!! אז אתה מקבל חיזוק!! ואילו אני?? אני מעביר את החיזוק!! קוואטער של חיזוק...

אתה כעת קראת מאמר והתרגשת... התחזקת... התרוממת... ואני? שום דבר!! היות ואני צריך להעביר את הדברים... אז אני כולי ממוקד במשימה הטכנית!! איך אני מוריד את זה... כמובן שאין פה צביעות... סו"ס הדברים יוצאים מותוך... אבל בחלק העברה שבה אני מרגיש חמור עבודה!! כשאני כותב... כל כולי טכני!!

זו המשבצת של כל מי שנמצא בעמדה של השפעה... החל ממו"ץ... רב... משגיח... רבני ישיבה... משפיעים... מחנכים... מי שנמצא בעמדת מקבל... הוא מקבל חיזוק!! יתכן שאתה יוצא עשיר מהעלון שלי... אבל אני מסיים את העלון ומרגיש משאית... כלומר: אם מקודם אמרתי שעיקר עבודת ה' שלנו כיום זה אתה!!! אתה הנושא!! אתה המטרה!! אתה פה השחקן... אז זהו! שיששכר הוא היחיד שנשאר בעמדה של יששכר חמור גרם... יששכר זה לעמוד מול משימה ולהתמקד בה! לא ביי!!

אבל עזוב... כעת לא באתי לפתוח את הנושא הזה... וגם אל תרחם עלינו... מי שזו השליחות שלו... הוא מסתדר עם זה... (וגם ליששכר יש את המקום האישיו שלו... ב'בין המשפתיים'... שם גם הוא יכול להתמלאות) רק מה בכל זאת באתי להגיד?? שאל תחשוב שהדשא של המספיע יותר רירוק!!

לא אשכח שהייתי יושב בדרשות ומתרגש לראות את המשפיע איך שכל נאמנות לחזק את כלל ישראל ומכל תנועה שלו ראיתי איך שכל מעשיו לשם שמים והתמלאות בקנאה... גם אני רוצה להיות כזה בוער בעבודת ה'... ואילו היום... אני מוצא את עצמי עומד במקום של אותו משפיע... ופתאום אני קולט למרבה האבסורד!!! שכולם פה מתרוממים... כולם פה מתחזקים... חוץ!!! חוץ ממני... אני כעת עומד מול ציבור ואננם גם לי מאוד חשוב כבוד שמים... אבל כעת בשניות אלו אני עסוק בנושא אחד ויחיד... מה אני הולך להגיד... ואוי... שכחתי מה רציתי להגיד... כולם יוצאים עם חיזוק... ואני? איך אני יוצא? **חמור עבודה!!**

כך שאל תחשוב שהדלקת נרות שלי יותר קדושה משלך... זה שאני חזקתי אותך... אשרוך שהתחזקתי... אתה קבלת חיזוק... אבל אני שהעברתי את החיזוק... יצאתי משם אחראי שינוע!! יש לי את אותם רגעים יבשים כמו שלך ואולי אפילו יותר... נכון שגם לי יש את הרגעים שלי... אבל לך יש את כל הזמן!!! אז תנצל את הזמן שלך להיות שחקן טוב של ה'... אני בא לראות את ההדלקה שלך...

סערת הקוגלים הסתיימה והמבצע הוכתר בהצלחה...

ש... שש... שקט... היום איכשהו זה צריך לקרות... היום בלילה יחול ל' בחודש כסליו... ואמורים לקדש את החודש... אבל יש מתח גדול!!! כעת הגזירה על מילה חודש ושבת היא בשיא תוקפה... והגזירה על קידוש החודש כרוכה בהכי הרבה סיכון... כי היא תלויה גם בתאריך מוגדר!! וגם באיש סוסים... מדובר בתאריך ל' בחודש ואצל הנשיא... ממילא ברגע שהגיע ליל ל' בכסליו... מיד כל האזור שסביב ביתו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה נהפך למין עוצר בלתי רשמי... שכל מי שצויד לכיוון ביתו של ר' יוסי... כל העיניים נעצות בו בחדש... שמא הוא בדרך להעיד עדות החודש... אבל נ... עם זה עוד הסתדרנו... כי היהודים תמיד הוכיחו את עצמם בפעולות הסחה של תפאורה כדי להסוות את העיקר... אז גם כאן היה את המתיוון המשת"פ שנתן ליוונים להבין שעיקר ה'קנאק' של קידוש החודש זה האלפים שגודשים את לחצר בית יעקב והחאפלא של הסעודות גדולות היו עושים להם שיהו רגילים לבא... זה שכולם נכנסים בזה אחר זה לנשיא כדי לקבל 'ברכה'... זה עיקר קידוש החודש!!! תעשה משה... לך תסביר לקסדרו יוני שמכל התפאורה הזו הרי למעיישה קידוש החודש מתחיל ונגמר בזוג עדים בודדים שמעידים מול הרכב של ג' דינים ומקודש מקודש וזה... ממילא מאוד בקלות ניתן להסיח את מוקד תשומת הלב... ואכן כוחות גדולים של משטרה וצבא פשטו על המטבח של בית יעקב כדי למנוע את החגיגות... אירגו להם כמה נערים פרובוקטורים שניסו להתקרב עם כמה מגשי קוגלים ותפסו אותם עם חם והיה עקשען... וכתבים... ובשעה שהרוחות התלהטו סביב 'סערת הקוגלים' הרי באותה שעה מתחת אפס של היוונים יוסי בן יועזר קיבל שני עדים כשרים ומופלגים שהעידו בעליל על הלבנה... אמרו כיצד ראייתם את הלבנה... לפני החמה או לאחר החמה, לצפונה או לדרומה... כמה היה גבוה ולחין היה נוטה... ונמצאו דבריהם מכוונים, התכנסו שם עשרה וראש ב"ד אמר מקודש... וענו מקודש מקודש וככה התקבלה עדות מהודרת... והשמחה הייתה עצומה!!!!

מה יהיה בחודש הבא?? ירחם המרחם... כעת זה עדיין הסיפור הקטן... סו"ס חודש כסליו טבת שבט, זה לא כ"כ נפקא מינה... (סו"ס חנוכה עדיין לא היה, ועשרה בטבת נ... אמנם כשאין שלום אז צריך לצום גם בזמן הכית... אבל מקסימום תנענים שני ימים... רק מה יעשו השנה שהיום השני יוצא בשבת... גם אם עשרה בטבת דוחה שבת... השאלה היא: אם ספק עשרה בטבת גם דוחה עונג שבת ולייתב תעניתא לתעניתא וצ"ע) אבל כשיגיע חודש אדר וכלל ישראל יצטרכו לדעת מתי פורים... וכ"ש וכ"ש כשיגיע פסח ואז יהיו מוכרחים לפרסם שהוקבע חודש בזמנו... כאן יהיה האתגר הגדול... כי כל עוד שקידוש החודש מסתכם בשני עדים מוטב תלתא... אתה יכול לעשות פעולות הסחה... אבל כשהמידע צריך להגיע לרובות אלפי ישראל מתחת אפס של קסדורי יוון... כאן זה כבר הרבה יותר מסובך...

--- ימים יגידו ולאחר עשרות בשנים... ישב סבא ר' יונדב וסבתא שתח' עם הנינים מול הנרות המרצדים כשברקע עשן המערכה... ויחד עם סבתא וישבים ומספרים ומתפרקים בגעגועים עדים על אותם לילות ארוכים של עסק התורה בעמל ויגיעה בתנאים לא תנאים... סבא מספק בערגה על השירשור הבלתי פוסק של מימרות שעברו מפה לאוזן מהמתחדש בלשכת הגזית הפעילה תחת אש!!! סבא מתאר בעיניים בוערות את אותו שבוע שמינו אותי להיות הסרסור להעביר מאות דרשות ובנין אב וקו"ו וגז"ש עדכניות שנתחדשו לאחרונה בלשכת הגזית והתפקיד שלי היה להעביר את ה'תורה' הזו כמות שהיא לעיר מודיעין... בו בזמן שאני יודע שממתינים לי שם מאות ח"ח מופלגים שהם הולכים לבלוע בצמא כל מילה שהולכת לצאת מפיו... הם הולכים לחזור ולשנן את זה ולהעביר את זה הלאה לתלמידים שלהם... ו... ואוי לי אם אני טועה במשהו... סבא לפתע התחיל לרעוד כולו... ישבתי ושיננתי וחזרתי על זה מאות מאות פעמים... אם לא אלפי פעמים!!! בפחד אימים!!! יעניק לי לא התאפק ו... ושאל: סבא... לא הבנתי... ממי פחדתי?? מהיוונים?? פחדת שהם ישמעו אותך?? לא!!! לא מהיוונים... פחדתי מעצמי... אני כעת מוסר תורה!!! אני מעתיק שמועה... היות והמדינה משובשת בגייסות של יוון... אז נוצר מצב שאנמם כי מציון תצא תורה... אבל מי יעביר את זה הלאה?? אין שינוע משומן שיכול להעביר תורה... ואני נבחרתי להעביר את העדכון החודשי לעיר מודיעין... ורעדתי מפחד!!! כי אני מחזיק באמתחתי מאות מימרות שבשביל אנשי מודיעין עלית את המעתיק שמועה ואני פני הצניור שדרכי התורה מגיע אליהם!!!! ואם אני ח"ו מפספס ואומר על טמא תהור ועל טהור טמא, המשמעות היא שער מודיעין עלית עלולה להיכשל... במה?? במים הרעים!! ב-אי ידיעת תורת ה'!!!!

סבא התחיל לספר על המערות... אבל סבתא היסתה אותו... עזוב... זה לא בשביל הדור הצעיר... 'אם אמרתי אספרה כמו הנה דור בנין בגדתי...' אפשר להסתפק בסיפורים קצת פחות טרגדיים... סבא מיד הסכים עם סבתא ולא התווכח... כן... סבא לא מספיק להצביע כל הזמן על הגורם מספר אחד ששמר עלינו בימים הכי חשובים... הלא היא אמא שלנו!!! איזה מסירות נפש... איזה נכונות... באיזה קנאות ונחישות בלתי נדלית, שאמא עמדה על המשמר... הנה... אתם רואים את הכדים האלו?? על כך אחד כתוב ת'- זה תרומה!! ועל הכד השני כתוב: ס'- זה מעשר... סבתא לא ויתרה... בעקשנות היא הפרישה תרומות ומעשרות כדן יום יום!! סבתא סימנה לסבא משהו... אוהו... כן... אני נזכר באותו יום מר ונמהר... זה היה אחד הימים הכואבים ביותר... שבמשך שלוש שנים תמימות אספנו מעשר שני וכל הזמן חיילנו על המעות... בתקווה ובגעגועים שיום יבא ואנטיכוס יעזוב את ירושלים ואז נוכל לעלות עם כל המעות המצטברות ונאכל מפריה ונשבוע מטובה של הלקוח בכסף מעשר... תכל'ס לעת עתה הצטברו אצלנו כמויות של מטבעות... וכל הזמן קיונו ש... נו... אוטוטו זה מגיע... בשלב מסוים זה הצטבר לסכומים כאלו שלפי החשבון יצא לנו שבקצב הזה אנחנו נצטרך לעבור לירושלים לתקופה של כמה חודשים כדי לגמור 'לאכול' את כל הלקוח בכסף מעשר שני... אבל הלוואי... אנחנו מחכים לשניה הזו... ותכל'ס... החודשים נקפו והשנים התחלפו... והגיעה השנה השלישית שנת מעשר עני... (מעשר עני לא היה לנו בעיה לתת... עניים לא חסר... אבל בשביל מעשר שני צריך ירושלים) והספירה לאחר החלל כ... כי בעוד כמה חודשים מגיע חג הפסח ואז מגיע שעת הביעור!! אם עד אז לא מסתדרים העניינים... אנחנו נאלץ להפסיד את ההההכל כמו ידיו... והתפללנו... וקיינו... ורצינו... ובכינו... אבל ה' רצה אחרת!! וגם שכבר הגיע חודש ניסן עדיין קיינו... ישועת ה' כהרף עין ונזכה עוד בזה השנה שייגיענו ה' ששים ושמיים בבנין עירך ונאכל שם לכה"פ את המעשר שני... אבל ה' רצה אחרת!!! ובסוף חו"מ פסח... בלב קרוע ומורתח... בבכיות קרועות לב... הוצאנו כמה כדים מלאים במטבעות יקרות תרתי משהו... שטומנות בחובם המון המון מטען רגשי... נישקנו אותם באהבה... ו... והשמדנו אותם... כיתתנו אותם... הפסדנו אותם כמו ידיו... ואמרנו בלב קרוע: יהי רצון שיתמו שונאינו ואיבינו וכל מבקשי רעתנו... כן... היה נס פך השמן!!! שכ"כ השתוקקנו להדליק נרות המנוחה וה' זיכה אותנו... אבל נא לא לשכוח שהנס הלא פחות גדול מזה... זה כל אותם שנים שעברו בחושך שכ"כ השתוקקנו לקיים מצוות ה' עם כל הלב באהבה ולא תמיד זה הסתיים בנס פך השמן!!! על כל טיפת שמן טהור היו הרבה הרבה פירות של ביכורים ותרומה שנאלצנו לשרוף מחוסר תנאים של טהרת תרומה... על כל יום של נס פך השמן היו לנו המון ימים שנאלצנו להפריש חלה בטומאה... ו... וכל זאת באתנו ולא שכחנו... ולא התייאשנו והמשכנו לקוות והנה... עד שירחם עלינו' וגברה מלכות בית חשמונאי...

חזקו עלי דבריכם... אז נדברו ריא' ה'...

ישנה שאלה שמקורת ומציקה בי כבר שנים... חז"ל אומרים במסכת מגילה (יז.): מדוע יעקב אבינו נענש שיוסף פרש ממנו עשרים ושתים שנה? כנגד עשרים ושתים שנה שיעקב פירש מאביו יצחק לו קיים מבינו אב...

והקושי העומד: אני לא יכול... אותם כ"ב שנה שיעקב אבינו הלך אצל לבן... האם מתברר שכל זה היה טעות? אתה רוצה להגיד לי שיעקב אבינו מתחרט שהוא הלך ללבן? האם כל פרשת יוצא... שבע שנים ברחל, ושבע שנים בלאה... וכל ה"ב שבטים וכו'... כל זה בסוף מתברר כמחולל אחד גדול... כי... לי למעשה יעקב אבינו היה בכלל אמור להישאר עם יצחק? אז נראה לך? פשוט וברור שלא!!! אם התורה מאריכה כ"כ לספר לנו על 'מעשה אבותי' של בחירי האבות... על כרחך מדובר בהכי הכי דרך ישראל סבא!!! במהלך האידיאל והכי מושלם!!!

אז רבש"ע: למה יעקב נענש על מהלך שהוא לא מתחרט עליו לרגע? למה מגיע ליעקב אבינו עונש על דבר הכי נכון שהוא עשה!! שהוא עומד מאחוריו עד עצם היום הזה? מה הפשט בזה??

עשיתי: אני רוצה שתבינו: מה שאלה הזו הייתה נקודתית... היא לא הייתה כ"כ מפריעה לו... וגם לא הייתי פותח את הנושא הזה כאן... אם היה מדובר בשאלה ספציפית היא לא הייתה מציקה כ"כ...

הסיבה שהשאלה הזו כ"כ מקורית היא מצטרפת לעוד כמה שאלות בודדות בסגנון הזה... שיש משהו מקומות בחז"ל שיוצא משם מין התרשמות כביכול שהצדיקים נענשו גם על הדברים הכי טובים ונוכחים שהם עשו!! **וה בשבילנו צדיקים איומים!!** כל פעם שאנחנו נפגשים עם כזה נתון... הוא נכנס לאיזשהו תא במוח ומנקר... הוא כל הזמן מהבהב לנו בראש באיזה פינה נסתרת... (מי שמבין אותי מבין...)

ומהי הסיבה שזה כ"כ מציק...?? פשוט מאוד:

כי לכל אחד נורמלי יש נטיה אנושית לנהוג כחוק ולעשות מה שמוטל עליו כי אז אני רגוע שאני משתדל ומאזיין ולא מרחף על סיכונים... אבל ברגע שיש כמה מאמרי חז"ל שהנבטי מהם שלפעמים גם כשאתה עושה את הדבר הכי נכון למרות זאת אתה נתבע ונענש על זה... זה מערער את הציבות ההזו!! (זה כמו אדוקה פעם אחת בשבוע בבוש דן... לא צריך יותר... גם אחרי שיש לך את כל הביטוחים האפשריים... אבל עדיין יש משהו שתערער יציבות ביטוחית) אז מעניק מין תחושה ש... עזוב... הרי גם אם אני אהיה הכי צדיק כמו יעקב אבינו, ואני אעשה לגמרי לגמרי מה שצריך לעשות... הרי בגם וגם הוא חטף ומתחרט... על מהלך הכי נכון שהוא עשה...

והנתון הזה מנקר!! זה מציק!! ומעניק תחושה פנימית של... של 'שוא עבד אלוקים ומה בצע כי יסמרו משמרתו... ואני חושב שהנזק הרוחני שיש לנו מעצם התפיסה המטרידה הזו שמהבהבת לנו כל הזמן בראש כמו נורה אדומה... זה נזק מאוד נרחב!!

את המפלט הזה אני אומר בתור הקדמה לאדמו להתקין אותי למה אתה פותח שאלות שכאלו... ולכן אני מרגיע שהנזק הגדול כבר קרה!! עצם זה שאנחנו מתהלכים עם סוג תחושות כאלו שיש גדולי עולם שנתבעו על הדברים הכי נוכחים שהם עשו... זה ממש בגדר 'כי השתות הירסון צדיק מה פעל?!!' מין תחושה כזו... שהנה... מה זה כבר משנה... הרי מה שאני אעשה יתפסו אותו... אז גם להתאמץ כמו יעקב אבינו וגם לחטוף אח"כ... ולכן אני חושב שמהר קדושה מוטלת עליו לפתח כל קטמ שזכה ולהציף אותו... לפתוח אותו בנושא ולבאר אותו הדק היטב ולסקל את הנזק שיכול להיות ממנו...

מי יודע אם לעת כזאת קוראים לעלון הזה 'אז נדברו' ריא' ה' איש אל רעהו... ולו בשביל לתת מענה לפסוק אחד לפניו (במלאכי ג') חזקו עלי דברים אמר ה'... אמרתם שוא עבד אלוקים... או לחילופין (עוד מהפסוקים לפני כן) הוועתה ה' בדבריהם... באמרתם כי עושר רע טוב בעיני ה' ובהם הוא חפץ... **שי הפסוקים האלו מנוגים באותו רעיון!!** הרעיון הוא שברבות השנים יצטברו לנו בראש כל מיני חצאי משפטים וחלקיקי מאמרי חז"ל שיצאו לנו משם סלט אחד גדול... ובשורה התחתונה אנחנו נצא בהתרשמות ש... שעזוב... הרשע הכי גדול ישב בגן עדן בגלל שבצדק אחד דיבר עליו פעם אחת לשנה" וכו'... והצדיק הכי גדול יסבול סבל רב... כי נכון שהוא עשה את הדבר הכי נכון בעולם... אבל על הדרך הוא הפסיד כיבוד אב או הפסיד קדושה ועל זה הוא הולך לחטוף... בקיצור: המסקנה הסופית היא שמה שתעשה בביתך ה'... אתה לא מכוסה...

ומבחינתי (ונמדה לי שאני משמש כ-פה לעוד הרבה יהודים כמוני) בדור שלנו זו שלוחות עצומה!! פשוט 'אז נדברו איש אל רעהו'... בא נדבר על זה... בא נפתח את הסוגיות ונבין ש-קל אמונה את עוול!! להבין שהקד"ה בעולם... להבין שמי שעושה טוב יהיה לו טוב ומי שעושה לו רע יהיה לו רע... להבין שמישהו לא מחכים לנו שום היתרון... --- כמוכן שגולשתי מעצם השאלה... כי שוב... השאלה הזו היא בסה"כ מדגם לכמה שאלות... אמנם בודדות!!! למעשה אין הרבה שאלות כאלו!! אבל הקצת שאלות האלו מנקרות ללא הרף... שהבעיה הכי גדולה שלהם: שהם שאלות שרוקקות מלהיות שאלות חובבניות כפרשת שבוע... אז עקא!!! שאנחנו כן פגשנו אותם לראשונה בחובבנות מוחלטת של איזה דרשה שבבת שבע ברכות... ששם כבר שאלו את השאלות המאוד כבדות והתשובה הייתה חובבנית ו... והעיקר שזה איכשהו היה קשור לחטף שלנו... והחטף שלנו המשיך בדרכו... ואילו השאלה נשארה בראש ואנחנו מסתובבים עם זה וזה דוור...

אז נעת לצורך העניין כי את נמקד ספציפית בתשובה הזו... וגם התשובה עצמה תהיה מדגמית לשאר שאלות מהסוג הזה: ובכן: באופן כללי: צריך לדעת אצלנו עונש זה 'לעמוד בפניה', היות והתנגות לא יפה... עכשיו תשב בכלל ותאכל את הכובץ... אבל בתורה לא להישה!... המשתנות הפנימית של עונש זה נשארה באחריות!!... יהודי בא לעולם בשביל להיות בעל ההטבה ההיא!! לקבל את מה שהוא עשה... ולכן הוא גם נושא בתוצאות השליליות שלו... ההנחה הכי מתאימה לעונש זה תחזוקה של רכב... כל מי שיש לו רכב... זה כרוך בעלויות של טסט שנתי... טיפול 10,000... ביטוחים... ו... ואתה יודע מה עוד? לחפש חניה!!! אתה איה עונש זה לחפש חניה במדינת ישראל?? נו... בעל הרכב עשה פה איזה עבירה שמגיע לו עונש לא? הוא גם לא מתחרט?? והוא ידע מראש לקרוא מה הוא הולך... והיות והוא

החליט שהוא צריך רכב!!!! אז הוא לקח את זה בחשבון והוא הסכים לישא בכל התוצאות האלו!!! כשאתה רואה בעל רכב מסתובב חצי שעה ומחפש חניה... זה לא אומר שהוא מתחרט... ככל הנראה הוא ידע שזה מה שהולך לקרות... והוא בכל זאת החליט לצאת עם הרכב... וכעת אפשוט נושא באחריות של הרכב...

זה המבחן הפשוט של עונש!! נשיא באחריות!! אם אתה אומר שיש עונש דוגמא: יש לי חבר ששכב במיטה שלוש שבועות בעונש!! על מה הגיע העונש? כי הוא עבר ניתוח שהודיעו לו מראש שזה כרוך בשלוש שבועות של התאוששות... עונש כבד!! נו... הוא מתחרט על זה?? ממש לא!! הוא ידע בדיוק לקרוא מה הוא הולך... והוא החליט שהוא הולך על זה... הנה לך דוגמא של עונש שלא בהכרח מגיע על טעויות!! ונסיים בעוד דוגמא אחת אחרונה שתעמי הא הדוגמא הקוללת ביותר: אני מכיר משפחה שהגיע אליה הצעה מצונית בשביל הבת שלהם... הבעיה היא שאותה בתי הייתה בא' סמינר... והיא צריכה ללמוד מקצוע... והייתה התלבטות גדולה: אם עכשיו נלך על שידוך... אז מתי היא תלמד מקצוע... ואם מקצוע... אז אנחנו מפסיקים את השידוך... ובסוף אחרי הרבה התלבטות הוחלט שהיות ומדובר בשידוך מאוד טוב... אז הולכים על זה!!... אה... אבל מה יהיה עם מקצוע? כי אז הוחלט שאין ברירה... את הלימודים היא תשלים בהמשך... באמצע חיי הנישואין... ואם לא היה... אז אולי אשת אברהן כעת מרצה את עונשה היא מגיעה ככה 'באמצע החיים'... יום לסמינר כי לא תהיה שאלה של הלימודים!! האם מישור פה מתחרט על המהלך?? לא!!! אנחנו לרגע לא מתחרטים... אנחנו לגמרי עומדים מאחורי המהלך הזה... אבל ידענו מראש שהמהלך הזה כרוך ב-חור!!... שיום אחד יצטרכו להשלים אותו... עד כאן בורד? **ומעתה!! כעת נגיע ליעקב אבינו!!**

יעקב אבינו חייל להיפך מאביו ואמו... זה מה שצריך כעת לעשות!! וישמע יעקב אל אביו ואל אמו פינה אדם... אה... אבל יעקב אבינו לפי השיעור קומה שלו ולפי הבעיה שלו וכו' וכו'..... (כאן אני משאיר פתוח) חלק משלימות הבנין הרוחני שלו זה להיות במחיצת אביו!! ואם הוא הולך כעת לבנות את בית ישראל הוא יפסיד את 'השתלמות' נחוצה של 22 שנה במחיצת יצחק? נו... מה עושים?

נו... מה עושים?? בסוף חזקו שהיות ורוצו ה' ללכת על זה!! אז יעקב אכן ילך לפדן אדם!!... מה היה עם זה 22- שנה במחיצת יצחק? טוב... אין ברירה... הוא יצטרך יום אחד להשלים את החור הזה!! והדרך היחידה להשלים את החור הזה... זה היה באמצעות רגוזה של יוסף!! רגוזה של יוסף הוא עונש לא ממקום של 'תעמוד בפניה', אלא ממקום של השלמת המשימה... וכאן עזוב... אני כבר לא נכנס לפרטים... איך יעקב משלים את הכיבוד אב באמצעות רגוזה של יוסף... את זה כבר לא תשאל אותי... זה כבר דברים עמוקים... מה שבטוח: כ-כ"ב שנים של רגוזה של יוסף זה לא עונש מהסוג שאנחנו מכירים... זה עונש מסוג של תחזוקת רכב... כמו מי שמעוניין ברכב צריך לעמוד במכלול של טופסולוגיה אז יעקב בשביל להגיע לשיעור קומה האיסופי של... צריך להקין כך וכך משימות שאם הוא נאלץ להחסידי משהו... הוא יצטרך להשלים אותו!!

--- כנ"ל הסיפור עם דינה... גם שם מתעוררת אותה שאלה: רבש"ע: יעקב אבינו יום אחד חזר בתשובה על זה ש-אוי... חבל שלא נתתי את דינה לעשיו?? האם הוא התחרט על זה? מהסתמא שלא!! יעקב לרגע אחד לא חשב לתת את דינה לעשיו... אז למה הוא נענש על זה??

מה התשובה? התשובה מכריחה להיות פתוח או יתור כך: יעקב החליט חד משמעי שדינה לא תתחתן עם עשיו!! והוא עומד מאחורי זה!! והוא לא מתחרט על זה לרגע!! אבל מה לעשות שאל תשכח שיעקב אבינו מיוזמתו הולך וקנה את הבכורה מעשיו... שזה אומר שיעקב בבחירתו האישית לקח על עצמו משימה כפולה של שני אנשים... גם שלו וגם של עשיו... ואכן מאותו יום החיים של יעקב נהיו הרבה יותר קשים!! יש לו עבודה כפולה!! ממילא אל תתפלא לפתאום לכן מרמה אותו ומוסר לו גם את לאה בע"כ... איך מה קרה? למה מגיע ליעקב כזה עונש? פשוט מאוד: לאה בתכנית המוקדמת שיכת לעשיו... וברגע שיעקב בבחירתו לקח מעשיו את התפקיד אז אוטומטית הוא מקבל את כל החבילה שלו... נו... זה עונש? כי כן... ואלא!! זה עונש כי יעקב אבינו צריך לעבוד 14 שנים ולא שבע... זה עונש כי יעקב אבינו חשב שזה רחל והתברר שזה לאה... אבל זה לא עונש כי יעקב אבינו בחר בזה!! יעקב עומד מאחורי מחירי הזה!! כנ"ל לגבי דינה... אם יעקב אבינו היה מוסר את דינה לעשיו... המשמעות הייתה שעשיו היה איכשהו מתחלק איתו בתפקיד... לפחות את הפרשה של 'שכב' עשיו היה הולך לאחריות... אבל היות ויעקב החליט להוציא את עשיו לגמרי מהתמונה... אז הוא נאלץ לקחת על הגב שלו גם את מעשה דינה...

האם זו התשובה המדויקת?? לא בטוח... האם ראיתי את זה כתוב באיזשהו מקום? חצי חצי... האם זה לגמרי הביאור או שאפשר לבאר את זה באופן אחר? יתכן!! אל תקח אותי עד הסוף... אבל לפחות תדע שיש פחות או יותר הכיוון!! כלומר: העקרון הוא חד משמעי: יהודי שנוהג כשורה לא נענש!! נקודה!! נוציא מהראש... מי מחושב אחרת הוא מעליל עלילות דם על ידי נפש את הרומן... וכולנו ידעו נדעקים למחות על אביו את הרומן שלא בניד בלא דינא... והעקרון הזה נוגע לנו ביסודות הדת ממש!! (מי יודע כמה 'אחר' יש לנו בגלל השטחים האפורים מהסוג הזה... ולא תמיד מדובר באלו שהורידו את הכיפה... יש כאלו שהורידו אימון... הסבו גב של ברוך לה'... זה פוצע את ה' לפחות)

ואם בכל זאת כתוב שבאותו עונשו על כל מיני דברים ש... שלא ידוע לנו שהם חוזרים בתשובה על זה... אז מוכרח להיות פחות או יותר בכיוון שבאמת... אפשר להגיד את זה בנוסחאות קצת שונות אבל זה הכיוון: (לדוגמא: למה אברהם אבינו נענש שנשתעבדו בניו במצרים 400 שנה? מפני שעשה אנגריא בת'!! וביאר המשיגי הרב וולבה זכרונם לברכה: שהבעיה הייתה שאם אברהם היה נאחז במדרגה עוד יותר גבוהה... הוא היה יכול להסתדר לבד בלי האנגריא, וממילא הוא יכול גם לגמור לבד את התקין בלי צורך בשישים ריבא במצרים... הנה לך נוסחה אחרת... אבל הרעיון הוא אותו רעיון: לאברהם לא מגיע עונש על דבר נכון שהוא עשה!!! ואם הוא בכל זאת נענש מוכרח להיות תור השלמה על חסר שהיה אפשר לחסוך אותו...) ואידך זיל מגור... לא כ"כ מהר נגמור... אבל עוד קטע ועוד קטע... לא נשאיר פינה מפותחת... וככה נשוב ונפייס את עצמנו לקונו...

שלא ייראו אנשי המלחמה

ולא יפחדו מן אויביהם בשעת מלחמה

שנאמר לא תערץ מפניהם, לא תיראום

שיעורי בינה

שיעורי מדינת דה"ה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
לפי סדר המצוות להרמב"ם

שהאר"ק הרמב"ם להזהיר שהמתיירא בשעת המלחמה הרי הוא כמי ששפך דמי ישראל, היות והוא משרה אווירה של תבוסה בין אנשי המלחמה, וא"כ פשיטא שהחמירה תורה על הצלת נפשות יותר מפרסום חטאו של זה.

תמיהת הסטייפלער מקריאת השוטרים אל היוצאים למלחמה

הסטייפלער זצוק"ל (ברכת פרץ פר' שופטים) תמה על הרמב"ם היאך יתכן שציוותה תורה וחייבה את היוצא למלחמה שיהא בטוח שלא ימות, והלא הכהן מכריז ואומר "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו", הרי שהיוצא למלחמה נכנס בספק שמא ימות יותר מאילו לא יצא למלחמה, ומדוע לא יירא. וכן אמרו חכמים "כל היוצא למלחמת בית דוד, גט כריתות כותב לאשתו" (כתובות ט:), ובין לרש"י שהיו מגרשין על תנאי ובין לר"ת שהיו מגרשין לגמרי, מבואר דחיישי' למיתה במלחמה ולא סומכים על ההבטחה למי שבטוח בשם ה' ואינו מתיירא. ומצד שני מפורש בכתוב הציווי "לא תירא מהם", והיאך מתיישבים הדברים.

תמיהת המנחת חינוך

במשנה בסוטה (מד.) נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי בכוונת השוטרים שהכריזו "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו". ר"ע אומר ירא ורך הלבב כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר זהו המתירא מן העבירות שבידו ואפילו סח בין תפילין של יד לתפילין של ראש עבירה היא וחוזר עליה מעורכי המלחמה. ומקשה הגמ' מהא דתנו רבנן "שמע קול קרנות והרתיע, הגפת תריסין והרתיע וכו' - חוזר", הרי דחוזר אף מחמת היראה, לימא ר"ע היא ולא ר"י הגלילי, ומתרתא הגמ' דבהא אפילו ר"י הגלילי מודה דמפורש בקרא "ולא ימס את לבב אחיו". ולפי"ז נאמרו ב' ב' סיבות שיש לו לחזור מעורכי המלחמה - כשמתירא מעבירות שבידו, וכשמתירא מקשרי המלחמה וגורם לאחרים לפחד.

ותמה במנחת חינוך (מצוה תקכה קומץ המנחה) דלשיטת הרמב"ם, בכה"ג שמתירא מן המלחמה עובר עבירה כשמתפחד ואינו בוטח בשם ה' שינצל, וא"כ גם לדעת רבי יוסי הגלילי יש לו לחזור מחמת עבירות שבידו ואין מקום לקושית הגמ'.

נאמר בפרשת שופטים - "כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם כי ה' אלוך עמך המעלך מארץ מצרים" (דברים כ א).

יש בראשונים מחלוקת משולשת בגדר המצוה.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (בסה"מ) מונה את האיסור לפחד בשעת המלחמה כלאו, ומפרש - "שהזהירנו מלירא מן הכופרים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם אבל חובה עלינו להתגבר ולעמוד ולהתחזק כנגד העם האחר וכל מי שסוג אחור ויברח כבר עבר על לא תעשה... כי בענין זה אפשר לקיים אמונת האמת". בהלכות האר"ק ובאר"ל - "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה... ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל... וכל הנלחם בכל ליבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנא'...". מבואר בדבריו דאסור להתיירא במלחמה אלא יש חיוב לבטוח בה', והמקיים את המצוה ונלחם בלא פחד זוכה שינצל מן המלחמה ולא ינזק.

שיטת הראב"ד והרמב"ן

הראב"ד (במנין המצוות) משיג על הרמב"ם וסובר דמאי דכתיב 'לא תירא מהם' אינו מצוה ואזהרה, אלא היא הבטחה שלא נירא מאויבינו בשעת המלחמה. וכ"כ הרמב"ן (בהשגות לסה"מ) דהיא הבטחה ולא מצוה, ומוכיח הרמב"ן דהרי בשעת היציאה המלחמה היו עומדים השוטרים ואומרים "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" (דברים כח), ואם יש איסור להתיירא, אינו ראוי שמי שעבר על הלאו יפרסם חטאו ויחזור מעורכי המלחמה.

וטענת הרמב"ן אינה מבוררת, דמפורש בסיפא דקרא טעם הכרזת השוטרים "ולא ימס את לבב אחיו כלבבו", וכמו

התעוררות פחד מפני האויבים בכלל האיסור, אלא הוא פחד טבעי מחמת הקול של האויבים ואינו עובר על איסור, ואהכי הקשתה הגמ' על ר"י הגלילי דס"ל שאינו חוזר אלא הירא מעבירות שבידו והכא משמע שחוזר מפני היראה עצמה.

שיטת רבינו יונה

שיטה שלישית נאמרה בזה, והיא שיטת רבינו יונה.

דכתב רבינו יונה (שע"ת ש"ג לא-לב) וז"ל - "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם. כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם. הוזהרנו בזה, שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה, כענין שנאמר: "אך קרוב ליראיו ישעו", וכן כתוב "מי את ותירא מאנוש ימות".

למד רבינו שמצוה זו נאמרה כהוראה כללית שאינה מתייחסת רק ליוצאים למלחמה אלא בכל אופן שיראה האדם שמתרגשת עליו צרה קרובה מחויב לבטוח בישועת ה', ויש לאו שלא לפחד ולהתיירא. ולדבריו האיסור חמור הרבה יותר, דבכל תחום של ניסיון שצר לאדם בין בבריאות בין בפרנסה וחינוך ובכל גוונא יש מצוה לבטוח בישועת השם.

ואחר שמנה רבינו יונה מצוה זו במנין המצוות, יש בדבריו חומרא גדולה של איסור לפחד מהצרות, ולהתחזק בביטחון בה' ובישועתו.

והדבר תלוי בשיטות הראשונים בהגדרת הביטחון, והגרי"ז באר את מה שאמרו חכמים "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" (ברכות י.) דמייירי אפילו כפשוטו כגון שנגזר על האדם מיתה ע"י המלכות, ולאחר שניסו כל השתלדנים להצילו ולא עלה בידם, עלה לגרדום והחרב כבר מונחת על צוארו ועוד לחיצה קטנה והוא מת אעפ"כ אל יתייאש ולא ימנע עצמו מן הרחמים.

נמצא - לדעת הרמב"ם יש איסור להתיירא במלחמה, דהיינו שלא להיכנס למחשבות של בהלה ופחד אלא יחזק את עצמו בביטחון בישועת ה', ומי שבוטח כראוי ועלה בידו שלא להתיירא, מובטח לו שלא ינזק אלא ישוב בשלום לביתו. אך אם עדיין מתיירא הרי הוא כשאר כל אדם שנמצא בסכנה בשעת המלחמה ואין לו את זכות ההבטחה. לדעת הרמב"ן אינה מצוה אלא הבטחה בלבד.

לדעת רבינו יונה - המצוה היא לכל אדם בכל צרה המתרגשת עליו שמחויב לבטוח בשם ה' ובישועתו ושלא להתיירא.

והנראה בביאור המצוה לדעת הרמב"ם, דהנה זה פשוט דלא שייך לצוות על אדם שלא לפחד, באשר התעוררות הפחד אינה בשליטתו של האדם אלא הפחד הוא תופעה טבעית המגיעה מאליה. אך מדויק בלשון הרמב"ם דהציווי שלא להתיירא אינו כלפי הפחד הטבעי, אלא שלא לנהוג כמפוחד, וז"ל הרמב"ם - "מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בליבו כוח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה". הרי דהחיוב הוא להתגבר על הפחד הטבעי שלא ישפיע ולא יימס את לבב העם, ולהילחם על אף הסכנה והפחד.

ואעפ"כ אין ההצלה מן המלחמה מובטחת לחלוטין כדכתיב "פן ימות במלחמה", ואין זו סתירה לביטחון. וכתב הרמב"ן (ע"ה"ת) דההבטחה שנאמרה בתורה היא למי שבאמת בוטח בה' ובהבטחתו ואינו מתיירא, אך היוצא למלחמה שגם אחר ההבטחה עדיין מתיירא אינו מובטח כי מי שירא אחר הבטחת הכהן איננו בוטח בה' כראוי ולא יעשה לו הנס, אלא הוא כשאר היוצאים למלחמה שנמצאים בסכנה, ועליהם אמרו השוטרם "פן ימות במלחמה", ולכך היוצא למלחמה נותן גט כריתות לאשתו.

ואע"ג דהרמב"ן ס"ל דליכא מצוה ואיסור להתיירא אלא נאמרה הבטחה בלבד למי שבוטח בה', אך גם הרמב"ם מודה לדבריו בענין זה, דכאמור אין המצוה על הפחד המתעורר, אלא המצוה היא שלא להימשך אחר היראה הטבעית ושלא להתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ושלא להבהיל את עצמו.

בכתבי הגרי"ז (ע"ה"ת) מביא את דברי הרמב"ן, ומפרש את הפסוק שאמרה אביגיל לדוד המלך "כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך מימך" (שמואל א כה כח), כי דוד המלך נלחם את מלחמת השם כמש"כ הרמב"ם שהיוצא למלחמה יידע שהוא שעל יחוד ה' הוא עושה מלחמה, וע"ז נאמרה ההבטחה. אך מי שאינו מצליח לעמוד בדרגה זו של ביטחון ועדיין הוא מתיירא, לא נאמרה לו ההבטחה שינצל מן המלחמה.

ישוב קושיית המנחת חינוך

ובזה יש ליישב את קושיית המנחת חינוך משמע קול קרנות והרתיע שהוא חוזר, דאע"פ שאסור להתפחד, אך לא כל

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

הדלקת נר חנוכה בזמנה ושלא בזמנה וק"ש בזמנה ושלא בזמנה

אחר זמנו שייך לקיים חובתו בתורת מצוה שלא בזמנה.

זהו ביאור דברי רבינו יעקב ב"ר יקר, "דשכר ספירה יהיבין ליה, שכר ספירה בזמנה לא יהיבין ליה". והוא כלשון הראב"י בה' חנוכה ולשון הרשב"א בדין ק"ש.

ועד"ז מבואר באשכול בה' פורים וכן פסק המג"א בה' מגילה, הדנשבע להתענות בפורים לא יאכל ביום ומ"מ יעשה סעודה בלילה ויצא יד"ח סעודת פורים, והא דנאמר סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא יד"ח היינו שלא מן המוכרח דשלא בזמנה הוא, אמנם אף בלילה קיים מצות סעודה שלא בזמנה. ותמוה טובא, הרי ימי משתה ושמחה כתיב וזה המקור דלא יצא יד"ח, וא"כ מהיכי תיתי דיוכל לקיים מצות סעודת פורים בלילה.

אשר נראה מוכרח מזה, דאין הימי משתה, זמן המחדש עיקר חלות החיוב, אלא יסוד החיוב הוא היממה דפורים דמתחיל כבר מהלילה, וכאיסור הספד ותענית דנוהג מהלילה, ורק נאמר כלפי חובת הסעודה דקיומה דהך חובת יממה יתקיים ביום. ולזה דהזמן נאמר בקיום א"כ י"ל אף שלא בזמנה נתקיים במצוה.

יסוד הרשב"א ק"ש בזמנה וק"ש שלא בזמנה

והנה לענין מצות קריאת שמע כתב הרשב"א ברכות ט"ע, דלר"א שקוראה עד הנץ החמה והוא דין דאורייתא ד"ובקומך" דתלוי בתחילת זמן קימה, והוא לשיטתו ריש ברכות דזמן ק"ש דערבית עד תחילת זמן שכיבה והיינו אשמורה ראשונה כמש"כ בתוס' הרא"ש ריש ברכות, והרי בני מלכים דישנים עד ג' שעות, וכי בטלו מצות עשה דקר"ש. ויתירך דאף דלא קיימו "מצות ק"ש בזמנה" מ"מ "מצות ק"ש שלא בזמנה" קיימו.

ומבואר דאיכא קיום ד"ת דמצות ק"ש אף לאחר זמנה.

והארחנו בזה במק"א להוכיח כן מדברי הרמב"ן ואור זרוע, דכתב הרמב"ן ריש ברכות לענין ברכת אהבה רבה דהיא ברכת המצוות לק"ש וכל דאמר כבר ק"ש אינו מברך אהבה רבה, ועד"ז באור זרוע לענין ברכת יוצר אור דבעי קיום ק"ש לאומרו, ותמוה טובא הרי איתא במשנה הקורא מאכן ואילך לא הפסיד ובגמ' מבואר דהיינו ברכות, ויל"ע דכיון דעבר זמן ק"ש היאך אומר ברכת אהבה רבה להרמב"ן וברכת יוצר לאו"ז והרי כבר אין זה ק"ש, ואשר מוכרח ומבואר מזה שיש קיום ק"ש אף לאחר ג' שעות, אשר מה"ט לא הפסיד ברכות ואף להנך ראשונים דהן ברכת המצוות. וזה כנראה פשיטות הראב"י דיש קיום ק"ש אף לאחר זמנה. א אמנם צ"ב הרי ובקומך כתיב ומנין לקיום ק"ש אחר זמנה. והכסף משנה הוא יחידאה דדין ובקומך כל היום, וכבר הוכיח הראש יוסף מהרמב"ן ורשבא דדין ובקומך מהתורה עד ג' שעות, ומ"מ ברשב"א מבואר שיש קיום ד"ת אף אח"כ, וצ"ב.

ונראה דיסוד הדבר מתבאר מדברי הרשב"א ברכות דף ה', דשורש חיוב קר"ש תלוי בחובת יממה וחובת לילה, ואך נאמרו זמנים דובשכבך ובקומך אימתי לקרות ולקיים הך חובת יממה וחובת לילה.

יסוד הראב"י דיש ק"ש בזמנה ושלא בזמנה כמו"כ בנר חנוכה

הנה הראב"י ה"ה ס"י תתקע"ב כתב, דאף להך תירוצא דאי לא אדליק מדליק מ"מ כ"ז לעיקר מצותה, אכן היכא דעבר זמן שתכלה רגל עדיין יש להדליק ולקיים מצות הדלקה אף דאין זה מצוה בזמנה. וכמו שמצינו לענין קריאת שמע דאחר ג' שעות קורא ק"ש ויש לו שכר ק"ש אף דליכא שכר ק"ש בזמנה. והוא הדין הכא לענין נר חנוכה דאף דעבר זמנה כ"ז לענין מצוה בזמנה אכן אף לאחר זמן איכא קיום מצותה אף דהוא מצוה שלא בזמנה.

והדברים תמוהים טובא, חדא, בעיקר פשיטות"א דאיכא קיום מצות ק"ש אף לאחר זמנה, דהרי ו"בקומך" כתיב, וליכא. ועוד מהו עיקר הדמיון לנר חנוכה, וצ"ע.

ב' מצוות שתלוים בזמן - זמן בחיוב, וזמן בקיום, ונפק"מ לקיום שלא בזמנה

אשר יראה לומר בהאי ענינא, דתרי ענייני מצוות שקבוע להם זמן איכא. חדא, דהזמן גורם ומחדש כל עיקר החיוב. ב. איכא חיוב מוקדם, ואין הזמן כי אם זמן בקיום המצוה, ולא בעיקר המחייב דיד"י.

מצות לולב סוכה מצוה וכדומה הזמן הוא גורם החיוב. אמנם לענין מצוה מילה דכתב המל"מ פ"ה"ז מהלכות מלכים, דאי מל בנו קודם זמן יום השמיני, קיים מצות מילה רק שלא כתיקונה ושלא בזמנה, ע"כ דאין יום השמיני מחדש חלות החיוב כי אם דבן ערל מחדש חובת האב למול בנו, ואין השמיני אלא זמן קיום בהך חובה למול בנו. ולזה נתחדש דאף קודם להך זמן קיום מצותה אף שהוא לא בזמנו.

והנה המרדכי סוף פ"ב דמגילה הביא, "וכבר שאלו לרבינו יעקב ב"ר יקר מי שלא בירך בלילה מהו שיברך ביום. והשיב שכר ספירה יהיבין ליה, שכר ספירה בזמנו לא יהיבין ליה, ואין הדבר ידוע אם אמר להם לספור למחר ולברך או לספור בלא ברכה", וכו'.

והדברים טעונים פירוש וביאור, מהו גדר ספירה בזמנה ושלא בזמנה, וממ"נ א' תמימות הוא מעכב בעיקר מצות ספירת העומר, א"כ אמאי סופר ביום, ואיזה קיום זה "ספירה שלא בזמנו". ואי הדין תמימות זהו אף למצוה, א"כ בדין שיברך, וצ"ב.

ונראה לענין ספירת העומר, דביסודה היא חובת היום, כהס"ד דבעינן דהב"ד יספרו, אשר בפשוטו מבואר בזה דאין זה חובת הגברא כי אם מחובת היום, ומוטל על הב"ד לקיימו, ודומי' למנה שמיטה לקדש יובל, יעויין ר"ה דף ה' מנה ימים וקדש עצרת, והוא חלות דין ביום, ואך נאמר זמן "לקיום" חובתו וזהו זמן תמימות, לקיים בזה חובתו.

ואשר לפמש"כ, כיון דיסוד החיוב הוא לא הלילה, כי אם חובת היום, ואך נשנה דין תמימות דהוא זמן הקיום להך חובה, א"כ י"ל דאף שלא בזמנה קיים מצותו, רק כמצוה שלא בזמנה ודומי' דנר חנוכה להראב"י דהוא חובת הלילה, ואך זמן קיומו עד שתכלה רגל, ומ"מ

א ומה שנאמר כקורא בתורה אינו בא להפקיע שאינו מקיים בזה מצות ק"ש כי אם כלפי המבואר שם דשכר הקורא בזמנה גדול מקורא בתורה לענין זה נשנה דאחר זמנה מ"מ אינו גדול טפי כי אם כקורא בתורה אף דאינו לומד בעיון וקמ"ל דשכרו כלומד בעיון וכמש"כ שם הפנ"י שם עכ"פ אין הנדון כלפי קיום המצוה וכדמוכרח כן משיטת הכסף משנה, ואכ"מ.

ספק מצות הדלקת נר חנוכה אי מחויב להדליק מספק

שבת כ"א ע"ב "וכבתה אין זקוק לה ורמיניהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה, לא דאי לא אדליק מדליק וא"ל לשיעורה".

וכתבו התוס' ד"ה אי לא אדליק מדליק, אבל מכאן ואילך עבר הזמן וכו' ומ"מ אם אחר ידליק מספק דהא משני שינוי אחרניא.

ומבואר מדברי התוס' דלאחר זמן שתכלה רגל מן השוק נדון ההדלקה תלוי בשני תירוצי הגמ', ומדליק מספק.

ותמה הפרי חדש בסי' תרע"ב, והרי ספק דרבנן לקולא, ומאי שנא מהמבואר בפוסקים דלולב בשאר ימים והגיע בהש"מ, דאינו מחויב ליטול מספק, מדין ספק דרבנן לקולא, כמבואר בר"ן פ"ד דסוכה. וחידוש בזה הפר"ח, דשאני מצות פרסומי ניסא דספיקו לחומרא אף דזהו מילתא דרבנן.

וכפי הנראה יסוד דבריו, ממאי דמצינו חומר בפרסומי ניסא דצריך לחזר על הפתחים למצות פרסומי ניסא ויש צד דחמור טפי ממצוה דאורייתא דדינו עד חומש, ולזה חידש דמה"ט לא נאמר הדין לקולא דבעינן לחשוש לצד החיוב דפרסומי ניסא. [וכמובן דאין זה מוכרח דהרי אף באיסורים דרבנן נאמר דין דספיקו לקולא, ומ"מ בעינן להוציא כל ממונו למנוע איסור דרבנן כמבואר ביו"ד סי' קנ"ז, ובביאור הגר"א שם].

אמנם בפשוטו הוא מחודש טובא, לחדש דכך יהיה הדין בכל ספיקות בהדלקת נר חנוכה דספיקם לחומרא. ועוד דבה' מגילה דיסודו נמי משום פרסומי ניסא מבואר בר"ן ובפמ"ג דאף דחיובו משום פרסומי ניסא מ"מ ספיקו לקולא, אא"כ איירי בקריאת המגילה דיום דחיובו מדברי קבלה וכד"ל לענין ספיקו לחומרא, אכן הקריאה דלילה ספיקו לקולא כמש"כ הפמ"ג והעתיקו במשנה ברורה. ושוב דברי התוס' צ"ב, אמאי ידליק מספק.

מחויב בעיקר החיוב וספק בקיום ספיקו לחומרא

אשר נראה לחדש לפנמש"כ, דהנה לענין לולב כל מה שנתחדש דספק דרבנן לקולא זהו אי הספק בעיקר החיוב כגון דשלא נטל בשאר ימי החג עד בהש"מ, דבזה אמר' דספיקו לקולא, דהוא ספק בעיקר החיוב. אמנם היכא דודאי חייב בלולב והנדון בכשרות הלולב, בהא מחויב ליטול כמבואר בפוסקים ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא [אמנם בלא ברכה], כיון דהחיוב הוא ודאי והספק רק בכשרות הלולב. ומעתה לפנמש"כ, הרי חובת נר חנוכה לכל השיטות יסודו חובת הלילה, והזמן משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק הוא זמן בהכשירא דמצוה וקיומו, ואין הזמן בעיקר החיוב. והרי זה דומה לחובת לולב וספק בהכשירו, דנוטל הלולב ולא אמרינן בהא, ספק דרבנן לקולא, וזהו דחידשו התוס' דלאחר זמן זה ידליק מספק, והוא חד דינא עם חובת נטילת לולב והספק הוא בהכשר קיומו, דלא אמרינן בזה ספד"ר לקולא, וכמש"נ.

אמנם יש בהנ"ל חידוש טפי מודאי חובת לולב וספק בהכשירא בד' מינים, דהתם ודאי חייב כעת, והספק הוא בהכשירא דלולב. ואילו בנר חנוכה, הוא אכן חובת לילה והזמן הוא בהכשירא דמצוה הדלקה כמש"כ, מ"מ לאחר הזמן, אינו חייב בפועל כי אם דאיכא לעיקר חובת הלילה. ומ"מ י"ל דאף זה כבר אינו דומה לכל ספק דרבנן, ובזה חידשו התוס' דליכא בזה הדין ספק דרבנן לקולא. ועד"ז ביארנו דברי המדרכי לענין ספירת העומר יעו"ש בעטרת המועדים סי' פ"ו.

באופן דאין ה"ובקומך" זמן הגורם לעיקר חיוב קר"ש, כי אם זמן אימתי לקיים הך חובה דיממא. וזהו דחידש הרשב"א דאף דעבר זמן הקיום, מ"מ יש לקיים מצות ק"ש לאחר זמנה, דמ"מ אכתי יממא הוא, ורק דהוא ק"ש שלא בזמנה.

חובת נר חנוכה היא חובת לילה ורק הקיום תלי' עד שתכלה וכו'

ומעתה נראה בשיטת הראב"י, דאף לענין נר חנוכה ביסודו הוא חובת לילה, והזמן משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק הוא זמן הקיום להך חובת לילה. ולזה, אף דעבר זמן קיומו, מ"מ אכתי איכא לחובת הלילה, ומתקיים מצות הדלקה "שלא בזמנה" ומ"מ הוא בכלל קיום מצות הדלקה.

ושורש הדבר דנר חנוכה ביסודו חובת לילה הוא, כן מפורש בדברי הרשב"א בסוגיא דכתב דאף לאחר זמן שתכלה רגל מן השוק אכתי לכו"ע יכול להדליק אף שהוא מצוה שלא בזמנה ושלא כתיקונה, מ"מ תנן במגילה דף כ' ע"ב, "כל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה". ומבואר להדיא דנר חנוכה ביסודו הוא חובת לילה, ורק זמן הקיום נשנה עד שתכלה.

וכן נראה להוכיח כן משיטת המהר"י אבוהב המובא בב"י סי' תרע"ב ופסק כן בשו"ע, דבשעת הדחק יכול להדליק נר חנוכה מפלג המנחה כמו שמצינו דיכול להתפלל ערבית דמוצ"ש בשבת. וכ"כ בביאור הגר"א דמהא דמתקיים מצות הבדלה מפלג, ה"ה לנר חנוכה.

ובפשוטו הדברים תמוהים, דבשלמא הבדלה דהוא ממצות הלילה א"כ מפלג המנחה לר"י נדון כסניף ללילה כמש"כ תרוה"ד סי' רמ"ח, ומה"ט פסק וכן נפסק בשו"ע ה' מגילה דשייך לקרוא המגילה דליל פורים מפלג המנחה, והיינו לענין מצות הלילה לכה"פ מצות דרבנן, ניתן לקיומם מפלג. אכן לענין נר חנוכה דכל התקנה היא מששקעה החמה, מאי שיאטי' ענין פלג המנחה, לזמן הפירסום.

ואשר נראה מוכרח מזה, כמש"כ הרשב"א דיסוד נר חנוכה הוא חובת הלילה, והזמן משתשקע החמה הוא זמן בקיום דהך חובת לילה, ולזה מפלג ניתן לקיים חובת הלילה, ומ"מ בעי שיתן שמן עד שתכלה, דהוא זמן קיום דהך הדלקה, דמ"מ בעינן דיתקיים מעשה הדלקה בזמן "דלילה", והוא מפלג לר"י דוגמת הבדלה, וכמש"נ.

ביאור דמיון הראב"י ק"ש לחנוכה דבתרוויהו יש קיום שלא בזמנה

ודאיתני להכי מבוארים היטב דברי הראב"י, דכתב לדמות אהדדי דין הדלקת נר חנוכה לאחר זמן לק"ש לאחר זמנה, דבתרוויהו נאמרו זמנים אימתי "לקיים" החיוב דנתחייבו כבר מכת היום והלילה. וכאמור יסוד הדבר הוא, כיון דאין הזמן מחדש החיוב, כי אם דהחיוב הוא מכת דק"ש חובת יממא הוא, ובהדלקת נר חנוכה החיוב הוא חובת הלילה, ואין הזמן כי אם זמן בקיומו של החיוב "ובקומך" דק"ש, "ועד שתכלה" הוא זמן הקיום דחובת הלילה דנר חנוכה, בהא אף שלא בזמנם מ"מ נתקיים מצותם, וכמש"נ.

והנה דעת התוס', דהזמן עד שתכלה רגל הוא אף לעיכובא, וי"ל דאף לדעת התוס' לא חלקו ביסוד הדבר עד"ע הרשב"א מהר"י אבוהב וראב"י דיסוד חובת נר חנוכה חובת לילה הוא. אלא קסברי דהך זמן עד שתכלה רגל הוא אף מעכב בקיום המצוה. והוא מתנאי הכשירא דמצוה, אף דיסוד חובתו הוא חובת לילה, מ"מ בעי שיעור בפירסום הדלקה וזהו הך זמן משתשקע החמה עד שתכלה רגל.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

ביורוי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 499

בס"ד, יום ג' פרשת מקץ, כ"ו כסלו תשפ"ו

דבר העורך

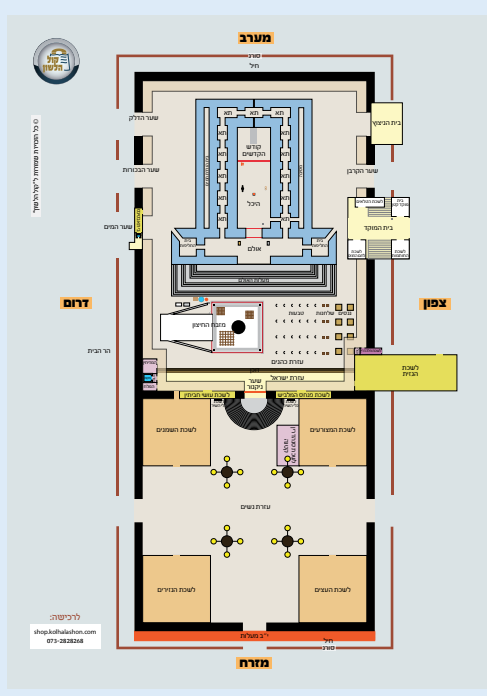
עזרת נשים - מקומה וקדושתה

כמו בבית המקדש: מנהג ישראל מדורי דורות לבנות בבית הכנסת "עזרת נשים", ושורשה במבנה בית המקדש, שם היה מקום מיוחד שהוקצה לעזרת נשים בתוך הר הבית המקודש.

עזרת נשים היה בשטח המזרחי של חצר בית המקדש, בין החומה הפנימית לעזרה, כאשר העזרה הוא שם כולל לעזרת ישראל ועזרת כהנים. מצורף תשריט מפורט של ביהמ"ק באדיבות 'קול הלשון'.

במסגרת סדרת גיליונות עומק הפשוט העוסקת בהלכות בית הכנסת וקדושתו, עלינו לברר: מהו הגדר ההלכתי של עזרת נשים, לגבי דיני קדושת בית הכנסת. ושורש הגדר זה אנו לומדים מעזרת נשים שהיה בבית המקדש לעזרת נשים של בית הכנסת.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'קדושת עזרת נשים'

ומתקנין שם תיקון גדול

הקדמה: בגיליון הנוכחי יתבאר שהתחבטו הפוסקים האם קדושת "עזרת נשים" פחותה מקדושת בית הכנסת, או שאין הבדל ביניהם, וקדושת "עזרת נשים" כקדושת בית הכנסת, או שאין ב"עזרת נשים" קדושה כלל. וישנה אריכות גדולה בפוסקים על כך.

גם צריך לברר, האם יש הבדל בין "עזרת נשים" ביציאת הנמצא בתוך חלל בית הכנסת, ל"עזרת נשים" הנמצאת בחדר סמוך בנפרד מבית הכנסת, לעזרת נשים שנמצא במפלס ובחלל בית הכנסת ונפרד רק במחיצה קבועה או ארעית. וכפי שיבואר בגיליון הבא ישנם שאלות הלכתיות רבות שיוצאות מנידון זה.

1. יש בה קדושה פחותה

חילוקי דרגות: לדעת **הדברי חיים** (או"ח חלק ב סימן יד) והג"ר **שלמה קלוגר** (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סימן עו) גם לעזרת הנשים יש קדושה, אלא שקדושתה פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית

הכנסת, ולכן אסור להפוך בית כנסת לעזרת נשים, כי נחשב שמורידו מקדושתו, היות וקדושת בית הכנסת אינו נובע רק מחמת התפילות במקום, אלא מחמת דברי הקדושה שנאמרים בו [תקיעת שופר, אמירת הלל, נטילת לולב ושמחה, הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת לפרסומי ניסא, קריאת ארבע פרשיות ומגילה, ועוד], ונשים פטורות או שחיובן פחות מחיוב האנשים, ולכן קדושת עזרת נשים פחותה מקדושת בית הכנסת.

וכן נקט להלכה **האבני נזר** (חלק א או"ח סימן לג אות ד)

שאסור לפתוח חלון בבית כנסת לצורך עזרת נשים, כי עזרת נשים לא נחשב בית הכנסת, ואין בו משום קדושה, ועל כל פנים לאו כקדושת בית הכנסת, כיון שהנשים לא מצטרפות למנין עשרה לדבר שבקדושה כי אינן חייבות, למרות שיכולות לענות.

וכתב בשו"ת מהרש"ם (חלק ה סימן א) שקדושת עזרת נשים קלה מקדושת בית הכנסת, כיון שמבואר **במשנה** (כלים פרק א) שבבית המקדש עזרת ישראל מקודש יותר מעזרת נשים, וכן בבית הכנסת שהוא מקדש מעט, עזרת נשים הוא דרגה פחותה בקדושה לגבי עזרת אנשים.

ובפרט לפי מה שכתב **בתשובת מהר"ם** (סימן נט) שעיקר קדושת בית הכנסת בעזרת אנשים משום שקורין שם בתורה ומתפללים בכל יום, וכל זה אין בעזרת נשים.

וכן נקטו הג"ר **יעקב בלוי זצ"ל** (צדקה ומשפט פרק יב הלכה כא), והגרא"ל **שטיינמן זצ"ל** והגר"ח **קניבסקי זצ"ל** (כאיל תערוג הלכה עמוד רכ), שעזרת נשים דינה קצת כבית הכנסת לגבי חלק מן הדברים.

בציץ אליעזר (חלק ט סימן יא) לאחר שהאריך בביאור השיטות, כתב שהדעה הרווחת בפוסקים האחרונים, שיש חלות קדושה גם על עזרת נשים, אבל רוב הפוסקים מודים שאינה כקדושת בית כנסת ממש.

2. יש בה קדושה גמורה

נחשב בית כנסת: כתב בשו"ת **שואל ומשיב** (מהדורה קמא חלק ב סימן כב) כיון שנשים חייבות בתפילה, כמבואר בשו"ע (סימן קו), לכן בית כנסת של נשים קדושה יש בו. וממילא מותר לשבור קצת מהקיר האחורי של בית הכנסת בכדי להרחיב את העזרת נשים, ומה שהמהרי"ט (חלק א סימן קלב) מסתפק שמא אין בעזרת נשים קדושה כלל, כוונתו רק לגג, אבל העזרת נשים עצמה יש בה קדושה. ואפילו שאסור לעשות מבית מדרש בית כנסת, ונשים אינן לומדות בעזרת נשים, מכל מקום מותר.

וכן נוקט **בערוך השלחן** (סימן קנד סעיף ז) "בית הכנסת של נשים יש עליה קדושת בית הכנסת כיון שהנשים מתפללות שם".

וכן משמע לכאורה שנקט להלכה **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קנא ס"ק א), שכתב שאסור לשחוט כפרות בעזרת נשים כשם שאסור לשחוט בבית הכנסת משום דגנאי טובא הוה, ויותר מכך כתב בספרו **ראש יוסף** (מגילה כח). "ונראה שיש להחמיר בעזרת נשים כמו בבית כנסת עצמה".

ויש לציין למה שכתב **הפרי מגדים** (אשל אברהם סימן קנ ס"ק ד) לגבי הדין שנפסק בשו"ע (סימן קנ סעיף ד) הבונה כנגד חלון בית הכנסת, אין מספיק לו בהרחקת ד' אמות, לפי שהוא צריך אור גדול. וכתב הפמ"ג מסתבר שהוא הדין לעזרת נשים. מאידך הביא את **הלבוש** (סעיף ד) שהסתפק אולי בעזרת נשים מספיק ד' אמות, וצ"ע.

יש לציין לדבר מחודש, שעזרת נשים הוא בבחינת בית הכנסת ובית המדרש כאחד, כפי שכתב בשו"ת **דבר יהושע** (חלק א סימן צו), מה שאמר **מהרי"ד מבעלזא זיע"א**, בשם **פוסק קדמון אחד**, שקדושת עזרת נשים גדולה יותר מקדושת עזרת הגברים, משום שאצל אנשים נחלקת הקדושה לשתי בחינות, קדושת בית הכנסת מצד התפילה, וקדושת בית המדרש מצד התורה. אך נשים, שעיקר קדושתן בתפילה בלבד, מתקדשות בתפילתן כדרך שהאנשים מתקדשים בתורה ובתפילה יחד. לפיכך בית תפילתן מתקדש בקדושת תורה ותפילה כאחד.

ברבבות אפרים (חלק א סימן ככ) נקט שיש קדושה בעזרת נשים כמו בבית הכנסת, שהרי הנשים מתפללות שם, ועוד שכל עזרת נשים נעשה גם על דעת שילמדו ויתפללו שם האנשים בשעה שהוא פנוי מנשים, ויש שם קדושה. והביא קצת ראיה מדברי **הרמ"א** (סימן פח סעיף א) לגבי איסור כניסת נשים נדות לבית הכנסת, משמע שיש קדושה בעזרת נשים. אבל כבר הונהג שנכנסות. ואולי אין ראיה משם, כי העיקר שלא יראו את הספר תורה.

3. אין בה קדושה כלל

אינו בית כנסת: כתב **החכמת אדם** (כלל פו ס"ק טו) "אסור לסתור כותל בית הכנסת לעשות חלונות לעזרת נשים, דעזרת נשים אין בו קדושת בית הכנסת כלל". ומבואר בדבריו, שאין בעזרת נשים קדושת בית כנסת כלל.

ובביאור שיטת החכמת אדם כתב **המשנת יוסף** (הלכות בית כנסת סימן יט) שקדושת בית הכנסת מהתורה נובעת מחמת שעצם המקום מקודש מדין "מקדש מעט", ועל כן יש להשוות את קדושת בית הכנסת ועזרת הנשים שבו, לקדושת בית המקדש. וכשם שבבית המקדש היתה עיקר הקדושה בעזרת ישראל בדרגת מחנה שכינה, ולא בעזרת נשים שהיתה בדרגת מחנה לוי, כמבואר **ברמב"ם** (הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה יא), כך גם בבית הכנסת יש דרגת קדושת בית הכנסת רק בעזרת הגברים ולא בעזרת הנשים.

באופן אחר ביאר **באבן ישראל** (חלק ח סימן יב) משום שנשים לא נחשבות לעשרה, וכמו שמבואר **בגמ'** (ברכות דף

ולגבי הפיכת חלק מהעזרת נשים בכותל למעבר לעזרת גברים, הגרי"ש זצ"ל לא הסכים לכך. ולגבי הפיכת קשת וילסון לעזרת נשים שזה נחשב אויר בית הכנסת, התיר הגרי"ש זצ"ל כי לרוב השיטות גם לזה יש קדושת בית כנסת, ועוד שלדעת **הדברי חיים** (חלק ב סימן יג) באויר אין קדושה, ומשום שהקדושה לא פוקעת בכך, וכן שזה נעשה ע"י ז' טובי העיר.

מובא בשם הגר"א **בנצל שליט"א** (ירושלים במועדיה עמוד רנ) לגבי רחבת הכותל המערבי שרצו לשנות חלק ממנו לעזרת נשים, והיה חשש של מעלין בקודש ואין מורידין, פסק **הגריש"א זצ"ל** שיחללו את הקדושה של מקום התפילה על ספר תורה.

מתוך גיליון עומק הפשט - מספר 13

הערות מבני ההבורה	הרחבת ה'עזרת נשים'
<p>שאלה: האם מותר להוריד חלק מעזרת הגברים ולהוסיף לעזרת הנשים, או דלמא הוי הורדה מקדושה. דהרי מבואר ברש"י (קידושין דף גג:) שהטעם שאין נשים נכנסות לעזרה מפני חילוקי דרגות הקדושה, וגם בית הכנסת הושווה בגמ' (מגילה כט. ברכות סב.) לבית המקדש (י.י.ז.).</p> <p>תשובה: בספר 'שערי ציון' (בעניני הכותל המערבי, סימן ו') מסופר באריכות שבזמן השיפוץ בכותל המערבי בקשת וילסון' רצו להרחיב את העזרת נשים' על חשבון העזרת גברים, ושאלו את הגרי"ש אלישיב זצ"ל דת מה לעשות. במכתב ששיגר בשמו ע"י הגר"א אפרת שליט"א (כ"ו) כסלו תשס"ג הורה שאמחר שהכותל המערבי מיוחד לתפילות כלל ישראל, ימנע 'ועדת רבנים' המורכבת מכל החוגים שיוסמנו להכריע בענין, ועדת הרבנים: הגר"ש שמוח הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד רחובות, הגר"ש שלום כהן שליט"א ראש ישיבת מורת יוסף, הגר"א אביגדור בנצל שליט"א רב הרובע היהודי, הגר"א אשר וייס שליט"א.</p> <p>במכתב הסיכום של ועדת הרבנים (טבת תשס"ג) הובהר - יש קדושת ביהכ"ס ואולי גם קדושת ביהמ"ד לרחבת הכותל המערבי ואסור להרחיב את העזרת נשים על חשבון רחבת העזרת גברים. אולם עקב ההכרח לעזרת נשים מקורה, מותר להרחיב את העזרת נשים על גבי עמודים' באופן שלא ימעט את רחבת העזרת גברים, בכפוף לתנאים הבאים: 1. שיחללו את קדושת 'אורי העזרת גברים' על כספי ציבור אשר ישמשו לבניית חדר ארונות הקודש. 2. שילוב אקוסטיקה מתאימה אשר תצמצם רעשים מכיוון העזרת נשים.</p> <p>הגר"א אשר וייס שליט"א בתשובתו על שאלה זו (שערי ציון סימן ו') הביא ששאלה דומה הסעירה לפני מלך המשיח שנה את קהילת 'זאלאטשטוק' אשר בארץ נלציה כאשר הרחיבו את העזרת נשים לתוך שטח ביהכ"ס על גבי עמודים, ונחלקו בזה גדולי אותו הדור: דעת הרש"ב - הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת אליף לך שלמה חלק א"ח סימן עז) אסר ותבע להרוס את אשר נבנה, וכן הגר"א מאיר אריק זצ"ל (שו"ת אמרי יושר י"ב סימן יב) אסר טעם שמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה.</p> <p>דעת ש"נ - מול הגר"ש קלוגר התייצבו שני גדולי הדור הגר"ש נטנון זצ"ל (שו"ת שואל ומשיב מהדור"ק ח"ב סי' כ"ב), והגר"ש שלמה דודר זצ"ל (בית שלמה א"ח חלק א' סימן כ"ח) שכתבו להחיר טעם שאף בעזרת נשים יש קדושת ביהכ"ס. וכן מדויק להחיר בשו"ת חות"ס (אור"ח סימן כו). וכן מפורש להחיר בשו"ת דברי חיים (חלק א' סימן יג) שאין קדושה באויר, וכן התיר בשו"ת מחזיקים (ח"א סימן לח) שאין בזה הורדה מקדושה, וכן התיר בשו"ת חסד לאברהם (סימן יד) טעם שעזרת נשים הוא אותה קדושה של עזרת גברים.</p> <p>דעת שלישית - האבני מור (אור"ח סימן לח) הסתפק בזה אם מותר להוריד קדושת אויר ביהכ"ס, והתיר רק ע"י חיול קדושת הבית כנסת ע"י מעות מדעת ז' טובי העיר בפרסום אנשי העיר.</p> <p>אמנם גם המחזיקים התירו רק משום שבונה באויר ביהכ"ס, אבל להוריד מקום מעזרת גברים לעזרת נשים לכ"ע אסור, וכמבואר בשו"ת דברי חיים (א"ח ח"ב סי' י"ד) ושו"ת צמח צדק (אור"ח סי' כ' אות ב'). וכתב הגר"א זילברשטיין שליט"א (חשוקי תמיד מגילת דף כו: עמוד שב) שמה שמוזכר במוספים הג"ל לאיסור הוא רק כשמוריד הקדושה באופן קבוע, אבל באופן זמני כפי שמצוי בימים נוראים שמרחיבים את העזרת נשים על חשבון העזרת גברים מותר לכ"ע. ושעמתי מהגר"א קומשניץ שליט"א כלפי מעשה שהיה בשני ישיבות, שמותר להפוך 'חדר שיעורים' לעזרת נשים, כי גם כעת יכול לשמש לחדר שיעורים ולא נפתח קדושתו, ועוד ששכיח לשנות ייעוד 'חדר שיעורים' לכמה דברים, והוי כמו תנאי מעיקרא שיוכלו לשנות את סוג ההשמשות.</p>	<p>הרחבת ה'עזרת נשים'</p> <p>שאלה: האם מותר להוריד חלק מעזרת הגברים ולהוסיף לעזרת הנשים, או דלמא הוי הורדה מקדושה. דהרי מבואר ברש"י (קידושין דף גג:) שהטעם שאין נשים נכנסות לעזרה מפני חילוקי דרגות הקדושה, וגם בית הכנסת הושווה בגמ' (מגילה כט. ברכות סב.) לבית המקדש (י.י.ז.).</p> <p>תשובה: בספר 'שערי ציון' (בעניני הכותל המערבי, סימן ו') מסופר באריכות שבזמן השיפוץ בכותל המערבי בקשת וילסון' רצו להרחיב את העזרת נשים' על חשבון העזרת גברים, ושאלו את הגרי"ש אלישיב זצ"ל דת מה לעשות. במכתב ששיגר בשמו ע"י הגר"א אפרת שליט"א (כ"ו) כסלו תשס"ג הורה שאמחר שהכותל המערבי מיוחד לתפילות כלל ישראל, ימנע 'ועדת רבנים' המורכבת מכל החוגים שיוסמנו להכריע בענין, ועדת הרבנים: הגר"ש שמוח הכהן קוק שליט"א רב ואב"ד רחובות, הגר"ש שלום כהן שליט"א ראש ישיבת מורת יוסף, הגר"א אביגדור בנצל שליט"א רב הרובע היהודי, הגר"א אשר וייס שליט"א.</p> <p>במכתב הסיכום של ועדת הרבנים (טבת תשס"ג) הובהר - יש קדושת ביהכ"ס ואולי גם קדושת ביהמ"ד לרחבת הכותל המערבי ואסור להרחיב את העזרת נשים על חשבון רחבת העזרת גברים. אולם עקב ההכרח לעזרת נשים מקורה, מותר להרחיב את העזרת נשים על גבי עמודים' באופן שלא ימעט את רחבת העזרת גברים, בכפוף לתנאים הבאים: 1. שיחללו את קדושת 'אורי העזרת גברים' על כספי ציבור אשר ישמשו לבניית חדר ארונות הקודש. 2. שילוב אקוסטיקה מתאימה אשר תצמצם רעשים מכיוון העזרת נשים.</p> <p>הגר"א אשר וייס שליט"א בתשובתו על שאלה זו (שערי ציון סימן ו') הביא ששאלה דומה הסעירה לפני מלך המשיח שנה את קהילת 'זאלאטשטוק' אשר בארץ נלציה כאשר הרחיבו את העזרת נשים לתוך שטח ביהכ"ס על גבי עמודים, ונחלקו בזה גדולי אותו הדור: דעת הרש"ב - הנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל (שו"ת אליף לך שלמה חלק א"ח סימן עז) אסר ותבע להרוס את אשר נבנה, וכן הגר"א מאיר אריק זצ"ל (שו"ת אמרי יושר י"ב סימן יב) אסר טעם שמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה.</p> <p>דעת ש"נ - מול הגר"ש קלוגר התייצבו שני גדולי הדור הגר"ש נטנון זצ"ל (שו"ת שואל ומשיב מהדור"ק ח"ב סי' כ"ב), והגר"ש שלמה דודר זצ"ל (בית שלמה א"ח חלק א' סימן כ"ח) שכתבו להחיר טעם שאף בעזרת נשים יש קדושת ביהכ"ס. וכן מדויק להחיר בשו"ת חות"ס (אור"ח סימן כו). וכן מפורש להחיר בשו"ת דברי חיים (חלק א' סימן יג) שאין קדושה באויר, וכן התיר בשו"ת מחזיקים (ח"א סימן לח) שאין בזה הורדה מקדושה, וכן התיר בשו"ת חסד לאברהם (סימן יד) טעם שעזרת נשים הוא אותה קדושה של עזרת גברים.</p> <p>דעת שלישית - האבני מור (אור"ח סימן לח) הסתפק בזה אם מותר להוריד קדושת אויר ביהכ"ס, והתיר רק ע"י חיול קדושת הבית כנסת ע"י מעות מדעת ז' טובי העיר בפרסום אנשי העיר.</p> <p>אמנם גם המחזיקים התירו רק משום שבונה באויר ביהכ"ס, אבל להוריד מקום מעזרת גברים לעזרת נשים לכ"ע אסור, וכמבואר בשו"ת דברי חיים (א"ח ח"ב סי' י"ד) ושו"ת צמח צדק (אור"ח סי' כ' אות ב'). וכתב הגר"א זילברשטיין שליט"א (חשוקי תמיד מגילת דף כו: עמוד שב) שמה שמוזכר במוספים הג"ל לאיסור הוא רק כשמוריד הקדושה באופן קבוע, אבל באופן זמני כפי שמצוי בימים נוראים שמרחיבים את העזרת נשים על חשבון העזרת גברים מותר לכ"ע. ושעמתי מהגר"א קומשניץ שליט"א כלפי מעשה שהיה בשני ישיבות, שמותר להפוך 'חדר שיעורים' לעזרת נשים, כי גם כעת יכול לשמש לחדר שיעורים ולא נפתח קדושתו, ועוד ששכיח לשנות ייעוד 'חדר שיעורים' לכמה דברים, והוי כמו תנאי מעיקרא שיוכלו לשנות את סוג ההשמשות.</p>

מה:) שמאה נשים נחשבות כשני גברים, ומבאר שם **תוס'** שהכוונה לגבי מנין לתפילה ולכל דבר שבעשרה, שנחשבות כשלושה או כשנים. ולכן אין במקום תפילתם קדושת בית הכנסת.

וכן ביאר באריכות **בשו"ת יד הלוי** (סימן ד) שאין בעזרת נשים קדושת בית הכנסת. ויתכן שצריך להניח שם מזוזה, ואינו דומה לבית כנסת שפטור ממזוזה.

4. עזרת נשים תלויה

אויר בית כנסת: כתב **דברי חיים** (חלק א סימן ג) למרות הכרעתו לאסור הפיכת עזרת גברים לעזרת נשים, מכל מקום מותר לבנות עזרת נשים באויר בית הכנסת, כי באויר אין קדושת בית הכנסת, ואינו נחשב כמו תשמישי קדושה כי הוא דבר שאין בו ממש ואין משתמשים בגופו, ודינו כתשמישי מצוה, ובפרט אם יסכימו לכך ז' טובי העיר.

ונחלק עליו הגר"מ **אריק** (אמרי יושר חלק ב סימן יב) וסובר שיש קדושה גם באויר של בית הכנסת ואסור להורידו מקדושתו להפכו לעזרת נשים.

חידש **בשו"ת קרן לדוד** (סימן לג) אם העזרת נשים בתוך חלל הבית מדרש ולא נמצא בחדר נפרד, באופן כזה לכל הדעות יש בה קדושת בית הכנסת.

5. שינוי ייעוד

מסקנת הפוסקים: לדעת **האבן ישראל** (חלק ח סימן יב) מכיון שנחלקו הפוסקים אם מנין של נשים מצטרפות לעשרה, לכן בדיעבד אם בנו עזרת נשים צמוד לבית הכנסת שלא יהרסו, אבל לכתחילה לא יבנו צמוד לבית כנסת.

מובא בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (ישא יוסף חלק ב סימן מז-מז) לגבי להפוך עזרת נשים למשרד רבנות, שאין הדבר פשוט להיתר, מכיון שמבואר מדברי **במהרש"ם** (שו"ת חלק א סימן לה, חלק ה סימן א) שיש קדושה חמורה בעזרת נשים, ויש להסתפק אם נחשב הורדה מקדושת ביהכ"ס. והורה שיושיבו בית דין מרבני העיר, ומדין ז' טובי העיר יתירו להוציא את הקדושה של העזרת נשים על ידי מכירה (לא צריך בשווי מלא), ובכסף יקנו ספרים לתועלת המתפללים.

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הרבנית פרומט חוה ב"ר יעקב הלוי ע"ה
אשת חבר להגאון ר' יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל
מח"ס 'שמירת שבת כהלכתה'
נלב"ע זאת חנוכה תשפ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

שיעורי ליל שבת

שיעור מזרינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 266 – תשפ"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

שכח רצה בשבת ר"ח חנוכה האם חוזר גם על 'על הניסים'

השבת פרשת מקץ 'שבת חנוכה' חל ר"ח טבת בשבת, ולכן מוסיפין בברכת המזון ג' הוספות שהם 'רצה והחליצנו' 'עלה ויבוא' 'ועל הניסים' והיא ברכת המזון הכי גדולה בשנה (וכבר רמזו לזה תוס' בברכות (נא ע"א) שבר"ח טבת החל להיות בשבת חנוכה ברכת המזון ארוכה ביותר), והנה ההלכה היא שאם שכח 'רצה' בברהמ"ז חוזר כיון שסעודת שבת היא חובה, אבל אם שכח 'עלה ויבוא' אינו חוזר אפילו בר"ח שחל להיות בשבת דאין חיוב אכילת פת בר"ח, ויש לדעת מה הדין בשבת זו באדם שאמר יעלה ויבוא ועל הניסים בברהמ"ז אך שכח רצה, האם כשחוזר צריך לחזור על כל ההוספות או לא.

והנה לגבי יעלה ויבוא הדבר פשוט ומוסכם שכיון שברכת המזון הקודמת שלו היא פגומה עליו לחזור ולומר 'עלה ויבוא' אף בשניה, וכמוש"כ במ"ב (קפ"ח ס"ק כט) וז"ל 'מכל מקום אם לא נזכר עד לאחר שפתח בהטוב והמטיב וחוזר לראש ברכת המזון בשביל הזכרה של שבת, אז צריך לומר עוד הפעם גם יעלה ויבוא, דברכת המזון הראשון נתבטל לגמרי' עכ"ל.

ויש להעיר דמלשון המ"ב משמע שברכת המזון הראשונה מתבטלת לגמרי, ולכאורה מכמה מקומות מוכח שברכת המזון הראשונה רק נפגמת אך יש עליה תורת ברהמ"ז ולא מתבטלת לגמרי, דהשו"ע שם (סעי' ט) כתב וז"ל 'שלושה שאכלו בשבתות ויום טוב ושכחו להזכיר מעין המאורע והם צריכים לחזור לראש ברכת המזון, יברך כל אחד בפני עצמו, כי מידי זימון כבר יצאו', ומבואר שאע"פ ששכחו רצה אין ברכת המזון שלהם מתבטלת לגמרי ולכן אי"צ לחזור ולזמן.

וכן מבואר בשו"ע (סי' קכ"ו ס"ג) דשליח ציבור שטעה ולא הזכיר ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור שהרי תפילת המוספין לפניו שיזכיר בה ר"ח, ואם נימא דאם לא הזכיר ר"ח בתפילה כאילו לא התפלל איך יתכן לסמוך על מה שיזכיר ר"ח בתפילת מוסף הא לא התפלל שחרית, וע"כ דגם שחסרה הזכרה בתפילה חשיב תפילה אלא שהתפילה חסרה, ולכן בש"ץ שטעה אין מחזירין אותו מפני טורח הציבור, וכבר הוכיח כן בקה"י (ברכות סי' ט"ז).

וכן היה רגיל מו"ר רבינו הגרא"ל שטינמן זצ"ל לומר בשם מרן החזו"א זצ"ל דמי ששכח הזכרה בתפילה או בברהמ"ז אף שצריך לחזור עולה לו התפילה או ברהמ"ז למאה ברכות.

וכששמע מו"ר הגרא"ל זצ"ל שהגאון ר"א גניחובסקי זצ"ל הקפיד בר"ח לא להתפלל במנין מצומצם כיון שחשש שאחד מן המתפללים ישכח 'עלה ויבוא' ותפילתו לא תחשב לתפילה ויחשב שהתפללו ללא מנין, אמר שאין סיבה לחשש זה דגם אם ישכח, תפילתו תפילה אף שהיא חסרה.

ולענין 'על הניסים' כתב המג"א (קפ"ח ס"ק ג') וז"ל 'ז"ל דחנוכה בשבת והזכיר של חנוכה ולא של שבת חוזר לראש ואינו מזכיר של חנוכה דהא אינו חובה להזכיר של חנוכה כדאיתא בגמרא', והפרי מגדים (א"א סק"ג) כתב על דברי המג"א ודבריו צ"ע, ומטעם זה השמיט המ"ב את דברי המג"א וכמו שביאר השעה"צ (שם סק"א) וז"ל 'ולא העתקתי מה שכתב המג"א לענין חנוכה דדבריו אינם מוכרחים, וכמו שהעיר הפרי מגדים', והנה הפמ"ג לא ביאר קושייתו, אך בחיי אדם (כלל קנ"ד סק"ט) הקשה על המג"א וז"ל 'ובשבת וחנוכה ושכח של שבת בענין שצריך לחזור ולברך נ"ל דצריך להזכיר גם של חנוכה, והמג"א כתב דאין צריך ולא הבנתי שהרי מה שביך כמאן דליתא' עכ"ל, והיינו דתמה דמה לנו שעל הניסים לאו חובה הא סוכ"ס רוצה להזכיר על הניסים דמ"מ מצוה היא כמו בברהמ"ז הראשונה ואמאי א"כ לא יחזור בשניה?

ואמנם הבאר היטב (שם בסעיף ד') פסק כדברי המג"א שאינו חוזר אף על 'על הניסים', וכן פסק שו"ע הרב (שם סי"ד) וצ"ב.

מדוע לא נתקן הרחמן אם שכח 'עלה ויבוא' כמו ב'על הניסים'

והנה אם שכח 'על הניסים' ונזכר מבואר ברמ"א (סי' קפ"ז סק"ד וסי' תרפ"ב ס"ב) דאומר הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה בימים ההם וכו', והוא הדין לגבי תפילה שמשלים על הניסים אחר גמר התפילה דרך בקשה קודם יהיו לרצון וכו'.

שם סק"ד, ויש להבין מדוע לא נאמר דין זה אף לגבי יעלה ויבוא שיאמר למשל הרחמן הוא יחדש עלינו וכו' וכמו שמבואר לגבי על הניסים.

ובאמת דהרמ"א עצמו (בסי' קפ"ח ס' ז') דן בענין הזה וז"ל 'ואפשר דמכל מקום יש לאומרו בתוך שאר הרחמן, כמו שנתבאר גבי על הניסים, ואולי יש לחלק כי ביעלה ויבוא יש בו הזכרת שמות ואין לאומרו לבטלה, וכן נראה לי וכן נוהגין', מבואר דיש צד לרמ"א שאף לגבי יעלה ויבוא שייך דין זה, אך למעשה מחלק ששונה דין יעלה ויבוא מעל הניסים ול"ש להשלים 'בהרחמן'.

ותמה המג"א (שם) על חילוק הרמ"א "דאומרים כל היום תחינות שיש בהן הזכרת שמות ולמה יגרע זה דדוקא ברכה לבטלה אסור" (והביאו הביאור"ל שם) וא"כ קשה במה שונה דין יעלה ויבוא מעל הניסים.

ונראה דיש חילוק מהותי בין יעלה ויבוא לעל הניסים, דיעלה ויבוא הוא מדין 'הזכרה' שמוטל עלינו להזכיר בתפילה ובברכת המזון מעין המאורע, וא"כ שגמר את התפילה או את ברכת המזון ל"ש כלל לאומרו, ולכן לא נתקן לאומרו ב'הרחמן', אך 'על הניסים' אינו הזכרה אלא הוא נובע ממה שחז"ל תיקנו להודות ולהלל במשך כל ימי החנוכה על הניסים הגדולים וכמו שאמרו בשבת (כ"א ע"ב) שקבעו ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה ופרש"י "לקרות הלל ולומר על הניסים" אלא שהמקום הכי ראוי להודות הוא בתפילה ובברכת המזון ולכן הוא נתקן שם, ולכן אם שכח ונזכר בהרחמן שיש לזה עדיין קשר לברהמ"ז או קודם יהיו לרצון בתפילה יכול עדיין להודות ולאומרו שם.

ולפי הנ"ל דברי המג"א פשוטים וברורים שכיון שכבר הודה בברכת המזון הקודמת אף שהיא היתה פגומה אין לו סיבה לחזור ולומר 'על הניסים' שוב פעם דאינו חלק מברהמ"ז או תפילה רק שתקנו אז לאומרו וכיון שיש על הברהמ"ז תורת ברהמ"ז אף שלא שהזכיר מעין המאורע וכמוש"כ הקה"י שפיר יצא בזה חובת הודאה, אך 'יעלה ויבוא' כיון שהוא הזכרה הוא חלק בלתי נפרד מברכת המזון והתפילה ולכן פשוט שאם נפגמה ברכת המזון נפגמה גם ההזכרה וכשחוזר עליו להוסיף אף 'יעלה ויבוא'.

הטעם שאין מזכירין על הניסים בברכת מעין שלש

והנה בברכת מעין שלש אין מזכירין על הניסים כמבואר בשו"ע (סי' ר"ח ס"ב) ובטעם הדבר הביא השעה"צ (סי' תרפ"ב סק"ג) בשם תשובת מהר"ם מרוטנברג דלא נתקן אלא בברכת הודאה, ואף שאומרים בסוף ברכת מעין שלש 'ונודה לך על הארץ' היינו כדי להזכיר מעין החתימה קודם לחתימה, וביאור סברתו כמו שנתבאר דעל הניסים לא הוי הזכרה אלא הודאה, ולכך דוקא הזכרות שהם מדין ברהמ"ז שייכים למעין שלש דמעין שלש הוא קיצור של ברהמ"ז עם כל ההוספות שבו, אבל על הניסים שהוא חיוב הודאה בפני עצמו ואינו מדיני ברהמ"ז אין ענין להזכירו במעין שלש שהרי הוא מושלם ג"כ בלא זה (עי' בזה בשלמי תודה חנוכה סי' כ"ט).

וראיה לזה, דהנה יש לתמוה על דברי המ"ב (סי' תרפ"ב סק"ב) שכתב 'ובברכת מעין שלש בחנוכה ובפורים אין מזכירים על הניסים', ובשעה"צ שם (סק"ג) הביא שהמקור לזה הוא הפמ"ג בשם הא"ר בשם תשובת מהר"ם מרוטנברג הנ"ל, ותימה דלהדיא פסק כן השו"ע (סי' ר"ח ס"ב) וז"ל "מזכירין בה מעין המאורע בשבת וי"ט ור"ח אבל לא בחנוכה ופורים" ומדוע ציין השעה"צ לפמ"ג ומהר"ם מרוטנברג, ועוד קשה שבמ"ב שם (סקנ"ט) על דברי השו"ע הביא הטעם בשם הגר"א דעל הניסים בברהמ"ז אינו מצד הדין רק מצד מנהגא וכאן ליכא מנהגא, ולא הזכיר את טעם המהר"ם מרוטנברג הנ"ל.

אך לפמש"נ נאמרו כאן שני דינים דהשו"ע איירי בדיני הזכרה וע"ז כתב דמזכירין מעין המאורע בברהמ"ז ולא בברכת מעין שלש, והטעם כמבואר בגר"א דהזכרת על הניסים בבהמ"ז הוא מנהג ובברכת מעין שלש ליכא מנהגא, אבל המ"ב איירי מדין הודאה וע"ז כתב דאין מקום להודאה במעין שלש, (אך במג"א הנ"ל מבואר דעל הניסים הוא בְּךָ דין הודאה ולכך אין חוזרין ומזכירים אותו כשחוזרים על ברכהמ"ז).

ובשם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל הובא עוד טעם שאין אומרים על הניסים בברכת מעין שלש דבברכת מעין שלש לא תיקנו לכלול אלא מעין הברכות שבברכת המזון ולא מעין ההזכרות, ולכך דוקא הזכרות דאיכא עליהם גם תקנת ברכה בברהמ"ז שאם שכח לאומרם קודם ובנה ירושלים אומרם בברכה בפני עצמה קודם שהתחיל הטוב והמטיב כמו "רצה" "ויעלה ויבוא" מזכירים מעין הברכה בקיצור הברכה דמעין שלש אבל על הניסים שהוא רק הזכרה אינו בכלל תקנת ברכה דמעין שלש.

ואפשר דגם זה מהטעם הנ"ל דהיינו טעמא שלא תיקנו ברכה על הזכרת על הניסים בבהמ"ז משום שלא הוי הזכרה מעין המאורע אלא מדין הודאה ולא תיקנו ברכה על כך.

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 339

פרשת מקץ - חנוכה

תשפ"ו

להדליק במוצ"ש אצל ההורים למטה מכ' אמה או לחזור לביתו ולהדליק למעלה מכ' אמה ♦ טעו בר"ח וקראו ג' עולים בחנוכה ♦ הרב אברהם זנגר
קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה (בדין מצוה שנעשית בזמן פטור) ♦ הרב משה מרדכי כהן
ד' דרכים בפלוגתת ב"ש וב"ה מעלין בקודש או פרי החג ♦ הרב שמואל דרזי
שהחיינו באין לו נרות ביום זה ולמחר יוכל לברך על הראיה ♦ הרב אליסף פרלמן
הנאה מתוספת אורה מנר שהודלק על ידי ישראל מומר ♦ הרב אורי יצחקי

הרב אברהם זנגר

להדליק אצל ההורים למטה מכ' אמה או בביתו למעלה מכ' אמה

חידה: שלושה שכנים, אברכים צעירים, נסעו לעיר אחרת לשבות אצל ההורים בשבת חנוכה. במוצ"ש חוזרים כולם לבתיהם באותה שעה, והסתפקו היכן ידליקו נרות חנוכה, וההוראה היתה, שהאחד ידליק אצל ההורים וטרם חזרתו לביתו, השני ידליק כשיגיע לביתו, והשלישי ישלח שליח להדליק בביתו בזמן.

תשובה: כולם חוזרים לבתיהם בשעה מאוחרת לאחר שכלתה רגל מן השוק (בערך בחצות הלילה בערים הגדולות), ולפיכך ידליק האחד אצל ההורים, והשני גר למעלה מכ' אמה ומדליק על שולחנו ולכן ידליק בביתו, והשלישי הוריו גרים למעלה מכ' אמה ומדליקים על השלחן והוא גר למטה מכ' אמה, ולכן יעשה שליח להדליק בביתו בזמן.

ביאור הדברים: א. נחלקו פוסקי זמנינו היכן ראוי להדליק במוצ"ש, אם בבית ההורים או בביתו¹. והנה הסברה הפשוטה היא שידליק בבית ההורים כיון שבמוצ"ש הוא עדיין מתאכסן שם, וכיון שהגיע זמן ההדלקה הרי הוא מחויב מיד להדליק במקומו, ומה שהוא עתיד לחזור לביתו, הרי זה כמו מי שדעתו לעקור מביתו באותו לילה דפשוט שמדליק בביתו ואין מתחשבים במה שיעקור בלילה מביתו [עכ"פ אם ישאר שם חצי שעה לאחר ההדלקה], וכן חתן היוצא מבית הוריו לפני החופה הסכימו פוסקי זמנינו דמדליק בבית הוריו אם הוא עדיין נמצא שם בזמן ההדלקה.

¹ דעת החזו"א כפי שהורה להגר"ח קנייבסקי דיש להדליק בביתו הקבוע (הובא בשלמי תורה עמ' ר"ח), וכל"כ בחוט שני (חנוכה עמ' ש"י), שושנת ישראל (עמ' מ"ט) בשם הגר"מ פיינשטיין, שו"ת ודברת במ (ח"א סי' ק"פ) בשם הגר"ד פיינשטיין זצ"ל, מבית לוי (ח"י עמ' י"א) בשם בעל שבת הלוי זצ"ל, שו"ת אור לציון (ח"ד פמ"ז ס"ה), הליכות אבן ישראל (להגרי"י פישר עמ' קע"ג), חובת הדר (פ"א הערה ס"ה), שו"ת פאת שדך (ח"ב או"ח סי' קל"ו) תשובות והנהגות (ח"א סי' שצ"א וח"ג סי' רט"ו סקט"ז) ועוד.

ואילו דעת הגרש"א (מנחת שלמה תנינא סי' ב"ח אות ד', הובא בהליכות שלמה פ"ד סי"ט, מעדני שלמה עמ' ק"ג, ועלה לא יכול עמ' רל"ז) הגריש"א זצ"ל (פניני חנוכה עמ' ע"ט, מנשים באהל עמ' קפ"ב) ארחות רבינו בשם הקה"י (ח"ג אות ק') אמת ליעקב להגרי"י קמנצקי זצ"ל (סי' תרע"ז בהגה) הלכות חג בחג בשם הגר"א ל"סטיינמאן זצ"ל (לח), שידליק בבית ההורים.

ובספר ויאר לנו (עמ' צ"ה) כתב דלצאת מיד ספק ראוי להדליק או להשתתף בפרוטה בבית ההורים וישמע ברכה מאחר ואם יגיע לביתו קודם שכלתה רגל מן השוק ידליק שנית בלא ברכה. והוא חידוש להורות

ובביאור הדעות דלא ידליק בבית ההורים מצאנו ב' טעמים;

א [כיון שא"ז ביתו הקבוע אלא הוא רק אכסניא בבית הורים, ודין אכסניא נקבע בכל יום לפי מה שהוא עתיד להיות שם ביום הבא, דהא אם אחד נמצא בבית חבירו באקראי למשך כמה שעות בזמן ההדלקה אינו יכול להדליק שם אלא רק אם דעתו ללון שם ולאכול שם את עיקר סעודותיו, וכל יום נידון לעצמו, ולכן במוצ"ש הואיל ואין דעתו ללון שם אינו נידון כאכסניא. [והחולקים סוברים כדיון שהיה אכסניא בשבת, הרי זה נחשב כהמשך קביעותו באכסניא עד שיעקור משם, כמו בביתו הקבוע, ויש שהתנו שיאכל שם סעודה אחת במוצ"ש או עכ"פ ישאר שם איזה זמן].

ב [הדלקה בביתו הקבוע קודמת להדלקה מדין אכסניא³. ונראה לבאר ע"פ מה שהרחבנו במק"א דמצאנו כמה חילוקי דינים בין הדלקה בבית הקבוע לדין הדלקה באכסניא (עי' היטב בשעת"צ סי' תרע"א סקנ"ב בשם הברוך טעם, ובספר מנחת אריאל שבת כג. אות כ"ב בסופו ואכמ"ל), ומוכח מזה דעיקר חיוב ההדלקה הוא בביתו הקבוע, ודין הדלקת אכסניא הוא תקנה בפנ"ע שתקנו למי שאינו יכול להדליק בביתו שיוכל להדליק באכסניא אע"פ שא"ז ביתו, וכן מצאנו בבית"ל (סי' תרע"ה ס"ג) שכתב דעיקר החיוב מונח על הבית [ולכן רבי זירא שהיה אכסניא לא הדליק באכסניא אלא סמך על אשתו שהדליקה בביתו אע"ג דבעלמא אמרו חכמים תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו ע"ש], ולכן ראוי שימתין מלהדליק עד שיגיע בביתו כדי שיקיים את עיקר התקנה.

ב. נפ"מ בין ב' הטעמים הנ"ל באופן שהוא חוזר לביתו לאחר שכלתה רגל מן השוק, דלטעם הא' אינו יכול להדליק בבית ההורים כי אינו בגדר אכסניא שם, ובע"כ עליו לשלוח שליח להדליק בביתו בזמן, אולם לטעם הב' י"ל דבכה"ג ידליק בבית ההורים ואין לו לשלוח שליח להדליק בביתו כי מעלת מצוה בו יותר מבשלוחו כדיפה על

בזה לחומר לאכאן ולכאן.

ובחוט שני שם כתב דאם אינו חוזר עד שכלתה רגל מן השוק ידליק באכסניא, ויזהר שלא יחזור לביתו עד שתכלה רגל מן השוק, כי אם יחזור לביתו קודם הוא נכנס לשאלה אם יש לו לחזור ולהדליק בביתו, עכ"ד. ולא בירא לי אם כוונתו שיתכן שמתחייב להדליק שנית בביתו מפני שזהו עיקר מקום ההדלקה, או כוונתו שיתכן שלמפרע מתברר שהיה דינו להדליק בבית ולא יצא יד"ח במה שהדליק באכסניא.

ובשו"ת אור לציון שם כתב וז"ל; 'ומ"מ פעמים שאף כשבדעתו לחזור לביתו במוצ"ש, מצוי הוא שמעכבים אותו להשאר ולישן שם. ולכן אם יודע שיתכן ויתעכב שם, ישתתף עמם בהדלקה, ואם לבסוף חוזר באותו ערב לביתו, יחזור להדליק בלא ברכה, ובזה יצא מידי ספק' עכ"ל. וצ"ב.

² עי' שלמי תורה שם בדעת החזו"א, חוט שני שם, שו"ת תשובות והנהגות שם, שו"ת ודברת במ (שם) בשם הגר"ד פיינשטיין זצ"ל.

³ ציוני הלכה (חנוכה עמ' קצז-ק) בשם הגריש"א זצ"ל, שושנת ישראל (פ"י סי"ז), ועי' עינינו בחנוכה (עמ' מ"ד) ועוד.

מעלות ההדלקה בבית ולא באכסניא, וגם אין לו להמתין מלהדליק עד שיגיע לביתו, כי יפסיד את עיקר זמן ההדלקה שהוא לפרסומי ניסא לבני רה"ר. וכבר פשטה ההוראה להקל באופן זה כצד הב' דיכול להדליק בבית ההורים.

ג. אם הוא גר למעלה מ'אמה באופן שהוא מדליק על שלחנו, נמצא דב'לא"ה אין לו הדלקה עד פרסומי ניסא לבני רה"ר, ובכח"ג נראה דיכול להמתין מלהדליק עד שיגיע לביתו, וא"צ לשלוח שליח להדליק בתחילת הלילה, כי מצוה בו יותר מבשלוחו (כמש"כ המש"ב סי' תרע"ז סק"ב, וז"ל הרא"ש פ"ק דפסחים סי' י' **ו'להדליק גר של חנוכה אע"ג דאפשר לעשות ע"י שליח אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס'.**)

ד. אם הוריו גרים למעלה מ'אמה ומדליקים על שלחנו והוא גר למטה מ'אמה ומדליק בפתח או בחלון, נמצא דאם ידליק בבית ההורים יפסיד את עיקר תקנת ההדלקה לפרסומי ניסא לבני רה"ר, וזה בודאי עדיף על מעלת מצוה בו יותר מבשלוחו כפי שיבואר, ולכן נראה דעליו לשלוח שליח להדליק בביתו קודם שתכלה רגל מן השוק.

ה. אמנם נראה דמה שכתבנו דאם הוא גר למעלה מ'אמה יכול להמתין מלהדליק עד שיגיע לביתו, זהו רק אם גם בית הוריו הוא למעלה מ'אמה וההדלקה שם תהיה על השלחן, דאם שם הוא למטה מ'אמה וההדלקה היא בפתח או בחלון דיש בזה פרסומי ניסא לבני רה"ר, בודאי חיוב פרסומי ניסא לבני רה"ר דוחה את המעלה להדליק בבית ולא באכסניא.

ו. וכן נראה גם באופן שחזור לביתו קודם דכלתה רגל מן השוק, דאם הוא גר למעלה מ'אמה ומדליק על שלחנו ואילו הוריו גרים למטה מ'אמה ומדליקים בפתח או בחלון, חיוב פרסומי ניסא לבני רה"ר דוחה את המעלה להדליק בבית ולא באכסניא, ולכן ידליק בבית הוריו.

תמצית הדברים: כי ג' מעלות בענין זה; א. הדלקה בבית קודמת להדלקה באכסניא. **ב.** מצוה בו יותר מבשלוחו. **ג.** הדלקה שיש בה פרסומי ניסא (למטה מ'אמה קודם שתכלה רגל מן השוק) קודמת להדלקה שאין בה פרסומי ניסא (למעלה מ'אמה על שלחנו או לאחר שכלתה רגל מן השוק). ונראה דמעלה ב' קודמת למעלה א', ומעלה ג' קודמת לשניהם.

ב' חלקים במצות ההדלקה: א. הדלקת נר ב. פרסומי ניסא לבני רה"ר

ויש להוסיף בביאור הדברים (דמעלת הדלקה שיש בה פרסומי ניסא קודמת לשאר המעלות ה"ל) (ע"פ מ' שחידשו האחרונים דא"ז מעלה בעלמא כי אם מצוה בפנ"ע, כלומר ב' חלקים יש במצות נר חנוכה; א. עצם ההדלקה. ב. פרסומי ניסא לבני רה"ר, ובשעת הסכנה או מ' שרר למעלה מ'אמה והדלקה על שלחנו קיים רק עיקר חובת הדלקת נר, אבל לא קיים כלל מצות פרסומי ניסא לבני רה"ר.

הוראת הגרי"ז דאם הדליק בפנים משום אונס ופסק האונס חייב להדליק שנית בחוץ

עיקר החידוש דב' חלקים יש במצות נר חנוכה, עצם ההדלקה ופרסומי ניסא, מבואר בצנפת פנענח (פ"א ה"ג) והאריך בזה טובא בספר ירח למועדים (מהדורת תשפ"ג חנוכה סי' ב'ל-ג,ה), אולם באמת הדברים מחודשים לומר דב' חלקים נפרדים יש במצוה זו בלי מקור לכך בגמ', אך האריך שם בספר ירח למועדים לבאר זאת באופ"א עפמ"ש"כ בקונט"ר חנוכה ומגילה (סי' ג' סק"ג) לחקור בהא דמבואר בגמ' דבשעת הסכנה מניחו על שלחנו ודיו, האם הביאור בזה דעיקר המצוה של הדלקת נר חנוכה הוא עצם מעשה ההדלקה, והא דמצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אינו אלא תנאי ופרט במצוה לפרסם הנס, אבל אם א"א לקיים פרט זה בודאי חייב לקיים עכ"פ עיקר מצות ההדלקה בפנים, או דעיקר מצות ההדלקה במהותה היא הדלקה של פרסומי ניסא ברה"ר, ואם הדליקה בפנים לא עשה כלום, אלא דבשעת הסכנה תקנו תקנה בפנ"ע של הדלקה בפנים, וכתב להוכיח כצד הב', דתקנה בפנ"ע היא, וא"ז קיום עיקר התקנה של הדלקת נר בפתח הסמוך לרה"ר, ונמצא דב' תקנות היו.

וכתב שם בשם הגרי"ז כצד הב', וז"ל: 'שמעתי ממרן הרב זצוקללה"ה דדין שעת הסכנה הוא תקנה מיוחדת וכו' ואמר ז"ל דאם הדליק

מבפנים משום אונס שהוא ואח"כ נתאפשר לו להדליק בחוץ חייב להדליק מבחוץ פעם נוספת משום דדינא דעל שולחנו רק נאמר בשעת הסכנה, ובלא זה עיקר המצוה להניח על פתח הבית מבחוץ, וכן אמר ז"ל שכן עשה פעם כשהיה רוח חזק שאי אפשר היה להדליק מבחוץ הדליק מבפנים ואחר שנפסק הרוח הדליק שוב מבחוץ' עכ"ל. ובספר ירח למועדים שם (עמ' רצ"ו) כתב ששמע בשם הגרמ"ד סולוביצ'יק זצ"ל שאביו הגר"ר הדליק שנית בברכה.

והנה פשוט דמי שהיה דר בעלייה הדליק בחלון ובאותו לילה עבר לדור בבית א"צ להדליק שנית בפתח, דכבר קיים את המצוה כדן בשעתו, ורק בזה חידוש הגרי"ז דהמדליק בפנים לא קיים כלל את עיקר מצות ההדלקה שהיא פרסומי ניסא לבני רה"ר, אלא קיים תקנה אחרת של הדלקה בפנים, ולכן אם אח"כ יכול לקיים את התקנה הראשונה מדליק שנית בברכה.

וכן מובא בספר הזכרון נר שאלו (עמ' תקל"ז) ובספר הערות (שבת כא: אות כ"א) בשם הגריש"א זצ"ל דאם בתוך זמן ההדלקה חלפה הסכנה בודאי חייב להדליק שנית בחוץ כדי לקיים את התקנה הראשונה, והוסיף לחדש חידוש גדול בדיון זה, דבהדלקה בשעת הסכנה אין דין מהדרין מן המהדרין אלא מדליק רק נר אחד ותו לא.

ועפ"י מדוקדק ל' השו"ע (סי' תרע"א סי"ה) 'נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ וכו' ואם היה דר בעלייה וכו' מניחו בחלון הסמוך לרה"ר, ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחו על שולחנו ודיו'. ויש לדקדק דהו"ל דבשעת הסכנה שאינו רשאי להדליק בחוץ מדליק בפנים, כמו שכתב דאם היה דר בעלייה שאינו יכול להדליק בפתח מדליק בחלון, ומשמע מזה דעיקר המצוה היא הדלקה בחוץ, ואם מדליק בפנים אינו מקיים מצוה זו, אלא רק קיום התקנה החדשה של הדלקה בפנים.

וכן מדוקדק בזה ל' הרמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"ג) 'ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור וכו' ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה וילילה משמנות הלילות להראות ולגלות הנס'. וצ"ב מ"ט כתב הרמב"ם 'על פתחי הבתים', והרי זהו רק פרט בדיני מקום ההדלקה, ודיני מקום ההדלקה כתב הרמב"ם 'להלן (פ"ד ה"ז) 'נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ וכו' ואם היה דר בעלייה מניחו בחלון וכו' בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפנים' וכו'. ולהל"ל ניחא, דהתקנה הראשונה היא במהותה הדלקה על פתחי הבתים, וא"ז רק פרט מדין ההדלקה אלא כל עיקר המצוה לפרסומי ניסא ברה"ר.

וע"ש (ספר חנוכה ומגילה וספר ירח למועדים) שהאריכו לבאר עפ"ז כמה פלוגות בראשונים לשיטתם, אם מי שהדליק בפנים שלא בשעת הסכנה יצא יד"ח בדיעבד או לא עשה כלום וברכתו לבטלה, וכן אם מי שלא הדליק עד לאחר שכלתה רגל מן השוק ידליק בפנים, כי לא גרע משעת הסכנה, או דכל שלא בשעת הסכנה אין כלל קיום של הדלקה בפנים, וכן בהא דדנו הראשונים במי שיש לו בערב שבת רק נר אחד למה לא יוכל להדליק בפנים ויעלה לנר שבת וגם לנר חנוכה.⁴

[והנה הגרי"ז נקט שם דתקנה זו היא רק לשעת הסכנה, ושלא בשעת הסכנה לא יצא יד"ח אם הדליק בפנים אפי' בדיעבד וברכתו לבטלה, אולם יש מקום לומר דתקנה זו היא תקנה כללית ולא רק לשעת הסכנה, וכן מובא בקובץ משלחן מלכים (סכסו תשס"ו עמ' י"ג) מהג"ר מאיר סולוביצ'יק זצ"ל בשם אביו הגרי"ז בביאור דעת הנוהגים כיום בא"י להדליק על שולחנם אפי"פ שאין סכנה, והובאו הדברים בהרחבה בספר ירח למועדים (שם סי' ל"ו), והרחיב בזה הגרש"י בורנשטיין זצ"ל (קובץ היכלא ה').]

נחזור לענינו, דלפ"ד הגרי"ז נראה פשוט כמו שכתבנו, דאם האכסניא היא למטה מ'אמה ואינה יכולה להדליק בה בפתח או בחלון ואילו בביתו הוא למעלה מ'אמה ומדליק על שלחנו, בודאי עליו להדליק באכסניא כדי לקיים את עיקר התקנה, כי בביתו לא יקיים כלל מצוה זו, [אבל לפי הדעות דחל תקנה אחת, יש להתפקס אם המעלה של פרסומי ניסא לבני רה"ר דוחה את חובת ההדלקה בביתו ולא באכסניא, וצ"ע]. אבל אם באכסניא יכול להדליק בפתח הבית ואילו בביתו יכול להדליק רק בחלון, כבה"ג אין חילוק בגוף המצוה, אלא יש רק מעלה בהדלקה בפתח, ובכח"ג מסתבר דהמעלה של הדלקה בבית הקבוע ולא באכסניא קודמת למעלה של הדלקה בפתח ולא בחלון.

שכתב להוכיח דבדיעבד גם לאחר שכלתה רגל מן השוק יכול להדליק, דהא תנן במגילה כ: 'כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה', ותמוה מה הראיה, והרי אין הנידון לומר דזמן המצוה היא רק חלק מהלילה, אלא דמהות וצורת המצוה היא להדליק באופן שיש בו פרסומי ניסא לבני רה"ר, וכמו שצריך להדליק בחוץ ה"ה שצריך להדליק בזמן שבני רה"ר נמצאים שם, ובכ"כ מוכח מדברי הרשב"א שנקט בפשיטות דדין זה אינו מעכב כלל, כי עיקר המצוה הוא עצם מעשה ההדלקה, והנידון הוא רק מעכב זמן מסוים למצוה או דכל הלילה כשר למצוה.

⁴ ובספר שפתי צדיק (ח"א עמ' קס"א) הסתפק בזה אם לאחר שעברה הסכנה חייב להדליק שנית בפתח הבית, וכתב דוגמא לזה מדין תפלה, שכתב השו"ע (סי' צ"ד ס"ט) 'מי שהוכרח להתפלל מיושב, כשיוכל צריך לחזור ולהתפלל מעומד', והאמר אמת זצ"ל כתב ע"ז הגה"ה שכל דאם דמי, דלגבי תפלה אמינן הלוא יתפלל אדם כל היום כולו. וע"ש עוד.

⁵ וכתבו שם דהרשב"א ס"ל בכל"ז כצד הא' דהוי הכל תקנה אחת, והמדליק יצא יד"ח בדיעבד גם שלא בשעת הסכנה, וע"י ברשב"א (שבת כא:)

בני חו"ל לצאת יד"ח בקריה"ת בא"י בחנוכה

וכן העיר בדין בני חו"ל הנהוגים כד' הרמ"א דשלישי קורא בחנוכה בנשיא שלאחריו, דלכא"ל לפי מנהגם אינם יוצאים יד"ח בקריה"ת לפ"ד השו"ע השלישי חוזר על הקריאה של הראשונים, כי לפ"ד הרמ"א א"ז בגדר אי אפשר בענין אחר, דהא באמת דינו לקרא בנשיא שלאחריו, וזו לא שמענו.

וכן הקשה בתהלה לדוד (סי' רפ"ב סמ"ח) על כמה הוראות של השערי אפרים לענין טעויות בקריה"ת בסוכות, דלכא"ל זה תלוי בפלוגת השו"ע הרמ"א (סי' תרס"ג ס"א) אם השלישי קורא מה שקרא הראשונים או קורא את הקרבנות של היום הבא.

ונראה דמוכח מכל זה דלא פלוג רבנן, ומאחר דבעלמא בקריאת חנוכה וחוה"מ סוכות ור"ח צריך לקרא לאחד מהעולים מה שקרא כבר שוב אינו מעכב בכל גווני, ולעולם עולה מן המנין. [אך אין בזה ישוב להערה הנ"ל לגבי בני חו"ל בחנוכה. ושמואל דלגבי בני חו"ל הנמצאים בא"י הרי זה נידון כאי אפשר בענין אחר, לפי שמנהג המקום הוא כד' השו"ע].

[והנה הגר"ר רייכמן זצ"ל (שם) כתב כע"ז, ד"ל דאין כוונת השו"ע דתלוי בכל מקרה לגופו אם אפשר לקרא עוד פסוקים שלא קראו או אי אפשר, אלא כוונת השו"ע דבקריאה כזו דאי אפשר לקרא לכל העולים פסוקים שלא קראו מקודם לא תקנו חז"ל דין זה דאין עולים מן המנין, ולכן בחוה"מ וחנוכה אינו מעכב בכל גווני, אולם הוכיח לא כן מהמבואר בביה"ל (סי' רפ"ב ס"ו) דאע"ג דקיי"ל דמפסיד עולה למנין שבעה, מ"מ אם המפסיד קרא את אותם פסוקים שקרא העולה השני אינו עולה מן המנין אלא כ"ס סיים את הפרשה, דבכה"ג אי אפשר בענין אחר, כי אין עוד פסוקים שלא קראו, אבל אם יש עוד פסוקים שלא קראו אינו עולה מן המנין. הרי דתלוי בכל מקרה לגופו אם אפשר לקרא פסוקים אחרים שעדיין לא קראו, והניח בצ"ע. אך שמואל ז"ל כנ"ל, דודאי בעיקר הדיון הרי זה תלוי בכל מקרה לגופו, אולם בקריאת חוה"מ סוכות וכי"ב דבאופן הרגיל א"א לקרא לכל אחד פסוקים אחרים, לא פלוג רבנן, ובכל גווני עולים מן המנין, וצ"ע].

הרב משה מרדכי כהן

קטן שנעשה בר מצוה בחנוכה

בדין מצוה שנעשית בזמן פטור

(כגון קטן והגדיל עבד ונשתחרר ועוסק במצוה)

יש לדון במי שנעשה בר מצוה בחנוכה ומנהג הוריו להדליק בשקיעת החמה, או במקרה שיש להם צורך להקדים קודם שקיעת החמה והביאור הלכה הכריע להיתר, האם ידליק בקטנותו או שעדיף שיחכה ללילה שיהיה גדול, שהדלקה שבקטנותו לא תועיל לגדלותו כדקיי"ל (ענין מ"ב סימן תרע"ה סק"ג) שקטן שהדליק לגדול לא מהני ואולי כאן זה גרע יותר. ונבאר הצדדים בזה ולא נבוא כאן אלא כדי לעזור.

צדדי הספק בקיים מצוה בפטור ואח"כ נתחייב

יש לעיין באדם שעשה מצווה כשהוא עדיין לא חייב בה ואח"כ התחייב, **אופן אחד מצינו בעבד** ששמע תקיעת שופר ונשתחרר ברה"ב בקטן ששמע תקיעת שופר ואח"כ הביא ב' הערות, האם יצא במצוה שעשה בקטנותו או שלא יצא. **והצד לומר שלא יצא בזה ב' סברות:** א. כיון שהוא עדיין לא היה חייב לא יצא כיון שכשנהיה גדול רק אז הוא מתחייב ועדיין יש לדון דמכ"מ אף שמתחייב עכשיו כיון שעיקר המצוה שאדם ישמע שופר באותו יום ונחשב שמתחייב אליו מצווה שמיעת שופר אף שעשה בפטור נחשב שעשה את המצוה וממילא יצא ידי חובתו. ב. יש לדון שכל שעדיין לא חייב אין **לזח שם מעשה מצוה** דרך אם הוא חייב נחשב כמצוה וממילא לא שייך שיצא ידי חובתו ובזה יש לחלק בין עבד לקטן דיתכן שעבד נחשב בר חיובא של מצוות וכמו אשה שמברכת על מצוות עשה משא"כ קטן אין למעשה שלו שם מעשה מצווה, ואמנם יש לדון לאידך גיסא

הישראל הפרשה האחרת ולא שהיה חוזר וקורא אותה פרשה שקראו כהן ולוי, כי מה טעם כאן לחזרה, דבשלמא בקרבנות החג יש טעם לחזרה שלו, לצאת מספק קרבנות היום, אבל בנשיאים מה לנו אם יקרא ביום שני ביום השני וביום השלישי וכו' והלא אין זה אלא סיפור בעלמא שמספר סדר קרבנות הנשיאים, וכן היה נוהג בבית מדרשו עכ"ל. ומבואר שטעמו הוא כדי שלא לחזור בחינם על מה שכבר קראו, אך ל"ה שאר הראשונים א"ז הטעם, כי לכתחילה ראוי לקרא דוקא בנשיא של אותו יום, ורק בדיעבד אינו מעכב.

טעו בר"ח וקראו ג' עולים בחנוכה

א. אם בר"ח טבת שכחו שהוא ר"ח וקראו לכהן בשל חנוכה קוראים לג' הבאים בשל ר"ח כמבואר בביה"ל (סי' תרפ"ד) בשם האחרונים (ודלא כד' השערי אפרים שער ח' סעיף ע"ג שחידש דאם יש ב' ס"ת יסיים ג' עולים בשל חנוכה והרביעי יקרא בשל ר"ח), ואע"פ שלא קראו לכהן אלא חצי נשיא לית לן בה (ועי' שו"ת חלקת יעקב סי' רכ"ט מש"כ בזה).

ב. נזכרו שהוא ר"ח רק לאחר שקראו ב' בשל חנוכה, מסתבר שיעלו ב' העולים הנוספים בשל ר"ח, וכן צידד בספר שלחן שלמה (סי' תרפ"ד ס"ה, וזה דלא ממש"כ בשו"ת חלקת יעקב שם דבכה"ג יעלה גם השלישי בשל חנוכה כדי שתהא כל הקריאה כדיון לחד מ"ד בגמ').

אמנם העירני הגר"ר אלעזר מוזס שליט"א דאם יש ב' ס"ת נראה דיקראו גם לשלישי בשל חנוכה (ודלא כהשלחן שלמה שם שכתב דאין חילוק בזה בין ס"ת אחד לב' ס"ת), ע"פ המבואר בטורי אבן (מגילה טז:) דאין לקרוא ב' עולים בס"ת אחד וב' עולים בס"ת אחר, כי צריך לקרא לכה"פ מנין הקרואים של ג' עולים (שהוא כנגד כהנים ליום וישראלים כמבואר בגמ') באותו ס"ת, וכן משמע מדברי השערי אפרים (שם) שנקט בפשיטות דכשיש ב' ס"ת וקראו ב' בשל חנוכה וקראו גם השלישי בשל חנוכה והרביעי בר"ח בס"ת השני, וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (שם) דאין לקרא ב' עולים בס"ת אחד וב' עולים בס"ת אחר, כי זה לא נשמע כלל בגמ' לשום מ"ד (וזהו י"ב ראיתי הטורי אבן ליסודו הנ"ל).

ג. קראו ג' בשל חנוכה כמו בשאר ימי החנוכה ורק אח"כ נזכרו שהוא ר"ח, לא מצאנו דין זה להדיא בפוסקים. ולכא"ל נראה פשוט שיקראו לרביעי בשל ר"ח, ואע"פ שאין כאן אלא עולה אחד לקריאת ר"ח לית לן בה (וכמש"כ השערי אפרים הנ"ל לפי דרכו דאם התחיל לקרא בשל חנוכה ויש ב' ס"ת קראו ג' עולים לחנוכה ורביעי לר"ח), ומסתבר שיקראו רק הרביעי חדישים ולא מתחילת פ' התמיד, כדקיי"ל בר"ח שחל בשבת דאין קוראים מתחילת פ' התמיד, והא דבחול קוראים פ' התמיד הוא רק כדי שיוכלו להעלות ד' עולים, וכ"כ בשערי אפרים (שם).

עולה שחזר וקרא פסוקים שכבר קראו

אינו עולה למנין העולים

אולם יש לדון דשמוא בכה"ג יש להעלות עוד ב' עולים לקריאת ר"ח, דהנה בשו"ע (סוסי' קל"ז) פסק דאם קראו לאחד העולים את אותה קריאה שקראו לעולים שלפניו אינו עולה למנין העולים מלבד בחוה"מ סוכות שקוראים לכל העולים אותה קריאה משום דלא אפשר בענין אחר. והנה בחנוכה ל"ה השו"ע קוראים לשלישי מה שקראו השנים לפניו, והטעם משום דגם בזה א"א בענין אחר כמו בחוה"מ סוכות. וא"כ בר"ח טבת הדיון הוא לקרא ג' עולים בר"ח והרביעי בחנוכה, הרי לא שייך לומר דהשלישי יכול לקרא מה שקראו הראשונים כי א"א בענין אחר, וא"כ בדין שאם עלה שלישי לחנוכה לא יעלה מן המנין ויעלו עוד ב' עולים לר"ח, (ולא דמי לדברי השערי אפרים הנ"ל שנקט לגבי ב' ס"ת דאם קרא לראשון בשל חנוכה עליו לקרא ג' בשל חנוכה על שטעם, לדבריו י"ל דגם זה נחשב כא"א בענין אחר, אולם לדיון דהיה עליו לקרא לשלישי בשל ר"ח ועשה שלא כדיון, הרי לא שייך לומר דא"א בענין אחר). כן העיר ידידי הגר"ר דב כהן שליט"א.

אולם הנה בקונטרס פתח הבית על הל' ס"ת שהו"ל הגאון רבי רפאל רייכמן זצ"ל העיר כן ע"ד האחרונים והמשנ"ב שפסקו דאין קפי"ד בימים, ואם קראו בחנוכה בנשיא של יום אחר אינו מעכב בדיעבד, וקשה דהא אם היו עומדים על טעותם לפני הקריאה של השלישי הרי היו צריכים לקרוא לו בנשיא של אותו היום ולא לחזור על הקריאה של הנשיא שקראו הראשונים, וא"כ קשה מ"ט הוא עולה מן המנין, והרי בכה"ג לא שייך לומר דאי אפשר בענין אחר.

וכן העיר ע"ד השו"ע דאם הוציאו ס"ת אחד וקראו ד' בר"ח ונזכרו של קראו בשל חנוכה אי קוראים בשל חנוכה, וקשה דבר"ח השני קורא פסוק אחד ממה שקרא הראשון ומוסיף ב' פסוקים, ומשמעות השו"ע (סוסי' קל"ז) דגם בכה"ג אינו עולה למנין העולים אא"כ אי אפשר בענין אחר (וכמש"כ במאמר מרדכי שם סק"ד ושערי אפרים שער ז' ה"ד ועוד אחרונים), והכא הלא אפשר בענין אחר כי צריכים לקרא בשל חנוכה.

ומה שכתבו בהערות למשנ"ב הוצאת 'דרשו' בשם השלחן שלמה דיקראו עוד ג' עולים לר"ח, כמדומה דא"ז כוונת השלחן שלמה יע"ש היטב, וגם אינו מובן מסבירא למה לעבור בחינם על דין 'אין מוסיפין', ואין שום מקור לומר שתקנו להעלות לכה"פ ג' עולים לקריאת ר"ח.

ולדעת הרמ"א השלישי קורא בנשיא שלאחריו, ונאמרו בזה כמה טעמים בראשונים, אולם מצאתי בספר השולחן לתלמיד הרשב"א (הל' תפילה שער ו') שכתב הטעם בזה"ל; 'כתב מורי ז"ל שבמקומו היו נוהגים לקרות

זה לא מועיל לגדלותו: הגר"ח ביאר שאין לזה שם מעשה מצוה, והאחרונים ששאלו בק"פ לכאורה הבינו כיון שעדין לא היה חייב וכדי לקיים מצוה צריך לעשות בזמן חיובו.

והנה יש לדון: במי שעוסק במצוה וקיים מצוה האם יש למצותו שם מעשה מצוה ולכאורה אם החסרון הוא שזה לא חפצא של מצוה א"כ י"ל שאדם שהוא חייב במצוות ורק יש לו פטור צדדי יש למצותו שם מעשה מצוה ויוצא ידי חובתו, אבל אם נאמר שיש תנאי שהמצוה תעשה בחיוב כאן הוא לא היה חייב.

ועיין מ"ב תע"ה שעוסק במצוה בודאי יצא, וכן במ"ב ס' ע' לגבי ק"ש.

והנה לגבי אונן מבואר ברא"ש בברכות שאם שמע הבדלה הוא לא יצא ידי חובתו כי הוא לא חייב במצוה ומשמע שיש הלכה שיהיה חייב אמנם עיין במ"ב סימן תרצ"ז סק"ו שהביא מהמג"א שאם לאונן מותר לעשות מצוה הוא יוצא, וכן הוא בנב"ל סימן כ"ז לענין ספירת העומר, ועיין כת"ס סימן א"ט שהקשה הרי הרא"ש כתב שלא יוצא כי הוא פטור ולא כי איסור אכילת פוסקים משמע שמצד הפטור זה לא סיבה שלא יצא, ונפק"מ באונן שהדליק נר חנוכה בביתו אם החסרון כי הוא לא חייב גם כאן הוא לא חייב ואז יצטרך לחזור ולהדליק אבל אם החסרון הוא כי יש לו איסור א"כ כאן שהמצוה נעשית בכזאת צורה אין לו איסור ואז יצא יד"ח, וכן משמע בדרך החיים ובא"ר סו"ס"י תר"ע, וכן דן הבית אפרים לגבי בדיקת חמץ שאם שולח שליח שהשליח יברך כיון שיש כאן קיום בצורה שאין לו איסור לעשות את המצוה, וא"כ לדבריהם לא החסרון מפני שאינו חייב.

בדין מי שעשה מצוה כשהיה חייב מדרבנן האם מועיל לזמן שמתחייב מדאורייתא

לכאורה כמו שעושה בזמן שהיה פטור צריך לחזור ולעשותה ח"ה נמי כשעשה בזמן שהיה חייב מדרבנן לא יועיל לזמן שנתחייב מדאורייתא ולא מבעיא אם החסרון שאין לזה שם מעשה מצוה החיוב דרבנן הוא מצוה אחרת ואינו עושה את המצוה דאורייתא, אלא גם החסרון שעושה את המצוה לא בזמן חיובו א"כ נמי רק עכשיו התחייב את החיוב דאורייתא.

והנה המדרכי במגילה תשצ"ח דן האם סומא שחייב במצוות מדרבנן יכול להוציא את בני ביתו בקידוש היום ובשאר מצוות, והוכיח שמי שחייב מדרבנן יכול להוציא את מי שחייב מדאורייתא שהרי עושים קידוש בתוספת שבת ומהני גם לחיוב דאורייתא שחל עליו בלילה וא"כ גם לענין להוציא מי שחייב מדרבנן מוציא את החייב מדאורייתא, והקשה ע"ז מדאמרין בברכות דף כ' שנשים שפטורות מבמה"ז דאורייתא אינם יכולות להוציא איש וחלק ששם לא יבואו לכלל חיוב. ומבואר בדבריו שהנודן בעשיית מצוה בזמן שהוא לא חייב שתועיל לזמן שהתחייב אח"כ הוא אותו נדון להוציא מי שחייב רק מדרבנן למי שחייב מדאורייתא, ויש לדון בזה.

מ"מ המנ"ח מצוה ל"א נוקט שזו סברא גם לגבי קטן שלכן לגבי קרבן פסח ואינו דומה לשוטה דכיון שיבוא לכלל גדלות עשייתו בחיוב דרבנן מפני לדאורייתא.

והקשה המג"א בסימן רס"ז שהרי קטן שחייב מדרבנן לא מוציא גדול ולהל"ל צ"ע מדוע לא, והחיי אדם כלל ו' סעיף י"ג כתב שיש הבדל בין לפטור את עצמו לפטור משהו אחר דלגבי אחר יש את הכלל שכל שאינו מחויב בדבר ולזה לא מהני גם חיוב דרבנן, אבל לגבי עצמו מהני דחשיב עושה המצוה, וזה מיישב שמועיל קידוש בתוספת שבת אבל את המדרכי שהוכיח מסומא שמוציא ויל"ד.

עשה מצוה דרבנן בקטנותו האם מועיל לגדלותו

והנה בפשוטו לאחרונים שנקטו שקטן העושה מצוה דאורייתא בקטנותו זה לא מועיל לגבי זמן שיהיה גדול ח"ה במצוה שהיא רק דרבנן, דמ"מ יש כאן את החסרון שחד דרבנן לא מוציא תרי דרבנן, וכמו שקטן לא יכול להוציא בדרבנן משום סברא הנ"ל שאצלו הוי תרי דרבנן ח"ה שלא יוכל להוציא את עצמו.

ונביא כמה ראיות לא כך:

הרמ"א כתב בסימן י"ג שקטן שמגדיל בלילה לא יהיה חזן מבע"י גם בקבלו על עצמו לתוספת שבת כיון שעדין קטן הוא ומשמע שהוא עצמו יכול להתפיל ברכות ק"ש ולא צריך לחזור בגדלות ומצאתי ראיה זו בבנין שלמה סימן ס'.

וכן יש לדון להוכיח ממה שלא מצאנו שקטן שברך המוציא והגדיל חוזר, וכן ליישב בסוכה וקידוש לבנה, ובפשוטו מוכח שכיון שהוא חייב אין בזה את החסרון של חד דרבנן לא מוציא תרי דרבנן ולכאורה ההסבר בין דכיון שהוא חייב וודאי חשיב חפצא של מצוה וכל החסרון הוא רק בהלכה של מי שאינו מחויב בדבר מוציא את מי שחייב, אבל כלפי עצמו שאין חסרון וודאי יכול להוציא את עצמו.

שאשה ועבד שלא התחייבו אין זה מעשה מצוה אבל קטן שהוא מין זכר החייב במצוה אין חיסרון במה שאינו חייב.

ויש לדון דהנודן בראשונים האם אשה מברכת על מצות עשה שהזמן גרמא הוא תלוי בהל"ל אם יש כאן קיום מצוה או שנקוט שהחסרון הוא רק בברכה בלשון 'וציוונו', וכן משמע מביאור הגר"א.

והנה מבואר שעבד לא יכול להוציא בן חורין בתקיעת שופר וכן קטן אינו מוציא גדול ואם נאמר שההגדרה בזה שאין שם מעשה מצוה ביחס לגדול מאותו טעם אם אדם יעשה מצוה כשהוא קטן או כשהוא עבד קודם שנשתחרר לא יצא ידי חובה, אלא אם כן נדון שזו הלכה מיוחדת שכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם.

בדין אוכל מצה כשהוא שוטה ונשתפה

יסוד דברי הגמ' ב"ה דף כ"ח שכפוחו ואכל מצה לא יצא, ואם הכוונה לכפאו שד והנודן שאחרי זה עברה הכפיה שנינו בברייתא שבזמן הכפיה נחשב שוטה ובזמן שהיה חלים היה הוא כשר לכל דבריו, והיינו ששוטה שעשה מצוה בזמן ששטותו לא יצא ידי חובתו ונסתפק הטורי אבן בטעם הדין, האם הוא משום שאינו בר חיובא וכל שעשה מצוה כשהוא לא בר חיובא אינו מועיל לזמן שהוא בר חיובא או שמעשה שוטה הוא מתעסק בעלמא ואין כאן מעשה מצוה, ועי' דברי הטור בסיומ תקפ"ט שהביא את הדין של שוטה ונסתפק אם זה מצד שמצוות צריכות כוונה (והכוונה בזה שאפילו שזה מידי דהנאה ושיטת הרמב"ם שבה אין צריך כוונה אבל כיון שלא ידע שזה פסח גרע), ועל"פ מבואר ששייך לדון שאין חיסרון מצד עשיית המצוה בשטותו רק חיסרון צדדי במעשה ולא מפני שהוא לא בר חיובא.

להוכיח שקיום בעודו שוטה אינו בר חיובא וחייב במצוה שוב שנתרפא ולכאורה ח"ה קטן שהגדיל

ובטורי אבן הוכיח שהחסרון הוא מפני שאינו בר חיובא מדאמרין בגמ' ב"ה דף כ"ט. שאם חצי עבד וחצי בן חורין תקע בשופר אינו יכול להוציא את עצמו וצריך לשמוע מאחר והיינו שמעשה התקיעה של עבד לא מועיל לבן חורין כי הרי הוא תוקע לעצמו ובהכרח החיסרון מצד שאינו בר חיובא, והבין הטורי אבן שא"כ גם שוטה שעשה מצוה בשטותו לא יצא וכתב שגם קטן שעשה מצוה ואח"כ הביא שתי שערות לא יצא.

והנה הרמב"ם כתב בפ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ג ששוטה שנתרפא חייב לאכול מצה אחר שנתרפא מפני שאותה אכילה היתה בזמן שהיה פטור מכל המצוות ומבואר שיסוד החסרון בשוטה כי הוא פטור מן המצווה ולא כדברי הטור שהוא חסרון צדדי במעשה שלו שנחשב מתעסק.

ואם כמבואר מהרמב"ם שהוא חסרון בכך שאינו בר חיובא א"כ כל קטן שנתגדל ב"ה אחר ששמע שופר (או לשיטת שצריך מעט לעת ושמע בתחילת היום או שהביא ב' שערות באמצע היום חייב לחזור ולתקוע וכן תבין הרעק"א והכפות תמרים) ועיין עוד במנחת חינוך מצוה ל"א אות ט' שאם קטן שעשה קידוש בלילה ובבוקר הביא ב' שערות (ושמא גם במעת לעת וכו"ל מהכפות תמרים) יצטרך לעשות קידוש דאורייתא בבוקר.

בדין קטן שהקריב פסח ראשון וביסוד הגר"ח

מבואר ברמב"ם שקטן שהביא קרבן פסח והגדיל פטור מפסח שני ועיין כס"מ שהקשה והרי קטן לאו בר חיובא ובחידושי הגר"ח מבואר שכונתו להקשות שכמו ששוטה שעשה מצוה זה לא מהני לפקחותו ח"ה קטן שעשה מצוה זה לא מהני לגדלותו.

וכתב הגר"ח שכיון שנתחדש הקרבה של קרבן גם בקטן אפי' אם לא קיים בזה מצוה מ"מ כל שקיים הקרבה בפסח ראשון אינו חייב בשני, והוסף הגר"ח שכל החסרון בקטן הוא במעשה מצוה שכל שלא חייב זה לא נחשב מצוה ובה עשייתו בקטנותו כלום אבל בקרבן פסח המצוה הוא מה שהוקרב קרבנו בזה לא שייך החסרון הנ"ל עכ"ד.

והינו שאין החסרון שמצוה שנעשית ללא חיוב אין יכולים לצאת בה אלא החסרון שזה לא נחשב מצוה אבל במקום שזה יחשב מצוה גמורה גם קיום בזמן של חייב מקיים את מצוותו.

ולפי יסוד זה של הגר"ח לא תקשי קושיה הטורי אבן שהקשה דמבואר בגמ' שמי שהיו לו בניו ונתגייזו יוצא ידי פריה ורביה והרי עושה את זה בזמן פטור וכתב המנ"ח מצוה ל"א ליישב ששם המצוה שיתייש איליו ילדים, אמנם הטורי אבן נקט שהמצוה היא עשיית הפעולה שיהיו לו ילדים, ולהל"ל י"ל שכל החסרון הוא שהוא לא חייב כי זה לא מעשה מצוה א"כ במצוות שהמצוה היא התוצאה ל"ש חסרון זה ולכן גם ילדים בגויותו יכול להועיל.

קיים מצוה בזמן שהוא עוסק במצוה או אונן

הנה מהל' שמצאנו ב' טעמים באחרונים להא שקטן שעשה מצוה

הולכים ומתמעטים על כרחך יש טעם בדבר כדאינתא במדרש דהם כנגד ע' אומות דמתמעטין והולכין [יעו' בגמ' סוכה נ"ה: דע' פרים כנגד ע' אומות ופי' רש"י לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם לפי שנידונין בחג על המים, ומיהו הטעם דמתמעטין והולכים איתא במדרש והובא במהרש"א שם וכו' רש"י עה"ת (במדבר כ"ט י"ח) שמתמעטין והולכים סימן כליה היא להם, ובימי המקדש היו מגנינים עליהם מן היסורים ע"ש].

ביאור המהרש"א בילפותא מפרי החג

ותירץ המהרש"א דגם בימי חנוכה יש טעם להיות פוחת והולך, לפי תירוצו הראשון והב"י שהיה הנס גם בלילה הראשון שחילקו השמן לח' חלקים ונמצא דח' חלקים שמן היו פוחתין והולכין מלילה ללילה, וכיון דיש טעם וזכרון לנס באופן זה אין חוששין למעלין בקודש שדומים דפרי החג דיש טעם וסיבה לפוחתין והולכים כלומר מפרי החג למדנו דכשיש טעם לפחות אין חוששין למעלין בקודש. [ויש להעיר על לשון הגמ' 'כנגד פרי החג' ולכאור' ה"ל לומר דומיא דפרי החג או דבר זה למדנו מפרי החג].

ביאור המהר"ל מעלת הימים או האדם

המהר"ל בספרו נר מצוה [ח"ב עמ' ע"ז] ביאר וזה ת"ד דב"ש הולך אחר הימים הנכנסים כי הראשון הוא התחלה אל הכל לכך הוא יותר במעלה וכאילו בכוחו שאר הימים שהם אחריו וכו' כי יום הראשון מן ימי החג הוא יותר עליון ולכן הוא יום טוב והוא קדוש, וכתב שם דזה הטעם דפרי החג מתמעטין והולכים.

ומאידך בשיטת ב"ה כתב דמעלין בקודש מצד כי האדם מתעלה באחרונה אל הקדושה יותר ימי הקדושה היא מעלה עליונה ואין מגיע אל המדרגה הזאת מתחילה רק כי עולה אליה מדרגה אחר מדרגה עד האחרון' ולפיכך האדם שהוא מקבל הנס מתחילה הוא מעט והוא יותר מתעלה ויותר מוסיף ביום האחרון מן הראשון עת"ד.

בגדר מעלין בקודש בטלית ותפילין

ומצינו כע"ז בשו"ע הל' תפילין ס' כ"ה ס"א כתב דילבש הטלית קודם התפילין משום מעלין בקודש, והקשו השא"ג והדגול מרבבה דאדרבה כיון דתפילין הוא מקודש ק"ל דכל המקודש קודם, וכתב הבה"ל דהא"ר והגרא' פירשו דמעלין בקודש על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה, כי מתחילה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה ובמוסגר כתב דכיוונו בזה לתרץ קושיית השא"ג, וחזין דכשהאדם מקדש את עצמו ע"י המצוה שם צריך לילך מדרגה לדרגה, אבל בדיני קדימה בקרבנות שדנים על החפצא בזה אמרינן דכל המקודש מחבירו קודם.

ביאור החת"ס מפלת השונאים או קדושת ישראל

עוד מצינו בחי' החת"ס [הנמ"ח עם הליקוטים בסוגיא בשבת שם] דכתב דיסוד הפולגותא דב"ש וכו' כנגד מה תקנו עיקר הדלקת הנרות דלב"ש עיקר ההדלקה כדי להודות ולהלל על ניסי המלחמה במפלת אויבי ושוואי ישראל ולזה תקנו להיות פוחת והולך כמו בפרי החג שהם כנגד האומות דמתמעטין והולכין, אבל לב"ה עיקר ההדלקה כנגד מעלתן וקדושתן של ישראל [ויש להוסיף כמו שאומרים 'טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וכו'] וא"כ בזה אדרבה יש להיות מוסיף והולך מדרגה לדרגה.

וז"ל החת"ס ונראה לי לבית שמאי עשו עיקור ממפלת השונאים על כן פוחת והולך כשבעים פרי החג שהמה נגד ע' אומות. ובמקרא' הוסיף וכתב דבפרי החג לא שייך שמוריד בקודש אדרבה היינו מעלין בקודש כתרי כפות המאזניים כשמורידין זו ממילא עולה זו שכנגדה, והכא נמי בנרות חנוכה בית שמאי ס"ל להדליק כפרי החג להודות על מפלת השונאים שהוא הנס וממילא איכא עליה בקודש. ולב"ה קבעו נגד עלייתן של ישראל על כן מעלין בקודש.

עוד הוסיף שם בדרשות לבאר דכע"ז נחלקו במגילה [כ"א: מר אמר לברך הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, ומר אמר ה-קל המושיע וביאר דטעמא דמדא"א בתרא שלא להזכיר שמו ית' על הרעה אלא על הישועה, ומאן דפליג סבר דאין שום נס וחידוש בישועת ישראל כי הוא מחוייב בטבע ורק הרע לצריהם המעבכים את הישועה הוא הנס, והנה התם אמר רב פפא נמרינהו לתרויהו אבל הכא לא שייך פשר דבר, ומייתי הגמ' בשבת מעשה דשני זקנים היו בצידין והסכימו בין שניהם דאחד ידליק על אופן ב"ש ואחד על אופן ב"ה וכל אחד מפרש טעמו לפרסומי ניסא כעין רב פפא נמרינהו לתרויהו. והדברים נפלאים עד מאוד.

[ולפ"ד דברי החת"ס נראה דמצינו מקור מהגמ' דיום השמיני דחנוכה גדול במעלת קדושתו משאר הימים דמעלין בקודש].

העולה מהנ"ל לנר חנוכה האם לחכות ללילה

א. עבד שעשה מצוה ע"י מעשה ונשתחרר חייב לחזור ולעשותה.

ב. וכן שוטה ונתפסק חייב לחזור.

ג. קטן שעשה מצוה בקטנותו והיה פטור אפי' מדרבנן ונהיה גדול האם נפטר בזה: בטורי אבן ורעק"א והכס"מ שלא יצא ידי חובתו.

ד. קטן שהיה חייב מדרבנן ועשה המצוה ואח"כ נהיה חייב מדאורייתא יש אחרונים שהוכיחו שלדעת המדרכי יוצא.

ה. קטן שהיה חייב מדין חינוך במצוה דרבנן והגדיל בפשוטו ודאי יצא.

ו. מצוה שיש בה שם מעשה מצוה מצד עצמה כגון קרבן פסח נקט הגר"ח שיצא.

ז. עוסק במצוה וכדומה שתלוי האם החסרון שזה לא מעשה מצוה או שאינו חייב.

ומעתה נבוא לדון במה שפתחנו בנר חנוכה:

אם נדון במה שאביו מדליק בשבילו לכאורה זה מדין נר איש וביתו וא"כ לדברי הגר"ח שכל החסרון מצד החפצא של מצוה וכיון שכאן שזה נחשב מצוה גמורה אז הוא מקיים גם כשאינו חייב. אבל להסוברים שהוא סברא מיוחדת בקרבן פסח אז גם כאן יהיה חסרון.

ואמנם בפשוטו כיון שכל החסרון כאן הוא מחמת תרי דרבנן זה מהני לחד דרבנן וכו'. רק שיש מקום לדון שאם זמן עיקר זמן ההדלקה היא בלילה וההדלקה קודם זה מדין הקדמה א"כ אין כאן חיוב רק שאפשר לקיים הדלקה כיון שהוא כבר חייב שבליה יהיה נר, ויל"ד שבכח"ג אין על האב דין חינוך כיון שכל המצוה שיהיה בלילה נר ובלילה הוא כבר בר חיובא ואין כאן חינוך והכח"ס דן סברא כזאת לגבי אבלות בסימן צ"ט, ובזה רק יועיל לומר שקטן נחשב בר חיובא ומצוה שעטושה בקטנותו עוזרת לגדלותו, ובזה רוב האחרונים נקטו לא כך.

עוד יש לדון דמבואר בביאור הלכה סימן תרע"ה ד"ה ולדידן ובמ"ב תרע"ז סק"ג שאין חיוב חינוך על הידור הינו שאין עליו כלל חיוב הדלקה של מהדידן א"כ יוצא שכשהוא עושה ההידור זה בתור אינו מחוייב, וכשנהיה גדול רוצה לצאת בדבר שעשה ללא חיוב, ואם מה שמועיל כי הוא חייב מדרבנן הכא לא יחני.

ולפי מה שדן הרעק"א בשו"ת סימן י"ג שהגדר של הידור הוא שמכוונים לא לצאת בהדלקת בעה"ב, וא"כ יש לדון שעד כמה שכיין לא לצאת חייב בהדלקה מדין חינוך. ויש לדון שאחר שהדליק נר אחד ועכשיו יהיה לו רק הידור אינו מחוייב. ויש לדון שעדיף לעשות בחיוב.

ולמעשה הורה הגר"נ זצ"ל (והובא בחוט שני) שידליק כדרכו, והגר"ש"א זצ"ל הורה שידליק בלילה.

הרב שמואל דרזי

ד' דרכים בפלוגת בית שמאי וב"ה

מעלין בקודש או פרי החג

בגמ' שבת [כ"א:] נחלקו ב"ש וב"ה בהדלקת נרות חנוכה אם פוחת והולך או מוסיף והולך, ומצינו ב' טעמים בגמ' במאי פליגי טעם האחד פליגי אם מדליקין כנגד הימים הנכנסין או כנגד הימים היוצאים, וטעם השני דב"ה סברי דמעלין בקודש ואין מורידין, ולב"ש פוחת והולך כנגד פרי החג.

דין מעלין בקודש מהתורה

והנה רש"י כתב מעלין בקודש 'מקרא ילפינן לה במנחות בפרק שתי הלחם [צ"ט. ע"כ, ונראה מדבריו דמעלין בקודש הוא דין תורה ולא רק אסמכתא בעלמא, וכן הוכיח הפמ"ג בהל' תפילין [ס' מ"ב] מדברי רש"י במגילה, [ומיהו לענין נר חנוכה דכל ההדלקה רק מדרבנן נראה דודאי אין בזה איסור תורה, ויש להוסיף דרש"י הוקשה לו דאם דין זה דמעלין בקודש בעלמא הוא רק מדרבנן, א"כ לענין נר חנוכה דרבנן ה"ל כעין תקנתא לתקנתא ולזה כתב רש"י דדין זה הוא מהתורה], והבה"ל שם הביא דברי הפמ"ג וכתב ועיין בתשו' משכנות יעקב [ס' נ"ה] שהביא ג"כ ראייה מירושלמי דהא דאין מורידין מדאורייתא הוא.

קושיית המהרש"א בשיטת ב"ש

הקשה המהרש"א דיש לעיין לפ"ז במאי פליגי ב"ש דהא ודאי לא פליגי בדין מעלין בקודש דילפינן מקרא כמש"כ רש"י, והא דפרי החג

ביאור חדש מצוה אריכתא או ח' מצוות

עוד נראה לדון ולפרש ביאור חדש עפ"י מה שחקר הכלי חמדה בגדר מצות הדלקה בח' ימי חנוכה אם כל הימים כמצוה אריכתא דמי ובכל יום מוסיף והולך על ימים שלפניו, ויש להוסיף דאמנם ק"ל לדינא דמי שלא הדליק לילה אחד ממשיך להדליק בשאר לילות כמנין הימים וחזינן דאין ההדלקות מעכבות זו את זו אבל מ"מ מצינו לפרש דכל הימים הם אחת של פרסום הנס. ומאיך י"ל דכל יום יש בו מצות הדלקה בפני עצמו.

[ויש לדון נפק"מ לדינא: א' במש"כ הפוסקים דאם יש לו נרות של מהדרין ולחבירו אין נר לקיום המצוה דית הנר של הידור לחבירו שיקיים עיקר המצוה, וי"ל דזהו דוקא אם חבירו צריך לנר בו ביום אבל אם ביום השני חבירו יש לו נר לבו ביום ורק חסר לו נר בשביל מחר אינו צריך לוותר על הידור של היום בשביל מצוה של חבירו למחר, אולם אי נמצא דכל הימים כחדא מצוה יניחו י"ל דגם באופן זה יותר לחבירו על הידור שלו. ב' השפת אמת כתב דנראה דמי שיש לו רק כ' נרות לחנוכה ולחבירו בידו להיות מהדרין בימים הראשונים או האחרונים לשיטת ב"ה דמעלין בקודש נראה דיליק מהדרין בימים האחרונים ולא בראשונים, וכמ"כ הדבר מצוי במי שיש לו מעט שמן זית מהודר ובידו להדר בהדלקה במקצת הימים דלכא"ו יתנין לימים אחרונים משום מעלין בקודש ואין מורידין, אולם נראה דהיינו דוקא אם דנים על כל הימים כחדא מצוה אבל אם נידון כח' מצוות א"כ אין מעבירין על המצוות ומצוה הבאה לידך את תחמיצנה י"ל גם לענין הידור מצוה. ג' י"ל דחייב למכור כסותו ולהשכיר עצמו למלאכה מתחילת ימי החנוכה גם על שאר הימים ותליא בחקירה הנ"ל].

פלוגתת ב"ש וב"ה אם כל יום מצוה בפנ"ע

ונראה לדון ולבאר דבהא גופא נחלקו ב"ש וב"ה דיעוי' בשפ"א דהעיר בת"ד לשיטת ב"ה דמה ענין מעלין בקודש ומה שייכות יום אחד לחבירו, ויש להוסיף דמה טעם בדנרות שבת לא אמרינן דכל שבת יהא מוסיף והולך על שבת שלפניה בהדלקת הנרות ובתוספת שבת דכל שבת יוסיף מעט על התוספת שבת משום מעלין בקודש, והתירוצ' דמה ענין שבת זו לשבת שלפניה, ובהכרח דב"ה סברי דבחנוכה כל הימים נידונים כאחד וחשיבי כמצוה אחת ולפיכך יש כאן דין מעלין בקודש להוסיף בכל הדלקה על הדלקה שלפניה.

ומעתה י"ל דבהא פליגי ב"ש וזהו שהוכיחו מפרי החג דהתם נמי תקשי היאך הולכין ומתמעטין והא ק"ל דמעלין בקודש, והתירוצ' כיון דחלוקין בקרבנותיהם כל יום ויום כרגל בפני עצמו, כדאיתא בגמ' בערכין י': לענין ה"ל דמאי שנא פסח דאין גומרין בו הלל בשאר ימים ובסוכות גומרין את ההלל בכל יום ומשני הוואל חלוקין בקרבנותיהם כל יום כרגל בפנ"ע דמי, ולפנ"ז יש לפרש דזה גופא טעמיהו דב"ש דגם בחנוכה כל יום כרגל וי"ל בפנ"ע.

הטעם דגומרין הלל בכל יום

ויש להוסיף דלכאורה הלל יוכיח שגומרין את ההלל בכל יום מימי חנוכה, וא"כ יש להוכיח דכל יום כרגל בפנ"ע, אלא דיש לדחות דבגמ' שם איתא דהטעם דאומרים הלל בחנוכה אע"ג דאינו י"ט ואינו אסור בעשיית מלאכה משום ניסא, וא"כ יש לפרש דכיון דבכל יום היה נס יש חיוב הודאה בהלל על כל יום בפנ"ע וכן יש לפרש בשיטת ב"ה, אולם יש להעיר דמצינן בתענית (נ"ח): דכתבו דגם לענין חנוכה כיון דבכל יום נתגדל הנס לפיכך כל יום חשיב כיו"ט בפנ"ע ע"ש, ומבואר דגדר הלל בחנוכה אינו רק הודאה ושבח על הניסים אלא קבעוהו כיו"ט ויום שמחה שגומרין בו את ההלל ויעוי' במנחת שלמה שדקדק כן מדברי התוס'.

ומיהו נראה בשיטת ב"ה דיש לחלק בין מצות ההדלקה דכיון דמוסיף והולך ודאי שלמות הפרסום היא בהדלקת כל הימים ומי שחיסר יום אחד חיסר בפרסום היום הבא לאחריו אע"פ שודאי אינו מעכב את ההדלקה של היום הבא וכמשי"כ הרמ"א, משא"כ לגבי הלל י"ל דכל יום הוא הודאה בפנ"ע על הנס שנעשה בו ביום ואין לו שייכות עם ההודאה בנס שנעשה אחרת.

ועדיין צריך לפרש לשיטת ב"ש דאמנם אין כאן דין מעלין בקודש אבל מ"מ למה לא להדליק באופן של מוסיף והולך כדברי ב"ה גם בלי דין וחייב של מעלין בקודש.

ולזה י"ל כמו שכתב המהרש"א לפי תירוצ' הרא"ם דחילקו השמן לח' חלקים וא"כ השמן היה מתמעט והולך ולהורות על הנס שהיה באופן זה תקנו להדליק פוחת והולך.

ימים הנכנסים ופרי החג

ייד"ג י"פ דבגמ' מצינו ב' טעמים חדא דפליגי אם מדליקין כנגד ימים

הנכנסים או היוצאין, והשני דפליגי במעלין בקודש ופרי החג, ובפשוטו הטעם דמעלין בקודש ופרי החג אינו טעם בפנ"ע דודאי תקנו להדליק כנגד מנין הימים אלא דתקשי למה אזלינן בתר ימים הנכנסין ולא בתר ימים היוצאין ולזה נתנו טעם דמעלין בקודש או פרי החג וכן ביאר בשפ"א, ומוכח כן לשיטת התוס' והשו"ע דס"ל דבמקום שמהדרין כנגד בני הבית לא ידליקו מהדרין מן המהדרין כמנין הימים דליכא היכרא.

ולפנ"ז נראה דב"ש ס"ל דעיקר ההיכר בימים הנכנסים ויעוי' בפנ"י דביאר דמיום הראשון היה ניכר הנס של כל הח' ימים, אלא דב"ה הקשו דיש כאן דין מעלין בקודש ולזה אמרו להם ב"ש דיש ללמוד מפרי החג דכל יום כרגל בפנ"ע וממילא לא שייך דין מעלין בקודש ואין מורדין.

דברי האחרונים בשיטת הרמב"ם

מיהו בשיטת הרמב"ם דכתב דבעה"ב מדליק כנגד בני ביתו וכמנין הימים ונראה מדבריו דלא בעינן היכר כלל, ומצינו בפר"ח והגר"א [ס' תרע"א] וכו"כ בדברשות ראנ"ח פ' וישב והובא בחת"ס דהני תרי לשני בגמ' פליגי ולמד"א דמעלין בקודש ופרי החג לא בעינן היכרא כלל, ולפיכך מיייתי הגמ' עובדא דהני תרי זקנים להורות דטעם זה עיקר ולכן הביאו הר"ף בהלכותיו ע"ש, ויש לדקדק עוד דהר"ף כתב בתחילה טעם דב"ש כנגד פרי החג ואח"כ כתב הטעם דימים הנכנסים ולהאמור לא מצינו לפרש טעם דפרי החג בפנ"ע, אלא דהר"ף דאזיל בשיטת הרמב"ם על כרחך יפרש כשאר תירוצים הנ"ל מהרש"א מהר"ל והחת"ס.

הרב אליסף פרלמן

'שהחיינו' באין לו נרות כלל ביום זה ולמחר יוכל לברך על הראיה

[א] כתב השו"ע ס' תרע"ו ס"א המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות להדליק נר חנוכה, ושעשה נסים, ושהחיינו. ובס"ב כתב מליל ראשון ואילך מברך שתים להדליק, ושעשה נסים ע"כ. וביאר המשנ"ב סק"ג עפ"י רש"י הטעם לחלק בין שהחיינו שמברך פעם אחת ובין על הנסים שמברך בכל יום, משום 'דנס כל יומא איתא שהרי כל שמנה ימים הדליקו מן הפך אבל זמן משהגיענו להתחלת הזמן הגיענו' ע"כ.

עוד כתב השו"ע ס"א וז"ל ואם לא בירך זמן בליל ראשון, מברך בליל שני או כשיזכור ע"כ. וביאר המשנ"ב סק"ב ר"ל כשיזכור בשאר הלילות בשעת ההדלקה [לבוש] ואם נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד ע"כ. ומבואר דברכת הזמן בעיקרה איננה מיוחדת דוקא ליום הראשון, אלא לעיקר זמן דחנוכה, ועל כן אם לא בירך ביום הראשון יברכנה ביום השני, דעדיין זמנה הוא, ולכתחילה צריך לברך אותה כבר ביום הראשון, דכבר הגיע זמן ברכתה.

ובהא דמבואר בלבבו דיש לו לברכה בשאר הלילות בשעת ההדלקה, כתב השער הציון להסתפק וז"ל אם ארע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צריך עיון, דאפשר דכמו בעלמא קיימא לן דזמן אומרו אפילו בשוק, דהוא קאי על עצם היום טוב, אפשר דהוא הדין בזה דקאי על עצם הזמן דחנוכה שנעשו בו נסים ונפלאות, אלא דלכתחלה סמכו על זה זמן ההדלקה, וכעין סברתי נמצא במאירי וזה לשונו, מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות, יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה א' ושעשה נסים בכל הלילות, והדברים נראים, עד כאן לשונו, וצריך עיון ע"כ.

המבואר בדברי השעה"צ, דנשאר בספק, שמא במקום דלא יוכל לברך שהחיינו על הדלקת הנרות כל הח' ימים, שפיר יוכל לברך האי ברכה גם בלא הדלקה כלל אלא על עיקר היום, ובכל אופן אין זה סותר את הדין המבואר בשו"ע דאם אין לו נרות ביום הראשון לא יברכנה ביום הראשון אלא ביום השני על ההדלקה, ולכא"ו הביאור כיון דהמעלה לברך את הברכה על ההדלקה חשובה בשביל לדחות את ברכת שהחיינו ליום אחר.

[ב] ולכא"ו צ"ב בדבר זה, דהנה כתב השו"ע ס' תרע"ו ס"ג מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו ע"כ. וכתב הב"ח סק"ב וז"ל דוקא שאינו עתיד להדליק וכו'. פירוש שאינו עתיד להדליק באותו לילה, שאם דעתו להדליק בביתו באותו לילה אין צריך לברך על הראיה, אלא מסדר להו שלשון בשעה שידליק, מידי דהוה אסוכה (סוכה מו). דמסדר להו לכולהו אכסא, וכו"כ בהגהות מיימוניות בשם רבינו שמחה וראב"ה, אבל

חלוק הוא אי מיירי בהדלקה שתבא באותו היום ובין הדלקה למחר, דרך על ההדלקה דהאי יומא יש לו להמתין ולא על ההדלקה דלמחר.

והביאור בזה י"ל באופן אחד דהמעלה מה שיש באופן העמדת הברכה על המצוה, שתהא כבר על עיקר ההדלקה, ולא רק על התמשכות המצוה, אין זה מעלה כזו מעכבת עד שיהא בכוחה לומר להמתין למצוה של יום אחר, משא"כ מה שהיא באה כמעלה שיעמיד את הברכה על המצוה ולא יעמידנה רק על חובת היום, הרי שמעלה זו היא מעלה שיש בכוחה לתת את הדין המתנה גם בכדי שימתין למצוה של יום אחר בשביל כך.

אך הנראה לבאר בזה בעוד אופן, והוא דכאשר יש בידו להעמיד את הברכה על המצוה דהאי יומא הרי כבר נקבעה הברכה כמשתייכת להמצוה דהאי יומא, וממילא אין לו לעקור אותה מהאי מצוה ולהעבירה למצוה דיומא אחריו, אע"ג דהתם יוכל לקיימה על עיקר ההדלקה, משא"כ כאשר מה שיש לו עכשיו הוא רק מברך על חובת היום, והרי מצד חובת היום אין חלוק הזמן של היום מהזמן של מחר, וממילא דגם המצוה שתהא רק למחר יש בידה כח לתת את הדין שימתין מלבד היום בשביל להעמיד את הברכה על המצוה עצמה.

הנה יש לדון, מה יהא היכא דנמצא בליל ז' דחנוכה, ויודע שלא יהא לו כבר הדלקה של נר חנוכה גם היום וגם למחר, אבל למחר יודע שיהא לו ברכת הרחצה שיוכל לראות נרות של אחר ולברך עליהם, והנידון הוא לפי הצד בשער הציון דשייך לו לברך כבר על עיקר היום, א"כ מה יעשה, האם כה"ג יש לו לברך מיד, כיון דלברך על ההדלקה כבר אין בידו, או דילמא דימתין בשביל לברכה כברת הרואה למחר.

והנראה לצדד לפי המתבאר, דאע"ג דגם למחר לא יהא לו את המסדרה על הכוס' כעיקר דינו שהוא על עיקר מעשה ההדלקה, אבל הא מיהת דכאשר יברך את ברכת הרואה למחר הרי שע"פ יהא בידו ברכה על עיקר המעשה מצוה, ולא רק שתהא הברכה על חובת היום, וא"כ שיהי יש לו להמתין גם בשביל מעלה זו, ובפרט יש לבאר לפי הגדרה שיש שנתבאר לעיל, דכלפי חובת היום הרי ההמתנה דלמחר אינה מחסרת במצוה של היום, שהרי חובת היום שוה בכל החג, וא"כ שפיר יש לצדד שיש לו להמתין ולברכה למחר בברכת הרואה.

הרב אורי יצחקי

הנאה מתוספת אורה מנר שהודלק

על ידי ישראל מומר

והמסתעף לשימוש בחשמל שנוצר תוך חילול

שבת במקום שיש אור

שאלה. האם מותר להשתמש באור החשמל שהודלק ע"י ישראל במזיד כשיש נרות או תאורת חרום שהודלקו בהיתר, שעל ידם אפשר היה להשתמש בדוחק, כגון פועל ישראל שתיקן את המערכת החשמל באיסור [או חשמל המיוצר בא"י ע"י חברת החשמל לסוברים נאנסר מדינת כדון כל מעשה שבת, ואין כאן המקום להיכנס לגידון זה לכן ציירתי גם ציור מוסכם יותר של פועל מסוים במקום מסוים שבו לא שייכים כל ההיתרים שנאמרו לגבי חשמל המיוצר לכלל האוכלוסיה כולל בתי חולים וחולים בבתייהם].

ובאמת דבר זה כבר דנו בו רבים [ובע"ז נביא קצת מדברי הפוסקים בני זמננו שדנו בזה], אלא שאני על של עתה באתי משום דבר שנתחדש לי בלימוד הסוגיא.

א. הנה הטעם להקל הוא כמו שהתירו בסימן רע"ו ס"ד להנות מנר שהדליק נכרי באיסור אם יש עוד נרות שהודלקו בהיתר, דהיינו אע"פ שחז"ל אסרו להנות ממעשה שעשה נכרי לצורך ישראל, אעפ"כ פסק השו"ע בסימן רע"ו ס"ד שאם יש נר בבית ישראל ובא א"י והדליק נר אחר, מותר להשתמש לאורו בעוד נר ראשון דולק, וכתב המשנ"ב בסימן רע"ו ס"ק ל"ב וז"ל: **ר"ל אף דעתה ע"י הנר הזה שהדליק בשביל ישראל נתגדל האור יותר** אפ"ה מותר, ע"כ.

ולפ"ז לכאורה היה מקום להתיר גם בניד"ד היכא שישאל הדליק נר באיסור שינוי דבין אם עשה במזיד או בשוגג אסור להנות מהנר בו ביום גם לאחרים, כמבואר כ"ז בשו"ע בסימן ש"ח ס"א, הנ"מ כשאין לו עוד נרות אחרים שהודלקו בהיתר, אבל אם יש לו עוד נרות של היתר יוכל להנות גם מהנר שהודלק באיסור יחד עם נרות האיסור.

ב. אלא דלכאורה לא דמי כלל, דהנה הטעם שאסרו להנות מנר שהדליקו נכרי באיסור כתב המשנ"ב בסימן רע"ו ס"ק ל"ב וז"ל:

באינו עתיד להדליק בביתו באותו לילה צריך לברך אראייה אף על פי שדעתו לברך בביתו בליל שני דכל יומא ויומא מצוה בפני עצמה היא וכו' עכ"ל.

המבואר בדבריו, דאע"ג דתקנו חכמים ברכת הרואה שיברך את שתי הברכות על ראיתו, אבל זהו כאשר אין הולך להדליק באותו היום, אבל אם הולך להדליק ימתין לברכם על ההדלקה, כעין הא דאמרין דמסדר לברכות על הכוס, והני מילי כשידליק באותו היום, משא"כ אם אינו מדליק באותו היום לא ימתין להדלקה של מחר, דכל יומא מצוה בפני עצמה, וד"ן זה נאמר גם כלפי ברכת שהחיינו.

ומעתה יש לבאר מהו החילוק בין הדינים, דהנה לעיל באות א' נתבאר דאפי' למאי דס"ל להשער הציון דברכת שהחיינו קאי על עיקר היום, בכל אופן אין לברך אותה אלא על ההדלקה, ולכא' נדר הדברים הוא מהך דינא דיש לסדר את הברכות על הכוס, היינו על מה שהוא מצות היום, דבחנוכה הוא מצות ההדלקה, ומבואר עוד דמהאי טעמא אם אין לו להדלקה באותו היום ולא ראייה, הרי זה ימתין מלבד שהחיינו עד למחר, ולא אמרין דיברך השתא משום דכל יומא מצוה בפני עצמה הוא, ומאי שנא מהא דביאר הה' מימוניות דהרואה מברך שתי הברכות אע"ג שידליק למחר, ולא אמרין שימתין להדלקה מחר כמו שאומרים לו להמתין להדלקה של היום, והיינו משום דהדלקה של מחר מצוה בפני עצמה היא ואין לדחות הברכות בשביל מצות הדלקה של מחר וצ"ב.

ג' והנראה לבאר בזה, דברכת הראיה אין זה קביעת זמן בעלמא לאדם לברך בשעת הראיה, אלא הביאור הוא דע"י ראית הנרות הרי הוא יכול להעמיד את הברכות על עצם מצות הנרות, ודמי בזה להדליק משמעמיד ברכות על ההדלקה, והכי נמי הרואה הרי הוא מעמיד ברכות על הנרות, אע"ג דאזדא ההדלקה שהיא עיקר המצוה דהא קי"ל הדלקה עושה מצוה, ומכל מקום בקיום הנרות בפועל מתמסכת המצוה, וזמן ראיתם היא אפשרות להעמיד את הברכה על המצוה.

ולמעשה דבר זה מוכח כבר מעיקר פסקו של השער הציון, שהרי לפי הצד של השער הציון דאם אין לו נרות כלל לא יברך את ברכת הזמן, הרי שס"ל דהזמן דחנוכה אינו מחייב ברכת שהחיינו ולא שייך לברך עליו אלא תקונוה דוקא על המצוה, ובכל אופן מבואר דתקנו חז"ל ברכת הרואה דמברך שהחיינו, ואי אפשר לומר דהוא קביעת זמן בעלמא אימתי יברך, שהרי אין לו כלל דין ברכה בלא המצוה, ועל כרחך הגדר הוא דהרואה אחרת כמעמיד ברכה על המצוה בעצמה, אע"ג דכבר אזלא לה מעשה ההדלקה.

ונתבאר בכאן להוסיף עוד ולומר, דגם לפי הצד בשער הציון דשייך לברך ברכת שהחיינו כבר על עיקר יומי דחנוכה בלא המצוה, הרי שכאשר תקנו חכמים את ברכת הרואה אין כונתם דזהו הזמן להעמיד את אותה ברכת שהחיינו על עיקר היום, אלא הביאור הוא דברכת הרואה היא מדרגה אחרת של ברכה שהיא ברכה שעומדת על עיקר המצוה, וכמובן דיצא בה גם את מה שהוא מחויב מצד ברכת היום, אבל היא דומה במינה לברכת שהחיינו שמברך המדליק.

ד' ומעתה יתבאר דהם ג' דרגות בהעמדת הברכת שהחיינו בימי החנוכה, להשער הציון מסתפק לומר דאיכא דינא דברכת שהחיינו על עיקר הזמן גם בדלית ליה כלל מצות הדלקה ולא ראית נרות בימי חנוכה, ודרגה היותר גבוהה הוא הרואה נר חנוכה דמברך על ראיתו, והנה חלוק הוא לגמרי מהמברך על עיקר הזמן, וכמושנ"ת, דהרואה נר חנוכה הרי הוא מברך על עיקר המצוה, ויש את המעלה הגבוהה שמעמיד את הברכה על המצוה עצמה שהיא המעשה הדלקה.

ולפ"ז יש ליישב שפיר את הקושיא שהקשינו לעיל בסתירת הדינים, משום ד"ל לפי הנ"ל דתרי דרגות מצינו בהך דינא דיסדר את הברכה על הכוס, דחד דינא הוא מי שיש בידו את הברכה באופן שיכול לברכה על עיקר קדושת היום, בלא מצוה כלל, ומכל מקום דינא הוא דיסדר על הכוס היינו על מצות אותו היום, ויש דרגה נוספת בהך דינא והוא מאי דמצינו דאע"ג דגם הרואה נר חנוכה חשיב מומברך על המצוה, מכל מקום אם הוא מדליק בעצמו דינא הוא שימתין ויסידר על מצוה ההדלקה עצמה, ולא רק על התמשכות המצוה [ואכן הב"ח הביא דנחלקו בזה קמאי, ומכל מקום כן פסק השו"ע].

ואשר בזה יש לחלק, בין הנך שתי דרגות הנמצאות בהך דינא דיסדר את הברכות על הכוס, דכלפי מאי דנלמד בהאי דינא דאע"ג דהברכות בעיקרם הם כבר חובת היום עצמו, יש לו להמתין ולסדר את הברכות על המצוה, הרי שבזה ניתן האי דינא אפי' כלפי המתנה מיום ליום, דאע"ג דכל יומא הדלקה בפני עצמה הוא מכל מקום הרי רק ע"י המתנה להמעשה הדלקה דלמחר יוכל להעמיד את הברכה על המצוה ולא רק שתהא באה על חובת היום, ועל כן יש לו להמתין גם למחר. משא"כ בהך דינא השני הנלמד מהא דיסדר על הכוס, דנתחדש דגם 'הרואה' שברכותו נעשית כבר על המצוה, מכל מקום יש לו להדליק על עיקר המעשה המצוה ולא רק על התמשכות המצוה, הרי שבזה

לנכרי לעשות מלאכה אלא כשנהנה הנאה גמורה ולא בתוספת הנאה. אשר לפי שפיר מחלק הב"ח בין היתר הנאה בתוספת אורה דסימן רע"ו ס"ד לדין תוספת אורה בסימן תרע"ג, דכיון דהתם בסימן תרע"ג הנאה מה"ח אסורה מעיקר הדין הדר דינא לאסור אף בתוספת אורה דחשיבא הנאה וחשיב משתמש בנר חנוכה.

הנה לפי בניד"ד דהיתר הנאה מתוספת הנאה במקום מעשה שבת של ישראל, לכאורה נפלנו בפלוגתא הרמ"א והלבוש והמג"א עם הב"ח, דלהרמ"א והלבוש והמג"א מותר ולב"ח אסור.

ז. הנה להלכה לענין נ"ח הביא המשנ"ב בס"ק כ"ד מחלוקת הפוסקים, ובתחילה כתב את דין הרמ"א והמג"א שמותר להשתמש אצל כולן ביחד, והראיה מהדלקת השמש שהוא כדי שישתמש לאורן ש"מ דאם הם ביחד מותר לשמש אצלן, אבל אח"כ כתב שיש מן הפוסקים דס"ל דדוקא שמש שעומד למעלה מכל הנרות שרי דאז עיקר תשמישו לאור השמש משא"כ בזה שמשמש לאור כולן הרי מהנהגה ג"כ מנר חנוכה. והויסק דהמג"א ופ"ח הסכימו והדין עם הרמ"א, אמנם הג"א לעיל בסימן רס"ד האריך בזה ומשמע דלדבריו אין הדין הזה מוכרע, וכן במור וקציעה משמע דלמעשה יש להחמיר בדין זה, עכ"ל.

הנה המעיין היטב בסברות הפוסקים ימצא דלענין היתר שימוש בתוספת הנאה לא מצאנו מי שייסבור דתוספת הנאה נמי אסורה כהנאה גמורה רק הב"ח לבדו, אבל שאר העומדים בשיטה זו שהחולק על הרמ"א כתבו טעמים אחרים, טעמו של הג"א משום דליכא היכר וזה לא שייך כלל בעיקר דינא דהנאה מתוספת אורה, וא"כ בזה שווה לדעת הרמ"א והמג"א והפ"ח להיתר, וכדמיון לסימן רע"ו, ומה שצ"י עוד לדברי המור וקציעה, גם הוא לא החמיר לכתחילה אלא מסברת היכר, מה שאינו נוגע לעיקר ניד"ד.

סו"ד אם נסמך על משנ"ב בשיטות הפוסקים יש מקום גדול להיתר בניד"ד, וצ"ע.

ח. אחרי שבררנו את הדברים ממקורם, נתתי ליבי להתבונן על מה שפסקו פוסקי דורנו, ומצאתי הרבה פוסקים שפסקו להיתר מעיקר דין וסמכו בפשיטות על הראיה מסימן רע"ו, בשו"ת קנה בשם [חלק ד' סימן כ"ז] ובשו"ת מאורות נתן [פרק ג' אות י"ח אות ל"ד] ובשו"ת אבן ישראל [ת"ט עמ' פ"ג] ושו"ת אד נדברו [ח"ז סוף ס' כ"ה בה"ה] והגרח"פ זצ"ל חידושי בתרא, וכ"ה בספר ארוחות רבנו [ח"א עמ' קמ"ה אות קע"ה] שהביא משמיה דקהילות יעקב זצ"ל שהמתארח בשבת במקום משתמשים בחשמל האסור שישים על השלחן שאוכל או בסמוך נרות ועי"כ לא מקרי נהנה מאור החשמל מאחר שיכול לאכול לאור הנרות בלבד. וכן מקרי משמיה דהרב דושינסקי זצ"ל [אבל בעל המאור השבת שליט"א (ח"א סי' י"ח סעי' כ"ו ס"ק ק"ב) מביא שמועה אחרת משמיה, וצ"ע].

ט. אך בשו"ת אגרות משה [אבן העזר חלק ד' סימן ס"ב אות ג'] שו"ט בניד"ד ומחמיר היכא שעשה היהודי המומר מחמת גילוי דעת הישראל חבירו, והמעין בדבריו ימצא שד"ך בדרך השענו בתחילה דחילוק בין מעשה נכרי למעשה ישראל תלי בטעם הגזירה, ולא העיר מרן זצ"ל מדברי המג"א והפ"ח בסימן תרע"ג דמוכח דליאת לחילוק זה, וצ"ע.

גם מרן הגרש"א זצ"ל [מנחת שלמה תנינא ב' ס' ג' כ"ד ד"ה ושמעתין] כתב שמצד הסברא לא מצוין כלל להשוותם, ועוד דגם בעכו"ם יש לא מצוין בראשונים שהתירו אא"כ הדלק הכהל"ם מעצמו לצורך ישראל באופן דליכא כלל שום גילוי דעת מהישראל שהוא רוצה בתוספת האור, משא"כ אם הישראל אמר לו להדליק, עי"ש.

א.ה. הנה מש"כ שמצד הסברא אין להשוותם, בפשוטו כוונתו לחילוק האגומ"מ דבמעשה ישראל לא שייך טעם הגזירה, וכבר העירו עליו לעיל, ומש"כ דגם בעכו"ם לא מצוין בראשונים שהתירו אא"כ הדלק הכהל"ם מעצמו לצורך ישראל, משא"כ אם ציווה הישראל, ולכאורה אם נחמיר בזה הוא משום שליחות לחומרא [ובישראל לישראל כה"ג מדינא], לא ידעתי מה כוונתו בזה דבניד"ד הרי המתירים רובם דנו באופן שהישראל מומר עושה בניגוד לדעת הישראל השומר שבת, וכנידון החשמל המיוצר ע"י חברת חשמל, וא"כ אין כ"ז נוגע לטורש הנידון.

י. עוד כתב מרן הגרש"א זצ"ל להוכיח דלא כדברי המתירים [המדימים מעשה נכרי למעשה שבת של ישראל מומר] מהא דאם החזיר עכו"ם בשבת תבשיל שנצטמק ויפה לו שכתב המג"א בס' ר"ג ס"ק י"ג דטעמא דשרי הוא משום דכיון שגם מתחילה היה ראוי לאכול ה"ו דומה להנאה של ריבוי אור, ואפ"ה אם נעשה בשוגג ע"י ישראל מבואר שם ברמ"א דרך במצטמק ורע לו שרי אבל במצטמק ויפה אסור, ואפ"ה להמג"א בס"ק י"ד שסובר דבשוגג מותר לאחרים במזיד מיהא אסור עיין שם, עכ"ל, ואולי גזירת שהיה וחזרה חמירא משאר דיני מעשה שבת, כדמשמע בגמרא בדף ל"ח ומוכח בפוסקים בסימן רנ"ג, וצ"ע.

הרשב"א, דאם יהא מותר ליהנות יאמר לו להדליק, ולפ"ז לכאורה הטעם שהתירו הנאה בתוספת אורה דלא חששו שיאמר לנכרי אלא בהנאה גמורה שלא היה יכול להנות אותה קודם ההדלקה, אך אם אין לישראל אלא תוספת הנאה בכח"ג לא חששו ולכן לא גזרו, ואע"פ שדאי אסור לישראל לומר לנכרי להדליק נר נוסף גם במקום שיש נר דולק ויכול להנות קצת מהנר הראשון, כמוש"כ כאן המשנ"ב בס"ק כ' ובסוס"ק ל"ב, אך לענין איסור הנאה לא גזרו בכח"ג.

אך בדין ישראל שהדליק נר באיסור שאסור להנות ממנו לכל ישראל הוא מהדין הכללי של מעשה שבת ואינו גזירה, ולא שייך למימר דלא גזרו בכח"ג דס"ס נהנה מנר שהודלק באיסור.

ג. אך כ"ז לפי מה שפרשנו שטעם ההיתר בתוספת הנאה משום דלא שייך טעם הגזירה בנכרי, ומינה דבמעשה שבת שע"י ישראל דאינו משום גזירה אין טעם להיתר, אך יעוין בלבוש שכתב בטעם ההיתר של תוספת הנאה וז"ל: ואם יש נר בבית ישראל ובא גוי והדליק נר אחר, מותר להשתמש אפילו לאור אותו הנר כל זמן שהנר הראשון דולק, שהרי בלא הכי יש לו נר, ואין זה נקרא משתמש לנר שהודלק בשבילו, ע"כ. מבואר שהלבוש לא ביאר את טעם ההיתר משום שלא שייך טעם הגזירה, אלא משום שגדר הגזירה הוא שאסור השתמשות בנר שהודלק לצורך ישראל, וזה שייך רק היכא כשמשתמש להדיא רק בנר שהודלק באיסור, אבל כשיש נר שהודלק בהיתר ועל ידו נר שהודלק באיסור לא חשיב משתמש בנר האיסור אלא בנר ההיתר, ולא שייך גדר הגזירה.

ולפ"ז יש לדון בנידון מעשה שבת בישראל, דאם גדר הדין שאסור השתמשות במעשה שבת הרי שפיר שייך טעם הלבוש גם בזה, [וא"כ נאמר שדבר זה עצמו שכתב הלבוש שאין זה נקרא משתמש בנר שהודלק בשבילו, הוא קולא בגזירת הנאה ממעשה נכרי, אשר בזה כבר יש מקום להחמיר במעשה שבת שע"י ישראל חמיר מעשה נכרי, וצ"ע].

ד. יעוין ברמ"א בסימן תרע"ג סוס"א: אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה בשאר נרות, אפי' אחד באלף, לא בטיל דהוי דבר של מנין, ומקורו בשו"ת תורה"ס ס' ק"ג, וכתב ע"ז בדרכי משה הקצר אות ה': ונראה דלא קאמר דאסור אלא להשתמש בכל נר בפני עצמו מטעם הביטול דלא אסור דחשיבן שמש משתמש בנר חנוכה לבד וא"ה אסור, אבל להשתמש בב' נרות שידוע שהשמש שם בודאי מותר להשתמש בהן דהא עיקר טעם הדלקת השמש הוא שאם ישתמש לאור הנרות שישמש לאור השמש, ש"מ דכי ה"ו לגבי הדין שמותר להשתמש לאורן כן נראה לי, עכ"ל, ופסק כן הרמ"א בשו"ע, שאחר שהביא את דברי התוה"ח כתב: אלא ידליק מן התערובות כל כך שבדאי נר של היתר דולק עם נר של איסור, ואז מותר להשתמש אצלו (ד"ע), ע"כ, ומבואר מדברי הרמ"א בביאור דברי התוה"ח שאע"פ שאסור להשתמש ולהנות מנרות חנוכה, ה"מ כשהם לבדם, אבל כשיש לפניו נרות חנוכה עם נרות היתר מותר, וראיתו ממה שהנהגו להדליק את השמש כדי שאם ישתמש לאור הנרות ישתמש לאור השמש, וחזוין דאע"פ שדאי יש לו תוספת אורה מנרות חנוכה מותר, ולכאורה הוא נסכרבת הלבוש שבכח"ג שיש נר היתר לא חשיב משתמש בנר האסור, א"נ תוספת הנאה לא חשיבא הנאה כלל, וחזוין לכאורה דלא כמו שרצינו לחלק ולהחמיר במעשה שבת דישראל מומר טפי ממעשה נכרי, דהכא בנ"ח לכאורה ג"ז אסור מעיקר הדין ולא גרע ממעשה שבת דשיניהם דרבנן וחמירי ממעשה נכרי ואע"כ התירו להשתמש לאור כולם ביחד דלא חשיב משתמש בנר האיסור.

ה. שו"ר במג"א בס"ק י"א שהביא שהב"ח חולק על הרמ"א וס"ל דדוקא שמש שעומד למעלה מכל הנרות שרי דמשתמש לאור השמש משא"כ כאן, עכ"ל, והמג"א הסכים עם הרמ"א והביא ראיה מסימן רע"ו ס"ד, וביאר המח"ש את כוונת המג"א דברישי הסימן שם כתב, גוי שהדליק נר בשביל ישראל אסור לישראל ליהנות ממנו, ובסעיף ד' כתב דאם יש נר בבית ישראל ובא גוי והדליק עוד נר אחר, מותר להשתמש לאור הנר שהדליק גוי כל זמן שהראשון דולק. **אח"כ אף על גב דאיכא תוספת אורה ע"י נר גוי, מכל מקום מותר להשתמש נגדו כיון דאיכא דהיתרא**, הוא הדין הכא, ע"כ. והוא ממש כדמיון שלנו להיתרא.

וצ"ע מה יענה הב"ח לראיה זו, דבשלמא לגבי היתר של הנשד דחה דהתם טעם הדין להדליק שמש לאו משום שיוכל להשתמש נגד כולם ביחד אלא משום שההשתמש בשמש לבד, אבל בהדיא דסימן רע"ו לא לכרע מותר לו להשתמש בכל הנרות ביחד, דלא אסור אלא אחר שכבר הנר שהודלק בהיתר.

ו. והנראה בזה שהב"ח יפרש דודאי גם בתוספת הנאה חשיב משתמש בנר האיסור [ולא כמוש"כ הלבוש] וגם חשיב לישראל נהנה מנר האיסור [ולא כפי מה צידדנו לעיל לשיטה זו דתוספת הנאה לא חשיבא כלל הנאה], והטעם שאע"פ התירו להשתמש בתוספת אורה הוא כמוש"כ לעיל כ"ר דאזלינן בזה אחר טעם הגזירה, וס"ל דלא חששו שיאמר

אוצר ביכורי הלכה

שיעורים מתוך ספרי הגאון רבי אברהם טומבק שליט"א
ראש כולל ובעמח"ס ביכורי הלכה

גליון כ"ה | פרשת מקץ תשפ"ו

בדין שלא יהא חוצץ דבר בינו ובין הקיר בגדר האיסור להתפלל במקום פרוץ

במח' הפמ"ג והט"ז אם מהני עצימת עיניו היכי דיש דבר החוצץ בינו לבין הקיר / בביאור שיטת הרמב"ם דלא הזכיר את האיסור דחציצה אלא כתב דיחזיר פניו לכותל / בטעם הא דארוך ותיבה אינם חוצצים / במח' השו"ע והרמ"א אם דבר קטן חשיב לחציצה / במח' הב"י והב"ח אם מיטה דידן שעשויה לשכיבה הוי הפסק כיון דפעמים משנים את מקום המיטה / במח' הט"ז והמג"א אם יש להחזיר כל דבר שהוא לצורך התפלה / במח' רש"י והתוס' בטעם האיסור להתפלל בבקעה / בטעם הא דהתירו להתפלל בבקעה בציבור / בשיטות הראשונים בהא דיצחק התפלל בשדה / במח' השו"ע והרמ"א אם בעלי חיים חוצצים.

ולא יביא לידי ביטול כוונה כנ"ל, עכ"ל. ומבואר בדעת הט"ז דכל האי דינא דשלא יהא חוצץ אי"ז אלא מצוה מן המובחר ומטעם שלא יביט בדברים המפריעים אותו מכוונת התפלה, אכן בפמ"ג שם ס"ק ה' כתב וז"ל, ומה שכתב שיעצים עיניו דהטעם הוא דשלא יביט באותו דבר, אבל לקמן סימן צ"ח סעיף ד' בהמחבר, מטעם חציצה דקרבן בינו לכלי הוא הדין שלא יחוצץ בינו לכותל, א"כ אין מהני עצימת עינים, עכ"ל. ולכאורה מבואר דנחלקו הפמ"ג והט"ז בגדר הדין דאסור לחצוץ בינו לבין הקיר, דדעת הפמ"ג דעיקרו משום דאין לחצוץ בינו לבין הקיר וכדמשמע בשו"ע, ולפ"ז לא מהני מידי בהא דמעצים עיניו, אכן דעת הט"ז דעיקרו שלא יביט לחוץ ויתבטל כוונתו, ולהכי בדיעבד אם אינו יכול להתפלל כנגד הקיר מהני הא דמעצים עיניו או שיתפלל מתוך הסידור, וצ"ב.

בביאור שיטת הרמב"ם דלא הזכיר את האיסור דחציצה אלא כתב דיחזיר פניו לכותל

וברמב"ם בהל' תפלה פרק ה' הלכה ו' כתב וז"ל, תקון המקום כיצד, יעמוד במקום נמוך ויחזיר פניו לכותל, עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דיש הלכה חיובית דצריך להחזיר פניו לקיר כשמתפלל, אכן הרמב"ם לא הזכיר כלל את ההלכה שלא יהיה חוצץ בינו לבין הקיר, ויעו"ש בלחם משנה דכתב וז"ל, ועוד אמרו שם דף ה' ע"ב א"ר יהושע בן לוי מניין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שנאמר ויסב חזקיהו וכו'. וכתבו התוספות אבל מלתא דקביעא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק ע"כ, ולא נתבאר דין זה בדברי רבינו ז"ל, ואולי רמז לזה באומרו יחזיר פניו לכותל כלומר שלא יהא דבר חוצץ בינו לכותל, עכ"ל. וצ"ב בדעת הרמב"ם.

והנה איתא בירושלמי בברכות פרק ד' הלכה ד', ר' יסא ר' חלבו ר' ברכיה ר' חלבו מטי בה בשם ר' אבדומה דמן חיפא צריך אדם להסב פניו לכותל להתפלל, מה טעם ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, באיזה קיר נשא עיניו, ע"כ. ומבואר בירושלמי דמחזקיהו ילפינן דיש חיוב להתפלל כנגד הקיר, אכן לא נזכר בירושלמי ההלכה דצריך שלא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הקיר, והנה מקור האי דינא דלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר מובא בברכות דף ה' ע"ב, תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי, על תפילתי שתהא לפני מטתי ועל מטתי שתהא נתונה בי צפון לדרום, על תפילתי שתהא לפני מטתי מאי לפני מטתי, אילימא לפני מטתי ממחשבותי רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי מניין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו

בשו"ע בסי' צ' סעיף כ"א כתב וז"ל, צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר, ודבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים, וברמ"א שם, ולא חשיב מחיצה רק בדבר גדול שגבהו י' ורחבו ד', אבל דבר קטן לא חשיב הפסק, עכ"ל. והמבואר בשו"ע דצריך שיתפלל כנגד הקיר בלא חציצה, אכן דבר קבוע כארון ותיבה לא חשיבי להפסק וחשיב כמתפלל כנגד הקיר, ובפשטות נראה דמדינא צריך להתפלל דוקא כנגד הקיר, אלא דכל שמתפלל מול דבר דאינו חשיב לחציצה, חשיב כאילו מתפלל כנגד הקיר.

ויעוין בשו"ע בסימן צ"ח סעיף ד' דכתב וז"ל, התפלה היא במקום הקרבן, ולכך צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת, כמו מחשבה שפוסלת בקדשים וכו', ושלא יחוצץ דבר בינו לקיר דומיא דקרבן שהחציצה פוסלת בינו לכלי, עכ"ל. ומבואר בדבריו דיש דין של מקום כנגד הקיר בתפלה דומיא דקרבנות דיש דין של כלי, ומטעם זה צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר, ולכאורה קשה דהא לענין קרבנות קימ"ל דההך צריך לזרוק את הדם בכלי שרת וכדאיתא בזבחים דף כ"ד ע"א, דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת וכו', הרי דאם יש חציצה אי"ז נחשב זריקת הדם בכלי, אכן לענין תפלה השו"ע לא הביא כלל שיש הלכה להתפלל כנגד הקיר, ולכאורה מה שייך הדין שלא יהיה חציצה בינו לבין הקיר, והנה מדברי השו"ע והטור נראה בפשטות דבעי שלא יהיה דבר חוצץ אף בדיעבד, וכן משמע מהא דכתב השו"ע בסעי' כ"ג וז"ל, הבגדים המצויירים, אף על פי שאינם בולטות אין נכון להתפלל כנגדם, עכ"ל. ומשמע דבהא ס"ל דרך אין נכון, אבל שלא יהא דבר חוצץ הוי מעיקר הדין.

במח' הפמ"ג והט"ז אם מהני עצימת עיניו היכי דיש דבר החוצץ בינו לבין הקיר

אכן בט"ז שם כתב וז"ל, ומ"מ נראה דאף במידי דחציצה בינו לכותל אם אי"א בקלות להתפלל בע"א, כגון לפעמים שמתפללין ב"י באיזה חדר וא"א לכל אדם לעמוד בלי חציצה לכותל, בודאי אל יעכב התפלה בשביל זה לילך לחדר אחר להתפלל, שהרי טעם איסור חציצה בזה משום שלא יבטל הכוונה כמ"ש ב"י בשם הרמב"ם בזה, ואין זה אלא למצוה מן המובהקת, ולית ביה איסורא כשצריך לכך מצד דוחק המקום, ונראה מ"מ תקנה לזה שיעצים עיניו בשעת התפלה כמ"ש בסעיף כ"ג, או יתפלל מתוך הסידור ולא יביט לחוץ

דהיינו דווקא מטה שבזמן חכמי התלמוד שהיא לשיבה, אבל מטה דידן העשויה לשכיבה היא קבע, עכ"ל. ומבואר דס"ל להב"י דמיטה דידן שעשויה לשכיבה חשיבי לדבר קבוע כארון ותיבה ולא הוי הפסק.

אכן בב"ח שם כתב על דברי הב"י ז"ל, ותימה, דלמאי שסובר ב"י דהתוס' באו לפסוק הוראה דמטה הוה הפסק, לאיזה צורך כתבו הוראה לזמן חכמי התלמוד, ועוד הלא מפורש בתלמוד דמטה דידהו הוה הפסק, וא"כ קשה מאי אבל מטה נראה שאין זה קבוע, דמאי נראה דקאמרי כאילו חידשו הדין מדעתם, והרי הוא מפורש בגמ', ועל כן הדבר פשוט דעל מטה דידן קאמרי התוס' דנראה שאין זה קבוע, דכיון שלפעמים משניין מקום המטה ממקום זה למקום אחר, ולא דמי לארון ותיבה שהוא קבוע במקום אחד לעולם, דאע"פ דמוציאין התיבה לרחוב העיר בתעניות, מ"מ חוזרין ומכניסין אותה ומעמידין אותה במקומה הראשון והוי ליה קבע כן נראה לי פשוט, עכ"ל. והמבואר דנחלקו הב"י והב"ח אם מיטה דידן שעשויה לשכיבה הוי הפסק, דדעת הב"י דחשיב לדבר קבוע ואינו הפסק, אכן דעת הב"ח דהוי הפסק ומשום שפעמים משניין את המיטה למקום אחר לא חשיבי לדבר קבוע, משא"כ בארון ותיבה דיש להם מקום קבוע דאף אם מוציאים אותם מחזירין אותם למקומם חשיבי לדבר קבוע, ועכ"פ מבואר דנחלקו הב"י והב"ח האם הגדר דקבוע הוא בדבר שמקומו קבוע, או דכל דבר שאינו מטלטל חשיבי לדבר קבוע, וצ"ב במה נחלקו.

במח' הע"ז והרמ"א אם יש להחזיר כל דבר שהוא לצורך התפלה

ויעו"ש בט"ז דהביא את דברי הב"י והקשה עליו וכתב ז"ל, ע"כ נלע"ד דאין חילוק זה נכון, וכל מטה הוה חציצה בזה, ולענין החילוק שחילקו התוס' בין ארון ותיבה למטה צריך להבין מה יש ביניהם, דהא גם התיבה של בה"כ לפעמים מטלטלין אותה, כדמצינו במס' תענית שבזמן תענית של גשמים היו מוציאים התיבה לרחובות של עיר, אלא נראה דאלו דברים הם צורך התפלה בבה"כ, וע"כ אין שייך בהם חציצה, וע"כ נוהגין בכל בתי כנסיות שיש לכל א"ש שטענדר"ר לפניו שמניחים הסידורים עליו, ולא נחשבים כלל לחציצה אע"פ שגבוהים י' ורחבין ד' אלא כדפ"י, משא"כ במטה ושאר כלים שאין צורך תפלה בהם ע"כ אין זה מקרי קבוע לענין תפלה והוה חציצה, ומטעם זה נ"ל דשלחן שבבית לא חשיב נמי הפסק וחציצה לתפלה, דהשלחן הוי צורך התפלה שמניח הספר עליו, עכ"ל. ומבואר בדבריו דס"ל דכל מטה הוי חציצה, והא דארון ותיבה לא הוי חציצה הוא משום דהוי דברים שהם צורך התפלה ולא שייך בהם חציצה, ומה"ט כתב דהשטענדר"ר לא חשיב לחציצה כיון דהוא צורך התפלה, וצ"ב.

אכן יעו"ש במג"א שם דחולק על הס"ז וכתב ז"ל, וצ"ע דנהגו להתפלל לפני השטענדר שמניחין עליו הסידורים והוא גבוה י' ורחב ד', וא"ל משום שצורך תפלה הוא, דהא שולחן ותיבה נמי צורך תפלה הוא ואפ"ה לא שרי אלא בקבועין, עכ"ל. והמבואר דחולק על הס"ז וס"ל דל"מ הטעם דצורך תפלה, אלא דתליא אם הם קבועין או לא, וצ"ב במה נחלקו.

במח' רש"י והתוס' בטעם האיסור להתפלל בבקעה

והנראה לבאר בזה, ובהקדם, דהנה בטור שם ריש סימן צ' כתב ז"ל, ולא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה, דא"ר כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא פירוש בבקעה, עכ"ל. ומקור דין זה יעו"ש בב"י ז"ל, ולא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה דאמר רבא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא, גם זה שם בסוף פרק אין עומדין, ופירש רש"י הטעם שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב שמאחר שהוא במקום מגולה ואינו נכנע לפני בוראו להסתתר במקום נסתר אע"פ שאין נעלם מנגד עיניו הרי זה עז פנים, והתוספות ד"ה חציף כתבו, ואם תאמר הא כתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, וי"ל דהתם מיירי בהר המוריה, אי נמי בקתא דהכא מיירי בבקעה במקום שרגילים שם בני אדם לעבור והולכי דרכים ע"כ.

לבין הקיר, שנאמר ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל, לא תימא לפני מטתי אלא אימא סמוך למטתי, ע"כ. ולכאורה נראה דהרמב"ם דלא הזכיר את הדין דלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר, נקט כהירושלמי דיש דין להתפלל כנגד הקיר, ואינו פוסק את הא דאיתא בברכות שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר, וצ"ב במאי פליגי.

בטעם הא דארון ותיבה אינם חוצצים

עוד מבואר בשו"ע דדבר קבוע כגון ארון ותיבה אינם חוצצים, ומקור דברי השו"ע הוא מהתוס' בברכות דף ה' ע"ב דכתב אהא דאמרינן התם דלא יהא דבר חוצץ כנגד הקיר ז"ל, אבל מלתא דקביעא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק, אבל מטה נראה שאין זה קבוע, עכ"ל. ויעו"ש באגודה דכתב ז"ל, לא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר דווקא ספסל או דברים שאינם קבועין, אבל ארון או תיבה ודבר קבוע אינו קרוי הפסקה, עכ"ל. ובפשטות משמע דמאחר דהוא דבר קבוע לא חשיבי לחציצה, וחשיב כמתפלל כנגד הקיר, אלא דלכאורה צ"ב בדעת השו"ע, דלכאורה איפכא מיסתברא דאדרבה מטעם דקביעי הרי יש להם חשיבות יותר גדולה דרשות בפ"ע, ואמאי לא חשיבי לחציצה מחמת קביעותו.

והנה בטור שם כתב ז"ל, וצריך שלא יהא שום דבר חוצץ בינו לבין הקיר, והארון והתיבה אינן חוצצין, אבל שאר כל דבר או כלים וכיוצא בהם או בעלי חיים חוצצין, עכ"ל. ומבואר דס"ל דאף כלים חוצצין, ומשמע בפשיטות דמיירי אפי' בכלים קטנים ומ"מ חוצצין, וכדעת השו"ע, אכן ברמ"א כתב דדבר קטן בכל גווניו אינו הפסק, ורק דבר גדול דהוי רשות לעצמו הוי הפסק, ומקור דברי הרמ"א הובא בב"י שם ז"ל, וכתב ה"ר דוד אבודרהם עמ' צ"א בשם חידושי דב"ש דווקא דבר שהוא חוצץ, כגון הפסק מטה שהוא מקום חשוב שרחבה ארבעה וגבה עשרה, אבל דבר מועט אינו נקרא הפסק, שא"כ היאך מתפללים בבית הכנסת לפני הספסלין שיושבין בהן, וכ"כ בארחות חיים סי' ה' בשם הראב"ד, עכ"ל. ומבואר דהוכיח מהא דהספסלים בביהכ"נ לא הוי הפסק, מהא חזו"ן דדוקא דבר גדול דהוי חשיב להפסק, אבל דבר קטן לא חשיבי להפסק, וצ"ב במה נחלקו השו"ע והרמ"א.

במח' השו"ע והרמ"א אם דבר קטן חשיב לחציצה

ויעו"ש בפרי חדש שם דכתב ז"ל, ולא חשיב חציצה רק בדבר גדול שגובהו י' ורחבו ד' וכו', ולא נהירא לי דאדרבה כל כמה דגבוה טפי הרי חלק רשות לעצמו ומצי להתפלל כנגדו, וכההיא תיבותא דהוה בי כנישתא דיהודאי רומאי דפרק בני העיר מגילה כ"ו ע"ב, אבל דבר קטן הוי הפסק, והא שמתפללין בבית הכנסת לפני הספסלין שיושבין בהן, היינו לפי דקביעי, עכ"ל. ומבואר דנחלקו הפר"ח והרמ"א בסברות הפוכות, דדעת הרמ"א דדווקא דבר חשוב וגדול חשיב לחציצה, אבל דבר קטן בכל גווניו לא הוי הפסק, אכן דעת הפר"ח דאדרבה דכל שהדבר יותר קטן יש יותר סברא לאיסור, וצ"ב במה נחלקו הרמ"א והפר"ח.

עוד צ"ב בדעת הרמ"א, דאי ס"ל דדבר גדול חשיב לחציצה, א"כ אמאי תיבה וארון אינם חוצצים, דמהא משמע דאדרבה דכיון דהוי רשות לעצמו אינו חשיב חציצה, וע"כ צ"ל דטעמא דאינן חוצצין הוא משום דקביעי וחשיבי רשות לעצמן, וע"כ צ"ל דהרמ"א מיירי דווקא בדבר גדול שאינו קבוע, ולפ"ז נראה דהספסלין בבית הכנסת דמהא הוכיח הרמ"א דדבר קטן לא הוי הפסק לא חשיבי לקביעי, אכן הפר"ח דחה את ראייה זו ומשום דהספסלין דביהכ"נ חשיבי לקביעי, וצ"ב במאי תליא פלוגתיהו.

במח' הב"י והב"ח אם מיטה דידן שעשויה לשכיבה הוי הפסק כיון דפעמים משנינים את מקום המיטה

והנה בב"י שם כתב ז"ל, פשוט בפרק קמא דברכות ה' ע"ב ומשמע התם דמטה חוצצת, וכתבו התוס' ד"ה שלא דמילתא דקביעא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק, אבל מטה נראה שאין זה קבוע ע"כ. ונראה

כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, עכ"ל. אכן הרמב"ם השמיט דין זה שלא יתפלל בבקעה ובמקום פרוץ, וכן יעוין בנחלת צבי שם דכתב וז"ל, שם אמר רב חציון עלי מאן דמצלי בבקתא, והשמיטו הרי"ף והרא"ש ולא ידעתי למה, עכ"ל. וצ"ב בדעת הרמב"ם.

ביסוד האיסור להתפלל במקום פרוץ

ואשר נראה בזה, הדנה יש לחקור ביסוד האיסור להתפלל בבקעה, דאפשר יסוד הדין הוא דצריך להתפלל במקום מוגן מהפרעות שמסיחין דעתו מכוונת התפלה, ולפ"ז נמצא דא"ז דין בעצם מקום התפלה, אלא דיש חובה לעמוד לכתחילה במקום שלא יבא לידי הפרעה בכוונת התפלה, ואפשר דהוי דין במקום הראוי לתפלה, דכשם שיש דין שלא לעמוד במקום גבוה וצריך לעמוד כנגד המקדש, ה"ה יש דין שצריך לעמוד במקום שאינו פרוץ, והנראה דבהא נחלקו שני השיטות בטעמא דאסור להתפלל בבקעה, דדעת רש"י דהוי דין במקום הראוי לתפלה, והוא דצריך להתפלל במקום שאינו פרוץ דע"י כך לבו נשבר ומתפלל באימה ובריאה כעומד לפני המלך, וכן ס"ל לתוס' בתי הראשון, ומה"ט תירץ דכיון דיצחק עמד בהר המוריה דעצם המקום מביא לידי יראה אין בזה חסרון דהוא מקום פרוץ, אכן דעת התוס' בתי השני דא"ז דין מצד המקום, אלא דיש חובה לעמוד לכתחילה במקום שלא יבא לידי הפרעה באמצע התפלה, ומה"ט תירץ, דכל האיסור אינו שייך אלא בבקעה דהוי מקום שרגילים שם בני אדם לעבור והולכי דרכים ויש חשש שיפסיקוהו, אכן בהר המוריה שאין רגילים לעבור שם לא שייך ב"ה האי איסורא.

ולהנבאר, נראה דבהני תרי צדדי נחלקו הרמב"ם והשו"ע, דדעת הרמב"ם דהאיסור להתפלל בבקעה, הדין דשלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר, ותרוייהו חד טעמא הוא, דיסודו דיש חיוב להתפלל במקום שלא יבא לידי הפרעה בתפלה, ומהאי טעמא לא הביא הרמב"ם את כל הדינים דחציצה, דכיון דגדר האיסור אינו מחמת דיש חיוב להתפלל במקום שאינו פרוץ מחמת מקום התפלה, לפ"ז לא שייך כלל לדון בזה מדין חציצה, אלא הכל תלוי בהסחת דעת והפרעה בתפלה, ולהכי כל שמתפלל במקום שגורם לו הפרעה בתפלה הוי בכלל האיסור.

וכן מבואר להדיא בשו"ת הרמב"ם סימן רט"ו וז"ל, שאלה ומה יאמר אדוננו בדבר מה שאמרו רבותינו ז"ל אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' יהושע בן לוי, ואמרי לה במתניתא אבא בנימין אומר מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר, שנאמר ויסב חזקיה פניו אל הקיר, מה זאת החציצה האסורה ולאיו סבה נאסרה, והאם נכנסות בכלל זה הפרוכות וכיוצא בהן אם לאו, ופרוכות, שיש בהן צורות בלתי בולטות והן בצד, שאליהן מכוונים התפלה, או שמכסים בהן קירות הבית כדי ליפותם, האם בזה איסור אם לאו, התשובה, הסבה שחשבו לרצוי להתקרב אל הקיר, היא שזה מאפשר להתיחד ביותר ויהיה מכוון לבו ואין הפרוכות מונעת, ואין מגונה שיחוצץ בינו ובין הקיר אלא ארון או ארגז או שקים או כלי בית וכיוצא בהם, משום שזה מבלבל הכוונה, וכיוון התפלה לצורות אפילו אינן בולטות מגונה, משום שמסידות דעתו להביט בהן ותתפלל הכוונה, ואנחנו עוצמים עינינו בתפלה, כששמענו דהדין לנו זה, בין אם פרוכת או קיר מצויר, עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דהדין דאין להתפלל כנגד דבר החוצץ בינו ובין הקיר, יסודו מדין דיש חיוב להשתדל ולהתפלל סמוך לקיר, דע"ז גורם שלא יהא בתפלתו דברים המפריעים אותו בכוונת התפלה, ומה"ט אסור להתפלל כנגד כל מיני חפצים המבלבלים את כוונתו, וכן מאותו הטעם אסור להתפלל כנגד צורות שגורם לו להביט בהן ולהסיח דעת מתפלתו.

ולפ"ז א"ש דהרמב"ם לא הביא את הדין דאסור להתפלל בבקעה, דס"ל להרמב"ם דיסוד האיסור מקורו מהא דחזקי' דיש חיוב להתפלל קרוב לקיר, דמהא חזינן שיש חיוב להשתדל ולהתפלל במקום שלא יה' לו הפרעות שסיחו את דעתו מהתפלה, ומאותו הטעם אסור להתפלל בבקעה, דכיון דהוי מקום פרוץ ויש חשש שיפסיקוהו עוברי

ותימה דלתירוץ שני משמע דהוי טעמא כדי שלא יפסיקוהו עוברי דרכים, ואין זה טעם לקראו חצוף, עכ"ל.

והמבואר, דנחלקו שני התי' בתוס' ורש"י בטעם האיסור להתפלל בבקעה, דלדעת רש"י והתי' הראשון בתוס' הוא מטעם שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, ולפ"ז תירץ התוס' דכיון דיצחק התפלל בהר המוריה לבו נשבר מחמת קדושת המקום, אכן לתי' השני בתוס' הטעם הוא משום שמא יפסיקוהו עוברי דרכים, ויעו"ש בפמ"ג דכתב נ"מ ב' ה' השיטות בתוס' וז"ל, ולתירוץ השני קולא, דבשדה נמי אף על פי שעוברים ושבים בני אדם, אם עומד בצד הדרך ולא מתיירא שיפסיקו אותו שרי, ולתירוץ א' בעינן דווקא מוקף מחיצות, וכמו שכתב בשו"ע כאן, עכ"ל. ומבואר דנחלקו שני השיטות האם יש איסור בעצם התפלה בבקעה, דלשיטת רש"י יש איסור בעצם התפלה בבקעה, אכן לתירוץ השני בתוס' א"ז אלא משום חשש שיפסיקוהו עוברי דרכים, אבל א"ז איסור בעצם התפלה בבקעה, וצ"ב במה תלי' פלוגתייהו.

בטעם הא דהתירו להתפלל בבקעה בציבור

ויעוין בפסקי ריא"ז בברכות פרק ה' הל' ד' דכתב וז"ל, דרך חציפות הוא להתפלל אדם בבקעה מקום שהרבים מצויים, ואם היו מתפללין שם בעשרה אין בו משום חציפות, עכ"ל. וכ"כ בספר הבתים תפלה וברכת כהנים שער ח' וז"ל, אין מתפללין בבקעה מפני שנראה כמראה תפלתו ברבים, ועוד שעוברין ושבים מפסיקין אותו ולא יוכל לכיון, וכשהוא מתפלל במקום צנוע חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, יש מי שכתב שלא אמרו זה אלא ביחיד אבל בצבור שהם מתקבצים יחד מותר, עכ"ל. ומבואר דלהאי טעמא דהוא מטעם דבמקום צנוע חל עליו אימת מלך יש להתיר להתפלל בבקעה בציבור, משום דכשמתפלל בציבור חל עליו אימת מלך מחמת התפלה בציבור, ולפ"ז נאשר דמסבירא זו נוהגין להתפלל ברחובה של עיר ובחצרות בציבור, אכן לכאורה נראה דכל זה אינו שייך אלא לפי שיטת רש"י אכן לפי התי' השני בתוס' דס"ל דהטעם הוא משום החשש שיפסיקוהו עוברי דרכים לא נראה לחלק בין אם התפלל ביחיד או בציבור, וצ"ע.

ובמקור הא דהתירו להתפלל בבקעה בציבור נראה, הדנה ברמב"ם הל' תפלה פרק י"א הל' כ"א כתב וז"ל, רחובה של עיר אף על פי שהעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות מפני שהקיבוץ רב ואין בתי כנסיות מכילין אותן אין בו קדושה מפני שהוא עראי ולא נקבע לתפלה, וכן בתים וחצרות שהעם מתקבצין בהם לתפלה אין בהם קדושה, מפני שלא קבעו אותם לתפלה בלבד, אלא עראי מתפללים בהן כאדם שמתפלל בתוך ביתו, עכ"ל. ומבואר ברמב"ם דאין איסור להתפלל ברחובה של עיר ובחצרות אע"פ דהוי מקום עראי ואינו קבוע, ואפשר דדעת הרמב"ם דכל יסוד האיסור הוא כדי דתהוי עלייהו אימתא דשמיא, ולהכי איסור זה אינו שייך אלא שמתפלל ביחידות אבל שמתפלל בציבור אזדא ליה האי טעמא.

בשיטות הראשונים בהא דיצחק התפלל בשדה

ועוד נראה, הדנה התוס' שם בתי' הראשון כתבו דהא דיצחק יצא לשווח בשדה היינו משום דהתם מייירי בהר המוריה, ובביאור תי' התוס' פירש הב"ח שם, כלומר שנקרא בשם שדה אבל לא היה פרוץ אלא מוקף במחיצות, אכן בלבוש שם ס"ה כתב דשאני התם שהיה הר המוריה אשר היה נעקד שם, ובודאי היה נכנע בשברון לבו ואימת מלך יתברך בזכרון עקידתו אשר הציל ממנה עכ"ל. ומבואר בלבוש, דכיון דיסוד טעם האיסור הוא משום דבמקום פרוץ אין לבו נכנע ונשבר, לפ"ז כשמתפלל במקום המקדש בהר המוריה אע"ג דהוי פרוץ מ"מ אין מקום לאיסור דהא לבו נשבר מחמת המקום, ואפשר דמהא חזינן דכל שיש סבא שולבו נשבר אזדא ליה האיסור, ומזה נלמד ההיתר להתפלל בבקעה בציבור, דתפלה בציבור דמיא להיתר דתפלה בהר המוריה.

והנה בשו"ע שם סעיף ה' הביא דין זה וז"ל, לא יתפלל במקום פרוץ

דרכים, ונמצא דיגרים לו הפרעה בתפלתו, וכתירוצ' השני בתוס', והוא בכלל הא דצריך להתפלל קרוב לקיר דתרווייהו חד טעמא הוא דצריך להתפלל במקום שאין בו הפרעות.

וכדברינו מבואר בבן ידיד הל' תפלה פרק ה' הלכה ו' וז"ל ויחזיר פניו לכותל. עיין בלח"מ ובס' מעיל שמואל, ולי נראה דדבריו נלקחים מהירושלמי בפרק תפלת השחר דקאמר צריך אדם להסב פניו לכותל, ומה שאמרו בתלמודא דידן שלא יהא דבר חוצץ וכו' הוא כלול בזה דלכן צריך להחזיר פניו לכותל כדי שלא יהיה לפניו דבר שמבטל כוונת התפלה, וכ"כ רבינו בתשובה הביאה מרן בב"י סי' צ' בשם הר"ד אבודרם ז"ל שהביאה עי"ש ולא כמ"ש הר"ב יפה מראה ז"ל עי"ש, ובוהו נ"ל ליישב מה שלא הזכיר רבינו שלא להתפלל בבקעה כמו שאמרו בב' אין עומדין חצוף עלי מאן דמצלי בבקעתא, דס"ל לרבינו דלכן צריך להתפלל סמוך לכותל כדי שלא יתבטל כוונתו בהיות כלים ובגדים לפניו, וממילא משמע נמי דאין להתפלל בבקעה דיטרד דעתו אי משום ראותו הבקעה, ואי משום ראותו עוברי דרכים כן נראה לי וק"ל, עכ"ל. ומבואר בדבריו כדביארנו, דדעת הרמב"ם דהאי דינא דלא יהא חוצץ בינו לבין הקיר והאי דינא דלא יתפלל בבקעה, תרווייהו חדא דינא הוא, דיסודו שצריך להתפלל במקום שלא יטרד דעתו, ולכן לא הביא הרמב"ם את הדין דבקעה אלא את הדין דצריך להחזיר פניו לכותל, דהא מטעם זה אין להתפלל במקום פרוץ.

אכן, בדעת השו"ע נראה דס"ל דהאיסור להתפלל בבקעה והדין שלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר הוא שני דינים שונים בהל' מקום הראוי לתפלה, דהדין דאין להתפלל במקום פרוץ הוא מטעם דכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר וכדעת רש"י, והוא דין במקום התפלה, דכשם שיש איסור להתפלל במקום גבוה והיינו שיש הלכה דצריך להתפלל במקום הגורם לו לעמוד בתפלה באימה וביראה, והוא דין בצורת העמידה לפני המלך, כמו"כ יש חיוב שמקום התפלה יהיה מקום צנוע, דהוי מקום הגורם לו שיחול עליו אימת מלך ולבו נשבר, ומלבד זה ס"ל להשו"ע דיש עוד הלכה בגדר מקום תפלה, דמקום תפלה חשיב דוקא מקום המוגדר ע"י מחיצות, ומה"ט יש הלכה דאם יש דבר החוצץ בינו לבין הקיר הרי דלא חשיב שמתפלל באותו הרשות, דהחציצה חוצץ בינו ובין המחיצה וחשיב כאילו אינו מתפלל באותו הרשות, וכיון דיסוד החציצה הוא בהא דמבטל מקום התפלה ומשום דע"י החציצה חשיב כאילו אינו נמצא באותו הרשות, הרי דמי לקרבן דיסודו דצריך לזרוק את הדם בכלי וכשחוצץ לא חשיבי כזורק בכלי, וה"ה בתפלה כיון דצריך להתפלל במקום תפלה המוגדר כרשות עם מחיצות, להכי אם יש דבר החוצץ בינו ובין המחיצה הרי דלא חשיב כמתפלל במחיצות דבאותו הרשות.

ביאור המח' דהט"ו והפמ"ג האם מהני עצימת עיניים

ולפמשנ"ת נראה דבהא נחלקו הט"ו והפמ"ג אי מהני עצימת עיניים, דדעת הט"ו דהכי נמצא במקום שא"ל לו לעמוד כנגד הקיר, בודאי אל יעכב התפלה בשביל זה לילך לחדר אחר להתפלל, שהרי טעם איסור חציצה כזה משום שלא יבטל הכוונה כמ"ש ב"י בשם הרמב"ם בזה, ואין זה אלא למצוה מן המובחר ולית ביה איסורא כשצריך לכך מצד דוחק המקום, וכן יש תקנה לזה שיעצים עיניו התפלה או יתפלל מתוך הסיור ולא יביא לחוץ ולא יביא ליד ביטול כוונה, ומבואר בדעת הט"ו כדבארנו בדעת הרמב"ם דיסוד הדין דצריך להתפלל כנגד הקיר הוי מטעם שחובה עליו להשתדל לעמוד במקום שלא יטרד דעתו, ולפ"ז אי"ז אלא דין דלכתחילה, וכדמבואר להדיא בלשון תשובות הרמב"ם המובא לעיל, ומה"ט ס"ל דיש לו תקנה ע"י דיעצים עיניו, דכיון דכל יסוד האיסור הוא כדי שלא יסיח דעתו הרי דביעבד יכול לקיים חיוב זה ע"י שמעצים עיניו כדי שלא יביט בהם ויטרד דעתו, וכדמבואר בתש' הרמב"ם.

אכן דעת הפמ"ג הוא כדביארנו בדעת השו"ע, דיסוד הדין דצריך שלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר הוי דין בגדר מקום תפלה, דמקום תפלה הוי מקום המוגדר ע"י מחיצות, ומה"ט יש הלכה דאם יש דבר החוצץ

בינו לבין הקיר הרי דלא חשיב שמתפלל באותו הרשות, וכיון דיסוד החציצה הוא בהא דמבטל מקום התפלה דע"י החציצה חשיב כאילו אינו נמצא באותו הרשות, הרי דמי לקרבן דיסודו דצריך לזרוק את הדם בכלי וכשחוצץ לא חשיבי כזורק בכלי, ומה"ט כתב דאי יסוד האיסור הוי משום חציצה, מאי מהני בהא דמעצים עיניו.

ביאור מח' הפוסקים מה נחשב לחציצה בינו לבין הקיר

ולפמש"כ, אפשר דבהא נחלקו הב"י והב"ח לענין מיטה העשויה לשכיבה שבזמנינו האם דמיא לארון ותיבה או לא, דדעת הב"י דיסוד הדין הוא דבעי להתפלל ברשות המוגדר במחיצות, ולהכי אם יש דבר החוצץ בינו לבין הקיר הרי דלא חשיב שמתפלל באותו הרשות, ולדבריו הא דארון ותיבה אינם מפסיקין הוא משום דכיון דהוי דבר שאינו מטלטל, הרי דהוי חלק מהרשות עצמו ואינו חשיב לחציצה בינו ובין הקיר, ומה"ט כתב דמטה העשויה לשכיבה כיון דאינו מיטלטל וקביעי הוי כארון ותיבה דלא חשיבי הפסק בינו לבין הקיר, ואף דמוציאין התיבה לרחוב העיר בתעניות, מ"מ כיון דהוי דבר דאינו מטלטל בתדירות חשיב לקביעי, והוי גדר כריהוט קבוע בבית דהוי כחלק מהרשות, ומה"ט כיון דמטה שלנו אינו מטלטל הוי כארון ותיבה דאין חוצצין.

אכן דעת הב"ח דהא דבעי שלא יהא חוצץ בינו לבין הקיר יסודו מדין דצריך לעמוד סמוך לקיר, דהוי מקום קבוע שאינו גורם לו להביט בו ולהסיח דעתו מתפלתו, והא דשאני ארון ותיבה אי"ז גרי חציצה, דחציצה אינו שייך אלא היכי דבעי מקום, דבהא יש לדון מה חשיב חציצה בינו לבין המקום, אלא טעמא משום דארון ותיבה כיון דמקומם תמיד קבוע באותו המקום הרי דחשיב לענייניו כמתפלל מול הקיר, דכיון שמקומו קבוע אין כאן דבר הגורם לו להסיח דעת מהתפלה, ולהכי אף דמוציאין התיבה לרחוב העיר בתעניות, מ"מ כיון דמחזירין אותו לאותו מקום, ומקומו תמיד קבוע באותו המקום חשיב כקיר, ומה"ט ס"ל דמטה אע"ג דאין מטלטלין אותו תמיד, מ"מ כיון דמקומו אינו קבוע תמיד באותו המקום, הרי דלא חשיב כקיר, וכשמתפלל כנגדו יכול להסיח דעתו מחמתם.

וכדברינו מבואר להדיא בערוך השולחן שם סעיף כ"ז דכתב וז"ל, וכן דבר העומד בקביעות כמו ארון ותיבה אינם חוצצים דהם ככותל עצמו, אבל מטה חוצצת, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דארון ותיבה אינם חוצצים הוא משום דכיון דקביעי חשיבי ככותל עצמו, והיינו דשמתפלל כנגדם הרי הוא כמתפלל כנגד הקיר, ומשום דאין גורמין לו להסיח דעת מחמתם, ומבואר בדבריו כדביארנו בדעת הב"ח דאי"ז מטעם דלא חשיב חציצה, אלא דכיון דמקומם קבוע, הם עצמם חשיבי לקיר דיכול להתפלל כנגדם.

ולהנחבאר, אפשר דבהני תרי צדדי נחלקו הרמ"א והפ"ח, דדעת הרמ"א דדווקא דבר חשוב וגדול חשיב לחציצה אבל דבר קטן בכל גונו לא הוי הפסק, ודעת הפ"ח דאדרבה דכל שהדבר יותר קטן יש יותר סברא לאיסור בדעת הפ"ח, דדעת הרמ"א כדעת השו"ע דיסוד הדין דצריך שלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר הוי דין בגדר מקום תפלה, דמקום תפלה הוי מקום המוגדר ע"י מחיצות, ומה"ט אם יש דבר החוצץ בינו לבין הקיר הרי דלא חשיב שמתפלל באותו הרשות, ומשו"ה ס"ל דדבר קטן המתבטל לרשות הוי גדר דחפצים הנמצאים ברשות ואינו חשיב לחציצה בינו ובין הרשות, אכן דעת הפ"ח כדבארנו בדעת הרמב"ם, דיסוד הא דבעי שלא יהא חוצץ בינו לבין הקיר יסודו מדין דצריך לעמוד סמוך לקיר, דהוי מקום קבוע שאינו גורם לו להביט בו ולהסיח דעתו מתפלתו, ולפ"ז ס"ל דאדרבא כל שהדבר יותר קטן יש יותר סברא שגירום לו להביט בו ולהסיח דעתו, משא"כ דבר גדול יותר דומה לקיר שהוא קבוע, ודו"ק.

ועפ"ז נראה, דיבואר הא דנחלקו הרמ"א והפ"ח בטעם דהספסלין שבבית הכנסת לא חשיבי להפסק, דהרמ"א הוכיח דמהא דהספסלין לא חשיבי הפסק, ע"כ צ"ל דהוא משום דדבר קטן שגבוה פחות מ"י טפחים לא חשיבי להפסק, אכן הפ"ח דחה את ראייה זו וכתב דהטעם

חיים חשיבי לחציצה או לא, וצ"ב במה נחלקו, עוד צ"ב בדעת הרמ"א דאם ס"ל דבעלי חיים חשיבי הפסק, מאי שנא אדם דלא חשיב הפסק, ויעוין בב"י שם דכתב וז"ל, ומ"ש רבינו דבעלי חיים חוצצין, לא ביאר רבינו אם אדם הוא בכלל בעלי חיים ומפסיק, אבל המרדכי בברכות סי' ח' כתב דאינם חוצצין, כדאמרין בפרק אלו נאמרין סוטה ל"ח ע"ב לענין ברכת כהנים, פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסיק, וכ"כ רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל ודקדק כן מדאמרין בברכות כ"ז ע"ב לא יתפלל אדם אחורי רבו משמע דווקא אחורי רבו אבל אחורי אדם אחר לית לן בה, ע"כ. וראיה טובה היא, וכן הוא בהדיא בירושלמי פ"ב דר"ה ואכתבנו בסימן ק"ב ע"כ, אבל בספר הפליאה כתב שצריך ליוהר מלהתפלל אחרי שום אדם וטוב לחוש לדבריו, עכ"ל. ובדעת מהר"י אבוהב צ"ב, דאם ס"ל דבעלי חיים חשיבי הפסק, מאי שנא אדם דלא חשיב הפסק.

ולכאורה נראה דלהצד דיוסוד הדין דצריך שלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר הוי דין בגדר מקום תפלה, דמקום תפלה הוי מקום המוגדר ע"י מחיצות, ומה"ט אם יש דבר החוצץ בינו לבין הקיר הרי דלא חשיב שמתפלל באותו הרשות, לפ"ז נראה דהמצאותם דבעלי חיים ברשות לא חשיבי כביטול הרשות, דהרי כל הרשות מיועד לבעלי חיים, אכן להצד דיוסוד הדין דצריך להתפלל כנגד הקיר הוי מטעם שחובה עליו להשתדל לעמוד במקום שלא יטרד דעתו, לפ"ז יש סברא דלהתפלל כנגד בעלי חיים הוי ככל דבר החוצץ נטרד דעתו מחמתו, אלא להתפלל מאחרי אדם אפשר דתלוי אם הוא מתפלל או לא, ויעוין בדרכי משה ומאמר מרדכי מה שכתבנו בזה.

והנה יש להסתפק, למאי דנתבאר דאם מתפלל בציבור יש להתיר להתפלל במקום פרוץ, האם יש ענין להתפלל ליד קיר או מחיצה, ולכאורה נראה דתלי בפלוגתיהו דהשו"ע והרמב"ם, דלדעת השו"ע דהא דלא יהא חוצץ בינו ובין הקיר הוי דין ברשות דמתפלל שם, לפ"ז נראה לכאורה דאם אינו מתפלל בבית הרי אין לזה גדר דרשות ולא שייך בזה כלל דיני חציצה, ונראה דגם כשמתפלל בביהכ"נ אין ענין להתפלל דווקא סמוך לכותל, אלא דצריך להקפיד שלא יהיה חציצה בינו לבין הכותל, אכן לדעת הרמב"ם נראה דהדין דצריך להתפלל כנגד הכותל אין בזה נ"מ אם מתפלל בבית או בבקעה, דהא עיקר הענין הוא שיתפלל קרוב לפינה שאין שם הפרעות שע"י כך יבא לידי היסח הדעת מהכונה בתפלה, ולפ"ז נראה דאף כשמתפלל בבקעה חל עליו החיוב למצוא איזה פינה כדי להתפלל ללא הפרעה, וכן מבואר בערוך השולחן סימן צ' סעיף ח' וז"ל, לא יתפלל אלא בבית ולא במקום פרוץ כמו בשדה ובבקעה אא"כ הוא בדרך, וכשיש שם אילנות טוב שיעמוד בין האילנות, ובית שאין בו חלונות טוב יותר ממקום פרוץ, וכן לא יתפלל בחצר והטעם דכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר, עכ"ל. ומבואר בדבריו דאף אם נאנס וצריך להתפלל במקום פרוץ טוב שיעמוד בין האילנות דבזה מקיים את החיוב להתפלל כנגד הכותל.

וכן יעוין בב"ח שם דתי' את קושית התוס' דהא"ך יצחק התפלל בשדה וז"ל, ונראה עוד לתרץ קושיית התוספות, דיצחק לא היה מתפלל במקום פרוץ, אלא בין האילנות היה מתפלל, וזהו שאמר הכותב לשווח ולא אמר להתפלל לשון המיוחד לתפילה, אלא אמר לשווח דמשמע נמי שהתפלל בין השיחים מסתתר ביניהם בשעת תפילה, עכ"ל. ומבואר להדיא בדעת הב"ח כמשנ"ת בדעת הרמב"ם דהדין דצריך להתפלל כנגד הכותל אין בזה נ"מ אם מתפלל בבית או בבקעה, דעיקר הענין הוא שיתפלל קרוב לפינה שאין שם הפרעות שע"י כך יבא לידי היסח הדעת מהכונה בתפלה, ומה"ט כתב דיצחק אף דהתפלל בשדה מ"מ קיים את הדין דמתפלל כנגד הקיר ע"י שהתפלל בין האילנות, דהעיקר הוא שיתפלל קרוב לפינה שאין שם הפרעות שע"י כך יבא לידי היסח הדעת מהכונה בתפלה.

הוא משום דהספסלין דביהכ"נ חשיבי לקביעי כארון ותיבה, ולהנתבאר נראה דנחלקו בהני תרי צדדי דלעיל, דהפר"ח לשיטתו אזיל דס"ל דיוסוד הא דבעי שלא יהא חוצץ בינו לבין הקיר יסודו מדין דצריך לעמוד סמוך לקיר, דהוי מקום קבוע שאינו גורם לו להביט בו ולהסיח דעתו מתפלתו, והא דארון ותיבה לא חשיבי להפסק הוא משום דדבר הקבוע חשיב כקיר ומשום דקביעותו גורם לו שלא יסיח דעתו מחמתו, ומה"ט ס"ל דכיון דלא תליא כלל בגדר דחציצה אלא בקביעותו, לפ"ז ספסלין דביהכ"נ כיון דמקומם תמיד קבוע באותו מקום הוי כארון ותיבה דחשיבי כקיר ומטעם דקביעותם גורם שלא יסיח דעתו מחמתם.

וכדברינו מבואר להדיא במאירי בברכות דף ה' ע"ב דכתב וז"ל, המתפלל צריך להזהר שלא יהא שום דבר חוצץ בינו לבין הקיר שלא יפנה לבו לאותן הדברים, ואף על פי שאמר אני כיון שעומדים שם חוצצים בין המתפללים לבין הקיר, ואמר אני כיון שעומדים שם בהתמדה הכל גרילים שם ואין לבם פונה בהם, עכ"ל. ומבואר בדבריו כדברנו בדעת הב"ח דיוסוד ההיתר דארון ותיבה הוא בהא דעומדים שם בהתמדה באותו מקום דזה גורם לו שלא להביט בהן ולהסיח דעתו מתפלתו, ומה"ט כתב דה"ה הספסלין דביהכ"נ אע"ג דאין בהם שיעור דחציצה, מ"מ כיון דלאו בחציצה תלי' מילתא, אלא בקביעות מקומם, דמיא לארון ותיבה דחשיב כקיר עצמו, ודו"ק.

ולכאורה יוצא לפ"ז נ"מ להלכה בין הני תרי צדדי, דספסלין או כסאות שאינם קבועים באותו מקום, לדעת הרמ"א כיון דסו"ס אין להם שיעור דחציצה אינם חוצצין, אכן לדעת הפר"ח דכל יסוד ההיתר בספסלין הוא משום דקבועים באותו מקום, לפ"ז בכסאות או ספסלין שאינם קבועין אף אם אין להם שיעור דחציצה אסור להתפלל כנגדם, דכיון דמקומם אינו קבוע הר"ז גורם לו להסיח דעתו מחמתם, וצ"ע בזה.

והנה בפרי מגדים שם כתב וז"ל, ויש לומר בזה דתוך ד' אמות אסור, וחוצץ לד' אמות רשות אחרת הוה ושרי, עכ"ל. ויעוין"ש במשנ"ב ס"ק ס"ד וז"ל, בינו ובין הקיר, ואפילו אם הוא רחוק מן הקיר שעומד באמצע ביהכ"נ ג"כ יש ליוהר שלא יחוצץ בינו לקיר, והפמ"ג מצדד לומר דאם החציצה הוא חוצץ לד"א ממנו רשות אחרת היא ושרי וכן פסק המגן גבורים, עכ"ל. ובפשטות מבואר דנחלקו האם יש דין להתפלל ליד הקיר, או דיש דין שלא יהא עוד דברים בתוך ד' אמותיו, וצ"ב במה נחלקו, אכן להנתבאר אפשר דנחלקו בהני תרי צדדי דלעיל, דדעת הפמ"ג דיוסוד הדין הוא דבעי להתפלל ברשות המוגדר במחיצות, ולהכי אם יש דבר החוצץ הרי דחשיב כאילו אינו מתפלל באותו רשות, ולפ"ז ס"ל דאם החציצה הוי מחוץ לד' אמותיו, לא חשיב ביטול הרשות, דד' אמות שלו חשיב לרשות בפ"ע, אכן דעת המשנ"ב דהוי מדין החיוב לעמוד סמוך לקיר ולפ"ז לא שני בין אם הדבר החוצץ נמצא בד' אמותיו או לא.

ודאיתנא להכי אפשר דהא דכתב הט"ז בביאור הא דספסלין דביהכ"נ לא חשיבי לחציצה מטעם דהוי תשמישי ביהכ"נ, הוא כדביארנו לעיל בדעת הט"ז דס"ל כדעת הרמב"ם דיוסוד הדין דצריך להתפלל כנגד הקיר הוי מטעם שחובה עליו להשתדל לעמוד במקום שלא יטרד דעתו, וס"ל דמסתבר דכל שמה שעומד כנגדו הוי דברים שהם צורך התפלה, לא מסתבר שהם גורמים לו להסיח דעתו מחמתם, ולהכי הספסלים וכל מה דהוי תשמישי התפלה הוי כארון ותיבה דאין איסור להתפלל כנגדם.

במה' השו"ע והרמ"א אם בעלי חיים חוצצים

והנה בשו"ע בסי' צ' סעיף כ"א כתב וז"ל, וכן בעלי חיים חוצצים, אפילו אדם אינו חוצץ. הג"ה, ול"נ דבעלי חיים חוצצים ואדם אינו חוצץ, וכן נראה סברת הפוסקים, ואפשר דנפל טעות בספרים, ובסעיף כ"ב כתב וז"ל, ויש מי שאומר שיש ליוהר מלהתפלל אחורי שום אדם, וטוב לחוש לדבריו, עכ"ל. ומבואר, דנחלקו השו"ע והרמ"א האם בעלי

מאמרי "חסד לאברהם" מהרב אורי יצחקי

מאמר חזון לחנוכה - מהשמים מוסיפים עבודה

הקדמה

ימי החנוכה נקבעו ע"י חז"ל בעלי רוח"ק להלל והודאה, וכתב הפמ"ג בא"א בהקדמה לסימן תר"ע שאנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה ועבודה בלב זה תפלה והודאה וג"ח בממון וגוף, עיי"ש באורן 1.

הנה כפי מציאות החיים שלנו יש קצת הרגשה שימי החנוכה אינם מנוצלים כראוי, מחמת שינוי הסדרים בזמן הדלקת הנרות ומסיבות חנוכה והזמן הנצרך לטיפול בילדים הנמצאים בחופשה בימים אלו, וככל הדברים שצריכים חזון, עם קצת התבוננות אפשר לפעול תיקון גדול. לכן חשבתי לעורר ולהתעורר בצוותא על נקודות חזון בימים אלו, בב' מג' העיקרים הגדולים שלימד אותנו הפמ"ג - תורה תפלה וגמ"ח.

א. ואקדים גרגיר קטן ששמעתי מה"משגיח שליט"א, שסיפר אודות המשגיח דמיר מרן ר' ירוחם זי"ע, שפעם היה מצב קשה בבית [מחמת סיבה רפואית או אחרת], באופן שאצל רבים היה מתבטא בשינוי הסדרים, ואילו אצל המשגיח זצ"ל שבכל ימות השנה היו סדרי העבודה והתפלה שלו מדויקים להפליא ונשמרו בקפידא רבה, לא ראו שום שינוי גם בעת הקושי הגדול בבית.

וכשנשאל על הדבר, אם אין היתר לשנות קצת מסדרי העבודה בעת הזאת, השיב ביסוד גדול - מה אתם חושבים שמהשמים מורידים עבודה? לא כן אלא מהשמים רק מוסיפים עבודה!!! וכוונתו שאם מהשמים העמידו אותו בנסיון שצריך להקדיש עוד זמן בבית, אין רצון השם שיבטל את העבודה שעסק בה קודם אלא שיוסיף מאמץ וכח להספיק גם את המטלות החדשות עם קיום כל המטלות הקודמות.

ב. הנה יש בזה לימוד גדול הנוגע מאוד לימים אלו המתאפיינים בשינוי סדרים, והמושכל הפשוט אצל רבים הוא כקושי התלמידים לר' ירוחם זצ"ל שבאופן זה ולפי המצב החדש יש להפחית מהעבודה שעסקו עד עתה כדי לפנות זמן וכוחות לעבודה החדשה, והמשגיח זצ"ל לימד דעת את העם שמהשמים אין מפחיתים עבודה אלא מוסיפים עבודה, וממילא כשתיקנו חז"ל תוספת עבודה בימים אלו בתורה ותפלה וגמ"ח, לא התכוונו שתבוא תוספת זו ע"ח הסדרים הנוהגים בכל ימות השנה אלא רק להוסיף עבודה.

ג. עוד מן הראוי להביא את דבריו הידועים של אבי כל תופסי מוסר בעל חובות הלבבות, בשער יחוד המעשה פרק ה', וז"ל: ואמר אחד מן החסידים: מי שאין לו תוספת, אין לו חובה, ואין התוספת מתקבלת עד שתפרע החובה, עכ"ל, הרי לנו יסוד מיסודי העבודה שכל מקום שהוסיפו חז"ל חלק מחלקי העבודה לא נתכוונו שזניח מחמת כן את העיקר, אלא שקודם נפרע העיקר ואח"כ נקיים את התוספת. ודבר זה נוגע מאוד לסדרי העבודה בחנוכה שנתוספו לנו עוד חובי עבודה בהלל והודאה, ולפי בעל חובה"ל יש לנו לפרוע את העיקר ואח"כ את התוספת, כי אין התוספת מתקבלת עד שנפרע את החובה.

ד. ונגסה לבאר ענין זה באופן מעשי בתפלה ותורה. בתפלה - הנה

עיקר התוספת שהוסיפו חז"ל הקדושים ב"ד של חשמונאים הוא תוספת הלל והודאה, והוא מתבטא בסדר התפלה שלנו בהלל, ובעל הנסים בברכה ז.

ולצורך התועלת לא איננו מלעורר על הצורה הבלתי מתוקנת שבה אנו מקיימים תוספות אלו [וכמובן שאין הכוונה להכליל רק לעורר על מי שאצלו אין הדבר מתוקן כל הצורך].

הנה עבודה נוראה ונשגבה זו של הודאה לקב"ה אנו מצויים בה בכל ימות השנה, וכבר קבעו חז"ל בסדר התפלה היומית אמירת פסוד"ז בקול ובנעימה, ובאמירת עלינו לשבח בסוף התפלה, ולכאורה היה ראוי שבימות החנוכה יתחזק כל אדם לקיים סדר תפלה זה של אמירת פסוד"ז ביתר שאת ויתר עז, באמירה בנחת ובקול ונעימה, מתחילה ועד סוף בלא דילוגים, וכן ישאר בבית הכנסת עד סוף התפלה כדי שיאמר תפלת "עלינו לשבח" כראוי, אך כפי הנראה איננו רואים בימות החנוכה התעלות באמירת פסוד"ז ולא בעלינו לשבח, ויש המתירים לעצמם לנהוג בזה כפי הנהגתם כל השנה בדילוגים ומרוצה, עד בואם להלל הנרצה, וגם עוזבים את בית הכנסת לפני סוף התפלה כדרכם בכל יום, ולכאורה יש בזה פגם הצריך תיקון, שהתוספת של הלל מתקבלת בשלמות רק אחר השלמת העיקר שהוא אמירת שבחי הבורא יתברך המחויבים בכל יום בשלמות.

[וכבר היה ראוי לדבר כאן גם על צורת אמירת ההלל עצמו, שגם היא צריכה תיקון בכמה מקומות שמחמת אריכות התפלה ממנהרים באמירתו במרוצה ובלא ניגון כראוי לחיובא דיומא, ואין מזרזים אלא למזרזים].

ה. בתורה - הנה יש גוונים רבים להתחזקות בתורה בימים אלו, כל אדם לפי מצבו ודרגתו, ואתרצו בצורה הראויה לבני תורה שתורתם אומנותם, וידוע שהצורך להדליק נרות בצה"כ או סמוך לו לפניו או אחריו מביא רבים מבני התורה שאינם מצליחים להגיע לכולל או הישיבה לסדר שני, והוא ממש חסרון שלא יוכל להמנות, ובאמת מחמת זה יש הנשארים בבית המדרש בעת ההדלקה סומכים על נשותיהם ובי"ב בהדלקה נ"ח, אך רוב הציבור אינו נוהג כן ואכמ"ל, וצ"ע איך נקיים התוספת כשאנו מגרעים מהעיקר.

ואולי צריך להתכונן מראש לימים אלו בקביעת סדרים מיוחדים המתחילים אחר הדלקת נרות וממשיכים כמה שעות לתוך הלילה, באופן שיושלמו כל השעות החסרות ועוד יתווספו כהנה וכהנה, וכל ערום יעשה בדעת לפי מצבו ומצב ביתו, אך יעמיד לנגד עיניו את שני המאמרים הנ"ל - דברי חובה"ל שמי שאין לו תוספת אין לו חובה, ואין התוספת מתקבלת עד שתפרע החובה, ומאמר המשגיח ר' ירוחם זי"ע שמהשמים אין מורידים עבודה אלא רק מוסיפים עבודה!!!

ומי שינהג כן מובטח לו שיאירו לו נרות החנוכה באור יקרות ויזכה לכל המעלות והשפע המושפע בימים אלו כנזכר בספה"ק, ה' יזכנו.

1 עב"ח התרשלו בעבודה כיו"ג עמודי עולם תורה ועבודה וג"ח בממון ובגוף ובטלו את ישראל בתורה ועבודה כמ"ש בס' המגיד שלי להשיכחם תורתך זה מחמת קנאה אין חכמה כחכמת התורה ואמנם להעבירם מחקים שאדברה עכ"ל מונין ישראל ואנו משיבים שאנו חייבים לעשות רצון ממ"ה הקב"ה חקי רצונך ועי"ז נקראים זדים בלי שום שוגג וזדים ביד עוסקי תורתך ע"ד אקב"ו לעסוק בד"ת שנצטוונו לעיין ולפלפל בה א"כ לא זו שמסר הזדים ביד המדקדקים בחקים ביותר אף זו מסר אותם בעוסקי תורתך וששים בפלפולם כמאמר החכם כי מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספקיות לא טעם טעם שמחה מעולם ושם הארכת. ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה ועבודה בלב זה תפלה והודאה וג"ח בממון וגוף:

תוספת שבת

זמני הדלק'נ שבת פרשת מקץ
ירושלים: 4:03 מוקדם: 3:53
בני ברק: 4:17 מוקדם: 3:07
מודיעין עילית: 4:12 מוקדם: 4:02
חיפה: 4:08 מוקדם: 3:58
טבריה: 4:04 מוקדם: 3:54

יצא לאור אוסף חדש של עלוני תוספת שבת של שנת תשפ"ה עד חנוכה תשפ"ו מוקדים בכל הארץ 0527614765

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

בחובת הזהירות בקבלת שבת בערש"ש של חנוכה

כתב היסוד ושורש העבודה, וז"ל: בערב שבת ידליק תחילה נר חנוכה ואח"כ נר שבת, כדעת הב"י והאר"י, ויזהר האדם מאד ומאד, להדליק מבעוד יום, היינו להקדים תפילת המנחה, בכדי שיוכל להדליק נרות של חנוכה ושל שבת מבעוד יום 'בלי ספק כל', ורבים אינם נזהרים בזה, ומדליקים כמעט בין השמשות בשביל איחור תפילת המנחה, ומסכנין עצמם באיסור סקילה של חילול שבת, רח"ל, ודי בהערה זו, עכ"ל (שער יב)

יצויין שכל רבותינו זיע"א ויבדלחט"א הורו שגם בערש"ש חנוכה יש להקדים את נרות

זהירות ממלאכת בורר

לאור ההוראה מהפוסקים, להסיר את האקרויות מהחמאה, דהיינו להסיר את העטיפה ולקלף שיכבה דקה מהחמאה לפני האכילה, בכדי להימנע מחשש בורר כדאי להסיר את השיכבה לפני שבת, ומי ששכח לעשות כן לפני שבת יסיר בשבת מעט יותר מהעובי הנצרך וכך ימנע מבורר.

השבת פרשת מקץ שבת ר"ח וחנוכה, השבת המיוחדת ביותר בשנה!! רמזים נפלאים לשבת זו.

רמזים בפרשת מקץ לחנוכה:

כידוע שבת חנוכה חלה בדרך כלל בפר' מקץ וישנם רמזים לחנוכה בפרשה, רמז א: בחלום פרעה נראה לו שהפרות רעות המראה, בלעו את הפרות הבריות ויפות המראה, ונרמז בזה "מסרת גיבורים ביד חלשים" רמז ב: "מקץ שנתים" ר"ת ש'מאל נ'ר ת'דליק י'מין ת'חילה.

רמז ג. הלכות חנוכה נלמדים בר"ת במילים "ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם", ו'בעת י'וחנן ה'כחיד י'וונים מ'בית ק'דשניו צ'ונו ש'נדליק נ'רות ת'מניא י'ומי מ'חנוכה י'מין מ'זוזה י'מין מ'זוזה י'ניחנו מ'בחוק ו'חצר פ'תוחה ר'בים ע'ליהם ה'גדול ח'ייב ל'הדליק מ'שחשיכה. (מהספר דגל ירושלים)

מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל: אלו הנוסעים במכונית סמוך לכניסת השבת לאחר הצפצוף המודיע שזה הזמן הסמוך לשבת, יש בזה פריצת גדר בחומת שמירת השבת ולזול בכבוד השבת שמראים שעדיין לא מוכנים לשבת!

המשגיח דליקוד על האסון נורא שקרה,

באיחור הגעת האוטובוס בערש"ש...

על המשגיח דליקוד הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצוק"ל מספרים תלמידיו בליקוד כך: היה מרום לנו את השבתות. היה מקרה פעם בערב שבת בחורף בשלג, היה אוטובוס שהגיע לליקוד אחרי הזמן של כניסת השבת בגלל השלגים, המשגיח שמע על זה וכל השבת הוא בכה. ומשבוע שלאחר מכן הוא החליט לדבר בין קבלת שבת למעריב על נושא של שבת, קבלת שבת וזמירות שבת ודיבר כמה שנים על זה בעקבות "האסון הנורא" בזה שקרה שאוטובוס הגיע אחרי כניסת שבת, בזה הוא הנחיל לנו ששבת זה לא סתם עוד יום, וכל התפילות של שבת השתנו, כל האווירה בישיבה בשבת וכל קדושת השבת בליקוד השתנתה.

דבר מעניין שאמר המשגיח בשיחות, בדרך כלל כמעט בכל בית יש אווירה לחוצה בערש"ש גם בימי החורף הקצרים ואפי' בימי הקיץ הארוכים... ורגילים לומר שצריך להתכונן מראש

בדבר זה צריך להזהר מאד, ויזהר האדם מאד ומאד, להקדים נרות של חנוכה ושל שבת מבעוד יום 'בלי ספק כל', ורבים אינם נזהרים בזה, ומדליקים כמעט בין השמשות בשביל איחור תפילת המנחה, ומסכנין עצמם באיסור סקילה של חילול שבת, רח"ל, ודי בהערה זו, עכ"ל (שער יב)

יצויין שכל רבותינו זיע"א ויבדלחט"א הורו שגם בערש"ש חנוכה יש להקדים את נרות

שמ"ח: ר"ת ש'בת ח'ודש מ'ילה שלושת הדברים שהיוונים רצו לבטלם, וזהו עיקר כוונתם להשביט שמחה של מצוה.

וכן במניין הנרות של חנוכה (עם השמשים) ישנם מ"ד נרות, ומרומז בזה ג' הדברים שגזרו עליהם היוונים, שבת שזה אחר ז' ימים, חודש שזה לאחר כ"ט יום, ומילה שזה לאחר ח' ימים, וז' עם כ"ט ועם ח' יוצא מ"ד. (שביבי חיים)

ובשבת זו מוציאים ג' ספרי תורה וקוראים קודם בשל ר"ח משום תדיר, וכבר כתב המשנ"ב בסי' תי"ט סק"ב שיש להוסיף מאכל יותר בשבת ר"ח, לכבוד ר"ח, (ועי' ש'שעה צ) וביותר כתב הבן איש חי שגם בשבת חנוכה רגילה יש להרבות בסעודה יותר משאר שבתות השנה (וישב שנה א' כ"ח).

בדרשה בציבור אמר מרן פוסק הדור הגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל כך: הנוסע בערב שבת למקום רחוק עם מכונית ויש מי שמכין לו צורכי שבת צריך לחשב שיוכל להגיע קודם שבת וכן לחשב שאם יהיה איזה עיכוב או תקלה שיוכל להגיע קודם השבת. ומעשה בת"ח גדול מאד וצ"ל שנסע סמוך לשבת והיה לאוטובוס תאונת דרכים ונפצע מכך הוא ואנשים אחרים שהיו באוטובוס, ואמר ע"ז מרן החזו"א זללה"ה שזה שזכות התורה שהוא לומד ויגע בה לא הגינה עליו זו אינה קושיא, שהרי לפעמים מגיע גם לצדיק איזה עונש, אבל קשה מאי טעמא לא הגינה זכות התורה על שאר הנוסעים שלא ינזקו? ואמר שצריך לעיין אם הנסיעה היתה באופן שאסור היה לנסוע בערב שבת, ועל כן לא הגינה עליהם זכות התורה. ואלו הנוסעים במכוניותיהם סמוך לכניסת השבת לאחר הצפצוף המודיע שזה הזמן הסמוך לשבת, יש בזה פריצת גדר בחומת שמירת השבת ולזול בכבוד השבת שמראים שעדיין לא מוכנים לשבת!

כדי למנוע את המתח והלחץ, המשגיח אמר שרואים שכמה שמתכוונים מראש, קבוע נשאר עוד זמן למתח וללחץ... וכל כך למה?

ותירץ המשגיח: שזה חלק מחשבונו של הקב"ה שנתן מתנה טובה ושבת שמה, הקב"ה נתן לנו יחד עם השבת גם מצוות

תשובות שאמר מרן הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: הציפצוף לפני שבת זה אינו תזכורת על השקיעה, אלא שחכמי הדור קבעו שאז יש לקבל שבת!!!

קודם השקיעה, צפצוף זה אינו תזכורת על השקיעה, צפצוף זה שחכמי הדור קבעו שאז יש לקבל שבת, וזאת על פי דברי המשנה ברורה (סימן רס"א ס"ק כג ובסימן רס"ג ס"ק טו) שכדי לצאת ידי כל הראשונים, צריך לפרוש ממלאכה חצי שעה או עכ"פ עשרים דקות קודם השקיעה, ומי שעושה כן אשרי לו. ולכן קבעו חכמי הדור בכל מקום כמה זמן יקבלו עליהם שבת, קודם השקיעה.

ומי שנוסע לאחר זמן זה שקבעו חכמי אותו הדור, הרי זה חילול השם ברבים, שמראה שהוא אינו מקבל עליו דעת חכמים, ולכן יש להיזהר שלא לעשות מלאכה לאחר זמן זה, וכ"ש שלא לעשותו ברבים. וכ"ש אלו שנוסעים בכביש בצורה מסוכנת, ומסכנים אנשים נשים וטף, הרי אם יקרה משהו חלילה, לא יוכל לרחוץ בנקיון כפיו ולומר שוגג הייתי, שהרי הוא קרוב למזיד, שכל הנוסע בצורה פראית כזאת, הוא עלול לסכן הציבור. ואפילו במקום שהיה אונס גמור, נחשב למזיד.

נשאלנו פעם, אם מותר לנסוע עם נהג יהודי בערב שבת בשעה מאוחרת, מבני ברק לירושלים, כאשר ברור שהנהג יחלל שבת, ויחזור לעיר מושבו, האם נחשב הדבר ללפני עור, עוד יש סברא להקל בזה, כיון שהנהג הזה ממילא מחלל שבת, ואם לא יסע בגללו יסע בגלל אדם אחר?

והשבנו: אין לנסוע עמו כשמחמת כן יסע בשבת, מפני שיש בזה חילול השם, שכיון שהוא יודע שבזה נוסע אתו קרוב לשבת, הנהג יחלל שבת, הרי מראה בזה שאין השבת חשובה בעיניו, ומזלזל בכבוד השבת, ולכן אסור לנסוע עמו.

עוד נשאלנו בנהגים הרוצים לנסוע בערב שבת לאחר הצפצוף השני עם המכונית, וטוענים שעדיין לא קבלו שבת, האם מותר לנסוע או שמא יש בזה חילול השם?

והשבנו: כי הצפצוף השני שנקבע בעיר בני ברק עשרים ושנים דקות קודם השקיעה, ובמקומות אחרים נקבע שלוששים דקות קודם השקיעה, ובירושלים עיר הקודש קבעו ארבעים דקות

לקראת שבת חנוכה מכתב שפירסם הגר"י ויזל שליט"א רב קהילת חניכי הישיבות בברכפלד ורב שכונת אילת השחר בב"ב:

...והשבת הבאה עלינו לטובה, היא שבת חנוכה. וערב שבת קצר, ומרובה בטרדות והכנות. ורבים נוסעים לשבות מחוץ לעיר. ואשרי מי שישים על לבו לזכור את יום השבת כבר מהיום, לתכנן איך לכלכל את ההכנות והנסיעות והדלקת נרות חנוכה, על הצד היותר טוב. ובהגיע ערב שבת, להיות מהזריזים והזהירים לשמור על קדושת שבת המלכה שעומדת לרדת לעולם, עם ברכותיה לעם ישראל שהוא בן זוגה.

ועצה טובה, למשפחות שנוהגים להשמיע שירים בביתם, שבערב שבת ישמיעו שירים וזמירות של שבת. ובכך שבת שלום מתחילה לפרוש את כנפיה בנועם ורוגע, ורואים בחוש עזר משמים בכל המעשים. מנאי אוהבכם ומוקירכם, ישראל דוב הלוי ויזל

לבני קהילתנו היקרים הע"י, באתי לזרז את המזורזים, בחיזוק מצוות "זכור ושמור" של שבת קודש.

כתוב בתורה (שמות לד טז), ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת לדורותם. הפשט הפשוט כתב הראב"ע, השמירה היא, שיתקן "צרכיו ודרכיו" ביום השישי, כדי שיעשה את השבת ולא יחללנה. מדבריו עולה, שבכלל שמירת שבת, לדאוג ולהשתדל מערב שבת שלא יבוא לידי חילול שבת. ולפי זה, הגדרים של זכור ושמור שווים הן בשבת עצמה, והן לקראת השבת. והדאגה לשבת והשתדלות לפני השבת, לקיימה כדין, הם דאורייתא. וכן נראה מדברי הרמב"ן לעיל (כ ח).

ומצוות השבת היא יחידה ומיוחדת מאד בסגולותיה, ונאמרו דברים נשגבים, וכולם אמת ויסודם בהררי קודש. ונפרט כמה מהם הנוגעים לענינו.

האור החיים פירש. ושמרו, מלשון ואביו שמר את הדבר. ויש בזה שני אופנים. לקראת שבת יכין את עצמו. וידאג להכין את כל מה שצריך כדי לקיים את השבת כראוי. ובסמוך לשבת, ניתן לנו הכוח להוסיף זמן של חול על השבת, ולעשותו שבת קודש. והספורנו פירש, ושמרו בני ישראל את השבת 'בעולם הזה', לעשות את השבת 'ביום שכולו שבת'. נראה לפרש, שבשבת נוספת על הנשמה נשמה יתרה, והנשמה מתעלה ומתקדשת. וע"י זה היא תנחל מעלה יותר גבוהה בעולם הבא שכולו שבת

בס"ד הופיע ויצא לאור
אוסף עלוני תוספת שבת

מוקדים בכל הארץ
ניתן לתאם במייל
או בטלפון
0527614765

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדריים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324gail.coa
לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

דף פה

מסכת זבחים דף פד

קרני אילו של יצחק

העצמות הגידין והקרנים והטלפים וכו', אם הם מחוברים לבשר, יעלו. ואם לאו, לא יעלו. ואם שלטה בהן האור, יעלו.

בפרשת יתרו (שמות יט, יג) נאמר "במשוך היובל המה יעלו בהר", ופירש רש"י: "כשימשוך היובל קול ארוך, הוא סימן סילוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הם רשאים לעלות. היובל, הוא שופר של איל, שכן בערביא קורין לדיכרא יובלא. ושופר של אילו של יצחק היה."

ומקור הדברים בפרקי דר"א (פרק לא) המפרט שכל החלקים של האיל לא יצאו לבטלה, ונעשה בהם שימוש לקדושה. ושתי קרניו נעשו מהן שופרות - "בשל שמאל נשמע קול הקב"ה על הר סיני שנאמר ויהי קול השופר. וקרן של ימין הוא גדול מן השמאל, ועתיד לתקוע בו לעתיד לבא בקיבוץ של גלויות, שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול."

הרמב"ן (שמות שס) מקשה על רש"י, דכיון שאילו של יצחק היה עולה, היה צריך אברהם להקטיר גם את הקרניים, כמב' בסוגיין. וממשיך הרמב"ן: "אולי גיבל הקב"ה עפר קרנו והחזירו למה שהיה (והוסיף הט"ז בדברי דוד, שכן מצינו בטיטוס שכל יום נשרף ונעשה אפר, ואח"כ שבים ומחזירים אותו למצבו הקודם). אבל לפי דעתי האגדה הזו יש לה סוד, ואמרו שזה הקול הוא פחד יצחק וכו'."

הרא"ם מקשה על הרמב"ן "ולא ידעתי מי הכריחו לזה הפירוש, שיותר נכון היה לו לפרש האגדה הזאת כשפירש ממקום חיבורו, ששוב אינו ראוי להקטרה כמו ששינוי בזבחים פרק תשיעי וכו'."

וגם באוה"ח (ויקרא ט, ט) עמד על השאלה מדוע לא הקריב אברהם את קרני האיל, ותיירץ: "ואולי שהקריב הכל ופקע מעל המזבח, כדתנן וכולן שפקעו מעל המזבח לא יחזירו. או אפשר שנתלש מעליו קודם זריקה, ולא נתרבו הקרנים וכו' להקריבה אלא בעודן מחוברים."

ובגור אריה כתב שא"א לפרש שהקרנים פירשו ולא היו ראויים להקטרה, דא"כ לא היה נקרב תחת יצחק, ואין נחשב השופר הזה 'אילו של יצחק' לענין סגולתו. שכל מעלת האיל הוא משום שאברהם הקריבו ועשאו קודש קדשים, אבל אם נתלש קודם לא היה לו חשיבות זו.

אבל הגו"א תמה על הרמב"ן שאין הפירוש הוא שגוף האיל עצמו היה תחת יצחק, ושהאיל עצמו היה קיים מששת ימי בראשית, אלא הכוונה היא שהזכות שיש באיברי האיל הם עומדים לבני ישראל לדורי דורות. שכל דבר שהיה באיל, קנו כנגדו מעלה עליונה אלקית. ודבר זה נקרא שהיה 'אילו של יצחק', שהרי בשבילו נעשה. ולכן אין שאלה שהקרן הגשמי נשרף, שבהר סיני לא היה שימוש בקרן ההיא אלא במה שהקן מייצג.

כל שפסולו בקודש

"כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו, לא היה פסולו בקודש אין הקודש מקבלו."

בדרושי הצ"ח (דרוש ו) מבאר בזה, דהנה אמרינן בתענית (ה, א) "אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת", והיינו דמצוי שאדם מתפלל ובאה לו מחשבה זרה, והרי זה דוגמת מחשבת חוץ בקרבן, דהתפילה במקום קרבן. אלא שאם מתפלל בבהכ"נ חשיב כמו "פסולו בקודש" דהקודש מקבלו, אבל כשמתפלל חוץ לבהכ"נ אין פסולו בקודש ואין הקודש מקבלו. ומביא לכך משל ממלך שהגיע למדינה, וכל אחד נתן מתנה למלך, אלא שהיו שתי קבוצות, האחת ביקשה מהמלך שישלח את עבדיו לקחת את המתנה, והקבוצה האחרת הלכה להיכל המלך להביא לו את המתנה. והחילוק ביניהן הוא כאשר המנחה אינה מושלמת ויש בה פגמים, דאם המלך שולח את עבדיו לקחת את המנחה, לא יתרצה אם המנחה אינה מושלמת. ורק מי שבא אל המלך להביא את מנחתו, הרי הוא מתרצה אליו גם אם יש פגמים במנחה כי סוף סוף טרח לבוא אל המלך לכבדו. והנמשל הוא החילוק בין מי שמתפלל בבהכ"נ להיכל המלך, או שמתפלל בביתו.

במקום אחר בדרושי הצ"ח (אהבת ציון דרוש ה) מבאר באופן אחר, שאמנם אין הקב"ה בא בטרנויני עם בריותיו ומצוי שבאותו לו מחשבות מטרידות. אולם מה שנדרש מהאדם, שלפחות יתחיל את תפילתו בכוונה, וכמו שהורו חז"ל לכון לפחות בברכת אבות. וזהו הרמז על"פ סוגיין: דכל שפסולו בקודש, דהיינו שאם התחיל תפילתו 'בקודש' דהיינו בכוונה, ואח"כ מחמת אונס נתבלבלה מחשבתו בברכות אמצעיות ונפסלה תפילתו 'בקודש', אז 'הקודש מקבלו'. אך כל ש'אין פסולו בקודש', שתיכף בהתחלת התפילה לא היה לבו אל הקודש, 'אין הקודש מקבלו'.

בספר לקוטי בתר לקוטי מביא בשם ספר ילקוט יהודה, שבמאמר זה מובן מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"א), שכל הפורש מן הציבור אין לו חלק לעוה"ב [ועצם היסוד מובא בגר"א פרשת נצבים, שהחילוק בין פרשת כי תבא לפרשת נצבים, שבפרשת כי תבא כלל ישראל נמצא כאחד וכמו שנאמר בתחילת נצבים "אתם נצבים היום כולכם", אך בהמשך פרשת נצבים מדובר על מי שפורש מן הציבור והולך בשרירות לבו, ועל כן "ורבצה בו כל האלה... ומחה ה' את שמו מתחת השמים"]. כי בהיות האדם כלול עם הציבור, אז אף אם יחטא נחשב הוא כפסולו בקודש, ואז הקודש מקבלו ודינו הוא שאם עלה לא ירד, לא כן הפורש מן הציבור, יש בו פסול ויצא.

מחברים יעלו

שיטת רבי דכל דבר המחובר לזבח עולה עמו, כגון קרנים וטלפים וכדו', אך אם פרש ממנו אינו עולה עמו.

התפארת שלמה (פרשת צו) על הפסוק "כל זכר בבני אהרן יאכלנה וגו' כל אשר יגע בהם יקדש", ופרש"י להיות כמוה, מבאר שהתורה מרמזת בזה גודל מעלת דיבוק חכמים וצדיקי הדור, שכל המסתופף בצילם ומתאבק בעפר רגליהם, אף כי הוא אינו במדרגה הנכונה, עכ"ז אם הוא מחובר לטהור יש לו תקומה להיות לו עליה ע"י הצדיק, וכמו שאמרו במשנה בזבחים הקרנים והטלפים כל זמן שהם מחוברים יעלו, פירשו לא יעלו, רמז על הנ"ל, שאם הוא מחובר לצדיק יעלה עמו אף שהוא בשפל המדרגה.

ובגמרא (פסחים מה, א) יליף מהפסוק הנ"ל טעם כעיקר, כי כן הוא כח הצדיק לתת טעם בתורה ומצוות שלו להרימם למעלה, "כמו ששמענו מאת הרה"צ המנוח מו"ה חייקא המדורא זלה"ה, שהיה עוסק בתעניות וסגופים כמה פעמים משבת לשבת והיה נעור אלף לילות לעסוק בתורה, ועכ"ז לא הרגיש בנפשו תיקון השלימות, עד אשר בא אל הרה"ק המגיד מו"ה דוב בער ממעזריטש זלה"ה, ותיכף נגמר תיקונו הראוי, כי הטעם שנותן הצדיק בעבודתו הוא העיקר."

ובפרשת אמור נאמר "ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן וגו', ופרש"י "אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים", וכתב התפא"ש שיש לרמוז כאן הענין הנ"ל, שהדבק בצדיקים תהיה לו עליה בתוכם, כמו שנאמר יברך יראי ה' הקטנים עם הגדולים, פ"י אם הקטנים הם מחוברים עם הגדולים, גם הם בכלל הברכה. "ודבר זה גילה לנו הבעש"ט ז"ל בדורו, ומאז כן בכל דור ודור ודורשי עד ביאת הגואל, כל הדבוק בהם יש להם עליה לכל הנשמות לא ידח מהם נדח." וזהו להזהיר גדולים על הקטנים, לזרז הצדיקים שבדור להעלות את הקטנים עמם, וכמו שאמר יוסף לאחיו לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם, פ"י, שהצדיק אמור להעלות איתו את זה שזקוק לסיוע ועלייה.

ובפרשת פנחס מביא התפארת שלמה את הגמ' לעיל (מג, ב) "אמר ר' יצחק אמר ר' יוחנן, הפיגול והנוטר והטמא שהעלן לגבי המזבח פקע איסור מהן, אמר רב חסדא מרי דכ"י, מזבח מקוה טהרה? אמר ר' זירא שמשלה בהן האור", ומרמז בזה הענין הנ"ל, שהמזבח והזבח הם רמז לבחינת צדיק הדור שהוא בסוד מזבח המכפר על בני ישראל [וכן הצדיקים נקראים אריאל כמו המזבח], ולפיכך הצדיק מעלה כל מה שמתחבר אליו, כמו המזבח.

והנה במשנה בהמשך מובא שהכלי מקדש מה שנכנס אליו, אולם דוקא מה שראוי לו, וכתב בספר אגרא דכלה (פרשת כי תבוא) שנרמז בכך שלפעמים ניצוצות של ישראל נמצאים אצל אוה"ע, וברגע שמתחברים ליהודי, מתקדשים, כקידוש כל שרת. אך יש גם מצב הפוך שלפעמים יש נשמת ערב רב בתוך ישראל, ועל כן אף שנמצאת בתוך גוף של ישראל, אין מתקדש, לפי שאינו ראוי לו.

ומצירוף כל הדברים עד כאן, נמצינו למדים, שבוודאי אדם יכול להתעלות ע"י חיבור לקדושה, אך צריך להיות ראוי. ועל כן המבקש לעלות ע"י דביקות לצדיק, מ"מ צריך לעבוד על עצמו באופן מסוים, שייחשב "ראוי לו".

אין לינה פועלת בראש המזבח

דנה הגמ' האם יש לינה בראשו של מזבח.

ולבאר יותר ענין זה, נעמיק בעיקר הנושא של 'לינה' כפי שביאר הערבי נחל (פרשת חוקת דרוש ב).

כאשר אדם לומד תורה או עוסק במצוה, במשך היום הוא זוכר וחי את המעלה הגדולה שעשה. אך כשפורש לשיתנו, הנשמה צריכה להביא את העילוי הזה אל העליונים, וכשהוא נייעור למחרת בבוקר, צריך להתחיל עבודה חדשה, ובדין שישבח את התורה והמצוות של היום הקודם. ואם הוא זוכר וחי את המצוות של אתמול, יש בדבר סימן רע, שכביכול לא התקבלו בעליונים. וזה ענין לינה, "כי בלילה מוכרח הקדושה להתעלות בשרשו, וכשן עד בוקר זהו סימן שנדחה מלמעלה, וכיון שנפסק דבר קדוש משורשו הרי הוא מטמא יותר מדבר טמא, כי מיד שוכנים שם רוחות הטומאה וכענין שאמרו רז"ל (יבמות סא, א) ישראל מטמא במוטו ולא העובדי כוכבים, לפי שגוף ישראל היה בו קדושה היינו הנשמה, וכאשר נפסק משורשו בפרדת הנשמה אז מטמא, משא"כ העובד כוכבים שלא היה בו דבר קדושה. ולכן בשר קודש נפסל בלינה, והוא רומז אל האמור, שביום השני א"א שיעלה בלב האדם כלל זכרון המצוה שעשה ביום אתמול אם נתקבלה המצוה ההיא."

וממשיך לבאר מה שאמרו רז"ל (יומא עב, ב) על עסק התורה - "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המוות", והוא כאמור, כי כאשר תורתו היא בשלימות ונשאת למעלה, לא תפול בלב האדם גאוה על ידה, משא"כ כשלא זכה שתתקבל תורתו למעלה, כי היתה מן השפה ולחוץ, אזי תורה זו מטמאת את האדם, כענין דבר קדוש שנפסק משורשו.

ואמנם אין מזכיר הערבי נחל את ענין "לינה בראש המזבח", אך נבוא לבארו על פי דבריו ובהקדם מה שביאר הליקוטי יהודה (פרשת ויצא) בשם זקנו האמרי אמת, שכאשר הגיע בשר לראש המזבח, הרי הוא בא למקום גבוה כזה שהוא למעלה מן הזמן, ושוב אין שייך בו לינה (דתליא ב'מין'). וכך היה אצל יעקב אבינו ע"ה, שבמשך י"ד שנה אצל שם ועבר לא לן כי היה מעל הזמן, וכשישן במקום המקדש אמר "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי וגו' אין זה כי אם בית אלקים", ואיתא ברש"י שאם ידעתי לא ישנתי, כלומר לא שמתי לבי שאני עדיין במקום שהוא למעלה מן הזמן, כי אז לא הייתי לן.

ונצרך את הדברים לערבי נחל, שכל תורה ומצוה עולים לעולם העליון וביום הבא לא נותר ממנו זכר, אך בעולם שהוא מעל הזמן, כל דבר נשאר לנצח נצחים (ובעבר הבאנו מהשו"ע הגר"י בשם האריז"ל שכל דבר שאדם למד בעוה"ז, אף אם שכחו, יזכירו לו בעוה"ז). וזהו שכל דבר תורה ומצוה, כל שהוא בראש המזבח, אין שייך בו לינה, שהוא מעל הזמן, ויש לו זכרון לנצח נצחים.

נפגע ולא הנשמה], ועל כן כתונת שמכסה את הגוף באה לכפר על עניני גוף, וכמו מכירת יוסף ששייכת לגופים.

הסבר נוסף מובא בספר נאות דשא בשם האבנ"ז (ח"ב עמ' שיז) ובדומה לכך בשם משמואל (וישב תרע"ה), שהכתונת היא הבגד הקרוב לגוף, והיא המבדיל בין הגוף ובין הלבוש החיצוני. כן הוא ענין שפיכות דמים, שלוקח את האדם שמחבר עליונים ותחתונים ומפריד ביניהם. שפיכות דם היא פגיעה בנקודת החיבור. גם יוסף הצדיק שהוא מידת היסוד, מחבר עליונים ותחתונים. וכמו"כ הוא הממוצע בין האבות לשבטים, וכן מצינו שיוסף הוא כנגד שבת, שהיא הממוצע בין העוה"ז לעוה"ב. נמצא שהכל שייך יחד, ועל כן הכתונת ראוי שתכפר על שפיכות דמים.

דף פט

כל התדיר ואין מעבירין

כל התדיר את חבריו קודם את חבריו.

הפוסקים דנו מה הדין אם אדם התחיל לקיים את המצוה שאינה תדירה, האם יפסיקנה ויעבור לתדירה, או שימשיך את המצוה שהתחיל בה משום הכלל "אין מעבירין על המצוות".

בשו"ע או"ח (סי' כא, א) פסק שיקדים ללבוש טלית קודם שיניח תפילין, ואחד הטעמים שהביא בב"י בשם הנמוק"י שהציצית תדירה יותר.

וממשיך השו"ע שאם פגע קודם בתפילין, יניח אותם קודם הטלית, כדי שלא יעביר על המצוות.

הרמ"א (או"ח סי' תרפד) פסק לגבי ראש חודש טבת, שאם הבעל קורא טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה, צריך להפסיק ולקרות בשל ראש חודש, משום שראש חודש תדיר. והעיר מהג"א, דאע"ג דאין מעבירין על המצוות, הכא יש להעביר, דומיא דתפילין של יד ושל ראש, שגם אם פגע בתפילין ש"ר, יש לעבור לתפילין ש"י.

והט"ז על אתר מקשה על מה שמב' ברמ"א שאם הקדים את חנוכה לראש חודש, צריך לחזור על הסדר שאמרו חז"ל, וקשה שהרי כללא הוא דאין מעבירין על המצוות, וכמובא בסי' כא לגבי טלית ותפילין. ואף כאשר עבר על דין תדיר, יצא בדיעבד, וראיה מהגמ' להלן צא, א דמבעיא לן בתדיר ואינו תדיר וקדם ושחטיה לאינו תדיר, מאי, מי אמרינן כיון דשחטי ליה מקריב ליה, או דילמא דממרס בדמו עד דמקריב ליה לתדיר והדר מקריב לשאינו תדיר. ואם נאמר שכאשר עבר על תדיר קודם לא יצא אפילו דיעבד, מה מקום לספק.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג או"ח סי' ז) מבאר בזה דבר נפלא. יש מושג נוסף במצוות והוא "צורת עשיית המצוה", כמו לגבי תפילין של יד וראש, שצורת המצוה היא להקדים יד לראש. אולם במפגש בין שתי מצוות חלוקות, אין שייך בזה "צורת המצוה". על כן בשני קרבנות שעומדים זה מול זה, אף שהקדים את התדיר לא שינה את צורת המצוה. וכן טלית ותפילין הם ב' מצוות חלוקות. משא"כ בקריאת התורה, הצורה של הקריאה היא שקוראים את ר"ח קודם ואח"כ חנוכה. זו צורת המצוה של קריאת ולימוד התורה, על כן המקדים חנוכה לראש חודש משנה את צורת המצוה, וחייב להפסיק ולעבור לראש חודש.

בגדי כהונה מכפרים

שמונת בגדי הכהונה מכפרים על שמונה מיני עבירות. ובמהר"ל בחי' אגדות מאריך בענין זה, ומבאר, שיש באדם ג' חלקים - השכל, הנפש והגוף [הגדרות אלה מקבילות לנר"ן בלשון המקובלים]. ועוד יש דבר כללי שמחבר את כל הג' דברים ביחד לעלות לצורת אדם שלימה.

כנגד ג' חלקים אלה עומדות ג' העבירות החמורות. עבודה זרה היא כנגד השכל. שפיכות דמים היא כנגד הנפש - שהיא מחברת בין הנשמה לגוף ובשפיכות דם היא מתנתקת. גילוי עריות היא כנגד הגוף. ולכן בג' עבירות אלה נאמר ייהרג ואל יעבור, כי הן עוקרות חלקים אלה שבאדם.

עבירת לשון הרע שקולה כנגד ג' עבירות הללו, כי עבירה זו שייכת לכל הג' חלקים - שהרי אין דיבור בלא שכל האדם, והדיבור צריך שיהיה ע"י כח הנפש שפועלת תנועות הלשון, ונעשה הדיבור ע"י הגוף עצמו. לכן כאשר אדם חוטא בלשון הרע, הוא חוטא בכל החלקים.

ובבגדי כהונה: כתונת מכפרת על שפיכות דמים, מכנסיים על ג"ע, אפוד על עבודה זרה, ומעיל על לשון הרע.

ויש עוד ד' עבירות שהן התולדות העיקריות של הד' עבירות העיקריות, וכנגדם יש את ד' הבגדים הנוספים של הכהן הגדול. גסות הרוח שייכא לזנות. הרהור הלב שייך לע"ז. עיוות הדין שייך לשפיכות דמים שעלולה להגרם ע"י עיוות הדין. עזות מצח שייכא ללשוה"ר, שיוצאת מחיבור חוצפה ולישנא בישא.

רבי צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות רסג) מבאר באופן דומה, ובחלוקה של "מחשבה, דיבור ומעשה". גסות הרוח היא המחשבה, הרהור הלב כנגד הדיבור, גילוי עריות כנגד המעשה, ושפיכות דמים כנגד החיבור של הכל יחד, שהוא הצורת אדם. ד' בגדי כהן הדייט הם כנגד מחשבה דיבור ומעשה ודבר הכולל, ועוד ד' בגדי כה"ג, הם מערכת מקבילה יותר גבוהה.

ובבן יהוידע מבאר ע"פ הנסתר, כיצד כל אחד מהבגדים מונח בשם הבגד אותו ענין שבא לכפר עליו.

ומכל מקום נמצינו למדים שאין זה מקרה ששמונה בגדים מכפרים על שמונה עבירות, אלא יש כאן סדר מדוקדק, וקשר מסויים בין הבגד לכפרתו.

דף פח-ב

כתונת על שפיכות דמים

כתונת מכפרת על שפיכות דמים, שנאמר ויטבלו את הכתונת בדם. מפרש רש"י שטבילה הוא לשון כפרה, ומשמע בפסוק שכתונת מכפרת על דם.

וכבר תמה הכלי יקר (שמוות כה, לט) איזה קשר יש לפסוק עצמו, הרי השבטים כלל לא שפכו דם.

ומבאר ע"פ דברי רבינו בחי', שהכתונת שייכת לגוף, וגם הירידה למצרים הביאה לשעבוד הגופים [ועוד יש להוסיף שבכל שפיכות דמים רק הגוף

לפקראה הקדימה הכתוב

בקרן יולדת הקדים הכתוב עולה לחטאת, ולמקראה הקדימה הכתוב. פירש רש"י שבקריאת הפרשה עולה נקראת קודם, אך בעבודתן חטאת קודמת. והקשו התוס' מה החידוש בכך שבקריאת הפרשה עולה קודמת, הרי כך כתוב.

בטור ושו"ע או"ח (ס' א, ה) איתא שיש לקרות פרשת הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם, הרי שהקדים עולה לחטאת. והמג"א (ס"ק ח) הקשה שהרי חטאת קודמת לעולה. ומתירן שכאשר אדם מביא קרבן חטאת הרי הוא בא על חטא, ועל כן החטאת קודמת. אך לגבי קריאת הפרשה בכל יום, הרי לא ידוע לו על חטא מסוים, ועל כן עולה יותר שייכת אליו, דאין לך אדם שאינו מחויב עולה.

בשו"ת שב יעקב (או"ח ס' ב) מיישב ע"פ דברי רש"י הנוכחים לעיל, דלמקראה יש להקדים עולה, ואין הכוונה רק בקריאת התורה, אלא קאי גם על קריאת פרשת הקרבנות.

בספר נפש חיה לרבי ראובן מרגליות (או"ח ס' א, ה) מבאר שבקריאת פרשת העולה מתקיים "נשלמה פרים שפתינו", כיון שאין בידינו להביא קרבן ממש, והקב"ה מחשיב לנו את הקריאה כהבאה. אך לגבי חטאת, כיון שיש בה חלק שניתן לכהנים, אין די באמירתנו, לפי שהכהנים נפסדים בכך שזו רק אמירה, ונמצא שיש כאן חסרון. מטעם זה יש להקדים באמירה את העולה.

בחומת אנך לחיד"א (פרשת תוריע) מבאר באופן נוסף: "והנה העולה באה לכפר על הרהור הלב, והחטאת על החטא שחטא במעשה. ומן הדין היה שיהא חמור החוטא במחשבה יותר מחוטא במעשה, שהמחשבה רוחנית והיא חלק ה' בעוד שהמעשה באה מאביו ואמו. אך מענותנותו יתברך לא רצה להעניש על המחשבה, ומיהו להעיר לב האדם הקדים את העולה בכתוב, לומר דמן הדין זה יצא ראשונה להעניש על המחשבה, אמנם א"ל רחום הוא ואין עונש אלא על המעשה, ולכן בהקדמה חטאת קודמת לעולה."

על דרך דומה ביאר במכתב מאלהו (ח"ג עמ' 174), שחטאת שייכת לעולם המעשה שהוא תחתון. עולה באה לכפר על המחשבה שהיא עולם עליון יותר. אך בעבודת האדם המעשית הוא צריך להתחיל מלמטה ולתקן את המעשה ואח"כ לתקן את המחשבה. אולם בקריאת הפרשה, שהיא מגיעה מלמעלה, עוסקים קודם בדבר היותר גבוה וחשוב.

מוספי ראש חודש מקודשים מוספי שבת

מבואר בגמרא שמוספי ראש חודש נחשבים "מקודש" ביחס למוספי שבת.

ומבאר רש"י משום שראש חודש איקרי מועד, וצ"ב סוף סוף ודאי שקדושת שבת גדולה הרבה יותר.

רבי צדוק הכהן (פרי צדיק חנוכה אות כה) מבאר דהנה יסדו לנו חז"ל (ב"מ לה, א) "רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו", ועומק הדבר הוא שתשע המידות העליונות של הקב"ה הן השפעות מכונות, והמידה האחרונה היא העבודה שלנו - מידת המלכות, וזהו שרוצה אדם במה שהוא עושה יותר ממה שמקבל מלמעלה.

קדושת שבת קביעא וקיימא ומגיעה מלמעלה, ואילו ראש חודש מתקדש ע"י עם ישראל. לכן קדושת ר"ח גדולה. ולכן ראש חודש מוזכר ראשון אצל השונמית - לא חודש ולא שבת, ובפסוק: והיה בימי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו.

ובמקום אחר מבאר שזהו הטעם שבתפילת מוסף של שבת ר"ח אומרים "אתה יצרת", שעיקרה עוסק בראש חודש, ומשום שראש חודש הוא מצידנו.

בשם משמאל (מסעי תר"ע) מעמיד את היסוד לפי דרכו, ששבת היא קדושה עליונה, ובמוצאי שבת אין אנו יכולים להחזיק בה, ועל כן עושים הבדלה, ונאמר "וי אבדה נפש", ולעומת זאת קדושת ראש חודש מוחזקת בידינו במשך כל החודש. שבת היא קדושה בפנימיות העולמות ופחות שייך אלינו, וראש חודש הוא בחיצוניות העולמות, ומישך שייך אלינו. וזה המתחבר לדברי רבי צדוק שראש חודש יותר שייך אלינו, ולען אפשר להחזיק בו.

דף זה נלמד בערב חנוכה, ובפרי צדיק מוסיף נקודה נפלאה, שהעומק הגדול ביותר הוא להגיע לתפיסה ש"גם כל מעשינו פעלת לנו", שכוחו של הקב"ה נמצא גם במעשים שלנו, שכל השתדלותנו מגיע מלמעלה. וזו מעלת יעקב אבינו שאמר "האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו" כלומר הכיר בכך שכל מעלת האבות הגיעה מהקב"ה.

חנוכה הוא הזמן שעם ישראל עושה את ההשתדלות שלו, יחד עם ההכרה שהכל מלמעלה. וכך היה נס פך השמן, שאנו הדלקנו יום אחד, ובפועל היה נס מה' ודלק שמונה ימים. וכן במלחמה החשמונאים עשו את מה שבכוחם, ויצאו למלחמה, והקב"ה סייע בעדם. בגדר "פתחו לי פתח של מחט", ואז הקב"ה פותח שפע מלמעלה.

והנה על קושיית הב"י מדוע עושים חנוכה שמונה ימים, הרי היה מספיק שמן ליום אחד, יישב השפת אמת, שהנס גילה שגם היום הראשון שהוא 'דרך הטבע', גם הוא נס.

נמצא השלהבת עולה מאליה - חנוכה הוא השילוב של ר"ח ושבת. שבת היא מלמעלה; ר"ח הוא מצידנו; וחנוכה משלב ביניהם, שגם מה שמציידנו הוא מלמעלה. ועל כן נפלא שבכל חנוכה חייב להיות שבת וראש חודש.

בירורי הלכה

הנידון - א' בזמנינו ששאר שמנים דולקים יפה ובצלילות כמו שמן זית, האם יש הידור להדליק דווקא בשמן זית כתית, או בשמן זית זך, ומה הדין להדליק בשמן למאור, ומהו להדליק בשאר שמנים שאורם צלול כמו שמן סויה וכד', ב' באופן שמערב שמן אחר עם רוב שמן זית האם יש בזה מעלת הדלקה בשמן זית.

ויתבאר - ההבדלים בין סוגי השמנים - מהו שמן זית. מהו שמן זית מזוכך. מהו שמן זית למאור ומהו שמן צמחי כמו שמן סויה, קנולה. ויתבאר - דבגמ' נראה דהטעם שיש להדליק בשמן זית הוא מחמת דאורו צלול טפי. / בראשונים ובפוסקים נראה עוד טעם להדליק בשמן זית מחמת דנעשה הנס בשמן.

ויתבאר - דאיכא שני דינים, א' הידור להדליק בשמן ולא בשעוה. ב' הידור להדליק דווקא בשמן זית ולא בשאר שמנים. / ויתבאר דהטעם שכתבו הראשונים מפני שהנס היה בשמן - בא לבאר דיש הידור להדליק בשמן ולא בשעוה. והטעם בגמ' דאור שמן זית צלול - בא לבאר דיש הידור להדליק בשמן זית יותר משאר שמנים. / יתבאר דמשמעות הגמ' והראשונים דכל מעלת שמן זית רק כי אורו צלול - ולפי"ז שאר שמנים שדולקים יפה ה"ה כשמן זית. / ומאידך יתבאר דבכמה אחרונים משמע דיש מעלה בשמן זית מחמת דבו נעשה הנס ולפי"ז - שאר שמנים שדולקים יפה אינם כשמן זית.

ויתבאר - האם המערב שאר שמנים בשמן זית יש בו מעלת שמן זית. / מח' אחרונים האם המיעוט מקבל את מעלת הרוב ע"י ביטול ברוב. / ויתבאר כמה טעמים להקל לערב שאר שמנים בשמן זית.

טפי" וכתב רש"י שם "משוך נהוריה - אינו ממוהר לכלות כשמן זית,, "צליל נהוריה - צלול ומאיר, וכתבו תוס' שם דקאי על נר חנוכה. עולה בדברי הגמ' דהטעם שיש להדליק בשמן זית הוא מחמת דאורו צלול טפי.

ולכאורה בראשונים ובפוסקים נראה דאיכא עוד טעם להדליק בשמן זית והוא מחמת דנעשה הנס בשמן.

כן איתא בכל בו (סימן מד) והביאו בדרכי משה סימן תרעג' "מצוה מן המובחר בשמן זית שבו היה הנס",

וכן כתב תשובת מהר"י ברונא סימן ל"ט הובא במשנה ברורה תרעג' ד' "מ"מ מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעוה, דע"י השמן נעשה הנס",

כ"כ המאירי בבית הבחירה שבת דף כא' כתב "ממה שכתבנו למדת שניות של שעוה מותרות לנר חנוכה, ומ"מ גויי מצוה הוא לעשות בשמן, אחר שהנס היה בשמן, והוא שאמרו למטה כל השמנים יפים לנר ושמן זית מן המובחר, ואף על פי שקצת מפרשים פירשוהו לענין שבת בתוספות פירשוהו לענין חנוכה ומטעם שכתבנו. ובשער הציון שם שהביא דעת מהר"ל מפרא"ג בספרו נר מצוה שלא להדליק כלל בנר שעוה וחלב אלא דוקא בשמן מפני שהנס נעשה בשמן",

ודברי השעה"צ צ"ע דבמהר"ל איתא דשעוה פסול מחמת דהוי אבוקה, ולא מחמת דע"י השמן נעשה הנס, וע' עטרת זקנים שם על השו"ע שהביא דברי המהר"ל דכתב בספר נר מצוה דף נ"ז עמוד ג'

נבאר בקצרה ההבדלים בין סוגי השמנים - בשמן זית יש כמה סוגים, שמן זית כתית הוא שמן שהופק בכבישה קרה באמצעות דחיסה והידוק בלבד, בטמפרטורה של 27 מעלות צלזיוס, ונשאר בשמן כל תכונותיו הבריותיות.

שמן זית מזוכך הוא שמן זית למאכל שעבר זיקוק באמצעות שימוש בחום ובחומרים כימיים, ורמת החומציות שלו הורדה למקסימום של 0.3%. אמצעים אלה מגדילים את כמות השמן המופקת, אך פוגעים בטעם, בצבע האופייני, בריח ובתכולת המינרלים של השמן.

שמן זית למאור הוא שמן זית באיכות ירודה המשמש למאור וקוסמטיקה בגלל שנשאר בו חומרים כימיים או שיש בו חומציות גבוה. ופעמים מערבים שמן זית מזוכך עם שמן כתית, ופעמים מערבים שמן צמחי עם שמן זית וקוראים לזה שמן זית, ויש שמנים צמחיים כמו שמן סויה, קנולה.

עולה שההבדלים בין סוגי השמנים הוא רק באיכותם ובטעמם, וכפי הידוע אינו משפיע כלל על איכות ההדלקה בהם, ולהלן יתבאר האם יש מעלה להדליק בשמן כתית, יותר משמן מזוכך, והאם יש הידור להדליק בשמן מזוכך על שמן למאור, והאם שמן למאור עדיף על שמן צמחי.

בגמ' שבת דף כג' איתא "אמר רבי יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי, כיון דשמוע לה להא דרבי יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה

ד' [כד - כו] דמאחר שהנס נעשה ע"י שמן, צריך לקיים ג"כ המצות ע"י נרות של שמן, אבל בנרות של שעווה או חלב לא מקרי נר רק אבוקה, ופסול לנר חנוכה, וצ"ע.

ובמור וקציעה סימן תרעג' הביא ד"ש פוסלים במדליק בשעווה דצריך דומיא דמנורה, והק' דלפ"ז היה לנו לפסול אף שאר שמנים ולא רק שעווה, והרי כל השמנים כשרים לחנוכה, וכתב לחלוק דוודאי אין פסול מה דאינו דומה לשמן שמנורה, ומ"מ עדיף לעשות דוגמת הנס, ואולי זה מקור דברי מ"ב והשערה צ"ע.

(ז"ל המו"ק שם "בהגהת הש"ע [סע' א]. ונוהגין להדליק בנרות של שעווה. ויש פוסלים שעווה לנ"ח, מטעמא דבעינן דומיא דמעשה שהיה בשמן דמנורה, שהנס היה בשמן זית. אך לפ"ז היה ראוי לפסול כל השמנים חוץ משמן זית, שבו היה הנס, דהא כל שאר השמנים שמונו חכמים נמי פסילי למנורה, וחכמים הכשירים לנ"ח. ומיהו עכ"פ נראה שצריך השעווה להיות מוהו"ך כשמדליקין בו, דאם כוורכו סביב הפתילה אין שם שמן עליו כלל, כדמוכח פרק במה מדליקין, בפיסקא עד כאן פסול פתילות כו', וק"ל, דבוא"ל כל מה דאפשר למיעבד דוגמת הנס, עבדינן).

עולה מדבריהם דאיכא טעם נוסף להעדיף להדליק בשמן זית, ולכאורה עולה דאיכא שני טעמים להא דעדיף להדליק בשמן זית, א' מחמת דצליל טפי, ב' מחמת דנעשה הנס בשמן, ולהלן יתבאר מה שיש לדון בזה.

בגמ' נראה דשמן זית עדיף רק מחמת דאורו צלול

לכאורה בפשטות בגמ' בדברי אביי נראה דטעם דעדיפות דשמן זית הוא רק מחמת דצליל טפי, וזה מה שהתחדש מדברי ריב"ל דשמן זית עדיף מחמת דאורו צלול,

ועוד לכאורה מוכח נמי בגמ' דאין הטעם דעדיף שמן זית מחמת דהיה נס בשמן זית, דאי היה טעם זכר לנס היה לו להדליק בשמן זית מטעם זה, ומשמעות הגמ' להתחדש לו דענין דשמן זית עדיף דאורו צלול.

וא"כ צ"ע מה שכתבו הראשונים והפוסקים דאיכא טעם נוסף להדליק בשמן זית מחמת דהנס היה בשמן, דלכאורה בגמ' מבואר שכל הטעם שיש להדליק בשמן זית הוא מחמת דאורו צלול, ואין כלל טעם מפני שצריך שמן זית הדומה לשמן שהיה בו הנס.

עולה בפשטות בדברי הגמ' שכל ההידור להדליק בשמן זית הוא רק מחמת דאורו צלול, ואין כלל עדיפות להדליק בשמן זית יותר משאר שמנים מחמת דשמן זית נעשה בו הנס.

הביאור בדברי הראשונים

לאחר שהתבאר בדגמ' עולה דאין הידור להדליק בשמן זית מחמת שהיה בו הנס, יש לבאר את דברי הראשונים שכתבו טעם זה כיצד עולה טעם זה עם דברי הגמ'.

נראה לבאר דאיכא שני דנים, א' דין להדליק בשמן ולא בשעווה, ב' הידור להדליק דווקא בשמן זית ולא בשאר שמנים.

ומה שמצאנו בראשונים שכתבו הטעם מפני שהנס היה בשמן, הוא לבאר הדין דאין להדליק בשעווה אלא בשמן, דשעווה אינה מזכירה את הנס, ולכן יש להדליק דווקא בשמן, אולם מחמת טעם זה אין הכרח להדליק דווקא בשמן זית דהרי אין ניכר כ"כ אם זה שמן זית או שאר שמנים.

א"כ עולה דמטעם דזכר לנס צריך שלא ידליק בשעווה, אלא בשמן, ומהני בכל שאר שמנים, והתחדש בגמ' בדברי ריב"ל עוד הלכה דהיות ואור שמן זית צלול יש הידור להדליק בשמן זית יותר משאר שמנים.

ולפ"ז ביאור דברי הגמ', דאביי היה ברור לו שאין להדליק בשעווה, מחמת דאי"ז דומה לנס, ולכן לא הדליק בשעווה אלא בשאר שמנים, ואחר ששמע דריב"ל סובר שעדיף שמן זית מחמת דאורו צלול התחיל להדר להדליק בשמן זית.

ובאמת יש משמעות לזה בדברי הראשונים והפוסקים, דבתשובת מהר"י ברונא סימן ל"ט שהובא במשנה ברורה תרעג' ד' כתב מ"מ **מצוה בשל שמן טפי מנרות של שעווה**, דע"י השמן נעשה הנס, - הרי שכתבו שעדיף להדליק בשמן (נוזלי) ולא בשעווה, דשעווה אינה דומה לנס, ולא זכר כלל דמטעם זה יש להדליק דווקא בשמן זית.

וכן נראה בלשון כל בו סימן מד' "יש מדליקין בנרות של שעווה והר"ף ז"ל היה מצריך לעשות נרות ארוכות, אמנם המצוה המובחרת בשמן זית לפי שבו היה הנס", - הרי נראה בדבריו שטעם זה שהיה בו הנס הוא טעם להעדיף שמן על שעווה, ולא זכר כלל דמטעם זה עדיף שמן זית על שאר שמנים.

וכ"כ השער הציון שם בשם המהר"ל מפראג שלא להדליק כלל **בנר שעווה וחלב אלא דווקא בשמן** מפני שהנס נעשה בשמן", הרי שטעם זה הוא לענין להעדיף שמן על שעווה, ולא נאמר מחמת טעם זה דעדיף שמן זית על שאר שמנים,

ולפ"ז עולה, דאיכא שני דנים, א' דין להדליק בשמן ולא בשעווה מחמת דשעווה אינה דומה לנס שהיה בשמן, ולטעם זה אין כל מניעה להדליק בשאר שמנים דכל שהוא שמן ה"ה דומה למה שהיה בנס, , ב' איכא עוד הידור להדליק דווקא בשמן זית ולא בשאר שמנים מחמת דשמן זית אורו צלול, **ועולה דאם יש לו שאר שמנים הדולקים יפה א"צ להדליק דווקא בשמן זית.**

בפוסקים מבואר אם אין לו שמן זית עדיף טפי להדליק בשאר שמנים מאשר בשעווה ומבואר בפוסקים דעדיף שמן אף שהשעווה אורה צלול יותר, ולכאורה יל"ע הרי בגמ' מבואר דמעלת צלול עדיף,

ולפי משנת' עולה דהגמ' חילקה בין שמן זית לשאר שמנים, אולם יש עוד חילוק דעדיף שיהיה שמן דומיא דהנס ולא יהיה שעווה דאינה דומה לנס, ולכן עדיף להדליק בשאר שמנים.

ולפימשנת' עולה חידוש - דאם יש לנו שמן צמחי (שמן סויה וכד') הדולק יפה ואורו צלול כמו שמן זית, אין חיסרון בהידור להשתמש בו, כיון דאורו צלול, והוא שמן נוזלי, ולא שעווה, ה"ה דומה לשמן שהנס, (ולא כמו הפשטות שמבנים דאיכא שני טעמים להא דעדיף שמן זית משאר שמנים, ולכן להבנה זו שמן זית עדיף אף משאר שמנים צלולים דהוא יותר דומה לשמן של הנס, ומזה נולד הרבה חומרות להדר בשמן זית בהידורים ע"ג הידורים, ולהלן יתבאר דיש בכמה פוסקים משמעות לזה).

ולפ"ז עולה עוד חידוש - דלאחרונה משווקים שמן זית קרוש להדלקת נר חנוכה, ולפי משנת' דעיקר מש"כ הראשונים הטעם דומיא דהשמן שהיה בו הנס הוא בא לשלול שעווה דהיות והיא קרושה היא שונה מהשמן שהיה בו הנס, ולפ"ז יש לדון בשמן זית קרוש שאפשר שיהיה בו חיסרון זה דאינו דומה לשמן שהיה בו הנס,

(ואף שאחר ההדלקה הוא נמס ונחיה שמן, מ"מ הדלקה עושה מצוה, ובשעת ההדלקה היה קרוש).

ביאור דברי המאירי

המאירי בית הבחירה שבת דף כא' כתב "ממה שכתבנו למדת שניות של שיעור מותרות לנר חנוכה, ומ"מ נוי מצוה הוא לעשות בשמן אחר שהנס היה בשמן, והוא שאמרו למטה כל השמנים יפים לנר ושמן זית מן המובחר, ואף על פי שקצת

מפרשים פירשו לענין שבת בתוספות פירשו לענין חנוכה ומטעם שכתבנו

מבואר בדברי המאירי א' דיש ענין להדליק בשמן מאחר שהנס נעשה בשמן, ב' עוד נראה בלשון המאירי דהטעם של ריב"ל שיש להדליק בשמן זית הוא מחמת שהנס נעשה בשמן, וצ"ע דהרי בגמ' מבואר להדיא שהטעם שמדלקין בשמן זית הוא רק מחמת דאורו צלול, ולא מחמת שהנס נעשה בשמן, וכמשנת' בדברי אביי מבואר שאין טעם נוסף להא דמדלקין בשמן זית.

ונראה לבאר כוונת המאירי דקא' לבאר הא דידליק בשמן ולא בשעוה, וכתב א' מחמת הענין ששמן דומה לנס, ועוד דבשמן זית יש מעלה שאורו צלול, ומיהו אם שיעור אורה צלול כשמן זית מה הוסיף המאירי וצ"ע.

עלה בידנו דלכאורה בגמ' מבואר דמה דאיכא עדיפות להדליק בשמן זית יותר משאר שמנים הוא רק מחמת דאורו צלול, ולא מחמת דהנס היה בשמן, ומיהו אפשר לדחות ראיה זו, וכדלהלן.

ביאור המו"מ בגמ' בדברי אביי

הנה בגוף דברי הגמ' יל"ע מה המו"מ בגמ', מה היה דעת רבה שעדיף להדליק דווקא בשמן שומשמן קודם ששמע דברי ריב"ל שעדיף בשמן זית, דבגמ' מבואר מפני דשמן שומשמן "משך נהורא טפי" וכתב רש"י פ' שאינו ממהר לכלות השמן, ויש לבאר מה הידור יש במה ששמן שומשמן לא מתכלה מהר, דאי היה לו שיעור עד שתכלה רגל הרי קיים המצוה, ומה יש תועלת שאינה ממהרת לכלות השמן, ואם שאר שמנים לא היו דולקים כשיעור כדי שתכלה רגל מין השוק ורק שמן שומשמן היה מאריך לדלוך כשיעור שתכלה רגל מין השוק, היה נותן יותר יתרכמות שמן משאר שמנים, ולכאורה אי"ז אלא רווח ממוני, ומה מעלת שמן שומשמן על שמן זית.

וע' בשפ"א מש"כ בזה ודבריו מחודשים, אולם המשמעות הפשוטה ברש"י שרבה סבר שאף שבשאר שמנים ידלק כשיעור שתכלה רגל מין השוק, מ"מ עדיף לתת שמן שומשמן שאין השמן ממהר להתכלות והנר יהיה דלוק יותר זמן, ואחר ששמע מריב"ל ששמן זית עדיף דאורו יותר צלול הבין דמעלת אור צלול עדיף יותר מאור הפחות צלול שידלק יותר מהשיעור, (אולם יעוין במג"א תרע"ב שהביא שאין ענין לתת יותר משמן יותר מהשיעור), ויל"ע האם במסקנת רבה עולה שיש ענין שידלק יותר מהשיעור ורק צלול עדיף, או אין ענין שידלק יותר מהשיעור, ומצאתי עד"ז שכתב בשבת של מי.

ועוד אפשר לבאר דלא היה מצוי להם שמן ולכן העדיף לתת כמוות קטנה של שומשמן שידלק כשיעור, ולא לתת כמוות גדולה של שמן זית, ואחר ששמע מריב"ל דשמן זית עדיף טרח לתת שמן זית דאורו צלול.

ולפי מה שבארנו בדרך א' שהמו"מ היה איזה מעלה עדיפה, האם מעלה שידלק יותר זמן עדיפה, או מעלת אור צלול עדיפה, אפשר שהבין רבה שאף שיש מעלה של שמן זית דומיא דהנס, מ"מ המעלה שידלק יותר זמן עדיפה, וריב"ל חידש דמעלת אור צלול עדיפה על מעלה שידלק יותר זמן,

ולפי"ז אין הכרח לדחות מסוגיית הגמ' את משנת' בפוסקים ואפשר דיש טעם נוסף להדליק בשמן זית ולא בשאר שמנים, מחמת דהנס היה בשמן זית, ורק היה פשוט לרבה שהמעלה שידלק יותר עדיפה ע"פ דומיא דנס.

ומיהו מפשטות הגמ' נראה כמשנת' דאין מעלת שמן זית על שאר שמנים אלא מחמת דאורו צלול.

משמעות כמה אחרונים דמצוה להדליק בשמן זית מחמת דבו נעשה הנס

ומיהו יש לשנות בפוסקים דנראה דמצוה להדליק בשמן זית מחמת דבו נעשה הנס, ע' בלבוש סימן תרע"ג שכתב "מצוה מן המובחר להדליק בשמן זית שבו נעשה הנס, אבל לא הצריכו חז"ל לחזר אחריו אלא כל השמנים הוכשרו לה, מיהו מצוה לחזר אחר שמן שאורו זך וצלול.

וכן יש לשון במור וקציעה דלכתחילה עדיף למיעבד דוגמת הנס בשמן זית,

ולעיל הבאנו לשון המאירי דבסו"ד יש קצת משמעות להיות ונעשה הנס בשמן זית יש לחזר אחריו, וע' משנת' בדבריו,

ובאמת בכמה הלכות בנר חנכה מצאנו ענין זה דצריך להיות דומה למנורה, יש ראשונים דכתבו דאין להשתמש לאור הנרות דומיא דמנורה, עוד מצאנו לענין הנידון אם להחליף הפתילות כל יום דיש שכתבו דצריך להחליף דומיא דמנורה, עוד איתא דיש לתת החנכה בביה"כ בצד דרום דומיא דמנורה, ולכאורה מסתבר דאף לענין השמן עצמו יש ענין דומיא דמנורה.

ובקונטרס סוד ההדלקה המיוחס לר' יצחק סגי נהור בנו של הראב"ד עולה דיש ענין דומיא דמנורה, דכתב שרצוי לחזר אחר שמן זית זך, מפני בשמן זית נעשה הנס והיותר זך הרי זה משובח, וכן יש בכה"ח תקע"ג יב' דאיכא מעלה בשמן זית שבו הדליקו המנורה.

ולפי"ז עולה דאיכא שני טעמים למעלת שמן זית, א' מחמת דאורו צלול, ב' מחמת דהוא דומה לנס, ולפי"ז אף אם שאר שמנים דולקים בצלילות, מ"מ איכא מעלה בשמן זית מחמת דהוא דומה לנס.

העולה חענין נידון א - התבאר דבפשטות הגמ' וכן משמעות הרבה ראשונים דמעלת שמן זית על שאר שמנים הוא רק מחמת דאורו צלול, ואין מעלה לשמן זית דהיה בו הנס, (וטעם זה הוא רק להעדיף שמן על שיעור), ולכן שאר שמנים שדולקים יפה ה"ה כשמן זית ולפי"ז אפשר להדליק לכתחילה אפי' בשמן סויה וכד'.

ומאידך התבאר דיש משמעות בכמה אחרונים דאיכא נמי מעלה בשמן זית מחמת דהוא דומה לנס, ולפי"ז שאר שמנים שדולקים יפה אינם במעלת שמן זית,

ומיהו אף לדעה זו אין מעלה להדליק דווקא בשמן זית כתית, דכל שמדליק בשאר שמן זית ה"ה לכתחילה כיון דיש לו מעלה שהוא צלול, ויש בו מעלה דהוא דומה לשמן זית של הנס,

ולמשנת' דאין הידור להדליק בשמן כתיב ויכול להדליק לכתחילה בשמן זית מזוכך, יש לדון דאפשר דיכול להדליק לכתחילה בשמן זית למאור, דהרי שמן זית למאור הוא שמן זית ורק יש בו קצת שאריות של חומרים כימיים או שיש בו חומציות גבוה, ומ"מ הרי הוא דולק יפה, והוא 100% שמן זית, (ואדרבא יש שטוענים שמן למאור דולק יותר בצלילות משמן כתיב), אולם יש דס"ל דאיכא מעלה לשמן מזוכך שהוא יותר ראוי לאכילה דהרי איתא במ"ב דשמן שהיה בו עכבר פסול כיון שאינו ראוי לאכילה, ומיהו אפ"ל דהתם הוא פסול מחמת דהוא מאוס, ועוד אפשר דשמן למאור ראוי לאכילה מועטת, ויל"ע בזה.

ומיהו למש"כ ר' יצחק סגי נהור יש מקום להדר שיהיה ככמה שיותר זך (ומיהו יל"ע בכוונתו מהו זך, האם שידלק יפה או דומה לשמן דמנורה).

מ"מ מנהגן של ישראל להיות מהדרים בנר חנכה, וודאי ראוי להדר להדליק בשמן זית לצאת ידי כל הדעות, ומ"מ באנו לבאר בזה מה שנראה עיקר ההלכה, דבפשוט נראה דאף בשאר שמנים הדולקים בצלילות ה"ה הידור, ואף לדעות שיש הידור בשמן זית, התבאר דאין מעלה דווקא בשמן זית כתיב, ואפשר דבשמן זית למאור נמי איכא הידור.

המערב שאר שמנים בשמן זית והאם יש בו מעלת שמן זית

יש לדון האם אפשר לערב שאר שמנים בשמן זית והאם יש בו מעלת שמן זית, (לטעם שמעלת שמן זית מחמת דצלול פשוט דאם מערב שאר שמנים שצלולים ודולקים יפה כמו שמן זית אין חסרון), ולטעם דאיכא מעלה בשמן זית מחמת דהוא דומה לנס יש לדון שמערב שאר שמנים בשמן זית האם ע"י התערובת של מיעוט שאר שמנים ברוב שמן זית יש לשמן מעלת שמן זית.

נראה נידון זה תלוי במח' הפוסקים, ואפשר דיהיה תלוי בנידון האחרונים הידוע האם ע"י ביטול ברוב המיעוט מקבל את מעלת הרוב, ויתבאר להלן.

באשל אברהם בוטשאטש סימן תרעג' כתב דיכול לערב שאר שמנים ברוב שמן זית ויהיה לכל השמן מעלת שמן זית,

(ז"ל הא"א שם כשבידו שמן זית לנרות חנוכה בצמצום יכול לערב בשמן פשתן שיהיה שמן זית מרובה בכל דהו מהשמן פשתן, והוא ליה על ידי זה כמו כולו שמן זית, שבו מצוה מהמובחר לנרות חנוכה. ועל כל פנים אם נר אחד בכל לילה ידליק בשמן זית לבד בלא תערובות בנרות הנוספים בכל לילה נראה שאין שום צד חשש קפידא בתערובות כנ"ל, שהרי לא שייך בזה משום אין מבטלין איסור לכתחילה, ואין בזה דררא דמניעה מלבטל, ואחר שנתבטל אין בו שום צד גרעון מכפי שמנים שאין בהם תערובות. וכנראה דהגם דקיימא לן [ענודה זרה סו, א] דלגבי מין במינו אולין בתר טעמא ולא בתר שמא, מכל מקום לגבי נרות חנוכה דלא עביד לגלוי שנוי הטעם אולי לכולי עלמא הוה ליה מין במינו ובטל ברוב גם מדרבנן. ואולי אין הטעם משונה כל כך בין שמן זית לשמן פשתן או שאר שמנים, הגם שבלא ספק יש היכר בטעם משונה לכל שמן מעין מה שנעשה ממנו השמן, מ"מ אולי אין הרגש גדול להפליג בין הטעמים ולגבי הדלקה אולי הוה ליה כמו מין במינו, וצלע"ע היטב")

מח' אחרונים האם המיעוט מקבל את מעלת הרוב ע"י ביטול ברוב

בשו"ת עונג יו"ט וכן יש מרעק"א דכתבו דאין המיעוט מקבל את מעלת הרוב ע"י ביטול ברוב, ולכאורה לדבריהם אין שאר השמנים מקבלים מעלת השמן זית, וא"כ לא נחשב שהדליק רק בשמן זית, ומיהו בחו"ד ובח"ס עולה דנח' וס"ל דהמיעוט מקבל את מעלת הרוב ע"י ביטול ברוב, ולדבריהם שאר השמנים מקבלים מעלת השמן זית, ואפשר שכן ס"ל לא"א ולכן הכשיר כה"ג.

הנה בשו"ת עונג יום טוב חאו"ס ח' ד' כתב בדיון חוטין שנטוו שלא לשם מצות ציצית שנתערבו ברוב חוטין שנטוו לשם מצוה, אם כשרים לציצית. והשיב, ד"ל דלא מהני ביטול אלא בדבר איסור שנתערב בהיתר, שנסתלק מעליו שם איסור, אבל דבר שפסולו מפני שמחוסר מעשה כגון מצה שלא נאפית לשמה, שנתערבה במצות האפיות לשמן לא מהני לצאת בה י"ח, דמשום שנתבטל לא ישיג מעלת המבטל.

ובאמת כבר נמצא שדן בזה רעק"א הובא בשד"ח במערכה הב' בשו"ת פאה אות ה' הביא מס' שער שמעון דברי רעק"א "ומסתפק אני אם החטים המצומחים שנתבטלו ברוב כשרים אם מצטרפים לשיעור כזית לצאת י"ח מצה, ש"ל שהביטול רק סילק האיסור אבל לא שנעשה מצה לצאת בו י"ח. הגע עצמך חוט צמר שלא נטוה לשם ציצית ונתערב בחוטין שנטוו לשם ציצית, אטו נימא שיוצא בזה י"ח ציצית. וכן חמשה שנתערבו עורות פסחיים ונמצא יבטל באחד מהן, האם נאמר שהפסח שיש בו מום יתבטל בשאר פסחים ונעשו כולם פסחים כשרים. וצ"ע.

ומאיך בגרעק"א או"ח ריש סי' י"א דן האם יכול לבטל חוטים שאין נטוים לשמה תך חוטי לשמה, ופי' הספק בזה אם נקרא מבטל איסור לכתחלה וציין לאו"ח סי' תרכ"ו - רצונו בזה לדברי הט"ז שם ס"ק ב' לענין מבטל סכך פסול בסכך כשר דלא שייך כה"ג מבטל איסור לכתחלה גם אם מבטלו בתוך סוכות עצמו שכבר חל המצוה מ"מ כיון דבעצם סכך פסול אין שם איסור עליו, אלא דהיושב תחתיו אין יוצא לידי מצוה לא שייך כה"ג מבטל איסור לכתחלה, פי' הה"ד לענין ציצית כה"ג כיון דהחוטים מצד עצמן אינם חפץ איסור אלא שאין יוצאים בהם לידי מצוה, אלא דשוב נסתפק הגרעק"א אם הוי דבר שבמנין לענין בטול יע"ש.

ומ"מ עולה מדבריו דפסול שלא לשמה בטל וע"י בטול יהיו כולם כאלו נעשים לשמה דהבטול פועל אפי' לעשות אינו לשמה כלשמה, וצ"ע דלכאורה גרעק"א סתר בזה דבריו שהובאו בשד"ח דלא שייך כה"ג בטול כלל וודאי דע"י הבטול לא יעשה לשמה, וצ"ע, וע' בשו"ת שבט הלוי חלק ג' סימן יט' שהעיר בזה.

העולה לענין נידון ב' - המערב שאר שמנים ברוב שמן זית - לכ"ע אפשר להקל בזה, א' התבאר דנראה דהטעם דעדיף שמן זית דמיא דהנס, בא להורות שידליקו בשמן ולא ידליקו בשעוה, ולא בא להורות להדליק דווקא בשמן זית ולא בשאר שמנים, דכל שהוא שמן כל שהוא לא מוצק ה"ה דומיא דהנס.

ב' עוד אף אם נימא דעדיף להדליק בשמן זית מחמת דהוא דומיא דהנס, מ"מ יש דס"ל דע"י ביטול נחשב כל השמן לשמן זית.

ג' ואפשר עוד להיות והכא א"י "חלות" שצריך לחול בשמן, אלא עיקרו שיהיה דומה לשמן שהיה בו הנס, לכ"ע סגי בתערובת זו.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

ימי החנוכה תשפ"ו

'מלכות יו' - ביטול צורת כלל ישראל'

מתוך דברים שנאמרו בהיכל הישיבה

ימי החנוכה ממשמשים ובאים, עלינו להתבונן במהות הימים, הרמב"ם כותב 'בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני, וכשגברו ישראל על איביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא

פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור'. מבואר שעיקר מהות הגזירה נתנו ללמוד תורה, ביטלו את הישיבות הקדושות, וכן ביהמ"ק, וכל זה אנו כוללים בחמשה תיבות בנוסח על זה כל המטרה והענין של היונים. איך משכיחים תורה התורה שלמד, אלא ע"י שלא נותנים להמשיך ללמוד - של האדם צריכה להיות כסדר קשורה ודבוקה בתורה, היונים ראו בחור שלומד - מיד תפסו ועצרו אותו! א"א ישראל, עוד דור ועוד דור עד שלא יודעים כלום

של היונים היה לבטל עסק התורה והמצוות, הם לא לא נתנו לקיים מצוות, ומלבד זה הם טימאו את הנסים 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' - מישראל? איך אפשר להכריח אדם לשכוח את ממילא שוכחים, 'התעייף בו עינך ואיננו', המחשבה אם לא לומדים ממילא יש שכחת התורה רח"ל, ללמוד תורה! באופן כזה התורה נשכחת מכלל

מהתורה, זה היה כל המטרה של מלכות יון הרשעה - 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', לעומת זה, בימי המן הרשע היה גזירה אחרת של 'להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים', זה שני גזירות שונות בעצם מהותם, המן הרשע רצה להרוג את כלל ישראל, אף אחד בשום מצב לא יכל להימלט ולהינצל מהגזירה הזו, אבל היונים לא נלחמו על עצם הקיום של כלל ישראל, אם הם היו עוזבים את דתם ח"ו - הם לא היו עושים להם כלום, הכל היה טוב, ובאמת היה חלק מכלל ישראל שהתעיוונו, והיונים לא נגעו בהם לרעה כלל, כל המטרה היתה לעזוב את התורה והמצוות, לא להתנהג לפי דת ישראל, רק את שומרי התורה הם רדפו.

עוד מבואר בחז"ל שמלבד הגזירה הכללית של 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' עוד הם גזרו ביחוד על ג' דברים נוספים, חודש שבת ומילה, על זה היה להם ענין מיוחד במינו לבטל את המצוות האלו מכלל ישראל, בביאור הענין הוא שעיקר הגזירה של 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' היה שהיהודים והגויים יהיו שווים, שלא יהיה ביניהם שום חילוק והבדלה, וג' דברים אלו הם מיוחדים לכלל ישראל. שבת זה דבר שמיוחד לכלל ישראל, 'ביני וביני ישראל אות היא לעולם', בתפילה אומרים 'לא נתתו ה' אלוהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וכו' כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת'. מילה היא מצוה מיוחדת של כלל ישראל המבדילה אותם בין ישראל לאומות - 'כל הגוים ערלים'. גם חודש הוא ענין מיוחד של כלל ישראל, רק בתורה נתחדש חלות שם חודש ע"פ הלבנה שבזה תלוי כל המצוות של המועדים, לאומות העולם עד היום הזה אין מושג של חודשי הלבנה, הם לא יודעים מה זה, ומה שיש להם 'חדשים' זה זיוף, הם מחלקים את השנה לז'ב חלקים, וכל חלק נקרא חודש, אבל אין לזה שום משמעות, לא שייך בכלל לחודשי הלבנה של כלל ישראל [בעבר לא היה להם בכלל י"ב חדשים, אלא עשרה חדשים, וב' מלכים הוסיפו כל אחד עוד חודש על שמו, ושני שמות מהחדשים שלהם זה על שמות המלכים האלו, ועד עצם היום הזה יש להם איזה נקודה בחשבון שאינו מדויק], לנו יש פרשה של 'החודש הזה לכם ראש חדשים', זה מסור רק לכלל ישראל ע"י הסנהדרין, ולכן את זה ביחוד הם רצו לבטל, שלא יהיה הבדלה בין ישראל לאומות.

כתוב במשנה שהיוונים פרצו פרצות במקדש במחיצה הקרויה 'חיל', והתווי'ט והגאון מבארים שדוקא במחיצה זו פרצו כי מחיצה זו הייתה מבדלת בין המקום המותר לגוי ליכנס למקום האסור, והם רצו לבטל ענין ההבדלה בין ישראל לאומות, היוונים רצו שכולם יהיו שווים - 'ככל הגוים בית ישראל'.

יש שעבוד ד' מלכויות, בבל פרס אדום עם יון, ובפר' לך לך כתוב 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי' וכתב רש"י שמרבה גם ד' מלכויות חוץ ממצרים, ויש להבין דלכאורה יוון אינו שווה לשאר המלכויות, בבל ואדום שרפו והחריבו את ביהמ"ק והגלו את ישראל והרגו אלפים ורבות מישראל, וכן פרס בזמן המן גזרה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, אבל היוונים לא עשו את כל זה, רק רצו לבטל שמירת תורה ומצוות, ואפילו שפרצו פרצות במקדש וטימאו השמנים הרי הם לא החריבו את המקדש לגמרי, ואמנם ודאי הם 'מלכות הרשעה' ואין שום לימוד זכות עליהם, אבל עכ"פ לכאורה אין מעשיהם מגיעים למעשי נבוכדנצר וטיטוס שהחריבו והגלו והרגו רבבות יהודים, בזמן היוונים נשארו יהודים בא", וגם המקדש נשאר על תילו, ואפילו שהחטיאו הרבה שנהיו 'מתייונים', הרי ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, ואיזה השוואה יש בינם לשאר ג' המלכויות. מכאן אנו לומדים שעקירת התורה והדת מכלל ישראל אינו פחות מחורבן המקדש וגלות מא"י ומהריגת רבבות יהודים, והטעם הוא כיון שכל 'תורה' - אין 'כלל ישראל', כשעוקרים תורה, 'לא הניחום לעסוק בתורה' זה לעקור את כלל ישראל, כל מקור ושורש קיום של כלל ישראל הוא בתורה, ובעסק התורה, רק אז יש לכלל ישראל את כל ההבטחות שבתחילת פר' בחוקתי להטבות גדולות עד הדרגה הרוחנית הגבוהה של 'והתהלכתי בתוכם' שאטייל עמכם בגן עדן, הכל תלוי בתנאי הראשון בתחילת הפרשה 'אם בחוקתי תלכו' שתהיו עמלים בתורה, לא מספיק ששומרים תורה ומצוות, צריך 'לעמול' בתורה, שיהיה ישיבות ששם מפללים ועמלים בתורה, ידיעה יסודית זו עלינו להשריש בתוכנו, שגם כשיש 'יהודים' בארץ ישראל, אם אין עסק התורה וקיום המצוות זה איבוד ועקירת כל הכלל ישראל לגמרי, קוב"ה ואורייתא וישראל חד, ואם באים

להפריד ולחלק ולתלוש את כלל ישראל מהתורה ומהקב"ה - זה ביטול כל צורת הכלל ישראל, זה ממש 'להרוג' אותם, וכדברי ר"ע לפפוס בן יהודה ששאל אותו איך הוא מרביץ תורה כשיש גזירת המלכות שלא ללמוד תורה, הם אסרו להגיד שיעור כללי.. והוא ענה לו שהתורה היא מקום חיותינו, אם עוזבים את התורה אין לכלל ישראל שום חיות, וא"כ איזה רפואה ותועלת יש אם נעזוב את התורה, זה הביאור שמלכות יוון הושוותה לבבל לאדום ולמדי, מעשיהם לא פחות ואף יותר גרועים מלהרוג את ישראל ולהחריב את ביהמ"ק, לא קל להכיל ולהשריש את זה בלב, צריך לעמול על זה - לעקור תורה מישראל זה כמו להרוג יהודים.

באמת מעשי מלכות יוון יותר גרוע וחמור ממעשי שאר המלכויות, כיון שמעשי שאר המלכויות היה רק בעוה"ז, הם הרגו את כלל ישראל מהעוה"ז, אבל נשמותיהם עלו לשיבה של מעלה ואין מי שיכול לעמוד במחיצתם, לעומת זאת לעקור תורה מישראל זה לאבד את כל כלל ישראל בעוה"ז ובכל העולמות כולם, בלי תורה אין כלל ישראל, הם בכלל לא קיימים, זה לא לספור הרוגים רח"ל, אלא שאין בכלל כלל ישראל, ביטול כל המציאות שלהם וביטול כל היסוד שלהם - גדול המחטיאו יותר מן ההורגו, שלא נחשוב יש 'הודים', בודאי לא טוב ואפילו גרוע מאד שהם לא שומרים תורה ומצוות, אלא זה לא כלל ישראל בכלל, זה יותר גרוע מלשרוף את ביהמ"ק, זה לרוקן את כל קדושת ביהמ"ק, לעשות אותו בבחינת 'מזויף ממוכן', שלא יהיה בו שום קדושה. הענין יבואר יותר לפי דברי הנפש החיים שחטאים של כל איש מישראל פוגמים הרבה יותר ממעשי טיטוס ונבוכדנצר כיון שלהם אין שום שורש וכח אחיזה בעולמות העליונים, והם לא פגמו במקדש של מעלה, אבל לאיש מישראל יש כח להחריב ולפגום גם בכל העולמות העליונים, ולכן עבירה שלו חמורה בהרבה, וא"כ מלכות יוון שרצתה להחטיא את כלל ישראל נמצא שהם רצו להחריב ולבטל ולפגום במקדש של מעלה, וזה הרבה יותר חמור מטיטוס ונבוכדנצר שלא היה להם שום אחיזה חוץ ממקום המקדש של מטה, מלכות יוון באה לפגום ברוחניות ולא רק בגשמיות, זה עקירת כלל ישראל לגמרי, החיים היחידים שיש זה אצל שומרי התורה ועוסקי התורה.

כתוב בבראשית וחושך על פני תהום, ובמדרש כתוב וחושך זה גלות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיה, ומבואר שמלכות יוון זה בגדר 'חושך', זה לא כתוב על שאר המלכויות, הביאור הוא שאכן זה מציאות הדברים כמות שהם, מי שאין לו חלק בתורה ואינו שייך לתורה הוא יושב בחושך, התורה זה האור האמיתי היחיד - ב'אור פני מלך חיים', והאור הזה גנוז בתורה, וכך גם כתוב 'כי נר מצוה ותורה אור', 'כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים', איפה יש להם חושך? אלא כל מי שאין לו חלק בתורה ובקב"ה הוא יושב ושרוי בחושך, רק אצל ישראל מתקיים 'עליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה', כשלוידים ועוסקים בתורה נכנס אור ה' בגשמה ובלב של היהודי, זה אור נצחי ואינסופי הרבה יותר מהשמש והירח שיש בעוה"ז - 'חפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבקות', הם יתביישו מהאור של הקב"ה, לנעיד לבוא יתקיים בנו 'לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולונה הירח לא יאיר לך כי ה' יהיה לך לאור עולם' ואלוקיך לתפארתך, וכן כתוב שם בסוף הפסוק 'ונגד זקניו כבוד', הם לא יתביישו, כי הם רוכשים את אור ה' בכל הזמן, יש להם את האור האמיתי הנצחי. בזה יש לבאר ברכת יוצר אור, בעצם ענין הברכה הוא הודאה ושבח על בריאת המאורות, ובסוף הברכה אומרים 'אור חדש' על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו, וצריך להבין מה הענין 'אור חדש' שזה בקשה על הגאולה לברכת השמש והירח שעוסקים בהם, הרי צריך מעין החתימה סמוך לחתימה. ויש לבאר ש'אור חדש' זה האור הרוחני, האמיתי והגדול לאין ערוך מהשמש והירח, לכן אחר שמודים על המאורות שיש לנו מבקשים שנזכה גם לאור האמיתי, על 'שמש' יותר גדולה, זה מעין החתימה של יוצר המאורות. שמענו עד כאן מה זה מהות מלכות יוון, עד היכן כח גזירותיהם הגיע, להחשיך את עיניהם של ישראל ולבטל ולעקור אותם לגמרי, וזוהו עלינו להבין מה מהות הנצחון של חנוכה להרבות את עסק התורה וקיום המצוות, זה השמחה הגדולה בימים אלו, שיש לנו את האור האמיתי ע"י התורה והמצוות, זה יו"ט הגדול ביותר שנמשך שמונה ימים ובכל יום אומרים הלל שלם, ואפשר לבאר שאף שימים אלו אינם מועד ומותרים בעשיית מלאכה, אפילו הכי כיון שבימים אלו היה הצלה לכל הצורה והמהות והקיום של כלל ישראל לכן תיקנו לומר הלל שלם כל יום, וגם כשנוסעים לבית לשבת חנוכה עדיין אפשר לקיים את עסק התורה כדת וכדין, והקב"ה יזכנו ויהיה נצחון של אור התורה, ובמהרה יקום בנו הפסוק 'חפרה הלבנה ובושה החמה וגו' ונגד זקניו כבוד'.

מכל זה עלינו להבין שמעשי המושכילים מראשיתם ובהמשך ע"י הציונים עד היום הזה, כל מי ששייך לזה ומי שיש לו אחריית לזה בודוין או בשגגה - הם שינו את כל הצורה של כלל ישראל, הם עקרו את הכלל ישראל לגמרי, זה המצב שלנו היום, הם תלוש את כלל ישראל מהאילן, הם כולם תלושים, רחמנות עליהם, הם יותר גרועים מהרוגי נבוכדנצר וטיטוס ומשרופי הכבשנים, ה'מתיוונים' ותלמידיהם עד היום הזה הם התכוו חתיכות מכלל ישראל, כל החבורה שיושבת בבג"צ הם רוצים לשנות את כלל ישראל לגמרי, זה לא קשור לייסודות וענינים פוליטיים, מה שהם עושים לכלל ישראל ובפרט הגזירה האחרונה על הישיבות - זה עקירת הדת, זה עקירת כל התורה כולה, כל בחור צריך להחליט בעצמו להיכן הוא שייך? הוא מכלל ישראל? אני החלטתי שאני מהכלל ישראל, כך ההורים שלי היננו אותי עשרות שנים וזה לא יכול להשתנות, כל בחור צעיר צריך לחשוב בעצמו שהוא מחליט שהוא מהכלל ישראל! ומי שהוא מהכלל ישראל לא יכול לאהוב אותם, ואפילו לא להתייחס בשיוון נפש לדברים שהם עושים, א"א להתייחס ככה למי שתולש חתיכות וחלקים נרחבים מכלל ישראל בכח וברצון, כל אחד צריך לבנות מהדברים שהם עושים לכלל ישראל, אמנם א"א וקשה לעקור את כל היהדות לגמרי, כמו שזקני הרב זצ"ל אמר לאבי מורי זצ"ל שכמו שקשה לנטוע יהדות כך קשה לעקור יהדות, אבל לכל אחד צריך לכאוב על מה שהם עשו לכלל ישראל! דוד המלך אומר 'משנאני ה' אשנא', זה שנאה שצריכה להיות לנו על דברים שהם עושים כעת לכלל ישראל! אני לא צדיק ולא בר מעלה, אבל אינני יכול לאהוב אותם! כמו שאחד פועל בחבירו לא כ"כ מהר הוא סולח לו, אולי בערב י"ב, וגם אז א"כ הוא עדיין זוכר מה שהוא עשה לו, אני חלק מכלל ישראל! וכואב לי שתלשו חתיכות כאלו מכלל ישראל! כל הצבא זה כפירה במלכות שמים, זה שמד גמור, זה הכרזה שלא ה' אלוהי ישראל שולט עלי אלא שהמפקד שולט עלי, אני מחויב לצייט לכל החוקים והכללים שהמפקד אומר לי ואם לא אשמע בקולו אשב בבית הסוהר, שאף אחד לא יעלה בדמיונו שלא כ"כ גרוע ללכת לשם, כל אחד צריך לשנא אותם שנאה גדולה! כל אחד צריך להחליט בעצמו שהוא חלק מכלל ישראל, וכנוסח התפילה זכה 'כי גם אני מבני אברהם יצחק ויעקב', וזה רק מי שהולך בדתו ודרכו הישרה של אברהם כמש"כ ברמב"ם בהל' מלכים, איך אפשר לאהוב מי שגידל ומגדל דורות של כופרים ואפיקורסים ושונאי הדת ושונאי הקב"ה, זה ממש מעשי המתיוונים, וכל אחד צריך לעורר בעצמו שנאה עצומה כלפיהם, לכל אחד צריך שיהיה החלטה ברורה איפה הוא עומד, ולפי זה לבנות מסביבו את כל ההנהגה וההשקפה.

נחל אליהו

חיזוק במעלת ידיעת התורה | המושכל הפשוט של כל הדורות

לא ניסית! אם רק היית מנסה פעם אחת ללמוד בקיאות כמו שצריך היית מבין כמה מתוק זה, כשחזרתי הביתה התעוררתי שטעיתי והיית צריך להפוך את התשובות, למחרת הגעתי לשיבה וניגשתי לבחור הראשון ואמרתי לו: טעיתי, אין לך שום בעיה בהשקפה, פשוט תשב ותלמד ותלמד ותלמד ופתאום תבין מה לימוד התורה עושה לכן אדם, אחר כך ניגשתי לבחור השני ואמרתי לו: יש לך בעיה חמורה בהשקפה! אתה חושב שתורה זה ספורט אינטלקטואלי, וזו טעות חמורה, תורה זה דבר ה', כל ידיעה של מילה או מושג בתורה הוא קודש קדשים, אתה חייב להתיישב וללמוד נפש החיים שער ד' כדי להבין מה מעלת התורה, עקבתי אחריהם, הבחור הראשון שלא הבין מה הענין לשבת וללמוד היום הוא פאר של אברך, ואילו הבחור השני שלא הבין מה הענין ללמוד משהו שהוא לא לומד ע"ס אחרי כמה שבועות הוא עזב את הישיבה וכיום אין לו כיפה, היה חסר לו את האל"ף ב"ת בגישה לתלמוד תורה, לדעת שכל מילה בתורה שוה מלינינים, כל ידיעה היא עולם ומלואו.

כל דבר תורה הוא עולם ומלואו

אני יצאתי לראות את הרב אלישיב זצ"ל, האהבת תורה שהיתה לו אי אפשר לתארה במילים, והיה אפשר לראות אצלו שאין שום חילוק איזה תורה זו, לא היה הבדל אם הוא כותב תשובה להתיר עגונה, או מתעמק ב"ר" קשה בנדרים, או בלימוד הכלל ופרט וכלל בתחילת מרובה, כל דבר תורה היה אצלו עם כזו אהבה והתשוקקות, הכל היה אצלו באותה חיות, כל גמרא, כל רש"י, כל תוספות, הוא ידע את הערך של כל דבר תורה, וכך ראינו אצל הרב שך בשיעור יומי שאין בתורה דבר גדול ודבר קטן, כל הערה של ר' עקיבא איגר, כל דיוק קטן ברש"י היה אצלו עולם ומלואו, הוא היה מסביר ומבאר את זה בכזו התלהבות וכזו שמחה, היה להם ערך לדבר ה'.

לא היה גדול בתורה שלא ידע את כל התורה כולה!

דבר ידוע ומפורסם שלא היה גדול אחד בתורה שלא ידע את כל התורה כולה, גם גדולי המעיינים בדור האחרון רבותינו האחרונים החזון איש והבריסקער רב ידעו את כל התורה כולה, ר' חיים בריסקער העיד על הגרי"ז כמדומה בגיל חמש עשרה שמסודר אצלו בראש ש"ס עם רש"י, וכדי שזה יגיע למדרגה שר' חיים מעיד שזה מסודר בראש חייב להיות שהבריסקער רב השקיע בזה את רוב שעות היממה, זה הבריסקער רב שנולד למדן והראש הטבעי שלו נמשך לחקירות והגדרות ובהירות, הוא תפס בכל נושא את הנקודה בכזו בהירות, ואם הוא השקיע כל כך הרבה בשביל לדעת ש"ס מה נענה אנו אבתריה, זה היה הבסיס שעליו נבנה הבריסקער רב שאנחנו מכירים, החזון איש שאין לתאר את עומק העיון שמונה בכל שורה בחזון איש, אמר לי אחד מגדולי התלמידי חכמים שבדור שכשהוא לומד חזון איש הוא מתחיל לבכות, איפה שנגמר לי הכח לעמוד שם החזון איש מתחיל לחפור ר', ניסים קרליץ סיפר שהוא ישב עם החזון איש ודיברו על סוגיא בבבא בתרא, והחזון איש הסתפק על איזו שהיא גמרא באיזה דף היא נמצאת, אמר החזון איש: חייבים לחזור עוד פעם על בבא בתרא, הוא התיישב ובמשך יום וחצי גרס את כל בבא בתרא, כל שנה ביארציי"ט של אביו הוא היה לומד את כל מסכתא חולין, כי כל גדולי המעיינים צמחו אחרי שהיתה להם ידיעת

נאספנו כאן לכנס חיזוק בענין ידיעת התורה, ולכאורה זה נקודה שלא היה צריך בשבילה כנס חיזוק, המושכל הפשוט של כל יהודי הוא שצריך לדעת את כל התורה כולה, כך לימדונו חז"ל שכשאדם מגיע לשמים בוחנים אותו על כל התורה כולה, יש כמה אנשים שטחיים שחושבים שמספיק לדעת את התורה מלמעלה בלי להבין את הדברים, ואולי היה צריך כנס להוציא מלב אותם יהודים להסביר להם שללמוד בלי להבין לא שווה כלום, אבל לדאבונינו המצב הוא שצריך לעשות כינוס לחיזוק מעלת ידיעת התורה, בנפש החיים כותב שבדורות ראשונים כולם עסקו בתורה ובידאה, במשך הדורות הפסיקו לעסוק בידאה ועסקו רק בתורה, אחר כך היו שהתעוררו שצריך ללמוד גם ספרי יראה, והיו שהקצינו בזה מאד וביטלו לגמרי את לימוד התורה בשביל הלימוד בספרי יראה עד שהיה צריך לחזק ולהרים את קרן התורה, וגם אנו נאמר על אותו דרך: מכיון שהיו כמה חלושי שכל שחשבו שמספיק ידיעת התורה בלי הבנה היו מוכרחים לחזק את החלק של הבנת התורה, אבל מרוב שחינוך להבנת התורה הגענו למצב שצריך לעשות כנס חיזוק למעלת ידיעת התורה, אבל צריך לזכור שהמושכל הראשון הוא שמוכרחים לדעת את כל התורה כולה, ידוע שהחפץ חיים נסע פעם בדרך והתווכח עם חתנו מה כתוב באחת המשיניות, הם עברו בדרך בפונדק ונכנסו לבדוק בתוך הספר מה כתוב, אחר כך נאנח החפץ חיים ואמר: כאן יש פונדק, אבל שם בשמים במבחן לא יהיה לנו פונדק, שם בוחנים על הכל מברכות ועד עוקצין, אין שום הנחות!

כל ידיעה שוה מלינינים

ראשית דבר צריך לדעת את המעלה העצומה של עסק התורה, כל יהודי שיושב ולומד משנה אחת ומכניס אותה לשכלו וקונה בה קנין הוא מלינון, הוא קנה דבר תורה אחד ששווה יותר מכל המצוות, מסופר על הרב שך זצ"ל [שהיה מהמעמיקים הגדולים] שכשהוא היה מאד חלש אחרי טיפול רפואי הוא התחיל לחזור על עשרת הדיברות, עכשיו אני לא יכול לעיין ולהתעמק ננצל את הזמן לחזור על הדברי תורה הפשוטים שיש לנו במח, הוא ידע להעריך כל ידיעה וידיעה שבתורה.

התורה היא לא ספורט אינטלקטואלי

אני רוצה לספר לכם מעשה - לפני כמה שנים יושבתי בישיבה בסדר ב' וניגשו אלי שני בחורים באותו הסדר, אחד מהם אומר לי: אני לא מבין מה הענין הגדול בתלמוד תורה, בשלמא תפילה אנחנו מדברים עם הקב"ה, בקיום המצוות אנחנו עומדים ומשרתים לפני ה', אבל מה הענין ללמוד וללמוד וללמוד בלי להפסיק? [אגב - בענין הזה שמעתי פעם משל קצת מגושם, מי יותר מקורב למלך? מי ששמגיש לו את הארוחה או מי שהמלך משחק איתו שחמט? ברור שמי שהמלך משתעשע איתו הרבה יותר מקורב וחביב למלך, והנמשל: קיום המצוות זה לעמוד לשרת לפני ה', לעומת זאת התורה היא שעשועיו של הקב"ה, מי שעוסק בתורה נמצא בדרכה הכי גבוהה של קרבה לקב"ה], אמרתי לאותו בחור: יש לך בעיה חמורה בהשקפה! אתה חייב לעשות קביעות וללמוד נפש החיים שער ד', אחרי חצי שעה ניגש אלי עוד בחור שהגיע מיישיבה תיכונית, והבחור אומר לי: אין לי שום טעם בבקיאות! אני לא נהנה לשבת וללמוד סתם גמרא ולהבין אותה, כל ההנאה שלי היא אך ורק מלומד ע"ס, אמרתי לאותו בחור: אף פעם

תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה

הזכרנו שהגיל הצעיר יותר מתאים בשביל למיגרס והגיל המבוגר יותר מתאים למיסבר, החזון איש שלח את ר' מיכל יהודה מיד אחרי החתונה להרביץ תורה, ור' מיכל יהודה טען שהוא עדיין לא מוכן כי הוא עוד לא גמר ש"ס, אמר לו החזון איש: עכשיו כבר מאוחר, ש"ס צריך לגמור עד הבר מצוה, כי הגיל הצעיר יותר מתאים לגירסא, כתוב בפסוק 'לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אשר אין לה קצין מושל ושוטר תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה' אומר הגר"א: אחרי שאגרה בקציר מאכלה אז היא תכין בקיץ לחמה, הגיל הצעיר הוא הקציר שאז אוגרים ולומדים דברי תורה, ובגיל היותר מבוגר תכין בקיץ לחמה טוחנים ואוכלים את מה שלמדו לפני כן, וכל אחד יכול לראות על עצמו שאת הגמרות שהוא למד והתחבר אליהם בגיל צעיר כשהוא לומד אותם אחר כך בעיון יש לו בזה טעם ומתיקות בלי השואה לשאר הסוגיות.

הסדר הנכון של הפירמדה

אמרתי פעם דבר נחמד וקיבלתי הסכמה ממורי ורבי הגר"ש אלישיב צ"ל - אצל הרב אלישיב כל התורה כולה היתה כמונחת בקופסא מהגמרא ועד ההלכה, ואנחנו רואים אברכים שלומדים בהתמדה ובעמל ולא זוכים לבחירות בסוגיא אחת כמו שהיה להרב אלישיב בכל התורה כולה, ולמה? את הגמרא אנחנו לומדים מהר כשמוגעים לראשונים מתעכבים עוד קצת ורק כשעוסקים בלימוד האחרונים נכנס קצת צבע ללחיים, וכשמוגיע לסוגיא שיש לו ווארט שלו אז 'כל עצמותי תאמרנה', כשלומדים בצורה הזו הפירמידה עומדת הפוך הקומה הראשונה קטנה והקומה העליונה הכי גדולה זה לא יכול להחזיק, אצל הרב אלישיב ראינו שכשהוא היה לומד גמרא הוא היה מסביר לעצמו את הפשט הפשוט בגמרא כמו שמסבירים אותו לילד בכיתה ו', את התוספות הוא היה לומד יותר מהר ואת האחרונים עוד יותר מלמעלה, ווארטים שלו הוא היה אומר בחצי פה, אצלו הפירמידה עמדה יציב, אם משקיעים יותר בגמרא עצמה וטוחנים את הגמרא כמות שהיא ורק אחר כך ניגשים ללמוד את התוספות ואת שאר המפרשים אז זוכים לקבל את הכל במתנה, ואמרתי את ההסבר הזה לנכדו של הרב אלישיב והוא אמר לי בשם סבו שרק ככה צומחים, אמרתי את הדברים בהספד על הרב אלישיב בחשמונאים וקבוצה של לומדים שחלקם היו בעלי בתים התחילו ללמוד בצורה הזו, אחרי שנתיים פגש אותי אברך שלומד שם ואמר לי שהוא התחיל ללמוד מסכתא ברכות ולמד עשר פעמים גמרא רש"י כל פרק, אחר כך הוא למד תוספות ואחר כך רבינו יונה, והוא סיפר לי שהלימוד בצורה הזו הוליד אצלו כזה חשקת התורה שהוא היה יושב ולומד מהבוקר עד הלילה, והוא הראה לי קונטרס שלם שהוא חיבר על מסכת ברכות, ר' גרשון תמיד מייעץ ללמוד ביום ראשון את כל ההספק של השבוע גמרא רש"י, ביום שני לחזור עוד פעם גמרא רש"י, ובהמשך השבוע לחזור עוד פעמיים עם תוספות, והעצה הזו היא לעצלנים שלא יחזרו ארבע וחמש פעמים ומי שרוצה להשקיע שילמד ארבע או חמש פעמים גמרא רש"י, בדורינו אפשר לפגוש בחור שלומד ונהנה ומבין את התוספות ממי שלומד בלי לדעת ש"ס.

שנזכה כולנו להתחזק בידיעת וחשקת התורה, ויקיים בנו 'וכל בניך לימודי ה' אמן ואמן.

הרב'ה הגדול של כלל ישראל ר' שמואל רזובסקי צ"ל - ההכנה שלו לזמן היתה בשבת אחרי הצהרים, הוא היה מתיישב בפא"י מוריד את הפראק ומתיישב וגורס את כל המסכתא שהולכים ללמוד במשך הזמן, והוא סיפר על עצמו: הגעתי לגרודנא ושמעתי את השיעור כללי הראשון של ר' שמעון ולא הבנתי מילה ממה שהוא אמר, בכיתי כל הלילה והחלטתי שבינתיים אני לומד גפ"ת, הוא

התחיל במסכתא גיטין וגרס כל מסכת חמש עשרה פעמים מכריכה לכריכה, חמש פעמים עם תוספות, עוד חמש פעמים עם ר"ן או נימוקי יוסף, ועוד חמש פעמים עם הרשב"א, כך הוא גרס מסכתות שלימות מכריכה לכריכה, הוא דיבר בלימוד רק מתי שהוא נתקע ולא היה יכול להמשיך, וכל לילה במשך שעה וחצי הוא בירר סוגיות וענינים במה שהוא למד וזה היה הבסיס לשיעורים שלו שהעמידו את כלל ישראל, כך צמח הרב'ה שלנו.

דו שיח של שני מוסרי התורה

היה פעם דו שיח בין ארזי הלבנון ר' שמואל והרב שך זכר צדיקים לברכה, ר' שמואל אמר לו: התענוג הכי גדול שלי הוא בבין הזמנים שאין לי עול של שיעורים ואני יכול ללמוד גמרא רש"י תוספות דף אחרי דף, נענה הרב שך לעומתו ואמר: והגישמעך הכי גדול שלי הוא לשבת וללמוד דף אחרי דף גמרא רש"י, כך שוחחו ביניהם שני מוסרי התורה, [יש שטוענים שהדו שיח היה אחרת, ר' שמואל אמר שהגישמעך שלו זה גמרא רש"י והרב שך אמר שאצלו התענוג הוא גמרא בלי רש"י].

הרב אלישיב צ"ל בירר על בחור אצל ראש הישיבה שלו, והראש ישיבה התבטא: אין בריסקער רב בקדשים שהוא לא יודע, הגיב הרב אלישיב: אני לא מזלזל בזה, אבל אם היו אומרים לי שאין תוספות בקדשים שהוא לא יודע זה היה אצלי שבח הרבה יותר גדול.

למיגרס והדר למיסבר

בחז"ל כתוב שסדר הלימוד הוא למיגרס והדר למיסבר, זה נכון על כל סוגיא בפני עצמה וגם על סדר הלימוד במהלך החיים שבשנים הצעירות צריך יותר להשקיע במלמיגרס ואחר כך בלמיסבר, בלימוד הסוגיא - אם ראתי תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל מפני משנתו שאינה סדורה לו, ומשנה זה לאו דוקא משניות, גם לימוד הגמרא ביחס לראשונים ואחרונים נחשב משנתו, ואם זה לא סדור יהיה תלמודו קשה כברזל, ר' אלחנן אמר על עצמו: בצעירותי הייתי לומד כל קטע בגמרא עם רש"י ותוספות, כשהתבגרתי הייתי לומד כל סוגיא ארבע [או שמונה] פעמים גמרא רש"י עם כל הסבלנות שהיתה לר' אלחנן, אחר כך הייתי לומד גם עם תוספות עוד ארבע פעמים ורק אחר כך הייתי פותח ראשונים ואחרונים, והוא אמר שאין להשוות את המתיקות והבהירות שהיו לו בלימוד בדרך השניה לדרך הראשונה.

סוגיא והוא לא יודע אם היסוד המפורסם של הסוגיא זה משנה מפורשת או גמרא או רמב"ן או ר' ברוך בער... יש כזה סלט בראש, תלמיד חכם אמיתי לא יתכן שהוא מסתפק על דבר אם זה גמרא או תוספות! הסדר שהוא לומד את הדברים ומכניס אותם לראש לא נותן לו להתבלבל.

אנחנו יושבים ולומדים מהר גמרא שאין עליה חידושים, העיקר אצלנו הוא רק לחדש חידושים, אמרתי על זה פעם בדרך צחות שיש לעיין אם אנחנו חייבים בברכת התורה, הרי החתם סופר והבית הלוי מבארים שהחטא שהביא את החורבן 'שלא בירכו בתורה תחילה' פירושו שהם למדו את ההלכות רק בשביל לדעת איך לקיים את המצוות, הם לא הבינו שיש מעלה בעצם לימוד התורה, לכן הם לא בירכו על זה כי זה רק הכשר מצוה ואין על זה ברכה, ואותם אלו שלימוד הגמרא בעבורם זה הכשר לעשות לומדע"ס לכאורה הם לא יכולים לברך על גמרא ברכות התורה.

לעילוי נשמות
מרת שושנה ע"ה
ב"ר משה יהודה ז"ל
זילברשטיין
נלב' ע" כ"ט סלוו תשס"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע" המשפחה

לעילוי נשמות
הר"ר משה יהודה
ב"ר שלמה ז"ל
מרמורשטיין
נלב' ע" כ"ז אייר תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע" המשפחה

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: אור החינוך

פרשת מקץ

בס"ד | גליון מס' 561

עבור מה כדאי למכור מתנות נישואין?

מזמור שיר חנוכת הבית!

של יום - הוא בית שהילדים בו גדלים מתוך הערכה לתורה, מתוך הערכה למצוות, מתוך הפנמת החשיבות של קיום רצון ה'!

אם נאמץ את הנוסחה הזו, אם נבחר להיות לבנינו כמו הנרות המאירים, להכניס ללבם התרגשות מחודשת, שמחה של מצוה, התלהבות בתורה ובמצוות, אכן נזכה למילוי שאיפתנו היקרה והכמסה ביותר, הנאמרת בדמעות לצד נרות השבת: 'זכני לגדל בנים... אהבי השם יראי אלוקים, אנשי אמת זרע קודש בה' דבקים...' - אמנו!

ריקוד סוחר באישון ליל...

מיקירי קרתא דשופריא, מגדולי ירושלים של מעלה, היה הגאון רבי שלמה זלמן וייספיש זצ"ל. הוא היה גדול בתורה ובעל מידות נאצלות, וביתו - בית מלא שמחה וברכה ה', ילדים צוהלים ואב רחום הדואג להם ולצורכיהם, אף שזה לא היה קל - הם חיו בדוחק רב ועניות קשה, כשאך בקושי מגיעה מדי פעם תמיכה זעומה, להחיות את נפשם...

אותו יום בהיר, היה יום חג בבית משפ' וייספיש, לאור ההודעה המשמחת כי הגיעה תמיכה עבורם - בסך 70 גרושים... גם בימים נחשב סכום זה לזעום, אך בבית העני של משפ' וייספיש - 70 גרוש זו בשורה של ממש! לפיכך, מיהרה האב לשלוח את בנה שיביא את המעטפה בשבוע מלימודיו, כדי להכניס הביתה כמה פרוטות להחיות בהם נפש כל ח'...

אלא שאחרי שהילד קיבל את המעטפה, התעכב בדרכו בשמחת בר מצוה של אחד מחבריו. ורק בשבוע הביתה, בשעת ערב מאוחרת, גילה כי שוד ושבר: הכסף איננו, איננו! נאבד הכסף!

הוא מפשפש בכיסיו שוב ושוב, אך המעטפה היקרה, התמיכה הבודדת והזעומה הזו - אבדה ממנו! הוא פרץ בבכי מר, הן הוא יודע עד כמה גדולה חשיבות הכסף הזה להוריו, ועתה - משאכד, כה חבל על דאבדו... הוא עלה על ציצוע בוכה ומצטער, ובכה שעות ארוכות לתוך הלילה על האובדן הנורא שקרה תחת ידיו...

ואז, בשעת ליל מאוחרת, התעורר אביו רבי שלמה זלמן לתיקון חצות, והנה הוא מבחין כי בנו עדיין ער, בוכה בכי תמורורים... הוא מיהר לברר את סיבת הבכי, ולמרות שהיה זקוק מאוד לכסף וידע היטב את מידת נחיצותו לכלכלת המשפחה, הגיב כהרף עין:

בני יקירי! הן אני יודעים כי 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', ובוודאי כל נזק או הפסד - התגלגל משמים, וגם זו לטובה! הנה לנו הזדמנות להודות לבורא עולם הטוב והמטיב על חסדו הגדול, כי בוודאי גם זו לטובה! - קרא בקול, והזמין את בנו להצטרף למעגל ריקוד שמח ועליז, בשיירת 'גם זו לטובה'!

שעה ארוכה רקדו האב והבן יחדיו, שמחים ומאושרים, ולא זהה ידו מתוך ידו, עד שהשמחה והעליצות על כי 'גם זו לטובה' הפכו לאותנטיות ממש, רגשות הודאה אמיתיים לבורא עולם על חסדו, למרות האובדן... רק כשהרגיש רבי שלמה זלמן כי בנו שמח ועליז, והערך החשוב להודות גם על תקלות הוטמע בלבו היטב - אז שב הבן למיטתו לשנת הלילה, צוהל ושמח...

לימים, העיד הבן כי השמחה באותו לילה לא נותרה באותו לילה בלבד, אלא עשתה עליו רושם כה עז, עד שכל ימיו נחרט הדבר בלבו והוטמע בנפשו, שכל מה שעובר על ידהי הכל לטובה, וגם כשעבר מצבים קשים והתמודדויות מייסרות - תדיר זכר

אנו מצויים בעיצומם של ימי החנוכה, הימים המיוחדים והמרגשים, הימים המוארים בשנה. מדי ערב אנו מתכנסים סביב הנרות הקדושים, מביטים בהם, מתבוננים בהם, שרים בצוותא ומודים על הנסים ועל הנפלאות. קול השירה הבוקע מהסלון מתערב בניחווח הלביות המטוגגות במטבח, ויחדיו הם משרים איריה כה שמחה ומרגשת, מוארת ומענגת...

ימי החנוכה, הם זמן של 'נר איש וביתו' - התכנסויות משפחתיות רבות, ערבי לביבות, שירה משותפת והודאה נרגשת... אנו מנצלים את האור הנפלא הבא עלינו משמים, את האוירה הייחודית והשמחה החובקת אותנו מכל עבר, וממנפים אותם למקור אנרגיה רוחני וגדול, שכוחו יפה להיות מגדלור לכל השנה כולה, שיתירי חותם בנפש לטווח ארוך...

ולא בכדי. חנוכה הוא גם מלשון 'חינוך', והערכים הבוקעים מאורם של הימים המיוחדים הללו - מלווים אותנו למשימת החינוך, המוטלת עלינו כל השנה. אנו נוטלים מהנרות הבוהקים את המסרים על הנפש היהודית הבוררת, כאשר עלינו - ההורים, התפקיד להבעיר את הניצוץ, להגביר את הלהבה, עד שתהא שולבת של תורה ויראת שמים עולה ממאליה...

ואכן, זה מה שעומד בראש סולם העדיפויות של כולנו, זו השאיפה הנכספת ביותר העומדת בראש מעיינינו, לזכות לילדים תלמידי חכמים, לזכות לרוות נחת מצאצאים ההולכים בדרך התורה. אחת הדרכים אותה גילו לנו חז"ל להגיע ליעד הנשאף הזה, היא הגילוי: 'הרגיל בנר - הויין ליה בנים תלמידי חכמים'!

והשאלה זועקת: האנמנץ מה יש בהם - בגרות השבת וגרות החנוכה ההופכים את בנינו לתלמידי חכמים? איזו טגולה ממונה בשלהבות המרצדות, מה יש במצוה הזו ההופך אותה לכה מועילה לחינוך ילדינו? והלא כולם מקפידים על הדלקת הנרות, ולא כולם זוכים בבנים תלמידי חכמים - אם כן מהו הכח הטמון בגרות וכיצד הופכים אותו למנוף להצלחת ילדינו?

מאיר לנו בעל השם משמואל ז"ע, ופותח כיוון מחודש בהבנת הקשר בין הנרות לחינוך הילדים. כשנתבונן בלהבה הבוררת, ניווכח כי אין רגע זהה לחברו. בכל שניה מחדש הלהבה משנה צורה, צבעיה משתנים, היא גדילה ומתקטנת, מאדירה ושוב מצהיבה... אין רגע דל, אין שניה בלי חידוש, אין מצב זהה לקודמו בשום צורה!

אומרים חז"ל: רוצה לזכות בבנים תלמידי חכמים? רוצה להצליח בחינוך ילדך? זו הנוסחה: תתרגל לחשוב ולהתנהג כמו נר... תכניס בבית התלהבות מחודשת, אוירה שמחה, התרגשות עם כל מצוה, התחדשות בכל יום מחדש, שמחה עם כל מצוה - גם אם היא מתלית. כך תחיל לילדך את הערך החינוכי החשוב ביותר, כך תזכה לראותם גדלים על ברכי התורה, שמחים עם כל מצוה, ששים לקיים רצון ה'!

זהו התפקיד שלנו, כהורים. כי בית בו האב שמח בכל בוקר כשהוא יוצא לתפילה, מתרגש לקראת ברכת המזון, מבטא את שמחתו לעשות את רצון הוריו - הוא בית בו הילדים מפגיתם עד כמה כל מצוה היא ברת ערך ורת חשיבות, וממילא גם כי יזקינו לא תסור מהם חשיבות המצוות!

בית בו האב נרגשת לשלוח את בנה לבתי תלמודם, בית בו כשהבן עורך סיום מסכתא - הוא יום חג משפחתי בניצוחה של האם - 'מפיקת האירוע', בית בו האב שמחה ומחיית, מאושרת ומתרגשת כשהיא אומרת עם ילדיה 'מודה אני' בבוקרו

מצוה לפרסם: סגולה בדוקה לעורר רצון לקדושה, לטבול לעילוי נשמת

הרה"ח הקדוש רבי פתחיה סעלישער בן הר"ר יוסף יונה הי"ד רזנברג
מזקני חסידי בעלזא, נקעה"ש בשנת תשנ"ט - י"ג בסיון תש"י

לעילוי נשמת

ר שלמה פרץ ז"ל ב"ר מאיר הלוי גולדשטיין (טראניא)
ת.נ.צ.ב.ה.

והתחזק כי 'גם זו לטובה', הכל בכח ריקוד אחד עם אביו ברגע הנכון, באישון ליל שאחרי איבוד הכסף...

הסיפור, המופיע בספר 'ברכי נפשי', מאיר וקורא: לכולנו יש הזדמנויות כאלה! לכולנו מזדמנים מצבים שונים בהתנהלות היומיומית. אשר בתגובה נכונה חינוכית וערכית אחת, יכולים להנחיל לילדנו ערך חשוב ועילאי לכל החיים, בזכות דוגמא אישית חיה וקיימת, המוגשת להם ברגע הנכון!

הבה נחפש את ההזדמנויות האלה, את השעות בהן נוכל להתגבר על תגובה אישית - רגשית - רגשית, ונצלן אותן למנף ערך בחיי ילדינו, להטמיע בהם מוסר שגם כי יזקינו לא יסירו ממנו. הבה נחפש הזדמנויות טובות וערכיות כאלה, וכן נזכה להפנים ולהטמיע בלבבות צאצאינו את הערכים הנכונים, כדי שזוכה לרוות מהם רוב נחת יהודית טהורה!

'למה זה תלוי רק בי?'

אל הגאון בעל 'חזון איש' זצ"ל, נכנסה בערב אחד הרבנית קופשיץ, מבקשת להתיעץ עמו בענין חשוב. 'כבוד הרב' - אמרה ביראת כבוד, 'יש לי שתי בקשות. האחת - שהרב יברך את ילדי שיהיו להם כשרונות טובים ללימוד התורה, והבקשה השניה - שהרב יברך אותי שיוזכו תמיד לרצות ללמוד, שזו תהא שאיפתם היחידה!'

'חזון איש' שמע את הדברים, ונענה מיד: בענין הבקשה הראשונה - אוכל לברך אותך ואת ילדיך, שאכן יתן בהם הבורא שכל בינה ודעת ללמוד תורה ולהבינה, להגות בה וללקיחה בהבנה בחירה. אבל בענין הבקשה השניה - אין לי מה לעשות, זה תלוי רק בי!'

'רק בי?!' - השיבה הרבנית קופשיץ בתדהמה. 'במה זה תלוי בי?' 'חזון איש' חיך והשיב: 'ככל שאת תרצי שהם ילמדו תורה, כך תראי שהם באמת רוצים ללמוד תורה. ככל שאת תשאפי שהם יגדלו תורה - כך תזכי שהם אכן יגדלו בתורה' - פסק את פסוקו, מותר את הרבנית מהורהרת למד, מעכלת את המידע החדש כי אין הדבר תלוי אלא בה...

חלפו עברו שנים ארוכות, בניה של הרבנית קופשיץ גדלו, הן בשנים והן בתורה, וכל בניה וחתיניה הפכו לראשי ישיבות ורבנים נודעים, המפורסם שבהם הוא חתנה הגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל. בסוף ימיה נשאלה כיצד זכתה לילדים גדולי תורה. היא השיבה בפשטות, במילותיה של 'חזון איש': 'כי רציתי שהם יגדלו גדולי תורה' - אמרה קצרות...

'אבל כולם רוצים' - טענו לנגדה, 'הרי כולם שואפים לילדים גדולי תורה, כולם מקדישים לכך אינסוף כוחות ומשאבים, כולם מבקשים ורוצים שילדיהם יגדלו ויצמחו בתורה. למרות זאת - לא כולם זוכים, ואילו את זכית, כיצד?'

והרבנית קופשיץ השיבה: 'כולם רוצים, אבל אני רציתי רק את זה, רק את זה... זו הייתה שאיפתי הבלעדית, זה היה רצוני היחיד. כי כל מה שיש לי הקדשתי לכך, את כל מאוויי הקרבת לשם כך... אם ראיתי שבני אינו לומד - הסרתי מעלי את התכשיטים מרוב צער, ממש הפסקתי לתפקד מרוב כאב... והילדים שלי הרגישו זאת, ראו שהדבר עולה לי בבריאות ממש...'

אם היו לנו ימי עוני בבית, וחששתי שהעוני והמחסור יקשו על בני ללמוד, הפכתי עולמות להכניס שמחה בבית, לשמור על אוירה חמה, מאושרת ותומכת. לא נתתי לשום דבר לעכב את צמיחתם הרוחנית, הקדשתי את חיי למען המטרה הזו. אם רוצים רק דבר אחד - רק ילדים גדולי תורה ומוכנים להקריב לשם כך - זוכים בסייעתא דשמיא! - סייעתא בחינן...

את הסיפור שמענו מנכדה הרה"ג רבי אליעזר טורק שליט"א, והוא מאיר לעברנו: לכולנו יש רצונות ושאפויות, נכון, אנו אומרים שילדינו בראש מעיינינו, אבל מגיעים גם רגעי מבחן... כמה כדאי להיחל כל אינטרס אישי, בצד, כמה עדיף לזנוח את הנחות האישיות, להקריב כל שאיפה אחרת. להיות מוכן לוותר על כל מה שיש, כדי להגשים את השאיפה היחידה והבלעדית - לרוות נחת יהודית טהורה וקדושה!

ואם עושים כך, מובטחים אנו בחותמנו של אותו זקן, 'חזון איש' זצ"ל, שנצלית. כי מי שרוצה באמת וזו שאיפתו היחידה והטהורה - זוכה בבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, ילדים זכים וגדולי תורה, וזע ברך השם!

הגמרא שחוללה היסטוריה...

היה זה לפני כ-200 שנה, בשעת אחר הצהריים שקטה, בבית משפחת קלמנוביץ' ברוסיה הרוחקה. מדי יום, שב לייבל'ה מבית תלמודו, אלא שהיום, יותר מכל יום אחר, עיניו נוצצות, מבטו מאושר, דיורוטטות בהתרגשות. 'מחר אנו מתחילים ללמוד גמרא' - הכריז בארשת תשיבות, 'המלמד ביקש שבני גמרא בבא מצינא לחיידר' - שאג בשמחה עצומה... 'שישו ושמחו בשמחת תורה' - החל לרקוד בהתלהבות, כשאחיו ואחיותיו מצטרפים לריקוד המלכא...

כשהערב ירד, נערכה ההייעצות חירום בין ההורים. הן הם חיים בעוני מחפיר,

מזונם מינימלי, אין להם פרוטה אחת מיותרת... ועתה ניצבת לפתחם בעיה קריטית אחת ויחידה: מנין מגייסים כסף לרכוש לייבל'ה גמרא? כסף מנלן? אלא ששעות ההתייעצות הארוכות אלו הניבו פרי. באנחה כבידה עלו ההורים על יצועם, מקוים שעד שיאיר השחר יגיע אור בקצה המנהרה, יגיע מקור לזימון הגמרא...

אלא שהם התקשו להירדם, מוחם טרוד, מחשבתם עסוקה, הכל סביב הצורך להשיג לייבל'ה גמרא... רק בשעת לילה מאוחרת נצנצה הברקה במוחה של האם והיא נרדמה בשלווה, ממתנה כבר לשעות הבוקר. כשהשחר החל לעלות, הכיכמה קום ויצאה בריצה מהבית, לבצע את הרעיון שעלה במוחה...

בשעה שחונה בדיוק, ברגע תחילת חנות הספרים, כבר עמדה בשערי ונכנסה פנימה. 'גמרא בבא מצינא בבקשה' אמרה 'לר' זלמן המוכר, והוסיפה בעיניים נוצצות: 'הכי חדשה, הכי יפה. זה לייבל'ה שלי שמתחיל היום גמ'...' -

היא עצרה באמצע המילה, המומה ונדהמת. ליד המוכר, עמד לא אחר מאשר - - - בעלה! מונה את הכסף לידיו של המוכר, ומוחק גמרא בבא מצינא בידו...

'רגע, רגע... מה קורה כאן?' - שאלה בתדהמה. 'אתה כאן, כל כך מוקדם? באת לרכוש את הגמרא בשביל לייבל'ה? תכננתי להפתיע אותך ולרכוש את הגמרא בעצמי... רגע, מנין לך כסף?!' - ריתה את שאלותיה המתפלאות ברצף, מבולבלת ונדהמת.

'מנין לך הכסף?' - השיב בשאלה הגאון רבי אשר קלמנוביץ' בחיוך. 'הלא הגענו אמש למסקנה שאין לנו יכולת לרכוש גמרא. לבילה חשבתי על רעיון מבריק, להפתיע אותך ולרכוש גמרא בכוחות עצמי... אך מנין לך היכולת לרכוש גמרא?' - שאל בפליאה בלתי מוסתרת...

'אתה יודע', אמרה האשה, 'שכשהייתי כלה, קיבלתי מחממות - אימך מתנה, צעיף משי יוקרתי בגווני ארגמן ותכלת. זו הייתה מתנה יקרה במיוחד, שוויה הכספי גבוה מאוד, וערכה הרגשי - גבוה עוד יותר. היא הן מתנה המעידה על ההערכה הרבה לכלה החדשה...'

כשענייה מתלחחות בדמעות התרגשות, הוסיפה: 'לכן, עקב ערכה הרגשי הרב, מעולם לא הסכנתי למכורה, למרות העוני הרב בו אנו שרויים. אבל אמש, כשנדה שנת כיצד נמצא מקור לזימון הגמרא, החלטתי שזוהו הרגע, המתנה הרגשית והאהבה עלי ביותר, תימכר כדי להעניק לבני את הגמרא הראשונה בחייו, להעניק לו את המדרגה הראשונה בסולם הכבוד! א-י!'

'וגם אני עשיתי כך', החזיר רבי אשר ואמר, 'כשנדה שנת לבילה, חשבתי כי זהו הרגע למכור את שעון הזהב היקר שקיבלתי מחמי - אביך. שעון הזהב נמכר הבוקר, כדי לייצר ממנו זהב אמיתי - להביא לייבל'ה גמרא לתחילת לימודו. נכון, ששעון זה הוא כמו אוצר של התרגשות ועגשון עבורי לימי עלומי, אך כל אשר לאיש יתן בעד גידול בניו לתורה! - פסק את פסוקו...

המוכר עמד נדהם לנוכח מבועי הרגש שפרצו מבני הזוג, והעובדה כי הסכימו למכור את אוצרותיהם האישיים היקרים ביותר, כדי לספק לבנם גמרא... שעה ארוכה התווכחו למי מגיעה הזכות לרכוש את הגמרא מספק, עד שהתפשרו כי כל אחד ישלם חצי. עתה שבו בני הזוג לביתם, לשלוח את לייבל'ה לתלמודו כשהגמרא החדשה בחבוקה בידיו...

הסיפור כולו, מופת של מסירות למען תורת הילדים, התרחש לפני קרוב למאתים שנה, אך יש לו המשך - - -

לייבל'ה זה, גדל והפך לגאון בשם רבי אהרן אריה לייב קלמנוביץ' זצ"ל. כח אהבת התורה שהפנים רבי אשר בבנו, נותר מוטמע ופעיל גם לדור הבא, כשבנו של רבי לייב - הגאון רבי אברהם קלמנוביץ' זצ"ל, ניצל מהתונות בשואה האימונה, והקים עולה של תורה: הוא ייסד את ישיבת מיר בארצות הברית, והקים גם רשת תלמודי תורה בצפון אפריקה. אף שלא ראה את סבו, כח אהבת התורה שלו - הונחל בדמו, והמשיך לדורות קדימה, ולמפעלי תורה אדירים!

ולימים, היה רבי אברהם מספר סיפור זה בדמעות, כשהוא אומר לשומעי לקחו בהתרגשות: 'כסבורים אתם שהכוחות להעמדת התורה הם שלי? - לא ולא! אין זה אלא כח של גמרא בבא מצינא אחת, שנושאת בתוכה ערכי אהבת התורה שהטמיע בי אבי וסבי, והגמרא היא המעידה על מסירותם הרבה למען גידול ילדיהם לתורה, שהותירה חותם לדורות!'

כי כדי לגדל בנים לתורה, כדי לזכות לרוות נחת יהודית טהורה, כדי לראות דור ישרים מבורך שעושה רצון ה' - דרושה התמסרות, דרושה דוגמא אישית, צריכים ההורים להיות מוכנים להשליך את היקר להם מכל מנגד, כדי לספק לבנם את היכולת המקסימלית והמסיבית לצמיחתו ופריחתו.

כי הילדים מבנים ממה שהם רואים, חווים ומרגישים, הרבה יותר ממה שמסבירים להם... מה שהם חווים בבית הוריהם, מה שהם רואים בעיניהם וחשים כי הוא חשוב ונעלה, קריטי ויקר - זה מה שיעבור לדור הבא שלהם, זה מה שייביל אותם ויקדם אותם. אפשר להסביר להם הרבה דברים, אך מה שייטמע בהם - זה רק מה שהם ירגישו, יחוו, יכחינו לפי הדוגמא האישית שלפניהם!

הבה נאמץ את המסר, להקדיש את מירב ומיטב כוחותינו, להיות מוכנים להקריב את כל היקר לנו, למען ילדינו, להנכם ולגדלם לתורה ומצוות. כך נזכה לרוות נחת יהודית, כך נזכה לגדל דורות ישרים ומבורכים!

משיעוריו של מגיד השיעור הרה"ג אשר קובלסקי שליט"א

לשיעורי השיעורים בדף היזמי ובנושאים נוספים חייגו: 073-2951342 | לקבלת העילון במייל: 6778160@gmail.com
לתרומות והוצאות (גם בכ אשרא) למען הפצת העילון חייגו: 053-316-1613 | ניתן לתרום גם בעמדות נדרים פלוס

יעלית הו

מקץ - חנוכה תשפ"ו

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם לפי שנמשלו לחיות, גור אריה יהודה (להלן מ"ט ט"ו) יהי דן נחש עלי דרך (שם פסוק י"ז) נפתלי אילה שלוחה, (שם פסוק כ"א), קום רדוף עד שאימת העיר עליהם, (ראה תנחומא י"ז) עכ"ל. והנה לפי הדעת זקנים, רואים שאע"פ שהיו גבורים ונמשלו לחיות, ולפי דברי רבינו חיים ויטאל זצוק"ל כל זמן שלא התפללו תפילת הדרך, עדיין לא פחד יוסף שלא יוכלו להחזירים, ורואים כמה חשוב להתפלל תפילת הדרך, כשהוא עדיין לא יצא הרחק מהעיר.

מצות נר חנוכה חביבה עד מאד

א- הרמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ד הלכה י"ב) כתב וז"ל, מצות נר חנוכה, מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה, כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק, עכ"ל.

והטעם שזה מצוה חביבה עד מאד, מבואר ברמב"ם, כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו וכו'. כי האדם נברא כדי לשבח את השי"ת, ולכן המצוה הזאת נר חנוכה שמביא לתכלית של הבראה לכן היא חביבה עד מאד. והתוספות בסוכה (מ"ו א' ד"ה הוראה) כתבו, שרק בחנוכה תיקנו ברכת הוראה, משום חביבות הנס.

והתוספות בשבת (מ"ד א' ד"ה שבנר) כתבו לכן מותר השמן של נר חנוכה אי אפשר להשתמש בו, דמשום חביבותא דנס, אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה, ורואים מזה שכל מה שדולק יותר זמן המצוה נמשכת. וכן משמע מהגמרא (שבת כ"ג). אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשי, אמר האי משיך נהוריה טפי. ופרש"י וז"ל, משיך נהוריה, אינו ממחר כללות כשמן זית. עכ"ל. רואים שמה שדולק יותר זמן זה יותר הידור מצוה.

ובגמ' כיון דשמע להא דאמר רבי יהושע בן לוי, דאמר שמן זית מצוה מן המובחר, מהדר אמישחא דזיתא, אמר האי צליל נהוריה טפי, ופרש"י וז"ל, צלול ומאיר. עכ"ל. והיינו כיון שבחצי שעה הוא צלול ומאיר, זהו ההידור מצוה.

והרא"ש (פסחים פ"א סימן י') כתב, שלכן נוסח הברכה הוא להדליק, הגם שאפשר על ידי שליח, אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו, מפני חביבות הנס, רואים שאע"פ שלהוציא יחיד את הרבים, יש ברוב עם הדרת מלך אבל מפני חביבות המצוה הדרך שכל אחד מדליק בביתו.

וביב"ש (ש"ת סימן קי"א) כתב שלכן מוכר כסותו לקנות נרות חנוכה, משום שהמצוה חביבה.

והרמב"ם בפרק ד' דחנוכה (הלכה ב') כתב וז"ל, כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות, ובליל שני עשרים, ובליל שלישי שלושים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות, וצ"ב האם אנוח לא יודעים לעשות לבד את החשבון של שמונה נרות שזה שמונים. אלא כיון שמצוה זו חביבה היא הרי הקב"ה מונה את מספר בני ישראל מפני חביבותם (רש"י בריש פרשת במדבר). ולכן כתב הרמב"ם שביום השמיני מדליקים שמונים נרות.

ב- והנה בטור הלכות חנוכה (סימן תרע"א) כתב וז"ל, והזהיר בהן יהיו לו בנים תלמידי חכמים.

והגמ' בפרק במה מדליקין (שבת כ"ג:) אמר רב הונא הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים. ופרש"י וז"ל, דכתיב (משלי ו') כי נר מצוה ותורה אור, ופרש"י, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור תורה. עכ"ל.

והב"ח כתב וז"ל, והא דלא קאמר איהו גופיה הוי צורבא מדרבנן, כדאמר התם אמאן דחיל מרבנן, יש לפרש דקאמר אי לא בר הכי הוא, מכל מקום זוכה לבנים תלמידי חכמים וכו' עכ"ל. ומבואר בב"ח שאם הוא בר הכי איז זוכה על ידי נר שבת ונר חנוכה, להיות בעצמו תלמיד חכם.

במה שתולים כל דבר בהקב"ה בזה מצליחים

"ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי, אלקים יענה את שלום פרעה" (מא, טז) ופרש"י וז"ל: בלעדי, אין ההכמה משלי, אלא אלקים יענה יתן ענה

הישועות יבואו פתאום, ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים

"וישלח פרעה ויקרא את יוסף וירצוהו מן הבור" וגו' (פרק מ"א פסוק י"ד). **וכתב הספורנו ז"ל**, כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע, כאמרו (ישעיה נ"ו א') כי קרובה ישועתי לבוא, וכאמרו (תהלים פ"א י"ד ט"ו) לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע. וכך היה ענין מצרים, כאמרו (שמות י"ב ל"ט) כי גרשו ממצרים, כאמרם ז"ל (הגדה של פסח) שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמין עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו (מלאכי ג' א') ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים. עכ"ל. ורואים מכאן שזה שמבואר בגמרא ששואלים לאדם לעתיד לבוא צפית לישועה, היינו שפתאום תבוא הישועה.

ומובא בסה"ק בשם האר"י ז"ל שבתפילות שו"ע בברכת את צמח דוד, בתיבות כי לישועתך קיונו כל היום יכוין לצפות לישועה, כדי שיוכל להשיב ליום הדין כששואל אותך צפית לישועה.

וכן מובא בסה"ק כשיש לאדם איזה צרה או שמצפה לישועה גוון לזיווגים הגונים ולזרע של קיימא, יכוין כשאומר כי לישועתך קיונו כל היום, שמצפה לישועה בכל הענינים שצריך, וצריך גם לכוין שהישועה תבוא פתאום ומהר.

ב- והנה בגמרא בברכות (דף ד' ע"ב) אמרין שהמלאך מיכאל מגיע בפריחה אחת, והמלאך גבריאל בשתי פריחות. תנא מיכאל באחת, גבריאל בשתיים, אליהו בארבע, ומלאך המות בשמונה כו'.

והמהרש"א (שם בחידושי אגדות) כתב וז"ל, ולפי שרחמי שמים מרובים, ניתן כח למיכאל לעשות שליחותו בפריחה אחת, ולגבריאל לא ניתן כח למחר שליחותו עד שתי פריחות, שירגיע בינתיים אולי ישוב ונחם ה', כמו שכתוב בנינוה, ואמר אליהו בארבע פריחות, שהוא מורכב מבי' סודות אש ומים וכו'. ואמר ומלאך המות, הממונה על מיתת האדם, לא ניתן לו כח לקיים שליחותו עד ח' פריחות וכו', אולי ישוב האדם ביני ובני כו' עיי"ש, עכ"ל.

ורואים מהסבר המהרש"א שישועת ה' הוא כרגע כמימרא, ומיכאל שהוא מלאך רחמים, הוא בפריחה אחת.

ג- הברכות יבואו עליך

והנה האור החיים הקדוש בפרשת נצבים (פרק ל' פסוק א') כתב וז"ל, והיה, שהוא לשון שמחה (ב"ר מ"ב ג') כי יבואו עליך כל הדברים, תקבלם בשמחה כשהוא יחד וכו', כי יבואו עליך הברכה, הלא תראה כי בזכרון הברכה הגיע אותה עלינו, ואמר כי יבוא עליך הברכה, ובזכרון הקלה אמר והקלה אשר נתתי לפניך, ולא עליך וכו', עכ"ל. ומבאר האו"ח הקדוש שהברכות יבאו עלי, והקלה לא יבאו עליך, רק לפניך וכו'. ולצד הצרה אשר תסובבם, חוזרים בתשובה, כאמרו והשובות וכו' אף על פי כן ישיב ה' שבותם וכו' עיי"ש עכ"ל. ורואים מדברי שאם יעשו מצות אז יבואו עליך הברכה, ואפילו אם ח"ו יעשו ההפך, אם ישובו בתשובה ה' ישיבם אליו, ולפי מה שביארנו הישועה תבוא כהרף עין, ובפרט בימי החנוכה שהם ימים מסוגלים לנסים שלא כדרך הטבע, אם ישובו בתשובה ויתפללו לקב"ה, יבואו עליהם כל הישועות כהרף עין ברוחניות ובגשמיות.

להזהר לומר תפילת הדרך בתחילת הדרך

"הם יצאו את העיר לא הרחיקו, ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף אחרי האנשים והשגתם" וגו' (פרק מ"ד פסוק ד')

וצ"ב למה כתוב לא הרחיקו, וכן והשגתם, מה בא ללמדנו.

ויתרץ הגאון הצדיק מורינו הרב חיים ויטאל זצוק"ל, על פי דרך הנגלה, הם יצאו את העיר, ועדיין לא הרחיקו מרחק שיעור שחייבים להתפלל תפילת הדרך, ויוסף אמר לאשר על ביתו, קום רדוף אחרי האנשים והשגתם, לפני שיאמרו תפילת הדרך, כי יוסף ידע שלאחר שהם יתפללו תפילת הדרך, ויגידו, ותגיע למחוז חפצנו לשלום, איז מחמת כח התפילה שלהם, לא יהיה לאף אחד שום שליטה עליהם, ולא יוכלו להחזירים למצרים. (הובא בספר פרדס יוסף, בספריה של בעל האמרי אמת בפולין כתב יד של מורינו רבי חיים ויטאל זצוק"ל) עכ"ל.

ובדעת זקנים כתב וז"ל, הם יצאו את העיר אמר יוסף אם ירחיקו מן העיר,

בפי לשלום פרעה עכ"ל, וכן תירגם אנקלוס וז"ל: לא מן חכמתי, אלא מן קדם ה' יתבת ית שלמא דפרעה, עכ"ל.

ושמעתי הצדיק רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, דרואים מכאן גדולת יוסף המדין שאחר חייב שנים בבית הסוהר, ופרעה אומר לו "ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו" (פסוק ט"ו), היינו שאתה חכם, וממילא יש סיכוי שהוא יוציא אותו לחירות, עונה יוסף בלעדי, זה לא חכמה משלך, ואם החכמה לא שלך אולי ח"ו לא יוציא אותך לחירות, אולם יוסף הצדיק תולה הכל בקב"ה, אלקים יענה את שלום פרעה, ואף שכנראה פרעה לא האמין כלל בקב"ה כמו שרואים שפרעה אחריו בפרשת שמות (ה' ב') אמר לא ידעתי את ה', והוא גם לדברי יוסף לא יתיחס כיון שאמר שהחכמה לא משלו, בכל זאת יוסף הצדיק אמר שזה לא חכמה משלו והכל מהקב"ה, ולבסוף כתוב שפרעה אמר 'אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת אין בן וחסד כמוך' (מ"א ל"ט) הוא גם האמין שהקב"ה הוא מודיע ליוסף וגם שאתה חכם ובנו. וזה לימוד בשבילנו שכל אדם יתלה כל דבר רק בקב"ה ולא בחכמתו ואז יצליח בכל דרכיו.

להתפלל על נס גלוי שיהיה בזה קידוש השי"ת

א- הרמ"א בהל' חנוכה סי' תרפ"ב ס"א כתב וז"ל, י"א כששכח על הנסים בברכה מ"ז כשמוע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו' (כל בו וכו').

ובספר ישועות יעקב (שם) כתב וז"ל, ראיתי להרב המחבר ספר תבואות שור דחה דין זה מהלכה וטעמו שאין להתפלל שיעשה לו נס, והביא ראיה משי"ס דברכות דף נד. היתה אשתי מעוברת ואומר הי"ר שתלד זכר ה"ז תפילת שוא, ואקשינן עלה ולא מהני רחמי, והא כתיב ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה, מאי ואחר, אמר רב שדנה לאה דין בעצמה ואמרה י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני וארבעה מן השפחות הרי עשרה, אם יהיה זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות, מיד נהפכה לבת שנא' ותקרא את שמה דינה, ומשנינן אין מוזכרין מעשה נסים וכו'. ועדיין קשה אמאי קאמר הרי זו תפילת שוא, הא יש מקום לתפילה שתלד זכר ע"י מעשה נסים, אלא וודאי שאין להתפלל על הנס. וכתב הישועות יעקב, ולי נראה לדחות ראיתו ולקיים דברי חכמים וכו' דבאמת כשעושין לאדם על מנכין לו מזכויותיו, ואמנם כשהנס מפורסם עד שהכל מכירין שמאת ה' היתה פלא כזה א"כ זכה האדם שעל ידו נתפרסם שמו של הקב"ה, א"כ לעומת מה שמנכין לו מזכויות מחמת הנס שנעשה לו זכות חדש נוסף לו מה שעל ידו נתפרסם שמו של הקב"ה וכו', והנה בעת שעשה האדם מהלכום על המלכים וניצחם בלי ספק שניכר לו מזכויותיו לעומת זה זכות גדול היה לו מאחר שנתפרסם על ידו שם ה' אלקי אברהם, כי במעט אנשים אשר היה עמו נצח המלכים אדירים האלו ובעתה אתי שפיר דבאמת אין להתפלל שהקב"ה יעשה לו נס נסתר, דהיינו נס שאינו מזכיר בו אלא ה', וכמו בזה שהיתה אשתו מעוברת וזה מתפלל שהיה זכר, דאם תלד אשתו בן אינו ידוע שנעשה לו נס שנתהפך לזכר אולי היה בתחילת יצירתו זכר, וא"כ אין בזה פרסום הנס וכיון על הזכויות יגיע לו מחמת הנס שנעשה לו מכח תפילתו, וזכות חדש אין בידו כי ע"י הנס הזה אין כאן פרסום שמו של הקב"ה אינו ראוי להתפלל על נס כזה, משא"כ בנס מפורסם כל שהנס יותר גדול, באופן שיש כאן נכיון ומזכויות יותר לעומת זה נתפרסם שמו של הקב"ה ביותר ושכרו הרבה מאד וכו'. ועל כן בעת התגברות כהני ה' על האויב, אשר על צד הטבע לא היה הדבר אפשרי שיפילו רבים ביד מעטים, ונתפרסם שמו של הקב"ה אשר הפליא חסדו ורחמיו, א"כ אף שיש נכיון זכות מחמת הנס שנעשה להם, לעומת זה שכרה הרבה על פרסום שם ה', וע"כ אנו מתפללים לה' שיעשה לנו נסים ונפלאות כאלו כמו שעשית לאבותינו, דהיינו נסים נגלים אשר על ידינו נזכה לרומם שם ה' אלקינו ויכירו וידעו כל יושבי תבל מה' וכו', ודברי הפוסקים כנונים מאד וכו' עכ"ל. ולפי"ד מותר ומצוה להתפלל שהקב"ה יעשה לנו נסים גלויים שעל ידם יתפרסם שם ה' ויגדלו עליו שהוא יפרסם את שם ה', וכל מה שיותר מתפרסם שמו של הקב"ה על ידי הנס כך הוא זוכה ליותר זכויות.

ב- והנה בגמ' בעבודה זרה (דף יח. ב:) איתא, שרבי מאיר אמר לשומר בינת האסורים שיאמר אלקה דמאיר ענני ותנצל, וכן כל פעם שהגיע לסכנת אמר כך וינצל עי"ש.

ובמהרש"א בח"א כתב וז"ל, ויש לדקדק היאך ייחד רבי מאיר שמו של הקב"ה על עצמו בחייו, שהרי אמרו אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם שנא' אלקי אברהם ופחד יצחק וגו' וי"ל דלא אמר אלקה דמאיר וכו' רק לסימן בעלמא על שמו, ולא נתכוין כל עיקר על שמו, רק נתכוין אלקה דמאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו, או שאמר אלקה דמאיר לנו במלכות יון הקודמת בנס הנרות של חנוכה כמו שישד נפאיר נפאיר

לחנוכה להפרשת בהעלותך המתחלת אשר יצר (נדפס באוצר התפלות)) ומי יאיר לך מאיר וכו' הוא יעננו גם במלכות זו הרשעה האציל אותו בנס מדידה עכ"ל. והנה מהמהרש"א כתב ב' תירוצים א' שהכונה לקב"ה שהוא המאיר לארץ ולדרים עליה הוא יעננו, ותירוץ ב' שהכונה לקב"ה שמאיר לנו במלכות יון בנס הנרות הוא יעננו.

ובספר טעמי המנהגים מביא בשם מדרש תלפיות אות א' שכתב קבלתי ש שמאבד איהו דבר, אם ינדור לאמר, אם אני מוצא אותה נודר סך מעות משל למאור לשמשתי של רבי מאיר, מיד מוצא האבידה. וכן סוגיה שם סגולה לרפואה ולכל דבר להתנדב שמן למאור לע"נ של רבי מאיר בעל הנס, כדי שהקב"ה בזכות רבי מאיר בעל הנס יצילני וכו' ולומר אלקה דמאיר ג' פעמים וכו' (ומביא זה בשם עבדו"ק להגה"ק החיד"א זצוק"ל) וכן מביא בשם הבעש"ט ועוד גדולים. ומשמע בראשונה שיש בזה סגולה לתרום לע"נ רבי מאיר בעל הנס, וכן נוהגים לתרום לע"נ רבי מאיר בעל הנס ולומר אלקה דמאיר ענני, ולכאורה משמע דלא כתירוצ' המהרש"א.

ונהנה ליישב המהרש"א דמהרש"א היה קשה היאך האמר רבי מאיר בחייו שיאמרו אלקה דמאיר ענני הרי אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, אבל אחר פטירתו מודה המהרש"א שאפשר לומר אלקה דמאיר ענני ולהתכוין על רבי מאיר עצמו, ולכן כתבו הגדולים שסגולה לרפואה ולכל דבר להתנדב לע"נ רבי מאיר בעל הנס ולומר אלקה דמאיר ענני.

אולם צ"ב למה דוקא לעילוי נשמת רבי מאיר בעל הנס, ואין לנו מושג בזה בנסתרות, אולם על פי נגלה אולי אפשר למצוא טעם דהגמרא שיומא (פ"ו ע"ב) תנא היה רבי מאיר אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד ביומא תשובה מוחלין לכל העולם כולו, וכו'. וכן בקידושין (לו, ב) רבי מאיר אומר בין כך ובין כך קרואים בנים. וכיון שרבי מאיר אומר שתמיד נקראים בנים, לכן יש ענין לתרום לעילוי נשמתו שיתפלל לפני הקב"ה על בניו.

ג- והנה הישועות יעקב מבאר שמותו להתפלל על נסים גלויים ובהו ביאר את כלבו והרמ"א בשבטח לומר יעל נסים' שיאמר ב'הרחמן' שיעשה לנו הקב"ה נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, אולם לפי דברי המהרש"א, מבואר שאפשר להתפלל גם על נס נסתר שמבאר מה שאמר ר' מאיר לשומר בית הסוהר שיאמר אלקה דמאיר ענני היינו מי שהאיר לנו במלכות יון בנס הנרות, לכאורה נס הנרות לא היה נס גלוי שהתפרסם בעולם, שהרי לא היה ידוע בכל העולם שמצאורק פח אחד טהור שלא היה בו להדליק אלא יום אחד ודלק שמונה ימים, וא"כ רואים שמותר להתפלל על נסים אפילו שלא התפרסם בכל העולם.

ואולי אפשר ליישב דהנחש ביעל הנסים' הוא 'והדליקו נרות בחצרות קודשך', ולכאורה קשה שהרי הדלקת המנורה היתה בבית המקדש ולא בחצרות קודשך? ומתרגים שרצו שהתפרסם הנס ולכן הדליקו בחצרות קודשך, ויש בזה גם פרסום הנס.

עוד אפשר ליישב שהרי הישועות יעקב הביא את התבואות שור שמקשה על הכל בו והרמ"א שאומרים שבברכת המזון כששכח על הנסים יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו' הרי לא מתפללים על נסים, ועל זה תירץ הישועות יעקב שכוין שיש קידוש השי"ת בזה, מותר להתפלל על נסים, והרי שבטח בימי מתתיהו וכו' לא מוזכר הנס של פח השמן רק הנס של המלחמה שמסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו', וזה היה נס גלוי לכל העמים, וזה מותר להתפלל כיון שיש בזה קידוש שמו יתברך.

עוד אפשר ליישב דהנה בספר חסידים אות ק"ל כתב וז"ל, יאחו צדיק דרכו, יש אדם שאינו זכאי שיקבל המקום תפילתו אלא בעבור תוקף תחנונים ודמעת עיניו אשר תמיד בוכה ומתחנן אע"פ שאין בידו זכות ומעשים טובים, מקבל הקב"ה תפלתו ועושה חפצו. ובאות קל"א כתב וז"ל, אם ישאל אדם דבר שהוא נפש לבוראו, כגון על לימוד תורה או דבר אחד מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפלתו אע"פ שאין בידו מעשים טובים עכ"ל. והנס הנרות של חנוכה הוא כנגד האור של תורה, ולכן אם מתפלל אלקה דמאיר ענני וכפירוש המהרש"א שמי שהאיר בנס הנרות במלכות יון הוא יענני, ומתפלל על שיאיר השי"ת ענינו בתורה וביארת שמים, הקב"ה שומע תפילתו כמו שכתב הספר חסידים, וכו"ש אם מתפלל בעומק לבו בתחנונים ובוכה לפניו יתברך, שבוה כתב הספר חסידים שאפילו על גשמיית גם הקב"ה מקבל תפילתו, ובהו אפשר להתפלל גם על נסים גלויים, ומה שאין מתפללים על נסים זה על גשמיית אבל על רוחניות מותר ומצוה להתפלל גם על נסים גלויים, ובפרט בחנוכה שנעשו נסים גלויים והקב"ה האיר הנרות זה זמן מסוגל ביותר להתפלל על אור התורה והיראה.

ד- והנה בהודאה על הנסים וכו' מסיימים וקבעו שמות ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול, נמצא שימי חנוכה הם קבועים כדי להודות ולהלל לכן מותר להתפלל שהקב"ה יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שיעשה לאבותינו, כדי שעל ידי זה נוכל לקיים לתקנת חז"ל להודות ולהלל, וכשיש לאדם נס חדש שהקב"ה עשה עמו, או שהתעורר להודות לקב"ה על כל הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה עם כל לישראל בימי החנוכה.

מאמרים בעומק פרשיות השבוע משולחנו של מ"ר הרב מרדכי יוסף זקונינסקי שליט"א, רב דקהל 'מבקשי השם' בלורנס, ניו יורק

יסוד - לצמצם כדי לקבל

הרחמניות של אביו שבשמים, ועי"ז האדם מתרחק מלהתייחד עם הרבש"ע ביחודא שלים, ואז הרבש"ע צריך לצמצם את השפע כדי שהאדם יזכור אותו, כי זה הרי תכלית כל השפע לזכור ולהידבק בא-ל חי.

ביאור עניין יוסף הצדיק

יוסף הצדיק בתחילת מלכותו, שהתחיל להיות מרכבה למידת היסוד למלמד אותנו את הדרך לקבלת שפע בצורה מתוקנת, שלא לשכוח את הנותן, וזה על ידי שנפריש חלק מהשפע לאחר, כשהאדם אינו מעכב את כל השפע לעצמו אלא נותן לאחרים הרי בזה הוא זוכר שהוא קיבל הכל במתנה מאת הרבש"ע, ולא שוכח אותו יתברך.

ומובן שאין דברינו נסובים רק על שפע של ממון, אלא על כל מתנה שיש לאדם מאת הרבש"ע, צריך האדם להעניק מזה לאחרים, אם בחכמה אם בקול ערב וכדומה, ועי"ז יזכור תמיד שהרבש"ע נתן לו את הכל במתנה. וזה פנימיות עניין "עשר בשביל שתתעשר" שאין זה רק סגולה בעלמא, אלא כשהאדם נותן לאחר הוא זוכר על ידי זה את הנותן, ועי"ז הרבש"ע יכול להשפיע עליו יותר ויותר שפע.

עד שיבלו שפתותיכם מלומר די הכוונה היא, מלומר די לעצמי נביא לאחר, שהרבש"ע יתן עוד ועוד ברכה שאנו נאמר שוב ושוב, די לי אני יעניק לאחרים!

פנימיות עניין חנוכה געלט

וזה העבודה של חנוכה, שהיוונים רוצים לבלבל את העיניים, שלא נראה איך כל השפע מגיע ממנו יתברך, ונצחום חשמונאים אנו מסתכלים על הנרות, לראות את האור הגנוז בתוך העולם הזה, את השפע האין סופי שהרבש"ע משפיע לנו, ולשמור על "קשר עין" עם הנותן, לא לשכוח, ש"הוא הנותן לך כח לעשות חיל".

ולכן בחנוכה יש מנהג לחלק "חנוכה געלט", שכל מנהג שנהגו בו עם ישראל יש בו פנימיות, ופנימיות העניין כאן הוא להעניק לאחרים, ולחנך את ילדינו שמכל שפע שיש לנו אנו מעניקים לאחרים, ועי"ז אנו זוכרים שהכל אנו מקבלים במתנה ממנו יתברך, וכך אנו יכולים להמשיך לקבל שפע רב מידי הרחבות!

יוסף הצדיק - מידת היסוד, פעולתו הראשונה צמצום

בפרשתו יוסף מתמנה כמלך על מצרים. תפקידו של מלך הוא להשפיע לטוב על בני מדינתו, נמצא שכשיוסף התמנה כמלך על מצרים השפיע עליהם את מידתו. והרי ידוע שיוסף היה מרכבה למידת היסוד, שעניינה הוא כלל ההשפעות היורדות לעולם הזה, וכשהתמנה למלך על מצרים הוציא מהכח אל הפועל את מידת היסוד, והשפיעו על בני מדינתו.

אבל לכאורה קשה, כי הפעולה הראשונה שיוסף הצדיק פעל כשעלה למלכותו היתה פעולה של צמצום ולא של השפעה, הוא ציווה על העם לחסוך ממאכלם ולהביא לבית המלך בכדי שישאר לזמן הרעב, ולכאורה זה פלא, איך בהתגלמות מידת היסוד - השפעה פעל ההיפך ממנה.

'עז שיבלו שפתותיכם'

הפסוק אומר (מלאכי ג') **"והריקותי לכם ברכה עד בלי די"** ודרשו חז"ל (תענית טו.) **"עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"**, ולכאורה דבריהם אלו קשים מאוד, כי כשאומרים "די" מתכוונים שיש ריבוי טובה עד שכבר קשה לסובלה, ואם אומר 'די' פעמים רבות, עד ששפתותיו מתבלים, הוי אומר שיש לו היפך הברכה ח"ו, וא"כ למה הנביא מברך את כלל ישראל בכזו ברכה?

עוד צריך להבין, מה שאמרו חז"ל (תענית טו.) **"עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר"** למה זה כך האם זה רק עניין סגולי שכשהאדם נותן לאחרים מברכו הקב"ה ביותר, או שיש כאן גילוי פנימי על כלל עניין השפעה.

דברי הבית יעקב על מתנה

ונבאר את העניין ע"פ דברי הבית יעקב שאומר, שעיקר עניין נתינת מתנה הוא לקשר את הנותן והמקבל בקשר של אהבה, ולפעמים כשאדם נותן מתנה גדולה הרי המתנה בעצמה משכיחה את תכליתה שהיא האהבה, וצריך להזהר כשמקבלים מתנה לזכור את תכליתה.

[ואין זה אומר שיש לתת דווקא מתנות קטנות ופחותות ערך, כי אין הדבר כך אלא צריך לתת לפי כבודו, וכמו שאיתא בהלכות משלוח מנות, שמי שהוא בעל יכולת ונותן מתנה זעירה לא קיים את המצוה בשלמות, רק מה שמזהיר הבית יעקב הוא לזכור את תכלית המתנה].

ועל אותו הדרך עם השפע של הרבש"ע, שלפעמים מרוב שפע הוא שוכח "כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל", הוא שוכח שהכל מגיע מידי

כשאנו נותנים צדקה עלינו לזכור, שחוץ מזה שאנו מקיימים מצווה, ועוזרים ליהודי שחסר לו, אנו זוכים על ידי פעולה זו לזכור שכל מה שיש

לנו הן בממון והן בשאר דברים, הכל הוא מידיו הרחמניות של הרבש"ע במתנה גמורה, ולא נתגאה ונשכח את הנותן, ועי"ז נזכה לקבל שפע רב ממנו יתברך, "עד שיבלו שפתותיכם מלומר די"!

מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שורש נפשם, ואיחודן

היה מדליק כבית הלל וטעמו משום 'מעלין בקודש', ולכאורה קשה למה הוא מביא את הסיפור הזה שלא נוגע להלכה?

עיין בבאור הלכה (סימן תרע"א ס"ג ד"ה ו"א וכו') שמביא את דברי הר"ף, ומסביר, שהר"ף רוצה לחדש, שעל אף שבדרך כלל ההלכה היא כבית הלל זה רק בעיקר הדין, אבל כאן שנחלקו בענין הידור מצווה, לא נאמר הכלל שהלכה כב"ה, ולכן הביא הר"ף את הסיפור של שני הזקנים בצידון, שעל אף שבזמן ר' יוחנן כבר הונהג שהלכה כב"ה בכל מקום, עדיין מצאנו שבענין הידור היו אנשים שעשו כב"ש, ומסיים הביאור הלכה שאין לצרף את החידוש הזה להלכה למעשה, וזה רק לעורר לב המעיינים.

דברי רבינו הארי"ל כוונות ניקוד ההוויות כברכת

"להדליק" ו"שעשה ניסים"

ידוע לכל באי שערי הכוונות, שאחד מהיסודות בענין כוונות שמות הקדושים הוא בניקוד שלהם, כל ניקוד מורה על ספירה אחרת, וכשמנקדים את ההויות בניקוד מסוים הרי זה מורה על תיקון הספירה שכנגד הניקוד הזה, ולמשל כשכתוב בכוונות לכוין הויות בניקוד סגול, הרי זה מורה שהעבודה היא בחסד (ועיין בהערה).

ובכוונות חנוכה מגלה רבינו הארי"ל הקדוש, שבברכה ראשונה, "להדליק נר חנוכה", מכוונים כל יום בהויות ניקוד אחר, ביום הראשון בינה, וממשיכים לחסד, עד המלכות, ובברכה השנייה, "שעשה ניסים" מכוונים הניקוד בצורה הפוכה ממלכות עד בינה, וצריך להבין למה.

יש מפרשים (מאיר עיני חכמים שער י') שמסבירים שהענין הוא שהברכה ראשונה מכוונת כנגד בית הלל, הסוברים ש'מוסיף והולך', ולכן מתחילים בבינה ומוסיפים כל יום לכוון בפרטיות את היותר נמוכים, חסד, גבורה, וכו', והברכה השנייה מכוונת כנגד בית שמאי, שסוברים 'פוחת והולך', ולכן מתחילים במלכות ולמעלה, ופוחתים כל יום ועולים יותר גבוה, דהיינו שכל שעולים הכוונה יותר בכלליות, כי הגבוהים יותר כוללים את הנמוכים בכלליות, ולכן לא מכוונים את היותר נמוכים, בפרטיות, אבל ככל שנמצאים יותר נמוך, יש יותר התפרטות, ולכן כשמיגיעים למלכות מדליקים שמונה, וכשמכוונים ביסוד מדליקים שבע וכן הלאה.

למה בחנוכה מתחברים לאור של בית שמאי

נמצא שבחנוכה אנו מתחברים לאור של בית שמאי גם לפי הפשט (ביאור הלכה דלעיל), וגם לפי הפנימיות, ולמה באמת בחנוכה במיוחד, אנו מתחברים לאור של בית שמאי?

הקדמה

עיקר הדין של הדלקת נר חנוכה, הוא להדליק נר אחד בכל בית, המהדרין מדליקין נר אחד לכל אחד מבני הבית, והמהדרין מן המהדרין מדליקין לכל אחד ומשנים את מספר הנרות בכל לילה. ונחלקו בית שמאי ובית הלל האם מוסיפין נר בכל לילה, או שמתחילים עם שמונה נרות, ומפחיתים בכל לילה (שבת כא:).

מחלוקת בית הלל ובית שמאי והטעמים ומה שקשה

עריהם

הגמ' מביאה שני טעמים למחלוקת הלל ושמאי. הטעם הראשון הוא שבית שמאי סוברים שפוחתים והולכים, מתחילים עם שמונה נרות, וכל לילה מורידים נר אחד, בדומה לשבעים פרים שהקריבו בביהמ"ק בסוכות, שהתחילו עם שבעים ופחתו כל יום, ובית הלל שסוברים שמתחילים עם נר אחד, ומוסיפים נר כל לילה, משום שיש כלל, 'מעלין בקודש ולא מורידין', בכל דבר שבקדושה לא מפחיתים, אלא מוסיפים. ולכאורה קשה, שבית שמאי לא מתרצים את הטענה של בית הלל, ובית הלל לא מתרצים את הטענה של בית שמאי, כי הרי גם בית שמאי מודים לכלל של 'מעלין בקודש', אלא שהם סוברים שכאן גובר הענין של פרי החג, וא"כ למה הם לא מסבירים באמת למה פרי החג גובר? וכן על בית הלל קשה, שהרי גם הם מודים שבפרי החג פחתו והלכו, אלא שסוברים שלא לומדים מהם, למה הם לא אומרים את הסיבה? הגמ' מביאה עוד טעם, למה בית שמאי אומרים שפוחתין והולכין, שהם סוברים שמדליקים כנגד יהימם הנכנסים, הימים שעתידים לבוא, ובית הלל שסוברים מוסיף והולך, זה היות שהם סוברים שמדליקים כנגד ימים היוצאים, הימים שכבר היו, והיום שמדליקים נחשב כמו שכבר יצא, נמצא, לפי טעם זה בגמ' שיש שתי מחלוקות: א] האם מדליקים כנגד הימים היוצאים או כנגד הימים הנכנסים. ב] האם מחשיבים את היום שמדליקין בו ליום, מדין 'מקצת היום ככולו' או לא. כי בית שמאי מדליקין כנגד ימים הנכנסים, וסופרים את היום שמדליקין בו, כיום שהולך להיכנס אבל עוד לא נכנס, משא"כ בית הלל מדליקין כנגד ימים היוצאים וסופרים את היום שמדליקין בו, שרק עכשיו התחיל, כיום שכבר יצא.

רבינו הר"ף כידוע, סידר את ספרו שמביא רק את המסקנות של הגמ', ובסוגיא זו מביא את המח' של בית שמאי ובית הלל, ומיד אח"כ מביא עוד גמ' בה מסופר, שר' יוחנן זכר שהיו שני זקנים בצידון, אחד היה מדליק בבית שמאי וטעמו כנגד פרי החג, ואחד

- א ע' במאמר "חנוכה תיקון בשורש" שהתבאר מהלך נוסף.
 ב ע' במאמר "נשמות ישראל הן הממוצע בין העולמות לאלוקות" שמבואר שם עוד מענין זה.
 ג זה סדרן קמץ הוא בכתר, פתח בחכמה, צירי, בינה, סגול בחסד, שווא בגבורה, חולם בתפארת, חיריק בנצח, ושורוק בהוד, ומלאפום ביסוד.

וההסבר לזה הוא, שהרי ידוע מהמקובלים (מקדש מלך בראשית יז: ויקהל משה מב): שלעת"ל תהיה הלכה כב"ש, וחנוכה הוא יום טוב של לעת"ל וכמו שמבואר בספה"ק (בניישכר חנוכה מאמר ב' אות ה') של"ו הנרות הם כנגד ל"ו השעות שהאור הגנוז האיר בששת ימי בראשית, והאור הגנוז נגזז לזמן של לעת"ל, וא"כ חנוכה שמאיר בו האור הגנוז הוא חג ששייך לבחינת לעת"ל.

ועוד ידוע שחנוכה מלשון חינוך, ומסביר ה'בני יששכר', שהכוונה היא לא רק על זה שחינוכו את ביהמ"ק בזמן בית שני, אלא גם שהחג הזה נותן לנו חינוך לבית המקדש השלישי, בזה שהוא נותן לנו 'טעימה' מהאור הגנוז, שעתיד להתגלות במלואו, לעת"ל.

ורואים ג"כ שחנוכה הוא יום טוב שמאוד קשור לאור החסידות, כל ספרי החסידות מלאים וגדושים בענייני חנוכה, ואור החסידות הוא התנוצצות מתורתו של מלך המשיח, כמו שידוע ממכתב הבעש"ט, "אימתי קאתי מר לכשיפוצו מעיינותיך חוצה", ובכלליות אפשר להבחין שבמשך כל השנים התורה של חנוכה היתה נספחת לענין נר שבת, וסוגיות אחרות, אבל לא היתה כ"כ לימוד בפנ"ע, ורק בדורותינו דור 'עקבתא דמשיחא', התבססה הסוגיא דחנוכה כלימוד בפני עצמו.

אחרי שהתבאר בהרחבה שחנוכה הוא יום טוב שקשור במיוחד לאור של לעת"ל, מאוד מובן שבחנוכה דייקא, יש התקשרות מיוחדת לבית שמאי שהלכה כמותם לעת"ל.

ביאור פנימיות ענין בית שמאי ובית הלל

אחרי שביארנו שהסיבה שבחנוכה אנו מתקשרים גם לאור של בית שמאי זה היות שחנוכה קשור לאור של לעת"ל והלכה כב"ש לעת"ל, עלינו להבין, למה באמת לעת"ל תהיה הלכה כבית שמאי? ועוד צריך להבין למה דייקא הברכה הראשונה היא כנגד בית הלל, והברכה השנייה כנגד בית שמאי?

בכתבי ר' צדוק הכהן מובא שהתמצית של כל דבר נעוץ בתחילתו, ולכן בכדי להבין יותר שורש כללות ענין בית שמאי ובית הלל, נתבסס על המחלוקת הראשונה המופיעה בש"ס בין בית הלל ובית שמאי, המשנה בברכות (פ"א מ"ג) אומרת, וז"ל: **"בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבוקר יעמוד, שנא' ובשכבך ובקומך, ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו, שנאמר ובלכתך בדרך, אם נן למה נאמר ובשכבך ובקומך, בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים, א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות כדברי ב"ש, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים, אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל".**

וניכנס להבנת פנימיות מחלוקתם.

הספה"ק מסבירים, שכל מה שיש בעולם הזה מורכב משני חלקים, חלק גשמי שאפשר למשוש אותו בידיים, וחלק רוחני, החיות, הפנימית שלו. אפשר גם להגדיר אותם ככלי ואור, החלק הרוחני הוא האור, אבל היות שאור רוחני אינו יכול להתגלות בעוה"ז, לכן יש כלי גשמי שמלביש ומוריד אותו שיוכל להתגלות בעוה"ז הגשמי.

גם האדם מתחלק לשניים, חלק גשמי, הגוף, וחלק רוחני, הנשמה.

מסבירים הספה"ק, שבית שמאי התעסקותם העיקרית היתה, עם חלק הגוף והכלי, שהוא החלק הגשמי, איך לתקנו ולהעלותו, ואיך לעבוד איתו את השי"ת.

לעומת זאת ב"ה עיקר התעסקותם היתה עם החלק הרוחני, האור והנשמה, איך להעצים את האור ולהתחבר אליו, ומה הרעיון האלוקי

שעומד מאחורי כל מעשה מצווה. ובזה מבחינים כאן במחלוקת הראשונה המדברת על מצוות קבלת עומ"ש, שב"ש אומרים שאם הפסוק אומר "בשכבך ובקומך", הכוונה היא שיש צורה גשמית איך צריך לקיים את המצווה, וזה מכיוון שכל הסתכלותם על העולם ועל התורה והמצוות, זה איך לפעול כאן בעוה"ז, בתוך הגשמיות, לקדש אותם ולהעלותם.

לעומת זאת בית הלל, כשהם רואים מצוות קבלת עומ"ש מיד רואים את האמונה האור והנשמה שבמצווה, ולא כ"כ חושבים על הצורה הגשמית בה מקיימים את המצווה, כי העיקר אצלם זה שהאדם יקבל על עצמו עול מלכות שמים במחשבתו ולבן, ולכן הם לא לומדים שהפסוק "בשכבך ובקומך", בא ללמדנו הצורה הגשמית של קיום המצווה.

ביאור שיטת בית שמאי ושיטת בית הלל בענין חנוכה

ובזה נתבאר שיטת בית שמאי בנר חנוכה, שסוברים ש'פחות והולך', ולומדים את זה מפרי החג, ששבעים פרי החג הם כנגד שבעים האומות, להכניע את קליפתם, כי כל אומה מאומות העולם יש לה קליפה מיוחדת המתנגדת לחלק מסוים של הקדושה, ובזה שמקריבים קרבנות כנגדם, אנו מכניעים את הקליפה שלהם, ולכן הסדר הוא שמתחילים מלמעלה, מהקליפה הכי קשה ויורדים למטה, עד שגומרים להכניע את כולם, וכל העבודה הזאת מאוד שייכת לשיטת בית שמאי, כי בית שמאי עיקר עיסוקם הוא עם החלק הגשמי של העולם. ולכן, אחד מעיקרי העבודה אצלם הוא ללחום ברע, "סור מרע", שזה ענין פרי החג, ללחום עם הקליפות פנים בפנים.

ושיטת בית הלל היא 'מעלין בקודש', כי שיטת בית הלל היא להרבות את האור והנשמה שבמצוות, א"כ עיקר עניינו ודרכו בעבודת השם הוא להרבות את האור, וע"ז זה לנצח את היצר, לא ללחום איתו, אלא לחפש להרבות את האור ולהאיר את מקומות החושך באור אלוקי המסתתר שם, וע"ז להכניע את היצר הרע, מלמטה למעלה ולכן בית הלל לומדים נר חנוכה, מהענין של 'מעלין בקודש', להתחיל מלמטה ולהאיר שם, ולעלות למעלה.

ובזה אזלו להו כל השאלות שפתחנו בהן, למה בית שמאי לא לומדים כב"ה, הרי גם הם מודים להכלל של 'מעלין בקודש', ולמה ב"ש לא לומדים כב"ה, הרי הם גם מודים שפרי החג היו מתמעטים והולכים? ולפי המתבאר כל אחד לומד צורת קיום מצוות הדלקת נר חנוכה, מהדרך השייכת לשורש נשמתו, ב"ש מ"סור מרע" שזה סוד פרי החג ובית הלל מ"עשה טוב", שזה סוד 'מעלין בקודש'.

ובזה יתבאר גם ההערה שהערנו על הביאור השני בגמ' שב"ה אומרים שמדליקים כנגד הימים היוצאים, וב"ש אומרים שמדליקים כנגד הימים הנכנסים, והערנו שנמצא שיש מח' ביניהם, האם 'מקצת היום ככולו', או לא, שלפי ב"ש סופרים את היום שמדליקים בו כיום שעדיין לא נכנס, ולפי ב"ה סופרים אותו כיום שכבר יצא, ולפי המתבאר, יבואר הכל כמין חומר, שהרי ההסתכלות על הכלי, היא הסתכלות של פרטים, לעומת ההסתכלות על האור שהיא הסתכלות של כלל, וכמו בגוף ונשמה, הנשמה היא אחת, אור פשוט, רק שהיא מתלבשת בחלקי הגוף, הגוף מחלק את אור הנשמה לחלקים, שאחרי שהיא מאירה בעיניים האור שלה מאיר דרך הכלי הנקרא עיניים, וכדומה בשאר האיברים, אבל היא בעצמה נשאר תמיד, אור פשוט ויחיד.

אפי זה מבואר שב"ש מסתכל בהסתכלות של חלקים ופרטים, ולכן אם רק התחיל היום, זה עדיין לא נחשב יום, כי הרי נשארו רוב החלקים, אבל ב"ה מסתכל על הכלל, וא"כ אם כבר הגיע היום הזה בכללותו, אפשר כבר לחשב אותו, על אף שעדיין נשארו הרבה פרטים מהיום הזה שעוד לא התגלו.

ביאור ענין הלכה ככ"ה בזמננו, וכב"ש לעת"ל

ובזה יתבאר למה בזמן הזה, הלכה כב"ה ולעת"ל הלכה כב"ש, ביארנו שהעולם המורכב מאור וכלי, נשמה וגוף, והעבודה שלנו היא לחבר ביניהם, לקיים את המצוות המעשיות, ולדעת שכל מצווה שנעשית היא אור גדול ונשגב, מצד אחד לדעת שכל העולם הוא מציאות של אור ואלוקות, מצד שני לדעת שהתפקיד שלנו הוא לקיים את המצוות המעשיות שהם הכלים להאור הזה, ולכן האדם צריך תמיד לחפש בנבכי נפשו, איזה חלק מהעבודה הוא צריך עכשיו לחזק, האם לחזק את החלק של המצוות המעשיות, או לחזק את הרגשת האור שבמצוות, וזה באופן פרטי, כל אדם בעבודתו, אבל גם בכלליות הדורות יש את שני הסוגים של העבודות, שבזמן הגלות בו נסתם כל חזון, וכל האורות הם בהסתרה אז עיקר העבודה הכללית היא להגביר את האור, להאיר את המצוות המעשיות עם אור ה**דבקות**, להאיר את חיי השעה, עם אור האמונה, ולכן בזמן הגלות ההלכה היא כבית הלל. אבל לעת"ל, בו יתקיים "ונגלה כבוד הויה", וראו כל בשר יחדיו כי פי הויה דיבר", האור האלוקי יאיר בגלוי לכל באי עולם, עיקר החיזוק שיצטרכו יהיה לזכור שיש גם מצוות מעשיות גשמיות, והם הכלי האמיתי שמוריד את האור למקומות הנמוכים, וזה השעשועים שהרב"ש ערוצה, לגלות את אורו בכל מקום, ולכן אז יהיה הלכה כב"ש, לחזק את החלק הגשמי של עבודת השי"ת.

ביאור ענין חנוכה המאחד בין בית שמאי ובית הלל

יום טוב חנוכה הוא חג שמאחד את הגוף והנשמה, כמו שיתבאר. התקופה של חנוכה, היתה סוף תקופת הנבואה, תקופת בית ראשון, התקופה הכי מאירה בדברי ימי עם ישראל, היא היתה תקופת האור, ואח"כ בזמן חנוכה התחילה תקופת החושך, הכלי, נפסקה הנבואה והתחילה תקופת תושבע"פ, נגלות התורה ומצוות מעשיות הם העיקר. נס חנוכה הוא סוף כל הניסים, הוא הגשר המחבר בין שתי התקופות האלו, של בית ראשון-נבואה, לבית שני-תושבע"פ, נס חנוכה נותן לנו עוז ותעצומות, ללחום נגד יון שצועקים יש רק כלי ואין בכלל אור, אין משהו פנימי שמחיה את הבריאה, אין דרך בעוה"ז לעשות רצונו ית' ולהתחבר אליו על ידי תורה ומצוות, עפ"ל, נס חנוכה שהיה למעלה מדרך הטבע, דווקא בענין של אור מגלה לנו, שהטבע הוא רק כלי לאורו יתברך! וברגע שהוא רוצה הוא משדד מערכות תבל, כי באמת הפנימית יש רק את השי"ת! ולכן באמת בנס חנוכה היו שני ניסים, נס פך השמן, שזה היה למעלה מדרך הטבע, ונס המלחמה, שהתלבש בטבע ומלחמות, כיוון שחנוכה הוא המאחד בין האורות והכלים.

ומכאן נס חנוכה, יכול כל יהודי לראות מצד אחד, איך בתוך כל מצווה והלכה מאיר אור השם בגלוי, שזו העבודה להכיר את האור מתוך הכלי,

ד ענין מה שכתב בעל התניא (פ"ה) שהמחבק מקצת מהמלך הוא כמחבק את כולו.

ומצד שני לראות בתוך כל פסוק והבזק של אור את הלמעשה שלו! שזו העבודה להלביש כל אור בכלי, ולא לשאירו כאור לבד.

ולכן דייקא בחנוכה, שמאחד את האור והכלי, שהם בחינת בית שמאי ובית הלל, אנו מתקשרים גם בזמן הגלות עם האור של בית שמאי (כמו

שהבאנו מהביאור הלכה, ומהכוונות של הברכות).

ביאור כוונות הברכות של נר חנוכה

ומה שנשאר לנו להבין הוא למה כוונות הברכות הן בסדר זה שהברכה ראשונה שמתחילה בבינה ויורדת למלכות - בחינת בית הלל - שייכת לבית הלל? ולמה דווקא הברכה השנייה שמתחילה במלכות ועולה לבינה - בחינת בית שמאי - שייכת לבית שמאי?

ולפי דברינו יתבאר הכל כמין חומר, שהברכה הראשונה, שייכת לענין נר חנוכה, "להדליק נר חנוכה", והנשמה נקראת נר, כמו שכתוב "נר הויה" נשמת אדם" (משלי כ"ז), והנשמה היא החלק של האור, והיא שייכת לעבודת בית הלל המסתכלים על האור והנשמה.

הברכה השנייה, היא "שעשה ניסים לאבותינו", והכוונה לראות את אור השם היורד אלינו בתוך עולם העשייה הגשמית, לראות איך האור מתלבש בכלי והטבע משתנה על ידו, גם בזמן נס חנוכה, בימים ההם, וגם אלינו ממש בזמן הזה, לראות גם בתוך הטבע והחושך את אור השם, וזו עבודה שמצד הכלי, ושייכת לבחינת בית שמאי.

ביאור השם 'זאת חנוכה'

וזה הענין הפנימי שהיום האחרון נקרא זאת חנוכה, כי הרי ידוע ש'זאת' הכוונה דבר שאפשר להצביע עליו, [וכמו שאומרים חז"ל על הפסוק "זה קלי ואנוה" (הובא ברש"י שמות ט"ז ב')] ולכאורה, הרי חנוכה הוא אור, א"א לראות אותו ולהצביע עליו, אבל אחרי כל דברי האמת הללו אפשר להבין, שזה גופא העבודה לחבר בין האורות והכלים, להתעסק בעוה"ז במצוות מעשיות, בדברים גשמיים שאפשר להחזיק ביד ולמשש אותן, אבל בד בבד לדעת שכל החיות שלהם, היא רק אור הויה, ובאמת הפנימית אין עוד מלבדו, וזה לא סותר, להחזיק חפץ גשמי ביד, ועל ידו לעשות רצון אבינו שבשמיים! כי זה כל הסוד לחבר את הכלים עם האורות.

לעובדא ולמעשה

העבודה בחנוכה היא, להכיר איך שבפנימיות כל העולם הוא מלא באורו יתברך, 'לית אתר פנוי מיניה', והדרך היחידה להשיג את האור היא על ידי הכלי, שזה הגוף וענייני העולם הזה, לקיים איתם את המצוות המעשיות, ולמצוא את אורו יתברך בתוכם! היוונים רצו לעקור את הידיעה הזאת מתוכם, כאילו שהעולם הזה הוא חלל פנוי מאורו יתברך, ונס חנוכה גילה לכל יושבי תבל, שהעולם הזה הוא רק כלי לאורו יתברך, ומכאן נס חנוכה אנו יכולים להכיר במציאות האמיתית הזאת ביתר שאת ועוז.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

מאמר י"ז מתוך הספר מענה יחזקאל בראשית-חנוכה

חנוכה – גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון

תמצית: שם חנוכה כולל את התאריך כ"ה, מדוע? חנוכה הוא תחליף לבנין המשכן, מה ביאור דבר זה? נבואת חגי דגדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון הוא בחנוכה ומדוע לא קודם? - מדרש היכלות בארוכה שבית שני הוא גילוי תורה שבע"פ - תורה שבע"פ מתגלה בדרך העם ההולכים בחושך ראו אור גדול - כל ענין בית שני הוא אור בתוך החושך, דברי הרמח"ל שלא היה בית שני למעלה רק הבית השלישי - יש גילויים שמשיגים רק בחושך, דברי הגמ' בפסחים לגבי נר כנגד אבוקה, נר ג' אור גדול - דברי המהר"ל שכ"ה בכסליו הוא זמן ריבוי האור, ביאור הבני יששכר - נמצא דחנוכה הוא הצועד המגלה את מה שקורה ביום זה - ועל כן המשכן היה הו"א שיבנה ביום זה, וזהו שם חנוכה ע"ש התאריך - נבואת חגי היא ביום כ"ד כסליו יום החושך הגדול, והוא בסמוך לנבואת גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון שמתגלה בחנוכה בכ"ה.

צריכים ביאור, מהו הפירוש שהמשכן היה ראוי להיבנות ביום זה, עד כדי שיום זה צריך תשלומין, ולכאורה במקרה הוא שנגמרה מלאכת המשכן בכסלו, אבל יום הראוי לבנין הוא בניסן ולא בכסלו.

נבואת חגי 'גדול יהיה כבוד הבית האחרון' הוא רק בחנוכה ולא קודם

והנה בנבואת חגי (ב, ו-ט) נאמר: "כי כה אמר ה' צבאו"ת עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ואת הים ואת החרבה, והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי את הבית הזה כבוד אמר ה' צבאו"ת וגו' גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאו"ת" וביאר רש"י שם (פסוק ו): "עוד אחת מעט היא - משתכלה מלכות פרס זו המושלת עליכם עוד אחת תקום למשול עליכם להצר לכם מן מלכות יון ומעט יהא זמן ממשלתה. ואני מרעיש - בניסים הנעשים לבני חשמונאי. את השמים וגו' - ויבניו ששיכנתי שורה בבית זה".

פירוש הדברים, שנבואת חגי זו היא על גדולת בית שני "גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון", וברש"י מבואר שדבר זה יהיה בחנוכה ולא מיד בבנין בית המקדש השני. וכן הוא מבואר בפסוקים שמיד אח"כ שחגי בחן את הכהנים, כמבואר בגמ' פסחים (יז.), והסיק (פסוק ד): "ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא", פירוש שבתחילת הבניין לא היו בדרגה ראויה, אבל הגיעו לזה רק אח"כ. וצריך קצת ביאור מדוע גדולתו של בית שני היא דוקא באמצע תקופתו ולא בתחילה, שהרי המשכן ובית ראשון גדולתם היתה מיד כאשר נבנו, אבל בית שני גדולתו מגיע באחריתו, הלא דבר הוא.

א.

השייכות המיוחדת של חנוכה לכ"ה כסליו

איתא בטור (או"ח סי' תרע): "מאי חנוכה, דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תענית, שכשנכנסו עו"ג בהיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א', ונעשה בו נס והדליקו בו ח' ימים, לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים בהלל ובהודאה וכו', וקראום חנוכה חנו בכ"ה", פירוש ששם המועד של חנוכה הוא מטעם יום החודש - חנו בכ"ה.

והדבר תמוה, דלא מצינו חג אחר ששמו נקבע על פי יום החודש, שפסח אינו נקרא ט"ו, ויום הכיפורים אינו נקרא י', ומדוע נתייחד חג חנוכה להיקרא על שם יום החודש שבו אירע הנס.

חנוכה הוא חלף בנין המשכן

עוד מצינו לגבי יום החודש הזה, דהנה במדרש מובא (ילקו"ש מלכים א' רמז קפד): "א"ר חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב ביום הראשון באחד לחודש תקים את משכן, והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד, שמא דופי אירע בו, והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחודש שנוול בו יצחק, דכתבי לוישי ועושי עוגות, ואמרו לו שוב אשוב אליך, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה, אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה חנוכה חשמונאי". פירוש שיום זה היה ראוי להיות יום בנין המשכן, אבל כיון שנדחה שולם לו בחנוכה. והדברים

בית שני – זמן של חושך

ובאמת שזהו מהלך בית שני כולו, שהרי כתוב במדרש (ב"ר ב, ה): "א"ר חייא רבה מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, בראשית ברא אלהים הרי בנוי וכו', והארץ היתה תוהו ובוהו הרי חרב וכו', ויאמר אלקים יהי אור הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבא", המדרש מזכיר את בנין בית ראשון ואת בנין הבית לעתיד לבוא, אבל לא נזכר בית שני.

וביאר הרמח"ל בהקדמה לספר משכני עליון, שכנגד בית המקדש של מטה יש בית המקדש של מעלה, וז"ל: "אך כאשר גברה הרשעה ורבו החטאים, הנה הבית הראשון שנתקן בתקונים הראשונים חרב. ואז אותו הבנין לא עמד עוד למעלה, רק ברגע אחד עבר ונבנה בצורה אחרת, היא הצורה והיא התכנית שעתיד להיות. ונמצאו שני הבנינים זה נכנס וזה יוצא ואין ביניהם כמלוא נימא. והבנין הזה לא נגלה למטה, כי רק לעתיד יגלה. אך למעלה, מהיום ההוא והלאה כן היה, וכן הוא. ועל כן ראה אותו יחזקאל, שכבר בנוי ועומד היה, וישראל לולי זכו במעשיהם, היתה ראויה להיות גאולה עזרא כגאולת מצרים, וביאתם כביאת יהושע. ואז היו בונים את הבית בתבנית הזה אשר ראה יחזקאל, והיו שתי המקדשים שלמעלה ושלמטה מכוונים זה לזה, וכאשר לא הטיבו דרכיהם, היתה הגאולה בחשאי, ולא עצרו כח לעשות כבית ההוא. ואז עשו אותו על פי הנביאים שביניהם, קצת דומה אל הראשון, וקצת דומה אל האחרון, שכבר נתחדש למעלה; אפס קצתו לקחו וכולו לא לקחו, כי לא היתה השעה הראויה לכך. ונמצא, שבזמן שלמה היו שני הבתים - העליון והתחתון מכוונים; על כן מצאה השכינה בו מנוח ושרתה בו. אבל השני, שלא היו דומים זה לזה לא שרתה בו שכינה".

פירוש שהגאולה השלמה היא בבנין בית שלישי, ובית שני אינו בנין שצריך להיות, אלא הוא מהלך להגיע לבית שלישי שהוא בית המקדש העומד למעלה. נמצא דבית שני כל עניינו הוא להיות אור בתוך החושך, אבל עדיין הוא חושך.

יש גילויים שמשגיגים רק בחושך באור הנר

אבל מתוך דברי המדרש הנ"ל משמע שמ"מ עיקר עניינו לגלות "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול", שדוקא מתוך החושך בא האור, ואדרבא אפשר לזכות בחושך לדברים שאי אפשר לזכות בהם באור, כדמשמע בדברי המדרש שהדרה של תורה לא זכו עד לבית שני.

ועל דרך זה מתבאר הגמ' פסחים (ד.) דמצוות בדיקת חמץ היא ע"י נר ולא אבוקה, ואע"פ שצדיקים כלפי השכינה הם נר בפני האבוקה, אלא שבאור באבוקה א"א "לבדוק בחורין ובסדקין", ועוד מייית שם בגמ' שאור הנר מאיר לפניו והאבוקה לאחריו, וביאר באוהב ישראל (פרשת קדושים): "ופי" מו"מ דובער זצ"ל, דאיתא בגמרא אבוקה אורה לאחריה ומיקטף קטופי. ורומז על הבורא ית' שהוא אי"ס וא"ת וכח מי יכילנו. ובודאי אם היה הקב"ה מאיר בעצם קדושתו היו כל העולמות כולם והנבראים קמיה כלא. והיו ממש בטילין ממצאותם. רק שהוא ית' מצמצם שכינתו וקדושתו כפי כח כל נברא כדי שיוכלו כל אחד ואחד לקבל שפעו וחיותו. וזהו אורה

דברי מדרש היכלות דבית שני הוא גילוי תורה שבע"פ

במדרש היכלות דרבי ישמעאל (מודפס בבתי מדרשות ח"א, והובא בדברי הלשם פעמים רבות) כתוב לשון נפלא לגבי בנין בית שני וז"ל (סוף פכ"ח-פ"ט):

"אמר ר' ישמעאל כך אמר ר' עקיבא משום ר' אליעזר הגדול מיום שנתנה תורה עד שנבנה הבית האחרון תורה נתנה, הדרה יקרה גדולתה וכבודה ותפארתה אימתה פחדה ויראתה עשרה גאותה וגאונה עוזה ועזוזה וכבודה לא נתנו וכו'.

"בתי גנזי ובתי אוצרותי ואין כל דבר חסר בהם, אמרו משאלותיכם ותאות נפשיכם מיד תעשה, כי אין עת כעת הזה ששהה נפשי עד שראיתי אתכם ואין זמן כזמן הזה שדבקא אהבתכם בלבי.

"אני יודע מה אתם מבקשים ולבי הכיר מה אתם מתאווים, תורה מרובה אתם מבקשים והמון למודים ורוב שמועות לשאול הלכה אתם מצפים ולהמקרב אתם מחמדין, להרבות תורה להפלות תושיה גבעות גבעות להפליא תלמוד בחוצות ופלפול ברחובות להרבות תורה כחול הים והלכות כעפרות תבל, להושיב ישיבות בשערי לפרש מהם אסור והתר לטמא בהן את הטמא ולטהר בהן את הטהור להכשיר בהן את הכשר ולפסול בהן את הפסול להכיר בהן את החיים להורות לנדות מה יעשו וכו'".

ואח"כ כתוב שם (פל"א): "אמר ר' ישמעאל כך אמר ר' עקיבא משום ר' אליעזר הגדול, לא קבלו עליהם אבותינו לשום אבן על אבן בהיכל עד שכפו למלכו של עולם וכל משרתיו ונזקקו להם וגילה להם סודה של תורה היאך יעשוהו והיאך ישתמשו בו".

פירוש הדברים, שגדולת בית שני אינה בנינים שנעשו בו, אלא בגילוי תורה שבע"פ שבו, זה מה שעם ישראל באותו דור חשק, וזו היתה הבטחת בורא עולם שיהיה להם את הדרה של תורה שלא היה קודם לכן.

תורה שבע"פ – העם ההולכים בחושך ראו אור גדול

ולפי זה מתבאר שמהלך בית שני מתחיל בחושך, שהרי קנין תורה שבע"פ הוא בגדל: "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" כמבואר בדברי התנחומא (פרשת נח פ"ג): "לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית, ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים אלא ע"פ הדברים, וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול, שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטמא ובטהור ולעתיד לבא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

וכן מובא בדברי הגמ' (גיטין מג.) "אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל בהם" שהתורה נלמדת מתוך טעות ומכשלה, בתחילה חשוכא והדר נהורא.

לגלות את האור מתוך החושך, והימים המתארכים הם הרמז לכך שיש התחלה של אור בתוך החושך. והדברים נפלאים.

חנוכה הוא המועד של התחלת ריבוי האור המתגלה בכ"ה כסליו, ולכך המשכן שייך לו

ולפי זה נמצא חידוש גדול, שבכל שאר המועדים, המועד נותן חשיבות לתאריך, ואע"פ שברור שאין המועד בא בתאריך מסוים במקרה, אבל מ"מ המועד הוא עיקר הגילוי. אבל בחנוכה התאריך הוא עיקר הדבר, וחנוכה הגיע ביום זה משום שהתאריך הוא יום שבו האור מתחיל להתגלות, וזהו ענינו של חנוכה.

ובזה מבואר היטב הדין ודברים על יום בנין המשכן, שהמשכן שעניינו כפרה על מעשה העגל, היה הו"א שיום הקמתו יהיה ביום שיש גילוי אור מתוך החושך, ועל כן חשבו להקימו בכ"ה כסליו. אבל עדיף היה גילוי שמקומו שייך לניסן דוקא (ויש עוד להתאריך בזה א"ה), אבל מ"מ אמר הקב"ה שיהיה גילוי אחר ליום זה בחנוכה בית חשמונאי.

ולפי זה מבואר היטב דברי הטור שחנוכה נקרא ע"ש הכ"ה בחודש, שכן חנוכה בא לגלות את ענין הכ"ה ולא להפך.

ה.

דברי חגי נאמרו בכ"ד כסליו

ולפי כל הנ"ל מתבאר עוד ענין נפלא, דהנה מבואר בתחילת דברינו שהגילוי של גדולת בית שני "גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון" הוא בנבואת חגי הנ"ל. ושם היה גילוי שתחילת הדבר הוא בחושך - וזהו החלק השני של הפרק שבו חגי אומר שישאלם הם טמאים. דו"ק ותמצא שדברי חגי בחלק זה של הפרק נאמרו ביום: "בעשרים וארבעה לתשיעי" (פ"ב פסוק י), שהוא כ"ד כסליו. והוא דבר פליאה דהנבואה שהבית האחרון יעלה לגדולתו בחנוכה נאמרה בסמוך לנבואת הטומאה שנאמרה ביום כ"ד כסליו.

ולפי המהר"ל הנ"ל הדברים מבוארים היטב, דאם כ"ה כסליו הוא התחלת האורה, א"כ כ"ד הוא היום האחרון של החושך, שהוא זמן החושך הגדול ביותר. וכיון שענין בית שני הוא אור מתוך חושך, על כן ההתחלה שהיא החושך שייכת בעצם לכ"ד כסליו, ולכן דוקא ביום זה נאמר שעם ישראל טמא. אבל בסמוך לו נאמר "גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון" שקאי על כ"ה כסליו (כמבואר ברש"י שם כ"ל), להורות שאע"פ שהחושך שייך לכ"ד, יש גילוי אור שיבוא בכ"ה.

וכל זה בא להורות מהו ענינו של בית שני, שהוא גילוי תורה שבע"פ שבא דוקא מהעם ההולכים בחושך ראו אור גדול. וכן הוא בית שני התחלה בחושך וסופו באור גדול שבא ע"י נר חנוכה, נר דוקא.

לאחריה שא"א להשיג קדושתו כי אם בדרך אחוריים.

ועל דרך זה ביאר בישמח משה (פרשת כי תשא) דזהו בגדר "וראית את אחורי לפני לא ייראו", פירוש, באור הנר יש מקום פעולה לאדם, אבל באור האבוקה לא. והן הן הדברים, שאור הנר ענינו להאיר בתוך החושך, ושם האדם יכול לפעול ולהביא לאור גדול.

ולפי זה מבואר היטב שבית שני מתחיל בחושך ורק אח"כ מתגלה האור בחנוכה, שזהו ענינו להיות גילוי האור מתוך החושך. וכן הוא ענין החנוכה, אור הנר ולא אור האבוקה כנ"ל, משום שענינו להיות אור בתוך החושך. והראי הגר"א פ"א לקו"פ שבפרי עץ חיים מבואר שאור גדול הוא גימטריא נ"ד, ולפי הנ"ל מבואר שהנר ענינו להביא אור גדול המתגלה בחושך דוקא.

ד.

דברי המהר"ל שכ"ה בכסליו הוא התחלת ריבוי האור

והנה עיין במהר"ל שכתב (ספר נר מצוה עמ' כג, עמ' צ' בהוצאת אאמ"ר): "וראוי היה זה שיהיה בכ"ה כסליו, שאז האור יוצא. כי בכ"ה באלול נברא האור בעולם, כי העולם נברא באחד בתשרי ובו נברא האדם שנברא בששי ימי בראשית, והאור שנברא ביום ראשון היה זה בכ"ה באלול שנברא האור. ויש לאור ד' גבולים, וכו' ויש גבול, שהחושך גובר על האור לגמרי, וזהו בחודש טבת, ומכאן ואילך מתחיל האור להתגבר וכו'. והנה התחלת האור שיוצא מן החשיכה הוא בכ"ה כסליו, כי בריאת אור עולם בזמן שהוא שוה היום עם הלילה וזה היה בכ"ה באלול וכו', אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסליו שאז מתחיל האור להתגבר."

וכתב ע"ז הבני יששכר (מאמרי חדש כסלו ד, פו): "והנה אנחנו לא נדע הרי האור הראשון שנברא ביום א' נגנז, והמאורות שהם מאירים לנו לא נתלו עד יום ד'", פירוש שדברי המהר"ל תמוהים, הרי לא נתלו המאורות ביום כ"ה באלול. וכן יש להקשות שהרי זמן התקופות תלוי בימות החמה ולא בימות הלבנה.

וכתב שם לישב: "אבל תדע אשר רוח ה' דיבר בו בהרב הקדוש הנ"ל והשכיל ברוח הקודש, אשר האור דחנוכה הוא מן האור הגנוז שנברא ביום הראשון", פירוש שחנוכה הוא זמן תחילת הגילוי של אור הגנוז בפועל. וזו כוונת המהר"ל שביום כ"ה בכסליו הוא יום שהאור מתברר, שאין הכוונה לאור החמה [ואע"פ שפשוט שאור החמה בא לגלות את אור הגנוז ואכ"מ], אלא לאור הגנוז, שדבר זה מתחיל להתגלות בחנוכה.

והעיר הגר"א פ"א לקו"פ, ושוב הראני אחי הרב חנוך שליט"א שכן ביאר מו"ר צ"ל, דדברי המהר"ל האלו מתאימים היטב עם דברי הגמ' בע"ז (ח.): תנו רבנן לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתני עולם חשון בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב ח' ימים בתענית ובתפלה, כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים", ולפי המהר"ל חנוכה הוא מתחיל בימים שמאריכים והולכים, ונמצא לפי"ז דשורש המועד דחנוכה הוא באותם שמונה ימים טובים שעשה אדם הראשון, שהם באותו זמן ממש של ח' ימי החנוכה.

ולפי הנ"ל הדברים מבוארים, שהחנוכה שהוא האדרת בית שני, ענינו

ישראל

ללמוד מדרכו של מרן רה"י הגר"ג אלכסטיין זצוק"ל

וזדים ביד עסקי תורתך

מתח בארץ הקודש.

עדיין לא מלאו עשור למדינת ישראל שהוקמה בתש"ח וכבר היא מתכוננת למלחמה נוספת...

מלחמת סיני פרצה בתש"ז (1956) בתקופה שאחרי החגים.

היא נועדה למגר את פעולות הפדאיון (המחבלים דאז) שהיו חוזרים מגבול מצרים והורגים וטובחים ביושבי הארץ.

ראש הממשלה דוד בן גוריון קרא לרב מפוניבז' ללשכתו וביקש ליידע אותו על המערכה שעומדת להיפתח מול צבא מצרים ועל הסכנה שיהיו נתונים בה יושבי הארץ. הוא גם הוסיף וביקש:

"בני הישיבה ירתמו למלא שקים בחול לביצור חדרי המיגון, ואף כדאי שכמה תלמידים יאחזו בנשק מקלעים כדי שיוכלו להתגונן כשתפרוץ המלחמה".

הפוניבז' רוב, הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן, חזר לישיבה וכינס את כל ראשי הישיבה, ביניהם גם רבי גרשון שהיה מצעירי רבני הישיבה, וביקש לשמוע את חוות דעתם על בקשתו של ראש הממשלה.

שתיקה עמוקה שררה בחדר. המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין הגביר את ידו והצביע על רבי שלמה ברמן מראשי הישיבה. "רבי שלמה,

כמדומה שיש לך משהו מה לומר. אל תתביישו, תאמרו. אדרבה נשמע מה בפנים". כולם הביטו אל רבי שלמה, אציל הדעת והמידות שלולי דברי המשגיח לא היה מעז לפתוח את פיו.

הוא פנה אל מרן ראש הישיבה הרב כהנמן וצ"ל ובמשפטים קצרים העמיד דברים על דיוקם:

"מה אנו מעלים בדעתנו? האם לבן גוריון אין מה לעשות מלבד לדאוג לבחורי ישיבת פוניבז'?"

זה לא נשמע מוזר שהוא בגפו מתייצב למען הצלתם של בחורי ישיבה בבני ברק?

יודעים כי נושא גיוס בני ישיבות לא ירד עדיין מסדר היום, והנה מצא לו בן גוריון הזדמנות להניח בידיו נשק, לסובב אותנו באימונים צבאיים וכדומה, ואחר כך כשתסתיים המלחמה נראה מה יהיו דרישותיו..."

לימים תרחיב מרן ראש הישיבה רבי גרשון בדברי הסבר על נושא הגיוס ובאחת משיחותיו הנוקבות שאל:

"וכי אפשר להעלות על הדעת שבני ישיבות ילכו להתגייס לצבא?"

הרי דבר זה משול לטייס בצבא שעוזב את תפקידו ורוצה להיות חייל פשוט ולא טייס. למרות שהסכנה יותר גדולה להיות חייל קרב, הרי

הוא פושע בזה שעוזב את תפקידו ומפקיר את יושבי הארץ, כי הוא חייב להגן בתפקיד של טייס. ומי שעוזב את תפקידו נקרא עריק

ועונשו חמור מאוד. כל מי שיש לו תפקיד והוא עוזב את תפקידו ובורח מן המערכה, מענישים אותו מפני שהוא מעמיד בסכנה את כל המצב הביטחוני. לכן מי שעוסק בתורה הרי זו ההגנה הגדולה ביותר".

בצמיתים של ריביויות מתיחות ומלחמות הוציאו רבי חיים קנייבסקי ורבי גרשון ביחד מכתב לבני התורה אשר בארץ הקודש.

"מצויים אנו במצב שאין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברו,

ונתקיים בנו המקרא שכתוב 'ומצאנו רעות רבות וצרות', בטרדגיות קשות וכאובות וריביון של חוללים רבים וקשים ל"ע, ובגזירות

הממשלה המבקשים לעקור את כל החיבור של ישראל ליהדות וזוממים לפגוע בלומדי התורה ח"ו, ובאודא הקב"ה עושה כל זה כדי לעוררנו להתקרב אליו.

מלבד כל זה, העולם מצוי בטלטלה ואין איש יודע מה ילד יום, וסכנת מלחמה במקום אחד עלולה לגרום לשערוריה בכל העולם כולו, וכבר אמרו חז"ל שאין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל".

הם מוסיפים גם במה יש להתחזק בתקופה זו:

"ועל כן חוב גמור מוטל עלינו לתפוס אומנות אבותינו בידנו לקרוע שערי שמים בתפילה, ולהוסיף כל אחד פרק תהילים דבר יום ביומו.

להתחזק בלימוד התורה כפי היכולת. ובפרט לעורר בדברים שבין אדם לחברו להיות כולנו אחד ולהוסיף אומץ וחזקו שלא להתעניין מדברים שהם חוץ מהלימוד".

ח. פתח

מי שהיה שר האוצר בממשלה בשנת תשפ"א, אביגדור לברמן, החליט לבטל את הזכאות של ילדי אברכים לסבסוד במעונות היום לילדים.

"לומדי תורה לא יזכו בסבסוד המדינה" הכריז שר האוצר ורצה למנוע מלסבסד את המעונות של בני התורה.

רבי גרשון אמר לאחר החלטתו של ליברמן בנושא המעונות לפיו לומדי תורה לא יזכו בסבסוד המדינה

"אם יתחזקו בעסק התורה – הגזירה לא תצלח".

השר הנכבד יכול להחליט ולרצות לבטל אבל מי שבאמת יקבע מה יהיה אלו לומדי התורה.

בשיעור שמסר בהיכל הישיבה הרחיב בדבריו

"אם היינו מחזקים מספיק בלימוד התורה וקיום המצוות, לא היו

נגזרים עלינו הגזירות ועל כן חובה על כולנו להתחזק בלימוד התורה על מנת לבטל את הגזירות. וודאי אם נתחזק בזה לא יהיו שום

גזירות על הציבור".

"לדאבוננו יש אנשי ציבור שיש להם כוונה לגזור גזירות כלכליות על עוסקי התורה. יש כאלה, שלא מבינים, לא מבינים שזכות התורה מגן

על כל כלל ישראל, הם לא מבינים את זה, ורוצים לגזור גזירות

כלכליות, שלא יוכלו ללמוד, שילכו לעבוד, יש כוונה כזאת.

"אבל הכל בידי שמים. והכל תלוי בזכויות. אם עוסקי התורה יעסקו בתורה כדין כמו הלכות תלמוד תורה, והגית בו יומם ולילה, כל אחד

לפי כוחו, כל אחד לפי כוחו, פחות או יותר, וגם מי שעוסק בפרנסה - אבל לעסוק בתורה כמה שהוא יכול, כל אחד לפי האפשרויות שלו,

כפי כוחו, לא יותר מכוחו, אין חייב יותר, יותר מכוחו אסור, רק כפי כוחו, אבל כהלכות תלמוד תורה לעסוק בתורה כפי כוחו, אם היו

עוסקים, כלל ישראל, הציבור, אלו שעוסקים בתורה, אם יעסקו

בתורה כדין כהלכות תלמוד תורה – לא היה שייך גזירות. כי הבא לטרה מסייעין אותו, ויש סייעתא דשמיא שאין גזירות, ודאי שלא

יהיו גזירות, הבא לטרה מסייעין אותו.

יום לאחר דבריו של ראש הישיבה פורסם כי בג"צ דחה את ביטול

הסבסוד, והוא יידחה במספר חודשים ואחר כך פורסם שתדחה בשנה שלמה ועד שהיא תמה כבר הלכו לבחירות חדשות

גזירות של מרן ראש הישיבה רבי גרשון אדלשטיין גברה על גזירת ליברמן.

מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין קורא לתלמידיו להרבות בזכויות. כדי להגן על עם ישראל.

"אם יתחזקו בעסק התורה – הגזירה לא תצלח".

"אם יעסקו בתורה כדין לא שייך גזירות. ודאי שלא "

בשיעורו השבועי אומר רבי גרשון

"גם בארץ ישראל, אנחנו מוקפים שונאים, מכל הצדדים..." כל

האומות שונאים אותנו..."

"איך אנחנו קיימים? נס, השגחה, ממש חיים בנס. וכדי שיימשך הנס צריך זכויות.

"ומה הזכויות?", שואל מרן ראש הישיבה

"ראשית כל תורה, תורה מגנא ומצלא, עסק התורה, העוסקים

בתורה זה לא רק מה שיש החיוב לעסוק בתורה, זה גם חבל הצלה של כלל ישראל."

אלו שעוסקים – מצילים את אלו שלא עוסקים! יש חייב לעסוק

בתורה, אבל יש פה עוד דבר נוסף חוץ מהחייב שכל אחד חייב לעסוק, זה הצלת כלל ישראל! הצלת הציבור!"

אלו שעוסקים מצילים את אלו שלא עוסקים

"אם יעסקו בתורה כדין לא שייך גזירות. ודאי שלא "

וכמו ניצב שראשו מגיע השמימה ניצבים ועומדים דברי מרן ראש הישיבה רבי גרשון זצוק"ל. בזמן הזה כמו בימים ההם

וזדים ביד עוסקי תורתך

עמק השבוע

גליון בנ

פרשת מקץ תשפ"ז הימים שאחריה

שבת ראש חודש חמשה

שנה ב

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הרב גר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

גליון משולש

לכבוד הוצאת שלשה ספרי תורה בראש חודש טבת שבהאי שעתא חל להיות בשבת

בגליון דפרשת מקץ תשפ"ה ראינו בעז"ה הרבה מקורות וביאורים להמנהג לאכול סופגנים בחנוכה. עיין מה שהארכתי בענין זה בס"ד שם ובספר עמק הסופגנים. מעתה נדון בענין הנוגע לאכילת הסופגנים הנ"ל, האם צריך ליטול ידיים קודם אכילתם. [ואף שהארכתי בזה בעז"ה בספר חנוכה בטהרה, אבל יש כאן הרבה הוספות.]

דבר שטיבולו במשקה נפק"מ מדיני טומאת אוכלין הנוגע אפילו בזה"ז

ובשר ואע"ג דעל פירות לא תקנו נטי' התם הפירות עצמן לא נטמאו מהידיים שהידיים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין משא"כ כשטבולין במשקה ובמשקה קי"ל דנגיעה בידים מטמא אותן להיות תחלה תקנו ליטול את הידיים שלא יתטמאו המשקין על ידם ויפסלו אח"כ גם האוכל. עכ"ל. הרי דין זה הוא מיוסד על הרבה דינים מדיני טומאת אוכלין, כגון "אין שני עושה שלישי בחולין" (דאל"כ אין מקום לחלק בין פרי שטיבולו במשקה לפרי גרידא), ו"שני עושה משקים תחילה", ואפילו "ידיים" שיש בהו הרבה קולות עושים משקים תחילה, ויש בזה גם עוד דינים, ואכמ"ל. ויש לדון האם סופגנים חשיבי דבר שטיבולו במשקה להצריך נטילת ידיים, עי' לקמן.

טהורים, אבל אנו שכולנו טמאי מת, לכאורה ליכא מעלה לאכול דברים טהורים כלל, ואין נפק"מ אם האוכל הוא טמא או טהור. הנה אכמ"ל בזה, אבל הא מיהא עדיין יש קצת נפק"מ מדיני טומאת אוכלין, ואחד מהם הוא ע"פ המבואר במסכת פסחים דף קטו ע"א, אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים, וכך נפסק בשו"ע באו"ח סימן קנ"ח ס"ד וז"ל אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (דהיינו יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) ולא נתנגב, ואפילו אין ידיו נוגעות במקום המשקה, צריך נטילה וכו'. עכ"ל. ועיי"ש במשנה ברורה בס"ק י"א דאיתא וז"ל דבר וכו' היינו אפילו ירק ופירות

הנה בפשוטו ליכא נפק"מ למעשה מכל דיני טומאת אוכלין בזה"ז, דהנה כולנו טמאי מתים, וכמו דאיתא במשנה ברורה בס"ק קנ"ח ס"ק כ', ובס' קנ"ט ס"ק ס"ט, ובס"י שפ"ו ס"ק מ"ז, ובס"י תנ"ז ס"ק כ', ובס"י תק"ו ס"ק כ"ח, ובס"י תקס"א ס"ק ה'. וכן עי' בדרך אמונה פ"ב מהל' תרומות ס"ק קל"ט דאיתא וז"ל וכיון שכל הכהנים שבזמננו הם טמאי מת שאי אפשר לשום כהן ליזהר מליגע בכלי מתכות, וי"א כל כלי, שהי' באהל המת שאי אפשר ליטרה אלא עי"י אפר פרה שאין לנו בזה"ז וכו'. עכ"ל. (אולם עי' במ"ב ס"י תס"ב ס"ק כ' דאיתא "שורבן טמאי מתים", וצ"ע.) וכיון שכולנו טמאים לכא"ל לית לן נפק"מ למעשה מכל דיני טומאת אוכלין, דלכאורה י"ל דכל המעלה לאכול דברים טהורים היינו דוקא לאנשים

בדרך כלל אין צריך נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה כדי לאכול סופגנים

שחן לחין, עד שיהא בהן טופח על מנת להטפח נקראין "לחין", אבל פחות מזה הן כיבישין, ואין צריכין נטילה. עכ"ל. ועיין בנן איש חי הלכות שנה ראשונה פרשת תזריע ס"ק י"ח דאיתא וז"ל כל משקה מהמשקין הנזכרים שנתבשל עם שאר דברים, ויש בהם מן המשקין הנזכרים טופח על מנת להטפח, הרי זה צריך נטילה באכלו אותם, וכן אם שרו איזה דבר במים, או רחצו פירות במים, ועודם רטובים שיש עליהם מים טופח על מנת להטפח, צריך נטילה. עכ"ל. ועיין בכף החיים בסימן קנ"ח ס"ק מ"ד דאיתא וז"ל ולא נתנגב,

וז"ל כתבו הפוסקים כל המשקין שנקרשו וכו' עד שאין בהם טופח ע"מ להטפח לא חשיבי משקה וכו', ולפ"ז וכו' אם הדבש שעליהן קרוש עד שאין בהם טופח ע"מ להטפח לכו"ז מותר לאוכלן בלא נטילה. עכ"ל. ועיי"ש בערוך השולחן בסעיף ו' דאיתא וז"ל "משקין" הם רק שבעה משקין ולא יותר, ואלו הן, יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים, וסימנן י"ד שח"ט ד"ם, אבל שארי מיני לחלוחית, כשומן וזיעה ומי פירות אינם בכלל "משקין", דרק שבעה משקין אלו מכשירין ומטמאין, כדתנן במסכת מכשירין פרק ששי, ומשקין אלו כל זמן

עיין בשו"ע או"ח ס"י קנ"ח ס"ד דאיתא וז"ל אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (דהיינו יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים) ולא נתנגב, ואפילו אין ידיו נוגעות במקום המשקה, צריך נטילה בלא ברכה. עכ"ל. הרי מבואר ד"שמן" הוא אחד מהמשקים המחייבים נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה. וא"כ היות שאוכלים סופגנים בחנוכה מחמת השמן שיש בעשייתם, לכאורה צריך ליטול ידיו כדי לאכלם. אולם בהרבה פעמים לא יצטרך נטילת ידיים לאכילת הסופגנים, דעיי"ש במ"ב ס"ק י"ד דאיתא

שמן שומשמן ומיוצא היו בכלל מי פירות וכן כתב הרב גת ורדים כלל א' סימן כ"ט ע"ש. עכ"ל. והנה כמדומני שהמציאות היא שבדרך כלל אין מטגנים הסופגנים בשמן זית, וא"כ בדרך כלל לא יצטרך נט"י לאכילת הסופגנים. נמצא דע"פ המבואר במ"ב בס"ק י"ד ובס"ק ט"ו בדרך כלל א"צ נט"י לדבר שטיבולו במשקה לאכילת סופגנים. ועיין בספר שערי ימי התנוכה סוף סימן ט"ו דאיתא וז"ל ויש השואלים האם צריך לטול ידיים בלי ברכה לפני אכילת סופגניות מדון דבר הטבול במשקה שהרי הן רטובות בשמן שהוא אחד משבעת המשקים המצריין נטילת ידיים, אכן המעיין בפוסקים, ראה סימן קנ"ח מ"ב בס"ק ט"ו בשם הב"י, יראה שרק שמן זית נחשב משקה המצריך נטילת ידיים והואיל והסופגניות מטוגנות בשאר שמנים והיום בדרך כלל בשמן סויה או קנולה על כן אין צריך לטול ידיים לפני אכילתן ובאל"ה עפ"י אינן רטובות בשיעור טופח ע"מ להטפיה. עכ"ל. הרי שהזכיר להדיא הני שתי סיבות שא"צ נט"י לאכילת הסופגנים בדרך כלל, משום שאין הטיגון בשמן זית ומשום שאין השמן טופח ע"מ להטפיה.

לא הזכירו זה בשו"ע, אבל עיי"ש בבאר היטב ס"ק ח' דאיתא וז"ל שמן, שמן זית ולא שמן שומשמן, גינת ורדים חא"ח כלל יא סי' כט ומטה יוסף ח"ב סי' י"ח. עכ"ל. ועיי"ש בברכי יוסף בס"ק ט' דאיתא וז"ל שמן מפורש בב"י דהוא שמן זית וכ"כ הרב גת ורדים כלל א' סי' כ"ט דשמן שומשומין אין בו משום טבולו במשקה, והביא ראיות לזה, וק"ק דלא הזכיר משנה שלימה באחרון דתרומוה (מ"ג) אינו מטמא משום משקה אלא היוצא מן הזיתים וענבים, ולפ"ז אודא לה תמיהת הרב כנה"ג על הרדב"ז וחד דעמיה שנחלקו על הני ויגוילא"ס אי צריכי נטילה מחמת הדבש, דאמאי לא חישיי משום טבול בשמן שנטגנו בו, ואין כאן תימה, דנהוג לטגנם בשמן שומשומין ואינו משקה, שוב ראיתי בספר פרח שושן כלל א' סי' י"ד ובית דוד סי' ס"ז שהשיגוהו, ואחר באו לידי תשובת הרב כנה"ג חדשות מנתה וראיתי בסי' ס"ח הדסכים דשמן שומשומין לאו משקה, ואייתי מתניתין בידיה אותה דתרומוה שהבאתי, ותיירץ תמיהתו אשר בכנה"ג כדבר האמור. עכ"ל. ועיי"ש במ"ב בס"ק ט"ו דאיתא וז"ל שמן היינו שמן זית [ב"] ומשעוה דשאר שמנים אינם בכלל משקה. עכ"ל. ועיי"ש בכף החיים בס"ק ל"ב דאיתא וז"ל ושמן הוא דוקא שמן זית אבל

ואפילו אם עדיין יש בו קצת לחלוות ואין בו טופח על מנת להטפיה מקרי נתנגב, מטה יוסף שם אות ט"ו, מטה יהודה אות ז'. עכ"ל. הרי מבואר דדבר שטיבולו במשקה מצריך נט"י רק אם המשקה הוא טופח ע"מ להטפיה. וא"כ סופגנים רק יצטרכו נטילת ידיים כדי לאכלם אם השמן שעליהם הוא עדיין טופח ע"מ להטפיה, וכיון שהרבה פעמים לית עליהם שמן שטופח ע"מ להטפיה א"כ הרבה פעמים לא יצטרך נטילת ידיים. (הנה יל"ע מהו הדין אם יש לו בזה ספק אם השמן הוא טופח ע"מ להטפיה. וצ"ע למעשה.) וגם מטעמא אחרינא בדרך כלל לא יצטרך נטילת ידיים לאכילת הסופגנים, אף אם השמן שעליהם הוא עדיין טופח ע"מ להטפיה, דעיי"ש בסי' קנ"ח בבית יוסף דאיתא וז"ל הא דדבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים דוקא בשיטבולו באחד משבעה משקין אבל שאר משקין אינם מקבילין טומאה כלל וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ראשון מהלכות טומאת אוכלים (ה"ב) ושבעת המשקין מפורשים בפ"ו דמכשירין (מ"ד) שהם יין ודבש דבורים ושמן זית והחלב והטל והמים וסימנים י"ד שח"ט ט"ז. עכ"ל. הרי מבואר ד"שמן" שהוזכר לגבי דבר שטיבולו במשקה היינו שמן זית. ואע"פ שהמחבר והרמ"א

הצדדים דגם שאר שמנים צריכים נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה ונפק"מ להסופגנים הנ"ל

עיי"ש, אך ברש"י שם דברים ל"ב י"ג ושמן מחלמיש צור אלו זיתים של גוש חלב והוא מהספרי שם פ' י"א ושם במלבי"ם במקום הצורים שאינם מגדלים אילנות גדולים צמחו שם עצי זית עיי"ש, ובבעלי התוס' שם שהזיתים הגדלים בסלעים הם טובים מאותם שבבקעה עיי"ש, וכיון שרצה לומר דכל שמן בכלל משקין הוצרך להביא ממשטה שמנים ולא משמן מחלמיש צור דמייירי דייקא בשמן זית, ושם ברש"י מהספרי הנ"ל ויניקהו דבש מסלע כגון סיכני וחבורתיה וכו' הבא לי קציעות מן החבית הלך ומצא הדבש צף על פיה וכו' עיי"ש, ולפ"ז נאמר דגם מתאנים היו דבש לענין מכשירין אך שם בבעלי התוס' שהיו עושין הדבורים דבש בנקיקי הסלעים וגם התמרים גדלים על הסלעים ויוצא הדבש עיי"ש, נמצא דהך דבש מסלע כולל ע"כ דבש דבורים ושפיר כבר לומר לגבי מכשירין דבש דבורים דייקא וכלשונו בני אדם וכמ"ש התו"ט ומ"מ מיייתי שפיר התוספתא קרא דויניקהו דמייירי עכ"פ גם מדבורים משא"כ לגבי שמן אם נאמר דכל שמן בכלל לא היה יכול להביא קרא דשמן מחלמיש צור כיון דמייירי דייקא בשמן זית ודו"ק, ויש לומר דמכח הך תוספתא דלא הביא סיפא דקרא שמן מחלמיש צור רק קרא דמשתה שמנים מזה סתם הרמב"ם ונקט שמן סתם ודלא כהך משנה דסוף תרומות ודו"ק. עכ"ל.

(ב) הנה יש צד דאף אם "שמן" בזמן המשנה היה דוקא שמן זית אבל בזה"ז שאני, דהנה עיין במס' נדרים דף ג' ע"א דאיתא הנודר מן וכו' השמן מותר בשמן שומשמן וכו' גמרא תניא הנודר מן השמן בארץ ישראל מותר בשמן שומשמן

אות ט' הביא הגינת ורדים ותמה שלא הזכיר משנה שלימה בפרק בתרא דתרומוה דאינו מטמא משום משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים והביא שם מתמיהת הכנסת הגדולה על הרדב"ז שנראה דס"ל להכנסת הגדולה דבכל שמן היו טבולו במשקה עיי"ש ובמשנ"ב ס"ק ט"ו נקט רק ומשמע דשאר שמנים אינם בכלל משקה עיי"ש ובאמת כיון דיליף בתוספתא שבת פ"ט הל' י"ד ממשטה שמנים מנין דדוקא שמן זית, ושור"ר שנסתבר בזה גם בחזון נחום שם במכשירין בד"ה דבש להתניט שם דבש דבורים דוקא משום דכל הוא לשון בני אדם דלפ"ז גם בשמן הוא כן ועורר מהך דנדרים נג ע"א דנודר משמן אם הוא באר"י מותר בשמן שומשומין ובבבל הוא להיפך וקשה לומר דבהכשר ג"כ לפי המקום עיי"ש, והראו לי גם בספר משמרות כהונה שם במכשירין שעורר בזה דמנדקט התנא שמן סתם משמע דכל מין שמן וכן הרמב"ם העתיק שמן והבי' העתיק שמן זית וציין להדברי אמת קונטרס י' והוא דהך קיט ע"ב מדפי הספר שלפני שעורר בהך ב"י ומיישב בזה המשנה דטבול יום פ"ג מ"ה עיי"ש, ועכ"פ להנך גדולים שלא חילקו בין השמנים יוקשה ממשנה ערוכה דסוף תרומות וכמ"ש בברכי"ה הנ"ל וכו', אם נאמר דנכלל בשמן כל מיני שמנים יתיישב מ"ש בחזון נחום שם במכשירין בד"ה שנינו מהתוספתא שבת פ"ט הל' י"ד מנין לדבש שהוא משקה שנאמר ויניקהו דבש מסלע מנין לשמן שהוא משקה שאמר דשמן מותר דלמה לא מיייתי לשמן נמי שאמר דההוא קרא דדבורים דכתיב ושמן מחלמיש צור והוצרך להביא קרא דנביאים

הנה ראינו שאחת מהסיבות דא"צ נט"י לאכילת הסופגנים הנ"ל היא משום שאין הטיגון בשמן זית. אבל יש להעיר דלמאורע יש הרבה צדדים להצריך נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה אף אם הוא טבול בשאר שמנים. (א') הנה עיי"ש במכשירין (פ"ו מ"ד) דאיתא שבעה משקין הן הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים. וחזינו דהמשנה נקט להדיא ד"דבש" היינו דבש דבורים, אבל לא נקט ד"שמן" היינו שמן זית. ועיין ברמב"ם בריש הל' טומאת אוכלין דאיתא וז"ל ואלו הן השבעה משקין שמכשירין את האוכלין לטומאה המים והטל והשמן והיין והחלב והדם והדבש. עכ"ל. הרי דלא הזכיר "שמן זית", ולכא' משמע דכל השמנים בכלל. ועפ"ז אפשר שיש מי שחולק על הב"י וסובר דכל שמנים הם בכלל "שמן" שהוזכר במכשירין, וממילא כל שמנים מצריכים נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה.

ועיין בשו"ת דברי יציב ח"ד סימן ר"ט דאיתא וז"ל נתעוררתי בהך ד' משקין המכשירין, ומהרמב"ם בפיה"מ פ"ו במכשירין מ"ד דנראה דכולהו הלכה למשה מסיני עיי"ש, ועיינתי אם שמן הוא דוקא שמן זית או כל השמנים ואם ע"ז ההלכה למשה מסיני דדוקא שמן זית צ"ב למה לא הוזכר להדיא ברמב"ם פ"א מטומאת אוכלין ה"ב דדוקא שמן זית, אמנם בב"י או"ח סי' קנ"ח לגבי דבר שטיבולו במשקה חשיב שמן זית אך במבחר שם סעיף ד' לא נקט שמן זית, ובבאר היטב סק"ח מהגינת ורדים ומטה יוסף דדוקא שמן זית ולא שמן שומשומין עיי"ש, ובברכי"ה שם

ואסור בשמן זית ובבבל אסור בשמן שושמשין ומותר בשמן זית מקום שמסתפקין מזה ומזה אסור בה ובזה פשוט לא צריכא דרובא מן חד מסתפקין מהו דתימא איזיל בתר רובא קא משמע לן, לפי"ה הרמב"ם ז"ל מותר בשמן שושמשין דא"כ אינן מסתפקין כלל אלא בשמן זית, עכ"ל, וא"כ בזה"ז דמשתמשים גם בשאר שמנים, וכל שכן דמשתמשים בהם יותר משמן זית, שוב אין סיבה לומר ד"שמן" היינו דוקא שמן זית, וא"ת הרי זהו דוקא בנדרים דתלויים בלשון בני אדם, משא"כ במכשירי דאניו שייך ללשון בני אדם כלל, אבל עיי"ש במנכסיות ברע"ז דאיתא ח"ל שבעה משקין הן לפי שנאמר טהומות אוכלים מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא, אין לי אלא מים, מניין לרבות הין והשמן והחלב והדבש והדם והטל, תלמוד לומר וכל משקה אשר ישתה, אי וכל משקה, תכלו מי תותים מי רמונים ושאר כל מי פירות, למוד לומר מים, מה מים מיוחדים שאין להם שם לווי, יצאו מי תותים מי רמונים ושאר כל מי פירות שיש להם שם לווי, דדבש סתם אקרי ועוד שנינו בתוספתא דשבת, מנין לדם שהוא משקה שנאמר ודם חללים ישתה, מנין לין שהוא משקה שנאמר ודם ענב תשתה חמור, מנין לדבש שהוא משקה שנאמר וייקחהו דבש מלוע, מנין לשמן שהוא משקה שנאמר משחתה שמנים, מנין לחלב שהוא משקה שנאמר ותפתח את נוד החלב ותשקהו, מנין לטל שהוא משקה שנאמר ויזמן על מן הגזה מלוא הספל מים, עכ"ל, ועיי"ש בתוס' יו"ט דאיתא ח"ל שבעה משקין הן כתב הר"ב לפי שנאמר ח"ו וגם דבש דבורים לו שם ח"ו לדבש סתם אקרי, וכן פ"ק בבביות דף י' וכתב הרמב"ם אמנם לווי בכלל דבורים לחלוץ בינו ובין דבש צרעים ע"כ, וקשה דא"כ דבש תמרים נמי יאח מכשירי דאדא דבש סתמא דבקרא דתמריי הוא, וי"ל דבלשון בני אדם דבש סתם הוא של דבורים, עכ"ל, וא"כ אפשר דגם במכשירין הוא תלוי בלשון בני אדם, וא"כ בזה"ז אין לחלק בין ששמן זית לשמן ענולה וכו"ב.

ועיין בתשובות ישראל ח"ו סימן ל' דאיתא וז"ל
ובגוף הדין דרך שמן זית הוי משקין יל"ע בזמננו
שמתמששים בשמן קנולה לאלפים ורובבות ועיקר
תעשיית השמן הוא מסויה קנולה וכל בשמן זית
בזמן חז"ל שקבעה תורה משום חייב חביב
משום דק בשמן זית הוה משום ששאר שמנים
כמעט לא השתמשו בהם והוי כזיעה בעלמא אבל
בזמננו ז"ל הדחוסט שמן קנולה חייב חטאת וכן
ז"ל יהוי טיבולו במשקה ולא שיין לומר זיעה על
שמן שרוב תעשיות שמן בעולם רכז ממנו לטיגון
ויבשול ואפייה. עכ"ל. ועיין בספר נתיבות הלכה
דאיתא וז"ל הנה מבושש שם לא נתפרש בהדיא
בענין שמן דוקא שמן זית וגם הרמב"ם
והר"ש לא כתבו לפרש כן, אולם הבית יוסף
פשיטא ליה דכוונת המשנה לשמן זית בלבד,
ובשו"ת גינת ורדים כלל א' סימן כ"ט כתב דהמקור
לגם מהותור כהניש בפרשת מטות והובאה
זה בט"ו סק"ה וז"ל אשר ביה עליו מים איני לי
אלא מים מנין הטל והיין והשמן והדם והדבש
והחלב ת"ל וכל משקה אי כל משקה יכול מי
ותינים או מי פירות וכו' ת"ל מים מה מים מיוחדין
השמן להם שם לווי אף אה מרבה הטל והיין
והשמן וכו' שאין להם שם לווי ומוציא אני מי
ותינים ומי רמונים ושאר כל מי פירות שיש להם

שם של לוי ע"כ התורות כהנים וכתב שם הגינת ורדים
דשם לוי תלוי בלשון בני אדם ומסתברא שלא
דברה תורה אלא כפי לשון בני אדם שבארץ
ישראל ולפי המואר במשנה בנדרים י"ג שם
ישראל בארץ ישראל הוא שמן זית ולכן גם לענין
טומאה רק שמן זית חשיב משקה לפי שבלשון
בני"א שבארץ ישראל אין לו שם לוי וע"ש דגם
לענין דבש סתם לשון בני"א הוא דבש דבורים
ולא שאר דבש וכן כתב בקצרה בשו"ת מטה יוסף
ב"י סימן י"ח אות י"ג וגם בהגהות הרקיעא'
סק"א רמז לדברי הגינת ורדים בזה, ולפי"ז
מקום לדון לפי המציאות שבזמנינו שגם בארץ
ישראל בלשון בני אדם שמן סתם אינו שמן זית
אלא שמן סויה וקנולה וא"כ שמנים אלו כוללים
בהגדרת התורות כהנים דמיון למים שאין להם
שמן לוי ואף שלפעמים אומרים שמן סויה או
שמן קנולה בפרוש ואין מנתפסקים באמירת שמן
לבד אין בכך כלום דבדרך כלל קרו לה אינשי
שמן סתם וכמ"ש בפמ"ג במשכ"ז סוף סק"ה ואין
לומר דאוליין בתר סתם שמן שדברה בו התורה
שהוא שמן זית שהרי גם סתם דבש שדברה בו
התורה ואין דבש תמרים ואעפ"כ אינו נתחשב
משקה כמבואר שם במשנה לפי שיש לו שם
לוי בלשון בני"א וא"כ גבי שמן נמי אין לנו ללכת
אלא אחר לשון בני"א וסתם שמן בלשון בני"א
שבזמנינו כולל גם שמן סויה וקנולה ואף שבזמן
חז"ל סתם שמן זיתו היה שמן זית אולם אין
זה כשאר גזירות חז"ל דאיכא לביטול לא גזרו
אלא על שמן שבזמנם שהרי כאן אין זה גזירה
אלא לימוד מקרא לפרש כוונת התורה לענין הכשר
טומאה מה נקרא משקה וביארו חז"ל דכוונת
הפסוק לכל משקה דמקוה למים שאין לו שם
לוי וביאר הגהת ורדים דשם לוי תלוי בלשון
בני"א י"ש מקום לדון בשמן שבזמנינו ובנ"ל
ומצאתי בשו"ת דבר משה למהר"ם אמריליו ח"א
סימן י"ז בתשובה משנת תפ"א שחקק בהו וצייד
ג"כ דאפשר דחז"ל לא דיברו דוקא על ז' משקין
אלא אלא על כל משקה שאין לו שם לוי ולכן
א"א מציא מכל הגזירות משקין בלא שם
לוי כגון שכר וכדו' הרי הוא מכשיר ודבש וסמא
אין לנו אלא ז' משקין ע"ש ובנידון דגן עדיפא
טפי דסוף סוף שמן הוא וראיתי בתוס' יו"ט שם
במשנה שכתב לבאר מדוע דבש תמרים אינו
בכלל משקין אע"פ שסתם דבש שבתורה הוא
דבש תמרים לוי בדלשון בני"א סתם דבש הוא
של דבורים וכ"כ בשו"ת הרדב"ז ח"ד סימן אלף
קנ"ז וכתב שם בפירושו חזון נחום דלפ"ז הוא
הטעם נמי בשמן דאוליין בתר לשון בני"א וקשה
העבר לומר דלענין הכשר הכלל לפי המקום וצריך
ישוב בזה ע"כ וגם במשנה אחרונה שם העיר בה
דלא אוליין אלא לשון בני"א אלא לענין נדרים
ולא לענין הכשר טומאה במשקין הרי שנתעוררו
הני ביותא דלפי דברי התירו"ט שדרייז קען דברי
הגינת ורדים הג"ל צריך הדין להשתנות לפי כל
מקום ומקום אלא שלא נחא להו בהכי, ובאמת
דמאי דפשיטא להו להתירו"ט ודעתם דבש דסתם
דבש שבתורה הוא דבש תמרים ומכאן זה הכירו
דלענין הכשר טומאה במשקין לא אוליין בתר
קרא אלא בתר לשון בני"א דסתם דבש זיתו
הוא של דבורים עיין בפמ"ג סק"ז דלא
פשיטא ליה דבר זה וכתב דגם בתורה מציוני סתם
אין שם דבש דבורים ע"ש וראיתיו והנה כתב

הרמב"ם בפירוש המשנה שם דכל הני משקין הלכה למשה מסיני וניהו וכתב המשנה אחרונה דאמנם בתורה מצויו גם בה תמרים וגם דבש דבורים וכן נתקבלה הלכה למשה מסיני ולענין הכשר טומאה לא חשיב משקה אלא דבש דבורים וכן לענין שמן כך נתקבלה הלכה למשה מסיני דאינו אלא שמן זית ובזה אף פשיטא טפי דהא בקרא סתם שמן אינו אלא שמן זית ומסתברא דהלל"מ נאמר לפי סתמא דקרא ע"ש ב"ד"ה הא וכו' ודבש ואל"ף אין לחלק לפי מנהג הקומות ואף כך נתקבלה הלכה דרק שמן חשיב משקה ולא שאר שמנים ועוד ראיתי לבעל נכסת הגדולה בשו"ת בעי חיי הא"ח סי' ס"ח שכבד להביא ראייה דשמן אינו אלא שמן זית וממנ"י פ"א מתרומות מג"ג אין מטמא משום משקה אלא היוצא מן הזתים וכן הענבים וכו' ג"כ הברכי יוסף סק"ט ומבואר במ"ב בברכות לה ע"א דשאר משקין זיעה בעלמא הוא ולפ"א אין מקום לכא' לתלות דין זה בלשון גי'א לפי מנהג הקומות דרק זיתים וענבים בעלמא מתחילת הבריאת למשקה ושאר משקין זיעה בעלמא וניהו ואף שגם בזה אפשר לדחות דגם שאר פירות אי נטעי להו אדעתא דהכי למיעבד מנייניהו משקין כסויה וקנולה וכדו' דחשיביי פרי ולא זיעה בעלמא דמצונו לענין ברכות, עיי' מג"א בסיון ר"ב ס"ק כ"ב וט"ו בסיון ר"ב סק"ד ופמ"ג שם וא"ר בסיון ר"ב סק"ה בשם הירששיה ושעה"צ בסיון ר"ב ס"ק נ"ד ושית' שבט הלוי ח"ד סי' צ"ט, מ"מ סתמית הבית יוסף והמשנ"ב ס"ק ט"ו ושאר כל הפוסקים שלא חילקו בזה כלל וכתבו בסתמא דשמן הוא שמן זית משמע שאין מקום לחלק לפי לשון גי'א כפי מנהג הקומות ולכן אין בידינו כח להחמיר בזה. עכ"ל.

(ג') הנה יש צד דאף אם "שמן" שהוזכר לגבי ז' משקים היינו דוקא שמן זית אפ"ה גם שאר שמנים מצריכים נטי', דהנה אף דרש"י ותוס' ודעמי"הו כוברים דנטי' לדבר שטיבולו במשקה הוא מלתא דטומאה, ועפ"י כתב הפוסקים בדיק שטיבולו ב' משקים צריך נטי', אבל עיין ברית יוסף על א"ח סימן ק"ה דאיתא ז"ל וכתב רבינו ירוחם (נט"ו סוף ח"ו) דהא דמצרכינן נטילה לטיבולו במשקה וכי' אינו אלא משום נקיות ואין מברכינן עליהם שלא תקנו נטילה אלא כפת וכן נראה עיקר וכו', עכ"ל, וכן עיי"ש בלבוש שהביא שטעם זו הוא "ויא' שמא גזרו בה משום כנס תרומה, ומה שחזרנו בזה שדבר שטיבולו במשקה צריך נטילה לא משום גזירת נטילה דסדר תרומה אמרו כן אלא משום נקיות בעלמא הואיל ורוצה ליגע בידיו במשקין שטובל בהם וכו', עכ"ל, ועי' בפמ"ג שם שב"ד סימן קנ"ח ס"ק ד' דאיתא ז"ל ודעת רבינו ירוחם משום הנקיות הואיל ונוגע בידיו במשקה מאוס יותר. עכ"ל. הרי לפי רבינו ירוחם נטי' לדבר שטיבולו במשקה הוא מלתא דנקיות ולא מלתא דטומאה, ולפ"י פשיטא דאין מקום חלק בין ז' משקים לשאר שמנים. ועיי"ש בפמ"ג דאיתא ז"ל והנה לרבינו ירוחם חומרא לכאורה נטילה הדדי ושאר משקין ירוחם מו' משקין טעון נטילה הואיל ונוגע בשמן וכו' הוא. עכ"ל.

(ד') הנה נראה שיש עוד צד דאף אם "שמן" שהוזכר לגבי ז' משקים היינו דוקא שמן זית אפ"ה גם שאר שמנים מצריכים נט", דעיין ברמב"ם בריש פ"ו מהל' ברכות דאיתא וז"ל כל

בטנים לגרברא ועשו בבית מוהרמ"ר סופגניות ואמר שא"צ נטילת ידים מדין טיבולו במשקה דדוקא שמן זית צריך נט"ל ולא שמן אחר ותמה ר' חמוני ביתאן הוא ר' רחמים ביתאן אביו של הרב אברהם ביתאן זצ"ל מח"ש שמו אברהם ונפטר בגיל צ"ד שנים ואמר לא שמעתי בלתי היום אמר לו ר' כלפון אם לא שמעת בישן תשמע בחדש. עכ"ל. ואפשר דמבואר מזה דהיו שנהגו ליטול ידיהם אפילו לטיבול בשאר משקים וכנהנתבאר בדעת הרמב"ם.

הנה נמצא ע"פ כל הנ"ל דלכאורה יש מקום גדול לחסיד להחמיר וליטול ידיו לדבר שטיבולו בשאר שמנים כגון קונולה וסוי', ובפרט דהא לפי הרמב"ם יש בזה חיוב גמול לטול בברכה, והא מיהא נלענ"ד דפשוט דמי שנטל בודאי אינו בכלל "הנטול ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח".

אבל ברמב"ם משמע שמברכים על נט"ל לדבר שטיבולו במשקה, ובע"כ דאינו משום נקיות לחוד, ולמה נוטלים גם לטיבולו בשאר משקים. ויש ליישב דנראה דהרמב"ם אויל בזה לטעמיה, דנראה דהרמב"ם סובר דנטילת ידים לחולין תמיד אינה משום לתא דטומאה אלא משום נקיות, אפילו בנטילה לפת, וא"כ הוא יכול לסבור דנטילה לדבר שטיבולו במשקה הוא משום נקיות ובשאר משקים ואפ"ה סובר שמברכים עליו, דזהו ככל נט"ל לחולין שמברכים עליו, ורבינו ירוחם סובר כשאר שיטות דתקנת נט"ל בברכה היא משום לתא דטומאה וסרך תרומה וזהו רק בפת, ולכן רק מברכים על נטילה לפת. עיין מה שהארכתי בשיטת הרמב"ם בזה בעז"ה בספרי חנוכה בטהרה. (עיין בספר מגדולי ישראל דאיתא וז"ל שמעתי מרם כלפון עידאן הנ"ל שפעם אחת הביאו שמן

האכל הפת שמברכין עליו המוציא צריך נטילת ידים תחלה וסוף ואע"פ שהיא פת חולין ואע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להן טומאה לא יאכל עד שיטול שתי ידיו וכן כל דבר שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים תחלה. עכ"ל. הרי דהרמב"ם לא הזכיר דנטילה לטיבולו במשקה הוא רק כשטיבולו בז' משקים. והנה לכאורה זהו סתם מאד לומר דהרמב"ם סמך בזה על דבריו בהל' טומאת אוכלין, דהרי בהל' טומאת אוכלין הוא רק כתב דז' משקים מכשירים ומקבלים טומאה אבל לא כתב דרק הני נקראים משקים. אלא לכאורה הפשטות היא דלהרמב"ם טיבול בכל מיני משקים מוצרך נטילת ידים. אבל קשה, דבשלמא רבינו ירוחם יכול לסבור כן דהא רבינו ירוחם סובר דאין מברכים על נט"ל לדבר שטיבולו במשקה, דאינו אלא משום נקיות,

האם טיפת מים שבתוך שאר שמנים צריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה והאם יש מזה נפק"מ להסופגנים הנ"ל

בשער הציון ס"ק כ"ח דאיתא וז"ל ומיירי שיון ודבש וש"ד מז' משקים אין לו דאלי"כ יערב עמהם. עכ"ל. והנה כיון דמבואר במשנה ברורה דמיירי שנותן מעט מהמשקה, א"כ למה הוצרך השער הציון לומר דמיירי שאין לו מאידך משקים, הרי אפילו אם יש לו מאידך משקים לא יחייב, דבאידיך משקים לכ"ע בעי רוב. אלא יש ללמוד מהשער הציון דהמ"ב מיירי כשמוסיף המשקה אחרי התחלת הלישה, וי"ל דכן מדויק במה שכתב המ"ב שיתן בעת הלישה גם מעט מים, וא"כ י"ל דהמ"ב סובר כהא דאיתא בפתחי תשובה ביו"ד שם דהא דבעין רוב היינו ר"ס אם מערב הז' משקים בהמי פירות עצמם, אבל אחרי שכבר התחיל הלישה ר"ס סמי במעט מהז' משקים, דע"י המשקה מכשיר העיסה לקבל טומאה. וא"כ ליכא שום ראי' דהמ"ב סובר כהרמב"ם, ולהיפך, ע"פ מה שהוכחנו מהשער הציון נמצא דגם שם מאד משמע דהמ"ב סובר כהראב"ד. אלא דדברי הפתחי תשובה קשים מאד לכאורה, דאיך מעט משקה יכול להכשיר עיסה שנילושה במי פירות לחוד, הרי אין המי פירות מחברים העיסה כמבואר במס' טבול יום פ"ג מ"ד ובירושלמי חלה שעלה קא כל דברי השו"ע ביו"ד שם. וצ"ע. וא"כ אפשר דקשה ליישב דברי המ"ב עם דברי הפתחי תשובה דא"כ הם עליו יקשה האי קושיא. אולם תוס' זבחים דף קה ע"א ותוס' במנחות דף כז ע"א תמהו מסברא, איך אפשר לומר דעיסה שנילושה במי פירות לא חשוב מחובר. וא"כ אפשר שיש להאחרונים איהו מקור דקו"ל כתוס' דלא כהמבואר בירושלמי. וצ"ע.] ועיין בערוך השולחן באו"ח סי' קנ"ח ס"ק י' דאיתא וז"ל מי פירות וכו' שמעריבים בהם מעט מים, אם צריכים נטילה, ונראה דאינם צריכים נטילה, דכיון שיש רוב מי פירות נגד המים בטלים המים לגבי מי פירות, ודבר זה מפורש בבכורות כב ע"א בסוגיא דהלוקח ציר, עיין שם, וזה ששנינו

ס"ק ט"ו שהשיג על המ"ב מדברי הרמב"ם, וא"כ חזינו דהמ"ב סובר כהראב"ד. ועיין גם במ"ב שם בס"ק כ"ד במה שכתב בדעת הגר"א, ועע"ש שגם בזה החזו"א השיג עליו ובסוף דבריו הזכיר דברי הרמב"ם, ושוב מבואר לכאורה שהמ"ב סובר כהראב"ד והחזו"א סובר כהרמב"ם. וי"ל דא"ש לומר דהמ"ב סובר כהראב"ד, דהרי הר"ש במכשירין סובר כגירסת הראב"ד בתוספתא דרך ר' מאיר חילק בין מים לשאר משקים, וא"כ לכאורה רוב ראשונים סוברים כהראב"ד, ועוד הרי הפשטות בסברא היא כהראב"ד, דיש לזיזל בתר רוב כמו בכל התורה כולה, וא"כ כל זמן דלא אפילו במ"ב שהביא דברי הרמב"ם יש לנקוט דהמ"ב נקט כהפשטות, דהיינו שיטת הראב"ד. ולפ"ז לגבי מי שעושה מעשיו כהמ"ב כשהחלק על החזו"א, לכא' יש מקור דקו"ל כהראב"ד. [עיין בשו"ע או"ח סימן תס"ב ס"ה דאיתא וז"ל הלש עיסה במי פירות, טוב לעשותה פחות משיעור עשרון, כדי שלא תתחייב בחלה. עכ"ל. ועיין במ"ב בס"ק כ' דאיתא וז"ל במי פירות וכו' היינו במי ביצים ושאר מי פירות דברים שאינם משבעה משקין שסימנם י"ד שח"ט ד"ם (ומבוארים לעיל בסימן קנ"ח) והטעם דע"י מי פירות אין העיסה מוכשרת לקבל טומאה ונשארה החלה טהורה ואין לו שום עצה אח"כ מה לעשות בה לשורפה אינו יכול שאין שורפין קדשים טהורים ולאכלה אינו יכול שרובן טמאי מתים הן ובשאר ימות השנה יש עצה שיתן בעת הלישה גם מעט מים וממילא הוכשר כדאיתא ביו"ד שם שכ"ט אבל עתה לצורך פוסק הלא יחיה מי פירות עם מים ואסור ללוש וכנ"ל בס"ב לכן העצה שילוש פחות מכשיעור ובדיעבד אם לש כשיעור יראה ליתן החלה לכהן קטן שלא יצא טומאה מגופו כמבואר ביו"ד שם. עכ"ל. הרי דהמ"ב כתב דיתן מעט מים, ולכאורה מבואר שפסק כהרמב"ם, דלא כהנ"ל. אולם עיי"ש

עיין ברמב"ם בפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ד דאיתא וז"ל כל הציץ בחזקת מוכשר וציץ טהור שנפל לתוכו מים כל שהם הרי הכל משקה ומכשיר ומתטמא טומאת משקין לפיכך חזקתו טמא נפל לתוכו יין דבש וחלב חולקין אחר הרוב וכן מי פירות שנתערבו בשאר המשקין חולקין אחר הרוב נתערבו במים כל שהן הרי הכל משקה ומתטמא טומאת משקין ומכשיר. עכ"ל. הרי מבואר ברמב"ם דלגבי מים לא אולין בתר רוב, אלא אפילו כל שהוא מים שנתערב במי פירות מכשיר ומתטמא, וא"כ אפילו אם יש שהוא מים שנתערב במי פירות מחייב נט"ל, וא"כ אם יש אפילו מעט מים בשאר שמנים הנ"ל זה מחייב בנט"ל. אבל עיי"ש שהראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר דגם במים אולין בתר רוב. והנה אפשר שיש מקור דקו"ל כהראב"ד, דעייין בשו"ע יו"ד סימן שש"ט ס"י דאיתא וז"ל יש לזהר מללוש במי פירות שאינם משבעה משקים, אלא א"כ יערב עמהם אחת משבעה משקים. עכ"ל. הרי דלא חילק בזה בין מים לשאר משקים, וא"כ כמו דבשאר משקים בודאי יצט' רוב, לכאורה הוא הדין דבמים צריך רוב, ולכאורה היינו כהראב"ד. אבל עיי"ש בהגהות רעק"א ובפתחי תשובה שהביא משיגים על סתימת השו"ע שם וסוברים דלעולם קו"ל בזה כהרמב"ם. אולם אפשר שיש מקור אחר דקו"ל כהראב"ד, דעייין במ"ב בסימן קנ"ח ס"ק כ"ו דאיתא וז"ל כתב בדה"ח האוכל לעק"ן למתק השתיה וטובל העק"ן ביי"ש לא הוי דבר שטיבולו במשקה משום דזיעה הוא מהתבואה והוי מי פירות ואף אם הי"ש מזווג הוא במים מ"מ מועט הוא וא"צ נטילה ע"כ, משמע מזה דאם המים הוא רוב לפי הגראדיין הוי בכלל משקה. עכ"ל. הרי מבואר במ"ב דגם במים אולין בתר רוב, ולכא' היינו כהראב"ד. ובאמת עיין בחזו"א באו"ח סי' כ"ה

ידיו בהם אם אין לו מים אחרים, דביש מים אחרים בודאי יש להחמיר לכתחלה דגם בדיעבד יש מי שאומר שישול שנית והגר"א הביא מקור לזה מתוספתא ולכתחלה י"ל דכ"ע מודו דלא גרע ממאי דק"ל בעלמא דיש להחמיר בדבר שיש לו מתירין כשהוא ספק אפילו במילתא דרבנן משום דהא יכול לעשות בהיתר וה"נ כן הוא. עכ"ל. וא"כ עכ"פ יש לחקור בהני ספיקות האם יש ליטול ידיו להוציא עצמו מן הספק. וצ"ע בכ"ז למעשה.

הנה כל הנ"ל הוא לפי הנחה שכשם שיש בזה מחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד במים ומי פירות דגם יש ביניהם מחלוקת במים ושאר שמנים, אבל קבלתי מכתב מתלמיד חכם וז"ל מש"כ דלדעת הרמב"ם סגי לערב טיפת המים בשמן, הנה לדידי מיבעיא לי אי מהני אף להרמב"ם, ד"ל דכל דברי השעה"מ רק מהני בשאר מי פירות, אבל שמן ומים אינו מתערבין וכמבואר בתוספתא ריש מחלוקת וביאור הגר"א, אבל דליכא ביטול ברוב גבי שמן בתוך יין, ולכאורה ה"נ במים בתוך שמן, והנה הרי קי"ל דשמן ע"ג מים נוגע בו טבוי"י לא נפסל המים דאינן חיבור ולפ"ז צ"ע טובא אם דברי הרמב"ם הם גם בשמן שכינס בו מעט מים וכו' וצ"ע לדינא. עכ"ל.

ואידך גיסא ראיתי מכתב מתלמיד חכם אחר שכתב להיפך וז"ל מסתבר שמ"ס לא מתערבים עם שמן, וא"כ אין כאן ביטול ברוב, ולכ"ע הוי טיבולו [גם] במים וחייב נט"י, ודעת כבודו דאם אין המים מתערבים עם השמן נשאר השמן בדין מי פירות, וממילא א"צ נט"י, אבל באמת הוא איפכא דאם אין תערובת א"כ יש כאן מים בפנ"ע ושמן בפנ"ע ומחמת המים הוי טיבולו במשקה, אע"פ שהשמן הוא רוב והוא מי פירות. עכ"ל. אולם זהו פשוט דלפ"ז רק אם המים בעצמו יהא טופח ע"מ להטפוח או יצטרך נט"י מחמתו משא"כ אם יש כאן רק טיפת מים.

הרינמצא שיש כמה אחרונים שכתבו להדיא דקי"ל כהרמב"ם, אבל פשטות שיטת המ"ב והערה"ש היא כהראב"ד, ויש שיטה שכתב להדיא כהראב"ד כמבואר בקפ החיים. וע"פ כל הנ"ל לכאורה י"ל שיש בזה ספק אם קי"ל בזה כהרמב"ם או כהראב"ד.

הנה ראינו דמוקדק הדין דאין צריך ליטול ידיו לסופגנים שמטוגנים בשאר שמנים אף אם יש בזה משקה שטופח ע"מ להטפוח משום דשאר שמנים אינם מז' משקים.

ויל"ע מהו הדין למעשה אם יש מעט מים בשאר שמנים, האם צריך נט"י כהרמב"ם או האם א"צ נט"י כהראב"ד. וצ"ע למעשה.

והנה יל"ע לגבי המציאות דזמנינו, האם באמת אין שום מים כלל ב"שמן קנולה" ו"שמן סויה" או האם שפיר יש לחשוש דבתהליך עשיית השמנים דנכנס בהו איזה טיפת מים, וצ"ע במציאות הדברים.

וכן יל"ע האם יש לחשוש שהיה איזה טיפת מים בהקדירה ששכנו לתוכו השמן כדי לטגן בו הסופגנים. וצ"ע למעשה.

והנה את"ל דקי"ל כהראב"ד אז בודאי לית בכל זה שום חשש, אבל לפי הנתבאר דאפשר דקי"ל כהרמב"ם, צ"ע אם יש בכל זה חשש.

והנה אם יש בכל זה ספיקא, ויש באמת ספק אם קי"ל כהרמב"ם או כהראב"ד, יל"ע האם ניתן להקל בנט"י לדבר שטיבולו במשקה.

הנה לגבי כל הספיקות הנ"ל יש להוסיף, דהנה הדין הוא ספק ידים טהור, אבל אפשר דספקות אלו לא נכללו בדיון ספק ידים טהור, ועכ"פ אם משום ספק ידים טהור לחוד, הרי עיין בשו"ע או"ח סימן ק"ס ס"א דאיתא וז"ל ספק טהרה בידים טהור ויש מי שאומר שעל כל זאת אם יש לו מים אחרים שישול ידיו ויוציא עצמו מן הספק, עכ"ל, ועיין במ"ב בס"ק מ"ו ובשעה"צ בס"ק מ"ט דאיתא וז"ל ספק וכו' היינו בין שנסתפק אחר הנטילה או אפילו קודם נטילה מותר לו ליטול

במכשירין פ"ו מ"ג דציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא, אוקמוהו בבכורות שם כג ע"ב דגם מקודם היה מחצה על מחצה, עיין שם, ודברי הרמב"ם פרק ששה עשר מטומאות אוכלין דין ד' שפירש המשנה כפשטא כבר תמחו עליו בזה, עיין שם. עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דקי"ל כהראב"ד.

אבל העירוני דעיין בערוך השלחן ביו"ד סי' שכ"ט דאיתא וז"ל כשלשין בחלב וחמאה ושמן ודבש ויין כשיש שיעור חלה חייבין בחלה לכל הדעות ובברכה, ורק קיכלא"ן מביצים הוי בלא ברכה, וגם זה כשאין שם מים **כל שהוא** אבל כשיש מים או רוטב של גרויפ"ן כמו שנהגו לאפות בזמנינו זה גם כן חייב בחלה ובברכה כמבואר מלשון הטור, וכן הוא בירושלמי שם, משום דדין זה תלוי בהכשר טומאה ומי פירות אינן מכשירין אבל שבעה משקין מכשירין בעצמן. עכ"ל. ולכאורה מבואר שם דס"ל דקי"ל כהרמב"ם. וצ"ע.

ועיין בקפ החיים בסימן קנ"ח ס"ק מ' דאיתא וז"ל אם עירב אחד מז' משקין הללו עם שאר משקין כגון דבש דבורים עם דבש תמרים ויוציא, אזלינן בתר רובא, אי רובא משאר משקין אין צריך נטילת ידים, מחצה למחצה צריך נטילת ידים, מטה יוסף חלק ב' סימן ח"י ס"ק יו"ד, יד אהרן בהגהות בית יוסף, בית מנוחה שם אות י"ג, מיהו המטה יהודה אות ה' כתב דדוקא אם נתערבו ברובא אבל אם נתערבו מחצה למחצה אין צריך נטילת ידים יעו"ש, אמנם כתב הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות טומאות אוכלין דין ד' שאם נתערב מים במי פירות כל שהן הרי הכל משקה ומתטמא טומאת משקין ומכשיר ע"כ, וכן הסכים הערך השלחן אות ג' וכתב ודלא כהרב מטה יהודה שם שהסכים להראב"ד דגם אם נתערבו במים הולכין אחר הרוב יעו"ש, וכן הוכיח אליה רבה אות י"ז דעיקר כהרמב"ם יעו"ש. הרי מבואר להדיא שיש בזה מחלוקת אם קי"ל כהרמב"ם או כהראב"ד.

הצדדים דגם אם אין השמן טופח ע"מ להטפוח צריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה ונפק"מ להסופגנים הנ"ל

דפירושא דמשקה טופח שבמתני' הוא טופח להטפוח, הרי להדיא דלענין שיהא בו טומאת משקין צריכין דוקא טופח להטפוח, ובפחות מטופח להטפוח לית ביה שם משקה כלל, וכן לענין הכשר תנן בפ"ג דמכשירין המטגן בטיט הנגוב אם יש בו משקה טופח בכי יותן ואם לאו אינו בכי יותן, וכן בחולין דף ל"ו מבואר דפרת שלמים שהעבירה בנחל ושחטה ועדיין משקה טופח עליה הוכשרה, ובתוספתא פ"ב דמכשירין המורבץ את ביתו במים ונתן בו שבליים וטננו אם יש עליהן משקה טופח הרי זה בכי יותן ואם לאו אינו בכי יותן, וכן בתוספתא עוקצין פ"ג בעולשין שלקטן לבהמה ואח"כ חשב עליהן לאדם אם יש עליהן משקה טופח הוכשרו, הרי דמבואר מכל הנך שהבאנו דגם בהכשר בעינין טופח להטפוח, דכל הנך משקה טופח בעל כרחך נראה דר"ל טופח להטפוח, דלא מצינו בשום דוכתא שיעורא דטופח לבד, וכל דסגי בטופח סגי בכל שהוא, ובעל כרחך דכל הנך משקה טופח המבוארים גבי הכשר פירושן טופח להטפוח, והיינו משום

הנה ראינו שאחת מהסיבות דהרבה פעמים א"צ נט"י לאכילת הסופגנים הנ"ל היא משום שאין השמן שעליהם טופח ע"מ להטפוח. אבל יש להעיר דלכאורה יש צדדים להצריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה אף אם אין השמן טופח ע"מ להטפוח.

דהנה עיין במס' טהרות פ"ח מ"ט דאיתא הניצוק והקטפורס ומשקה טופח, אינו חיבור לא לטמאה ולא לטהרה. ולכאורה משמע במשנה דדוקא לענין חיבור "משקה טופח" לא חשיב, אבל לגבי עצם החפצא דמשקה שפיר הוי משקה, אבל עיין בח"י רבינו חיים הלוי בפ"ז מה"ל טומאות אוכלין ה"ה דאיתא וז"ל נראה דרך שיעורא דטופח להטפוח הוא הלכה למשה מסיני וכו', נראה דהך שיעורא דטופח להטפוח עיקרו נאמר לענין דין שם משקה דבפחות מטופח להטפוח לא חל ביה שם משקה כלל לשום דבר, וכן הוא מבואר להדיא מהא דתנן בטהרות פ"ג הרוטב והגרסיין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי אלו תחילה, ואף דלשון המשנה הוא "משקה טופח" אבל עיין בר"ש שם שפירש "משקה טופח" היינו טופח להטפוח, הרי להדיא דלענין שיהא בו טומאת משקין צריכין דוקא טופח להטפוח, ובפחות מטופח להטפוח לית ביה שם משקה כלל.

והנה עיין"ש ברפ"ג ברמב"ם בפהמ"ש דאיתא וז"ל ואם היה אחד מאלו השרפים אשר מדרכן שיקאפו אם יתארו וכבר התחילו להקפא ושאר בהם מהלחות שיעור שיטפוח היד הנה היא במדרגת המשקין. עכ"ל. והמשנה אחרונה והתפא"ש שם העירו דלכאורה משמע דסגי במשקה טופח, ולא בעינן טופח ע"מ להטפוח. וכן עיין בחז"א בגליון על דברי הגר"ח שהביא מהפהמ"ש לעיל פ"א מ"ט, דבמשנה שם איתא ככרות וכו' שבתוך גומותיהם מים וכו'

דפירושא דמשקה טופח שבמתני' הוא טופח להטפוח, הרי להדיא דלענין שיהא בו טומאת משקין צריכין דוקא טופח להטפוח, ובפחות מטופח להטפוח לית ביה שם משקה כלל, וכן לענין הכשר תנן בפ"ג דמכשירין המטגן בטיט הנגוב אם יש בו משקה טופח בכי יותן ואם לאו אינו בכי יותן, וכן בחולין דף ל"ו מבואר דפרת שלמים שהעבירה בנחל ושחטה ועדיין משקה טופח עליה הוכשרה, ובתוספתא פ"ב דמכשירין המורבץ את ביתו במים ונתן בו שבליים וטננו אם יש עליהן משקה טופח הרי זה בכי יותן ואם לאו אינו בכי יותן, וכן בתוספתא עוקצין פ"ג בעולשין שלקטן לבהמה ואח"כ חשב עליהן לאדם אם יש עליהן משקה טופח הוכשרו, הרי דמבואר מכל הנך שהבאנו דגם בהכשר בעינין טופח להטפוח, דכל הנך משקה טופח בעל כרחך נראה דר"ל טופח להטפוח, דלא מצינו בשום דוכתא שיעורא דטופח לבד, וכל דסגי בטופח סגי בכל שהוא, ובעל כרחך דכל הנך משקה טופח המבוארים גבי הכשר פירושן טופח להטפוח, והיינו משום

נטמאת אחת מהן בשרץ וכו' בתרומה מטמא שנים ופוסל אחד אם יש ביניהם משקה טופח אף בתרומה הכל טמא, ועי' בפנה"ש דאיתא וז"ל אם היה בין כל ככר וככר לחות שיעור די שיטפח היד והיא אשר תקרא משקה טופח כמו שביארנו בעמים רבות הנה לא אלה הכחות טמאות, עכ"ל, והחזו"א גם הביא דברי הרמב"ם בפנה"ש בעדיות פ"ד מ"ו, עיי"ש, ועפ"כ כתב החזו"א וז"ל הנה מבואר דמשקה טופח הנזכר בכל המשניות היינו להטפח היד וזוהי קיי"ל לדינא דיש בזה שיעור משקה ליטמא ולטמא ולהכשיר ולחבר וא"צ טופח להטפח. עכ"ל. והנה חזינו בלשון החזו"א דגם הוא סבירא ליה דאין להקל בזה בין "חיבור" לשאר דברים, וא"כ לדידי יקשה מאד הא דאיתא בפ"ה מ"ט כנ"ל דמשקה טופח אינו חיבור, הרי משקה טופח סגי להיות משקה ולחבר, ומהו הפירוש בהמשנה. ועיין בחזו"א שם שנמשך בזה ויישב הטב ע"פ דברי הרמב"ם בפנה"ש בפ"ה שם ד"ה משקה טופח" וקטפרס"ה הם ציור אחד, דמשקה טופח היינו מה שנשאר על קטפרס אחרי שכל המשקה כבר אול למטה, דבכה"ג אין משקה טופח, אבל משקה טופח בעלמא סגי יכול לחבר. (והעירוני דלפ"י מיושב היטב הא דאיתא במשנה שם קאמרי דעתה דמשקה טופח אינו חיבור לא לטמא ולא לטהרה, והאשברין חיבור לטמא ולטהרה. ותמוה למה פתח בניצוק קטפרס ומשקה טופח, וסיים רק באשברין, ולא סיים גם בטופח ע"מ להטפח, ולהרמב"ם מיושב, דגם משקה טופח הוא חלק מהציור דקטפרס. והנה כל דברי הגר"ח שם קאמרי דעתה דמשקה טופח, וא"כ חזינו דהגר"ח נקט דאף להרמב"ם בעינן טופח ע"מ להטפח לעצם שם משקה, ולהחזו"א והמפרשי המשניות ברפ"ג נמצא שיש בזה מחלוקת בין הר"ש והרמב"ם, דלהר"ש בעינן טופח ע"מ להטפח להעצם שם משקה, ולהרמב"ם דיטב במשקה טופח.

הנה העירוני דשית הגר"ח סגי נראה קשה לכאורה, אין אפשר לומר דהרמב"ם סובר דבעינן טופח ע"מ להטפח להעצם שם משקה לטמא וליטמא ולהכשיר, הרי הרמב"ם לא הזכיר האי שיעור בהלכות קבלת טומאה ובהלכות הכשר כלל. שו"ר בספר משנת טהרות דמט' מכשירין סימן ט' דאיתא וז"ל בעיקר מה דנקט הגר"ח דבעי טופח להטפח יל"ע בדברי הרמב"ם לא הזכיר כלל בהל' טו"א הך שיעורא, ועיני' בדבריו ברפ"ד מטו"א שכ' דמשקין מטמאין ומתטמאין בכל שהן ולא הזכיר כלל שיעורא דטופח להטפח, ולא הזכיר כלל דברי הרמב"ם שיעורא דטופח להטפח רק בהל' מקואות פ"א ה"ז לענין חיבור בנטילה ידיים וכו' וצ"ע איך סתם ולא הזכיר כלל הך שיעורא בהל' טו"א דזה שיעור משקה לענין הכשר ולענין טמא ואע"ג דהזכיר בדבריו בפ"י מטו"א ה"ז לגבי פרה שהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליו וכן בפ"ה ה"ט לגבי טט הנגוב והגר"ח נקט דשכתב הרמב"ם משקה טופח כוונתו טופח להטפח צ"ע דהך דינא הו"ל למינקט להדיא דהו"י דין עיקרי בדין משקה קלב"ט ולהכשר ולכאן מוכח דס"ל לרמב"ם דסגי במשקה טופח וממילא מובן דלא הוצרך הרמב"ם להזכירו ואע"ג דהרי יתכן דהו"י ב"ש וכמו שכתב הגר"ח ב"ה"ד דמשקה טופח הו"י יותר מכ"ש, משום דכל משקה שראוי להכשיר ע"כ דיש בו משקה טופח דאל"כ אין יכול להכשיר דכל שהוא היינו דיש כאן תלויות דאין יכול להעבירה למקום אחר וא"כ אין יכול להכשיר וכן אין יכול לטמא אחרים וע"כ דכל משקה דהכשר

וטומאה איירי כשהוא משקה טופח ולכן לא הוצרך להזכיר זה הרמב"ם והזכירו רק לגבי פרה שהעבירה דבא הרמב"ם לחדש דצריך בשעת שחיטה שישאר משקה טופח ולא סגי במה שנשאר לחלוות כל שהוא כיון דההכשר לא נעשה רק לאחר שחיטה (וכ"ה בתוספתא פ"ג דעוקצין לגבי עולשין דתלשן לבהמה ואח"כ חישב לאדם דצריך דבשעת מחשבה יהא עדיין משקה טופח ולא סגי דנשאר כל שהוא), וכן בטיט הנגוב דהניח שם חזינו הרי איירי בסתמא אם נוקטים דהוכשרו וזוהי צריך לידע אם היה בטיט הנגוב משקה טופח וממילא הוכשרו אבל בסתם הכשר וטומאה א"צ להזכיר דצריך שיהא משקה טופח דע"כ הוא כן דאם מכשיר ומטמא ע"כ דהו"י משקה טופח. עכ"ל, וצ"ע בדעת הגר"ח.

הנה ראינו דכל הפוסקים כתבו שיעורא דטופח ע"מ להטפח להצריך נט"י לדבר שטיבולו במשקה. והנה התם לא מיירי לגבי חיבור כלל, אלא לגבי עצם השם משקה, ואפ"ה הו"ל תלוי בטופח ע"מ להטפח, ולכאורה מבואר דגם הפוסקים הנ"ל סוברים כהגר"ח דעצם השם משקה תלוי בטופח ע"מ להטפח. ובאמת עיי"ש במג"א שבתו"ד הביא הא דברפ"ג דטהרות פירש הר"ש דדוקא כשהוא טופח להטפח מקרי משקה ואם נקדש כ"כ שאינו טופח להטפח מקרי אוכל. הרי דהמג"א הביא אותו מקור שהביא הגר"ח כנ"ל, וא"כ שפיר י"ל דהפוסקים סוברים הכא כהמבואר בגר"ח דטופח ע"מ להטפח הוא שיעור בעצם שם משקה, ומהא דלא הזכירו שהדברים תלויים במחלוקת בין הר"ש והרמב"ם משמע דס"ל כהגר"ח דכל סברי דבעינן טופח ע"מ להטפח להשם משקה. ועיין גם בלקט יושר ח"א עמ' צ"ג דאיתא לגבי חרוסת דליל הסדר וז"ל בשעת טיבול מקלשין אותו בין זכר לזכר כן כתבו הגאונים והביאו ראייה מן הירושלמי ואיכא למימר דאפילו בשבת שרי ולא מחייב דאשמו לשי מצאתי בתו' נכד' דהקשה הוא דקאמרו כל שטיבולו במשקה צריך נט"י ומייתי עלה טיבול דחרוסת והא חרוסת מאלל הוא ומתצרים דחרוסת נמי כל זמן שהוא לח טופח ע"מ להטפח נקרא משקה ומייתי ראייה לזה ממותני' דפ"ג דטהרות וא"כ לא שייך לש גבי משקה. עכ"ל. ועיין גם באל"י רבה שם בס"י קנ"ח שהביא דברי הר"ש בפ"ג דטהרות כמקור דבעינן טופח להטפח. נמצא להנ"ל, דע"פ המשנה הנ"ל בסוף פ"ה דטהרות לכאורה היינו אומרים דמשקה טופח שפיר חשיב משקה, ודבר הטבול במשקה טופח צריך נט"י דהרי "משקה טופח" רק אינו חיבור אבל שפיר חשיב משקה, אבל מבואר בדברי הגר"ח דמשקה טופח אינו משקה כלל, וממילא דבר הטבול במשקה טופח לא צריך נט"י, וכ"ה באמת בכל הפוסקים וכו"ל. הנה לפי החזו"א צ"ב לכאורה, למה כל הפוסקים כתבו דטיבול במשקה היינו דוקא טופח ע"מ להטפח, הרי לדידי לפי הרמב"ם גם במשקה טופח יש להצריך נטילה. ואפשר ד"ל דכיון דנט"י הו"י דין דרבנן, לכך כיון שיש בזה מחלוקת בין הר"ש והרמב"ם, ניתן להקל בזה כהר"ש. וצ"ע בזה.

הנה הא מיחא חזינו שיש אפשרות לומר דאף דמבואר בכל הפוסקים דבעינן שיעורא דטופח ע"מ להטפח לחייב נט"י לדבר שטיבולו במשקה, אבל הרמב"ם חולק וסובר דגם משקה טופח סגי לחייב. הנה בין להגר"ח ובין להחזו"א אין חילוק בהשיעור משקה בין "משקה לטמא" ל"משקה ליטמא", אולם עיין במקדש דוד סימן מ"ד ס"ק ג' שנקט

שיש בזה חילוק, דכמו שבאוכלים יש חילוק בין "לטמא" ל"ליטמא", ד"לטמא" בעי שיעור כביצה ו"ליטמא" סגי בכל שהוא. הוא הדין במשקים, דרק "לטמא" בעי שיעור, אבל "ליטמא" סגי בכל שהוא, וא"כ רק לטמא בעינן טופח ע"מ להטפח, אבל לקבלת טומאה סגי גם בפתוח מטופח ע"מ להטפח, דלקבלת טומאה לא בעי כשיעור. הנה לפי הרבה פוסקים דבר שטיבולו במשקה צריך נט"י כדי שהמשקה לא יטמא האוכל, ולפי הלבוב דבר שטיבולו במשקה צריך נט"י כדי שהמשקה לא יקבל טומאה. והנה לפי המקדש דוד נמצא דנקי"מ ביניהם אם יש בזה שיעור דטופח ע"מ להטפח. דלפי אידך פוסקים רק משקה שטופח ע"מ להטפח בעי נט"י, דרק משקה שטופח ע"מ להטפח יכול לטמא דבר אחר, אבל לפי הלבוב גם משקה שאינו טופח ע"מ להטפח בעי נט"י, דהרי גם משקה שאינו טופח ע"מ להטפח מקבל טומאה. ובאמת עיין בלבוש בס"י קנ"ח דאיתא וז"ל וגם בשבעה משקין אלו דוקא בעודו טופח עליו, אבל אם טבל בהם הירק או הפירי וחזר ותנגב ויוצא לאוכלו אינו צריך נטילה. עכ"ל. הרי דהלבוב לא הזכיר דבעי טופח ע"מ להטפח, אלא כל שלא נתנגב בעי נט"י, ואפשר דהלבוב אדיל בזה לטעמא. שו"ר בספר וינטלם וינשאם דאיתא וז"ל כתב מרן ז"ל בב"י סימן קנ"ח סוף ד"ה וכתב רבינו ירוחם וז"ל ולדברי הכל אין דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה אלא בעוד שהמשקה טופח עליו אבל אם יתנגב לא וכן נראה מדברי הכל בו סימן כ"ג ופשוט הוא, ומבואר מדבריו ז"ל שכל שיש עליו משקה בעינן נטילה ואפילו שאין עליו משקה בשיעור של טופח על מנת להטפח, וכן הוא להדיא בכל בו שצ"ח לנו מרן בב"י שכתב וז"ל וכתב הר"ש ז"ל בד"א כשאלכל בפני עצמו אצלן אם טבלו במשקה או שנשרו במים ועוד המים עליהם צריך נט"י. שכל שיש שטיבולו במשקה צריך נט"י, הא קמן שכל שיש עליהם מים צריך נט"י וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בב"י שם סעיף א' שכתב בדין האוכל בשר צלי אם צריך נט"י או לא בזה"ל והיה נראה לי שבשר צלי טעון נטילה מפני שיש בו משקה טופח וכו' ואין לפרש דהרשב"א לא קאמר דלצלי לא בעי נטילה אלא כשהוא יבש ביותר שאין בו לחלוות משקה אבל אם היה בו לחלוות משקה היה צריך נטילת ידים, ומבואר דפשיטא למרן ז"ל שכבר במעט משקה שנמצא על הפרי צריך נטילה וכמ"ש לעיל מיניה בב"י שלדברי הכל בעינן נט"י כל שיש עליו משקה טופח, גם ממה שכתב מרן ז"ל בב"י שם עמ"ש המורדכי' פרק אלו דברים שתבשיל מחסים בכלל פירות הוא ואינו נוטל ידיו בזה"ל כלומר והוא שלא ייחיה להם משקה טופח דאם לא כן משום שהיה להם במשקה צריך לטילול ידיו ולדברי הסוברים כן, מבואר דס"ל שכל שהמשקה טופח בעינן נטילה וכן מתבאר מדברי מרן ז"ל בשו"ע שם סעיף ד' שכתב אם אוכל דבר שטיבולו באחד משבעה משקין וכו', ומדלא כתב אם אוכל דבר שטיבולו משבעה משקין והוא טופח על מנת להטפח וכו' משמע דס"ל שכל שהפרי רטוב בעינן נטילה ומ"ש שם בסעיף ה' גבי בשר צלי בלשון אע"פ שמוהל טופח עליו נראה שכוונתו ז"ל על המוהל שטופח על הבשר ולא על היד של האוחז בו ופשוט וכו' ובאמת שכן כתבו עוד כמה מרבותינו הראשונים זיע"א, עיין להרשב"א

בנקרש בעי טופח ע"מ להטפיה. אבל היות והובא כאן צדדים להחמיר בנטי' יותר מהמבואר במ"ב, א"כ יש להוסיף דגם בזה יש צדדים שמחמירים יותר, דעיינ ברמב"ם בפ"ט מהל' טומאות אוכלין דאיתא וז"ל השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הן ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקין ואע"פ שקפאו אחר שנטמאו. עכ"ל. הרי מבואר ברמב"ם דשמן שנקרש, אף דעתה לית בו טופח ע"מ להטפיה, אפ"ה דעיינ נשאר טמא. אבל אפשר דלית מזה נפק"מ לדידן דאפשר דכוונת הרמב"ם היא דהשמן נשאר טמא, אבל לא דהשמן נשאר דיכול לקבל טומאה, (עיינ במפרשים שהארכו בזה), וכיון דאינו יכול לקבל טומאה בכה"ג לכאורה לא חשיב טיבול במשקה להצריך נטי', דרק מה שיכול לקבל טומאות ידים חשיב טיבולו במשקה, אבל לכא' מוכח מהחזו"א דשפיר חשיב טיבולו במשקה, דעיינ בחזו"א הל' טבוי"ט סי' ד' ס"ק י"ח דאיתא וז"ל לאחר וכו' דכבר נעשה משקה וכו' ולדידן נטמא וכו' תנן דכלנו טמאים והלכך לדעת הרמב"ם אף אם אין בו משקה טופח משקה הוא ומטמא ומכשיר ומסתבר דחשיב טיבולו במשקה גם כן. עכ"ל. הרי שהוא כתב דלדעת הרמב"ם מסתבר דחשיב טיבולו במשקה גם כן. וגם בלאו הכי יש בזה צד להחמיר יותר מהמבואר במ"ב, דספק זה הוא רק בדעת הרמב"ם, אבל הראב"ד בפ"א מהל' טומאות אוכלין הי"ט בודאי סובר דהשמן נשאר דיכול לקבל טומאה.

הנה נמצא ע"פ כל הנ"ל דאפשר שיש מקום לחסיד להחמיר וליטול ידיו לדבר שטיבולו במשקה אף אם אין המשקה שעליו טופח ע"מ להטפיה, ובפרט דהא לפי הרמב"ם אפשר שיש בזה חיוב גמור ליטול בבירכה, והא מיהא נלענ"ד דפשוט דמי שנטל בודאי אינו בכלל "הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח". (ועיינ בארוחות רבינו ח"ג עמ' ר"ט דאיתא וז"ל פירות שהוציאו מהמקור ויש עליהן רטיבות היה מורן חושש משום טבולו במשקה ונטל ידיו. עכ"ל. וילע"ה האם היינו דוקא אם הרטיבות היא טופח ע"מ להטפיה, או האם החמיר ליטול ידיו אפילו למשקה טופח.)

אפילו שאין שיעורו של המשקה בשיעור של טופח על מנת להטפיה אלא טופח בלבד ומה גם שהרמב"ם תפא"י ריש פרק ג' (יכין אות ד' ובעז שם) ומושנה אחרונה שם כתבו שמדברי הרמב"ם משמע שאפילו בטופח בלבד בעינן נטילת ידים ע"ש, וצ"ע היאך נעלם מעיני האחרונים הנ"ל דברי הארוחות חיים הרשב"א ומורן הבי' בכמה מקומות שמבואר מדבריהם וז"ל דכל שהוא רטוב בעינן נטילה ודוחק לומר שלא ראו דבריהם כי כולם הובאו בב"י בסימן קנ"ח, וכן ראיתי בשו"ת דברי שלום או"ח ח"ב סימן ז' שהביא דברי כל האחרונים הנ"ל ואסיפא דמילתא העלה שצריך נטילה אפילו שאין שיעורו של המשקה בשיעור של טופח על מנת להטפיה אלא טופח בלבד, אלא שאחר הדברים האלה שאלתי לראש הישיבה וכו' על פתגמא דנא והשיבני בזה"ל וכו' למעשה לענ"ד אין לזוז מדברי כל האחרונים דדוקא בטופח ע"מ להטפיה וכדעת הר"ש והרע"ב דספיקא דרבנן לקולא ומה גם שדעת התוס' דא"צ נטילה לדבר שטיבולו במשקה כלל וכל הראיות מדברי מורן והכלבו ור"ו וכו' אינן מוכרחות דאיכ"ל דנקטי לשון המשנה ברפ"ג דטהרות וכוונתם דוקא בטופח על מנת להטפיה וסתם משקה טופח הוא גם מטפיה ע"כ וכו', האחרונים הנ"ל וכו' שטיבולו במשקה הוא טופח על מנת להטפיה וכו' העיקר להלכה כמותם. עכ"ל.

ב. הנה אף לפי פשוט הנ"ל דהשיעור בזה להיות משקה הוא טופח ע"מ להטפיה, בציור דידן יש צד לחייב נטי' אף אם אין השמן טופח ע"מ להטפיה, דכיון דמעיקרא היה השמן טופח ע"מ להטפיה כבר קיבל שם משקה, ולכן אף דעתה נבלע בסופגן אבל אם עדיין יש מציאות משקה עדיין חשיב משקה. והנה במ"ב מבואר להדיא דלא כצד זה, דעיינ במ"ב ס"ק י"ד דאיתא וז"ל תבנו הפוסקים כל המשקין שנקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צינה עד שאין בהם טופח ע"מ להטפיה לא חשיבי משקה ודעת התוספות שאפילו חזרו ונימוחו אח"כ זולת יין או מים וזה"ל חלב שנקפא כשחזרו ונימוחו חשיבי משקה. עכ"ל. הרי מפורש דאף

בתורת הבית הארוך שכתב וז"ל ומיהו דוקא פירות נגובים ובשר ודגים וכו"ב אבל כל שיש בהן משקה או שמטבל במשקה צריכין נטי', וכן דעת הארוחות חיים הלכות נטי' סימן כ"ט שהעתיק דברי הרשב"א הנ"ל וכן נראה דעת המאירי פסחים קט"ו, וכן משמע מסתימות הרבה ראשונים שהעתיקו דברי הגמרא בפסחים שם שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטי' ולא חילקו בין טופח לטופח על מנת להטפיה אולם מדברי רוב ככל האחרונים מבואר דס"ל שרק במקום שהמשקין בשיעור טופח על מנת להטפיה בעינן נטילת ידים הלא המה הכנה"ג הגה"ט סימן קנ"ח והמג"א ס"ק ז' וכן נראה מסקנת הפמ"ג באשל אברהם שם וכו"כ האליה רבה שם ס"ק ט"ז וכתב שכן פירשו הר"ש וברטנורא במסכת טהרות ע"ש, וכו"כ הרב מטה יהודה שם סק"ז ולא בעינן נתנגב לגמרי אלא אפילו אם עדיין יש בו קצת נתנגב לגמרי אלא אפילו אם עדיין יש בו קצת לחלוטית ואין בו טופח על מנת להטפיה מיקרי נתנגב כדמוכח במתניתין דר"פ דטהרות דתנן הרוטב והגריסין וכו', וכן נראה שהבין המאמר שם ס"ק ז' שדוקא בטופח על מנת להטפיה צריך נטי' עיי"ש, גם מדברי מורן החיד"א בברכ"י ס"ק י"ב מבואר שהבין כדברי האחרונים הנ"ל שכתב בשם מהר"י צמח מוכאן משמע שיש לו דין טיבולו במשקה וכן הורו גדולי צפת תוב"ב דתבשיל שהוא טופח על מנת להטפיה צריך נטילה ע"כ, וכן כתב הרב פתח הדביר סימן קנ"ח סק"א ע"ש וכו"כ הרב מטה יוסף סימן י"ח וז"ל ולא נתנגב לאו דוקא שאפילו לא נתנגב אם אין עליו משקה טופח על מנת להטפיה אין צריך נטילה וכמ"ש ר"ש בפירושו ברפ"ג דמסכת טהרות אהא דתנן הרוטב והגריסין וכו' וכו"ר ע"ז בפירוש המשניות ע"ש ופשוט הוא, גם בסידור בית מנוחה דף ל"ד ס"ק י"ב כתב כן ושם באות ח' הביא דברי המטה יהודה וברכ"י ומטה יוסף וסיים שכן ראוי להורות ע"ש וכו"כ בבא"ח פרשת תזריע הלכה י"ח וכו"כ בכה"ח בכמה מקומות בסימן קנ"ח, והן אמת שבהיותי בזה היה נראה לע"ד שהעיקר כדברי מורן וז"ל רוב הראשונים הנ"ל שצריך נטילה על דבר שטיבולו במשקה

בדרך כלל צריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה כדי לאכול סופגנים אליבא דהרמב"ם

אין המשקה טופח ע"מ להטפיה, וילע"ה האם ראוי להחמיר בזה לשיטת הרמב"ם וליטול ידיו ב"חסם" סופגנים, והא מיהא נלענ"ד דפשוט דמי שנטל בודאי אינו בכלל "הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח".

אולם יש להעיר דלפי הרמב"ם אפשר דליתא לשתי הסיבות. ונתבאר היטב בעז"ה דנראה דאליבא דהרמב"ם דדבר שטיבולו בשאר שמנים צריך נטי', ונתבאר היטב בעז"ה דאליבא דהרמב"ם אפשר דדבר שטיבולו במשקה צריך נטי' אף אם

הנה ראינו שמחמת שתי סיבות, בדרך כלל אין צריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה כדי לאכול סופגנים, חדא, משום שאין הטיגון בשמן זית, ושנית, משום שאין השמן טופח ע"מ להטפיה.

האם דברים מטוגנים צריכים נטי' לדבר שטיבולו במשקה

דשפיר בעי נטי' לדבר שטיבולו במשקה. וראיתי שכן נקטו כל הפוסקים, לדוגמא, עיין בתשובות והנהגות למועדים תוכחה עמ' ס"ב דאיתא וז"ל ואם מטגן הסופגנים וטופח כשמוחזיק בידי

נשאר עליהם שמן שהוא טופח ע"מ להטפיה, בדרך כלל אין מטגנים עם שמן זית, יע"ש, אבל **הא מיהא ע"פ כל הנ"ל נמצא דאם מטגנים בשמן זית ונשאר עליהם שמן שהוא טופח ע"מ להטפיה**

הנה בדרך כלל מקיימים מנהג אכילת דברים שיש בהו ריבוי שמן עם דברים המטוגנים בשמן ולא עם דברים שטובלים בשמן, ועפ"ז נתבאר בדרך כלל א"צ נטילת ידים לדברים הנאכלים, אף אם

צריך נטילה כדבר שטיבולו במשקה. עכ"ל. ועיין בהלכות יום ביום פרק ג' ס"ב דאיתא ז"ל שמן זית חשוב משקה אבל שאר שמנים כשמן סויה קנולה וכדו' אינו משקה ולכן האוכל מאכל המטוגן בשמן בידיו א"צ נטילה אע"פ שהשמן טופח עליו וא"כ ידוע שנטגן בשמן זית. עכ"ל. ועיין בספר שערי ימי התנוכה סוף סימן ט"ו דאיתא ז"ל ויש השואלים האם צריך ליטול ידיים בלי ברכה לפני אכילת סופגניות מדיון דבר הטבול במשקה שהרי הן רטובות בשמן שהוא אחד משבעת המשקים המצריין נטילת ידיים, אכן המעיין בפוסקים, ראה סימן קנ"ח מ"ב ס"ק ט"ו בשם הב"י, יראה שרק שמן זית נחשב משקה המצריך נטילת ידיים והואיל והסופגניות מטוגנות בשאר שמנים והיוס בדרך כלל בשמן סויה או קנולה על כן אין צריך ליטול ידיים לפני אכילתן ובלאו"ה עפ"ר אינן רטובות בשיעור טופח ע"מ להטפוח. עכ"ל.

הנה עיין במ"ב בס' קנ"ח ס"ק י"ד דאיתא ז"ל מורקחת המטוגן בדבש אם הדבש שעליהן קרוש עד שאין בהם טופח ע"מ להטפוח לכו"ע מותר לאוכלן בלא נטילה ואם הדבש אינו קרוש דעת הט"ז דחשיב משקה ודעת המ"א דלא חשיב משקה כיון שעומד הדבש הזה לאכילה ולא למשקה שם אוכל עליו והח"א הכריע דיש חילוק בזה דאם קנה הדבש ועדיין הוא מעורב בשעור והתינו ע"מ כן כדי לטגן בו אם כן מעולם לא היה עליו שם משקה כיון שהתינו בשביל אכילה ואין צריך נט"י אבל הקונה דבש שכבר מהותך מן העושים משקה (מעד) וידוע שהם מהותכים כדי לעשות משקה צריך נט"י אע"ג שטגן בו אוכל ועיין בדה"ח שכתב דאם אוכל המורקחת ע"י מזלג יש להקל דא"צ נטילה וכל זה במורקחת המטוגן בדבש אבל המטוגן בצוקער אין צריך נטילה לכו"ע דלא הוי משקה. עכ"ל. ועיי"ש בס"ק ט"ז דאיתא ז"ל האוכל דבר המטוגן בחמאה כשהיא לחה ע"ג צריך ליטול ידיו ובח"א כתב דדוקא כשנימוח החמאה במחבת בשעת הטיגון קודם שהניח האוכל לתוכו ונעשה עליה שם משקה מקודם אבל כשנימוח אח"כ ק"ל דמשקה הבאה לתקן אוכל אוכל הוא והאוכל דבר המטוגן בשומן או במי ביצים לכו"ע לא הוי משקה. עכ"ל.

והנה עפ"כ לכאורה נמצא כנ"ל דאם מטגן בשמן זית שהוא משקה גמור בודאי צריך נטילת ידיים. אבל עיין במ"ב לקמן בס"ק כ"ו דאיתא ז"ל פירות המבושלים במים יש עדות בין האחרונים אם צריכים נט"י וע"כ נכון להחמיר לאוכלן ע"כ כף אם יש

משקה טופח עליהן. עכ"ל. הרי דהתם מבואר שיש בזה מחלוקת, ורק כתב "נכון להחמיר", ואפילו בזה רק כתב "נכון להחמיר לאוכלן על ידי כף", ולכאורה משמע דכל שאוכלו על ידי כף תו א"צ להחמיר ליטול. ולפ"ז לכא"י ז"ל דאף בסופגנים המטוגנים בשמן זית שיש בזה מחלוקת אם צריך ליטול ידיו, ורק הוי נכון להחמיר לאוכלן על ידי כף.

נמצא שיש סתירה במ"ב לכאורה אם יש חיוב מעיקר הדיון ליטול ידיו לסופגנים המטוגנים בשמן זית.

ולכאורה יש ליישב ולומר שיש חילוק ברור בין טיגון בשמן זית וכיו"ב לבישול במים, דכשטגן בשמן זית הרי השמן זית הוא דבר לעצמו, ויש דבר מסיים מהשמן שהוא רוצה בהדי עיסת הסופגן, וא"כ לעולם יש עליו שם משקה, משא"כ בישול במים, הרי כל תכלית המים היא רק לבשל או לרכך האוכל, ואין להמים שם עצמי בהתערובת, ולכן חשיב אוכל ואינו משקה וא"צ נט"י. וא"כ לעולם י"ל כנ"ל דהמטגן בשמן זית בודאי צריך נט"י.

[ועיין בשו"ת עמק ההלכה ח"א שחילק בין טיגון לבישול באופ"א ז"ל לכאורה יש להקשות בעיקר דין טיגון לענין חיוב נטילה דהכא בדין טיגון נקט המ"ב ס' קנ"ח ס"ק ט"ז בפשיטות שטיגון בא' מז' משקין בעי נטילה ואילו לגבי בישול במים מביא המ"ב ס"ק כ"ו מחלוקת בין האחרונים אי צריך נטילת ידיים דיש הפוסטריין מנט"י עיי"ש וכמו שזמנא בכנ"ג בהגהות הטור ד"ה פירות שכיין שהמים נתבשלה עם הפירות אין עליהן שם משקה אלא שם אוכל והמ"ב לא הכריע בזה אלא כתב דכיון שנחלקו בזה לכן יש להחמיר לאכלן ע"י כף עיי"ש ומו"ש מטיגון דנקט להצריך נטילה בטיגון דלכאורה הדעת נוטה דאדברה בטיגון השמן הוא יותר לטעם ונקרא יותר שם אוכל על השמן מבבישול, ואפשר שיש לחלק דהטיגון נשאר במציאות משקה טופח על גביו לאחר טיגונו לכן נשאר עליו שם משקה להצריך נט"י לפניו משא"כ בבישול נבלעין המים יותר בתוך האוכל ויל"ע. עכ"ל.]

הנה עיין בספר ילקוט יוסף א"ח ח"ז דאיתא ז"ל אם טיגנו הסופגניות בשמן זית אם אינו נוגע בידיו בסופגניות אלא על ידי מזלג וכדומה א"צ נט"י. עכ"ל. והדברים נראים תמוהים לכאורה, דהרי עיין במ"ב בס"ק כ"ו דאיתא ז"ל מה שדרך ליגע בו בידיו אע"פ שאוכל בכלי לא מהני. עכ"ל. וכיון שהדרך לאכול סופגניות בידיו א"כ מה מועיל זה שאוכל הסופגניה על ידי מזלג, ואין לומר שיש

בזה שינוי בין מנהג אשכנז למנהג ספרד, דעיי"ש לעיל בילקוט יוסף שגם הוא כתב "אפילו אם אין ידיו נוגעות ברטיבות או שאוכל על ידי כף או מזלג צריך ליטול ידיו".

ולכאורה יש ליישב, דעיי"ן בכף החיים שם בס"ק כ"ג דאיתא ז"ל כלל דמילתא כל דבר שטיבולו במשקה שבא לאוכלו דרך אכילה אפילו על ידי כף צריך נטילה, ולכן יש לזהר כששוירין פת ביין שלא לאוכלו בלא נטילה אפילו אם אוכלו על ידי כף, ומיהו בדבר המבושל על ידי כף אני נוהג לאוכלו בלא נטילה ואף על גב דלאוכלו ביד אני רגיל ליטול ידי תרי חומרי לא עבדני, שיידי נכסת הגדולה בהגהות בית יוסף סוף אות ד', עולת תמיד אות ה', וכן הסכימו הרב בית דוד סימן ס"ז והרב מטה יוסף חלק ב' סימן ח"י והרב פרח שושן כלל א' סימן יו"ד, בית מנוחה שם אות ט', כף החיים שם אות יו"ד, וכתב שם הרב בית דוד דכל מה שכתבנו דלאכול דבר שטיבולו במשקה בלי נטילה צריך שני דברים שיהא מבושל וגם על ידי כף, היינו דוקא בתבשיל שדרכו לאכול ביד, אבל בדבר שאין דרכו לאכול ביד כגון חטים ואורז וטרי וכל מיני קטניות דקים שמעתי שאין צריך נטילה כלל אפילו לא יהא מבושל ואפילו אוכלו ביד יעו"ש. עכ"ל. הרי מבואר דבתבשיל יכול לאכול בכף בלי נט"י אף אם הוי דבר שדרכו לאכול ביד. וא"כ י"ל דהילקוט יוסף סובר דאין חילוק ברור בין תבשיל למטוגן, וא"כ גם בדבר מטוגן יכול לאכול בכף בלי נט"י אף אם הוי דבר שדרכו לאכול ביד. שו"ר באגרות בעל הילקוט יוסף לחנוכה דאיתא ז"ל במה ששאל על מה שכתבנו בעמ' ע"ה שגם אם טיגן סופגניה בשמן זית א"צ נטילה אם אינו נוגע כלל בסופגניה כגון שאוכל ע"י מזלג או כפית אם הדיון כן בכל טיבולו במשקה, הנה אף שבדבר שטיבולו במשקה דעת הרבה אחרונים שאפילו אוכל על ידי כפית או מזלג צריך ליטול ידיו מכל מקום שאני הכא שטיגנס ביחד ויש אומרים שמשקה מבושל כה"ג אין לו דין טיבולו במשקה. עכ"ל. הרי מבואר להדיא כדברינו דהטעם שהתיר לאכול סופגניה ע"י מזלג הוא משום שיש סוברים דתבשיל א"א נט"י.

הנה לפ"ז יש להעיר דלפי מ"ש"כ בדעת המ"ב שיש חילוק ברור בין טיגון בשמן זית לתבשיל במים, א"כ נמצא דלפי המ"ב אין שום סניף להקל לאכול סופגניה במזלג, דרך תבשיל במים הקילו לאכול במזלג, אבל לא בדבר המטוגן בשמן זית וכיו"ב. וזע"ע למעשה.

האם שמן שרובו שאר שמנים ומיעוטו שמן זית מצריך נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה

לעיל שראינו שיש חולקים על המ"ב וסוברים דלגבי מים לא אולנין בתר רוב ואפילו כל שהוא מים שנתערב במי פירות מכשיר ומטמא ומחייב נט"י, אולם כל זה הוא דוקא במים אבל בשאר משקים לכ"ע אולנין בתר רוב. וא"כ בשמן לכ"ע יש לזיז בתר רוב, ולפ"ז בציור דידן כיון דשמן קנולה הוא הרוב בודאי אין חיוב נט"י.

דאיתא ז"ל כתב בדה"ח האוכל לעק"ך למתק השתיה וטבול הלעק"ך ביי"ש לא הוי דבר שטיבולו במשקה משום דזיעה הוא מהתבואה והוי מי פירות ואף אם הי"ש מזוג הוא במים מ"מ מועט הוא וא"צ נטילה ע"כ, משמע מזה דאם המים הוא רוב לפי הגראדיין הוי בכלל משקה. עכ"ל. הרי מבואר במ"ב דתמיד אולנין בתר רוב. ועיין

הנה לפי פשטות ההלכה הנ"ל דרך שמן זית מחייב נט"י לדבר שטיבולו במשקה, ראיתי חוקרים לגבי שמן הנמצא בזמנינו שרובו שמן קנולה ומיעוטו שמן זית, האם טיבול בהאי שמן מחייב נט"י.

והנה לכאורה פשוט מאד דאין שמן זה מחייב בנט"י, דהנה עיין במ"ב בסימן קנ"ח ס"ק כ"ו

האם שמן שיש לו ספק אם הוא שמן זית

או שאר שמנים מצריך נטילת ידים

לדבר שטיבולו במשקה

יש ליטול ידיו להוציא עצמו מן הספק. וצע"ע בזה למעשה.

שו"ר בספר הלכות יום ביום פרק ג' סכ"ב דאיתא וז"ל שמנים כשמן סויה קנולה וכדו' אינו משקה ולכן האוכל מאכל המטוגן בשמן בידיו א"צ נטילה אע"פ שהשמן טופח עליו א"כ ידוע שנטגן בשמן זית וכו', כהיום הדרך לטגן בשאר שמנים מפני יוקר השמן ואין לחוש בסתם שטיגנו בשמן זית וגם חריפות השמן זית ניכר בטעם וגם אם היה ספק השקול הוא ספק דרבנן דספק בנטי' לטהר וא"צ ליטול אא"כ ידוע שטיגנו בשמן זית. עכ"ל.

וז"ל ספק וכו' היינו בין שנסתפק אחר הנטילה או אפילו קודם נטילה מותר לו ליטול ידיו בהם אם אין לו מים אחרים, דביש מים אחרים בודאי יש להחמיר לכתחלה דגם בדיעבד יש מי שאומר שיטול שנית והג"א הביא מקור לזה מתוספתא ולכתחלה י"ל דכו"ע מודו דלא גרע מומאי דק"ל בעלמא דיש להחמיר בדבר שיש לו מתירין כשהוא ספק אפילו במילתא דרבנן משום דהא יכול לעשות בהיתר וה"נ כן הוא. עכ"ל. וא"כ עכ"פ יש לחקור אם יש ספק אם הסופגנים נעשו עם שמן זית או שמן קנולה, ויש לו מים, האם

הנה לפי פשוט ההלכה הנ"ל דרך שמן זית מצריך נטי' לדבר שטיבולו במשקה, יש לחקור מהו הדיון אם יש ספק אם הסופגנים נעשו עם שמן זית או שמן קנולה. והנה הדיון הוא ספק ידים טהור, אבל אפשר דספק כע"ז לא נכלל בדיון ספק ידים טהור, ועכ"פ אם משום ספק ידים טהור לחוד, הרי עיין בשו"ע או"ח סימן ק"ס ס"א דאיתא וז"ל ספק טהרה בידים טהור ויש מי שאומר שעל כל זאת אם יש לו מים אחרים שיטול ידיו ויוציא עצמו מן הספק, עכ"ל, ועיין במ"ב בס"ק מ"ו ובשעה"צ בס"ק מ"ט דאיתא

האם שמן שקרש וחזר ונמחה מצריך נטילת ידים

לדבר שטיבולו במשקה

אבל הדברים נראים קשים לכאורה, דאיפה חזינו דחזר ונימוח אינו משקה, הא אפשר דחזר ונימוח רק הוא טהור מהטומאה ישנה אבל בודאי שייך לקבל טומאה חדשה ככל המשקים, וא"כ עדיין חשיב טיבול במשקה. ולכאורה זהו קושיית החז"ר על המג"א והמ"ב, עיין בטבול יום סי' ד' ס"ק י"ח וז"ל אם קרשו וחזרו ונימוחו כתב במ"ב ס"ק י"ד וכו' כ"מ"א דלדעת תו' אינו משקה וזה תמוה מאד דאף אם נימא דעת תוס' דהלכה כר"ש שזורי אכתי ר"ש שזורי לא קאמר אלא שאין תחלה לעולם אלא דינן כגרסינן וכשקרשו הן שניים וכשחזרו ונימוחו כביצה מכון טהור אבל ודאי משקין הן. עכ"ל.

באופן"א, (עיין לקמן), וכיון דהראשונים הרבו לתמוה על שיטת רש"י, אפשר דאין לצרפה להלכה. וצע"ע בזה.

הנה הראשונים פירשו דהא דתנן השמן תחילה לעולם ר"ל דלעולם שם משקה עליו אף בקרשו, אלא דהר"ש בטהרות שם ודעימי' הוסיפו דהיינו דוקא בקרש וחזר ונמחה, דאילו בעודו קרש הא תניא בתוספתא דהשמן שקרש אינו לא אוכל ולא משקה, ולכן ע"כ איירי בחזר ונמחה דאע"ג דכשקרש הוא טהור מ"מ בחזר ונמחה חזר לטומאת ראשון. והנה ר' שמעון שזורי חולק על הכלל דשמן תחילה לעולם וכו', וא"כ נמצא דלר' שמעון שזורי אף בחזר ונימוח אין השמן תחילה. והנה לכאורה מבואר מזה דבחזר ונימוח אין השמן משקה. (דהיינו רש"י סובר דלר' שמעון שזורי אין שמן משקה אפילו לפני שקרש ונימוח, ועל זה הקשו הראשונים מהמבואר בכ"מ דשמן הוא משקה, אבל להר"ש ודעימי' י"ל דהא דמבואר בכ"מ דשמן הוא משקה היינו משקה היינו כשלא קרש, אבל אם קרש, אף אם חזר ונימוח, אינו משקה.)

והנה עיין במג"א בס"י קנ"ח ס"ק ז' דאיתא וז"ל וע' בב"ב דף ע"ב ובתוס' שם שגם שמן דם וחלב שקרשו אינן משקים ומשמעו בכ"מ אפי' חזרו ונימוחו וזולתי היין ע"ש בשם תוס' פסחים דף י"ד. עכ"ל. וכן עי"ש במ"ב ס"ק י"ד דאיתא וז"ל כתבו הפוסקים כל המשקין שנקרשו בין ע"י בישול בין ע"י צינה עד שאין בהם טופח ע"מ להטפח לא חשיבי משקה ודעת התוספות שאפילו חזרו ונימוחו אא"כ זולת יין או מים וה"ה חלב שנקפא כשחזרו ונימוחו חשיבי משקה. עכ"ל. ולפ"ז נמצא דדבר הטבול בשמן שנקרש וחזר ונימוח לא חשיב דבר שטיבולו במשקה וא"צ נטי'.

עיין במס' טהרות פ"ג מ"ב דאיתא רבי מאיר אומר השמן תחילה לעולם, וחכמים אומרים אף הדבש, רבי שמעון שזורי אומר אף היין. ויל"ע מהו הפירוש דהוי תחילה "לעולם".

עיין ברש"י במס' מנחות דף לא ע"א דאיתא וז"ל שמן תחילה לעולם בין שנטמא באב הטומאה או בראשון או בשני הוא איהו ראשון דק"ל כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה ושמן משקה. עכ"ל. הרי לפי רש"י "לעולם" היינו דאפילו אם נטמא על ידי ראשון או שני, אף דבשאר דברים התולדה הוי "נחות דרגא" מהמטמא, אבל משקין שאני ו"לעולם" הוי תחילה. ולפ"ז נמצא דחידושו של ר' מאיר הוא שיש לשמן דין משקה, דשמן הוי ככל משקים דדינים הוא ד"לעולם" הוי תחילה.

הנה עי"ש בגמ' במנחות דמבואר דר' שמעון שזורי חולק על ר' מאיר וסובר דדוקא יין ולא שמן, ולפ"ז נמצא דר' שמעון שזורי סובר דשמן אינו משקה. ועי"ש בגמ' במנחות דמבואר דק"ל כר' שמעון שזורי, וא"כ קי"ל דשמן אינו משקה. ולפ"ז נמצא דלפי רש"י שמן אינו מחייב נטי' לדבר שטיבולו במשקה כלל. והנה אף דמבואר בשו"ע דשמן מחייב נטי' לדבר שטיבולו במשקה, יל"ע אם אפשר לצרף שיטת רש"י עם עוד צדדי קולא לפטור דבר שטיבולו בשמן מנטילת ידים. לדוגמא, על פי כל הנ"ל יל"ע האם מותר לאכול סופגנים המטוגנים בשמן זית (ויש עליהם שמן טופח ע"מ להטפח) עם מזלג בלי נטילת ידים. אולם למעשה כל הראשונים הרבו לתמוה על פרש"י (עיין בר"ש על המשנה בטהרות הנ"ל ועיין בתוס' במנחות שם ובעירובין דף עז ע"ב ובתוס' בפסחים דף יד ע"ב), דהרי מוכח בכל מקום דשמן הוי משקה, ולכן פירשו המשנה בטהרות

האם שמן שקרש ועדיין לא חזר ונמחה מצריך נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה

והנה לכאורה י"ל דלא חשיב דבר שטיבולו במשקה ולא יצטרך נט"י, דהרי כל הצורך ליטול ידיו לדבר שטיבולו במשקה הוא משום דהידיים מטמאים המשקה והמשקה מטמא האוכל, אבל הכא הידיים אינם יכולים לטמא המשקה, ואף דהמשקה הוא כבר טמא, וא"כ המשקה יטמא האוכל, אבל בהכרח לא אכפת לן מאיזה טומאה אחרית יש על האוכל לא המשקה, דהרי כולנו טמאי מות, ומטמאים הכל, ואפ"ה מותר לאכול, ובע"כ דרך אכפת לן שלא יטמא המשקה והאוכל מחמת הידיים בשעת אכילה, והכא שהידיים אינם יכולים לטמא המשקה אין חיוב נט"י.

אבל עיין בחזו"א טבול יום ס"ק ז' שג"כ כתב כהאחרונים הנ"ל בביאור שיטת הרמב"ם לחלק בין שמן טמא שנקרש לשמן שנקרש לפני קב"ט, ואפ"ה עיי"ש בס"ק י"ח דאיתא וז"ל לאחר וכו' דכבר נעשה משקה וכו' ולדידן טמא וכו' תנף דכלנו טמאים והלכך לדעת הרמב"ם אף אם אין בו משקה טופח משקה הוא ומטמא ומכשיר ומסתבר דחשיב טיבולו במשקה גם כן. עכ"ל. הרי שהוא כתב דלדעת הרמב"ם מסתבר דחשיב טיבולו במשקה גם כן. [ולכא"ז צ"ב, הרי מסתבר כנ"ל דזה לא חשיב דבר שטיבולו במשקה כיון דאין המשקה מקבל טומאה. וצ"ע בזה.]

מון שם ועיין ברכת הזבח (דף צ"ט ע"א) ודו"ק. עכ"ל. וכוונתו ליישב הסתירה, דעיי"ש בברכת הזבח דחילק בין היכא דקיבל טומאה בעודו לח ונקרש דתו לא פקע טומאתו וזהו דינא דמתני' דטהרות דלעולם הוא תחילה והיינו דברי הרמב"ם בפ"ט ה"א, לבין היכא דנקרש קודם הקב"ט דעתה אין הוא מקבל טומאה מדאיתו לא אוכל ולא משקה וזהו דינא דתוספתא שהביאו הרמב"ם בפ"א ה"ט (ועיין בתפא"י בטהרות שם בבוועז אות ג' שהביא תירוצו זה).

נמצא דלפי הרמב"ם שמן שנקרש, בשעה שנקרש יכול להיות טמא, אבל אינו יכול לקבל טומאה. (ויל"ע מהו הדין דאין שמן לגבי הד' דברים שהוזכרו בשו"ע התלוים בראוי לקבלת טומאה אפילו בזה"ז כנ"ל, דהיינו יל"ע האם שמן טמא שנקרש ראוי לסכך בו ומהו הדין בכתם הנמצא על שמן טמא שנקרש והאם שמן טמא שנקרש חוצץ ראוי להזחיל בו והאם שמן טמא שנקרש חוצץ בפני טומאת מת להתיר כהנים ללכנס לאיזה מקום, ובדרך כלל כל הני ספיקות נוגעות בכל שמן שנקרש, דהרי כל שמן דידן הוא שמן טמא.) ויל"ע מהו הדין בזה לגבי דבר שטיבולו במשקה, דהיינו אוכל שיש עליו האם שמן טמא שנקרש, האם חשיב דבר שטיבולו במשקה.

הנה כל הנידון הנ"ל הוא רק אם חזר ונימוח, אבל בשעה שנקרש לכאורה פשוט דלא חשיב משקה כלל, ועיי' בר"ש בפ"ג דמס' טהרות מ"ב דאיתא וז"ל בתוספתא משמע דכ"ז שהוא קרוש אינו לא אוכל ולא משקה, עכ"ל, ועיין ברמב"ם בפ"א מהל' טומאת אוכלין ס"ק י"ט דאיתא וז"ל השמן הקרוש אינו אוכל ולא משקה חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין בטלה דעתו, עכ"ל, ועיי"ש בכס"מ דאיתא וז"ל השמן הקרוש וכו' תוספתא פרק ב' דטהרות אלא שהיא כתובה בשיבוש. עכ"ל.

והעירו המפרשים דעיי' ברמב"ם שם בפ"ט ה"א דאיתא (ע"פ מתני' בטהרות שם) וז"ל השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקין ואע"פ שקפאו אחר שנטמאו. עכ"ל. ולכאורה משמע דגם בשעה שקרשו נשאר בטומאתן. וכ"ה בפהמ"ש לטהרות שם וז"ל כוונת אמרו תחלה לעולם, שאם נטמאו ואחר נקפה ואחר נמחה ואחר נקפה ואחר נמחה אפילו היה זה אלף פעמים הנה הוא תחילה, לפי שהנקפין לא יקפאו באמת ומשקין יחשבו ואפילו בעת ההקפאה. עכ"ל. ועיין במשנה למלך בפ"ט שם דאיתא וז"ל השמן או הדבש כו' עיין לעיל פ"א דין י"ט ובמה שכתב

האם סופגנים שנתן לתוכם דבש צריכים נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה

משקה. עכ"ל. ועע"ש בט"ז שהקשה עוד קושיא על המג"א דאין אפשר להוציא מיד המעשה שעשה הדבש למשקה. ולכאורה זה לא קשה היכא שעשה מעשה לעשותו חלק מהאוכל כגון בצירוי דידן שעשה מעשה לעשותו חלק מהסופגן עצמו. אבל עע"ש בט"ז שהקשה דאף מעשה לא יועיל וז"ל דלא חילקו בזה לומר דמעשה מבטל מעשה אלא לענין כלים דטומאה שירדה ע"י מעשה שעשאה כלי בזה אמרו דשינוי מעשה שנעשה באותו כלי לבטלו מכלי מהני כמבואר דבר זה סוף פרק כ"ה דכלים אבל בטומאת אוכלים ומשקים לא שייך לומר דאין יוצא מידי טומאתו הראשונה אלא א"כ נפסל מאכילת כלב אבל לעשות ע"י מעשה האוכל למשקה או איפכא זה לא נשמע ולא נראה אלא בזה תליא מילתא דאם נעשה מעשה שהוא משקה אין לו ביטול ע"י שום מעשה להחשב אוכל. עכ"ל. וצ"ב למה אין מעשה מוציא מידי מעשה, ואין לומר דזהו דין מיוחד בכלים, דהרי מבואר במס' עוקצין פ"א מ"ה דכל ידות האכלין שבסכס בגוון טהורים, ועד"ז נפסק בשו"ע באו"ח סי' תרכ"ט ס"י, ועיין במס' סוכה דף יד ע"א דמבואר דזהו מדין מעשה מוציא מיד מעשה. (שי"ר בדעת תורה שם בס' קנ"ח שהביא האי הערה, עיי"ש מש"כ.) עיין מה שנתבאר באורך בספר חנוכה בטהרה בענף

ודאי כדפרישית כנ"ל ברור. עכ"ל. ולכאורה יש ליישב דהמג"א סובר בדטיבול האדם אינו חושב על המשקה שיהיה אוכל, שהרי רוצה את האוכל מטובל ורוצה רטיבות זו, וכדי שלא יהיה האוכל יבש מטבל אותו, ולכן בטיבול לא נחשב לאוכל, ורק באופן שעשה מהדבש מרקחת אז אפילו שיש בה טופח ע"מ להטפח בכ"ז עיקר המרקחת הוא אוכל וחשיב אוכל. וא"כ באופן שמכניס הדבש דבר מאפה, כגון בצירוי דידן שמכניס דבש לתוך הסופגן אע"פ שהדבש הוא טופח ע"מ להטפח נחפץ לחלק מהמאכל. ועיין בערוך השולחן הכא בס"ק ט' שכתב נוסח אחר קצת וז"ל ולענין דעתי וכו' העיקר כדעת המג"א, דודאי משום עצם הדבש הוא משקה אבל הא אמרינן בשבת (קמ"ד ע"ב) דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא, ובימינו (דף פ"ב ע"ב) כל אכשורי אוכל אוכל הוא, עיין שם, והכא הרי בא לאוכל, ולהכשיר את האוכל, ואינו צריך נטילה, ואין לחלק ולומר, משום דהתם לא היה עליו מקודם שם "משקה" קודם שבא לאוכל, ולכן כשבא לאוכל נעשה אוכל, אבל בכאן היתא עליהם שם "משקה" מקודם, דאינו כן, דגם בכאן אמרינן כן, דעתה בעת שאנו מחייבים אותו בנטילה מפני המשקין כבר נתערב עם האוכל והכשיר את האוכל, ואין החיוב אלא אם כן נתן עתה דבר מאכל לתוך

הנה הרבה פעמים יש בהסופגניות שאוכלים בתוכם גם איזה דבר מתוק, ואין עושים הסופגניות מקומח ומים המטוגנים בשמן לחוד. והנה אם שמים "דבש" בפנים יש להעיר ד"דבש" הוא אחד מהדברים דחשיב משקה לגבי דבר שטיבולו במשקה, וא"כ סופגן זה יכול להיות עוד ציור דצריך ליטול ידיו מדין דבר שטיבולו במשקה. אולם אף היכא דהדבש מצד עצמו הוא משקה (משום דהוי טופח ע"מ להטפח או משום איזה סיבה דלא בעינן טופח ע"מ להטפח) אפשר שיש עוד סיבה לפטור סופגן דאית בתוכו דבש מנט"י. דעיי"ש במ"ב בס"ק י"ד דאיתא וז"ל ואם הדבש אינו קרוש דעת ה"ט דחשיב משקה ודעת המ"א דלא חשיב משקה כיון שעומד הדבש הזה לאכילה ולא למשקה שם אוכל עליו. עכ"ל. וי"ל דכיון דנתן הדבש בתוך הסופגן הוא עשאו חלק מהאוכל, ולפי המג"א א"צ נט"י.

[אלא דא"כ צ"ב, דאין משכחת לה חיוב נט"י מחמת טיבול במשקה, הרי כל היכא דטובל האוכל במשקה הרי המשקה עומד לאכילה. ובאמת עיי"ש בט"ז שכן הקשה על המג"א וז"ל זה מוכח עוד דאם לא כן לא תמצא דבש שהיה נקרא סיבולו במשקה דנימא כיון שחשיב עליו לאכלו ע"י טיבול הוה אוכל ולמה חשבו התנא בין ז' משקים אלא

היינו ריסוק לכן כל דבש הוא אחר ריסוק וכל שריסקו סתם משקה הוא, ע"כ, ואמנם כפה"נ לא ראה רבינו דברי הנשמות אדם במקורם ששם ביאר היטב באריכות נפלאה כל זה גדר הרדייה והריסוק וביאר דרדייה דידן מהכוונות לאו הינו ריסוק כיון דהשעוה מעורב ורק כשמפרידו מהשעוה הוי ריסוק ולדידן בסחיטה והיתוך נעשה דבר זה ואז מהני מחשבנת לאוכלין ודבריו קלורין לעינים ואמנם לדידן לא שייך כ"ז כיון שבשעת הרדייה והחיתוך מכוונת כבר הופרש מהשעוה מלבד בדבש מלכות ורודים אותו בסתם והוי משקה ולכן שפיר קיימין דברי החזו"א דלדידן סתם דבש הוי משקה. עכ"ל.] אמנם עיי"ש במ"ב שסיים ח"ל ועיין בדה"ח שכתב דאם אוכל המוקחת ע"י מזלג יש להקל דא"צ נטילה. עכ"ל. וא"כ בציור דידן אפשר דיכול לאכול הסופגן שיש דבש בתוכו שטופח ע"מ להטפין עם מזלג בלי נטי". וצ"ע ע"כ"ז למעשה.

אוכל וכשמתכוין יש לו דין של ריסוק ושפיר מהני אז מחשבה לאוכלין בעת שמתכוין ולכן אם מתכוין ומטגן על דעת ליתנו באוכלין יש לו דין אוכל כמחשבתו ואם עושה על דעת ליתנו ב"מזע" ושכר או בתה וכדו' דינו כמשקה והחיי"א ביאר היטב דבריו בנשמות אדם כלל ל"ו סק"ב והוכיח שם מהרמב"ם דגם דבש אחר שזב מאלו מכוונות והוי משקה מהני מחשבת לאוכלין כיון שלא רדהו אבל ברדייה מהכוונות לא מהני מחשבה אחר שכבר נעשה משקה אא"כ הדבש לא הופרש מהשעוה דאז מהני מחשבתו שבשעת ההפרדה מהשעוה בשעת ההתכה, ובחזו"א טב"ו סי' ד' סק"ח הביא דברי המ"ב בשם החיי"א וכתב ע"ז תמוה דלא בהתיכו תליא מילתא אלא בריסוק ואולי קים ליה דאין אנו בקיאין בריסוק והיתוך דידן היינו ריסוק אמנם הרע"ב כתב דרדייתן בסכין זהו ריסוקו כו' ונראה דכשחיתוכין ונותנים בכלים

י"א. ועכ"פ דעת המג"א שפיר י"ל דהמעשה דהכא מוציא מידי מעשה וא"צ נטי".
אולם להלכה אין זה סיבה לפטור מנט"י, דעיי"ש במ"ב שהמשך וז"ל והח"א הכריע דיש חילוק בזה דאם קנה הדבש ועדיין הוא מעורב בשעוה והתיכו ע"מ כן כדי לטגן בו אם כן מעולם לא היה עליו שם משקה כיון שהתיכו בשביל אכילה ואין צריך נטי"י אבל הקונה דבש שכבר מהותך מן העושים משקה (מזע) וידוע שהם מהתכים כדי לעשות משקה צריך נטי"י אע"ג שמתגבש בו אוכל. עכ"ל. וא"כ בציורם דידן שיש לו דבש רגיל ונותנו לתוך הסופגן הרי לא קנה אותו כשהוא מעורב בשעוה וא"כ צריך נטי".
[עייין בהלכות יום ביום בפרק ג' דאיתא וז"ל והנה לעיקר פלוגתת המג"א הט"ז הביא המ"ב סק"ד הפלוגתא והכרעת החיי"א דכל זמן שהחלות עם השעוה יש לו דין של דבש בכוונתו דהוי

האם סופגנים שנתן לתוכם ריבה צריכים נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה

אם קיי"ל בזה כהרמב"ם או כהראב"ד. וע"פ כל הנתבאר שם י"ל דמותר לאכול הסופגן והריבה שיש בו מעט מים עם מזלג. וצ"ע למעשה. הנה יל"ע מהו הדין אם יש ספק אם יש מים בריבה, האם צריך נטילת ידים. והנה יל"ע לגבי המציאות דזמנינו, האם יש לנקוט מן הסתם שיש מים בריבה או שאין מים בריבה או שיש בזה ספק או שזה תלוי בסוגים שונים של ריבה. (עוד יש לחקור דאף אם אין מקפידים דוקא לשים מים בריבה, האם יש לחשוב דבתהליך עשיית הריבה דנכנס בה איזה טיפת מים). וצ"ע ע"כ"ז במציאות הדברים.

דעת הסוברים דרובו יבש שגי ושפיר שרי. עכ"ל.) והנה בדרך כלל ריבה הוי טופח ע"מ להטפין, וא"כ לכאורה י"ל דסופגניות שיש בהם ריבה שפיר הוי דבר שטיבולו במשקה. (והנה ע"פ הנ"ל אפשר דיכול לאכול במזלג, וצ"ע למעשה.) אבל לכאורה זה אינו, דהרי ריבה אינו מהו' משקים, וממילא אינו מצריך נטילת ידים. אולם אם יש מים בהריבה אז שפיר יכול להצריך נטילת ידים. והנה אם המים הוא הרוב אז בודאי צריך נטילת ידים. אבל אם המי מיעוט הוא הרוב, אז הדין יהא תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד שנתבאר באורך לעיל. ועיי"ש שיש להסתפק

הנה הרבה נוהגים ליתן ריבה בתוך הסופגניות. ע"י בס' הליכות שלמה לחנוכה דאיתא וז"ל מותר להניח בשבת סופגניות על מים ש"ע האש אף אם יש בתוכן וכו' ריבה לחה וכו' ואין לחוש בזה לבישול אחר בישול לגבי המוקחת, דיתכן ש"לח" האמור לענין שבת שיש בו בישול אחר בישול אם נצטנן, היינו דוקא כמו מים יין וחלב שהם משקים גמורים ולא בדברים הנאכלים אע"פ שהם לחים ונוזליים קצת, שהרי ברוב הדברים היבשים המבושלים יש ג"כ קצת לחות ואע"פ"כ חשיבי לענין זה כיבשים, וצ"ע, ולכן עכ"פ בנד"ד שהמקחת מוכנסת בתוך תבשיל יבש והתבשיל הוא הרוב יש לסמוך גם על

הטובל סופגנים במשקה אחרינא האם צריך נטילת ידים מדין דבר שטיבולו במשקה

שאין שייך חשש זה שאין צורך בנטילה ואין לומר דלא פלוג רבנן דהרי לא מצינו כלל תקנה בזה והוא רק דרך דחייו בגמ' דאף כשאינו משקעו חיישי' שמא ישקיענו ומעתה יש ללמוד דהמטביל ביסקוית בכוס קפה או כוס תה בראשו להרטיבו מעט ואינו נוגע בו שאין מקום לגזירה זה כלל דהרי אם יטבילנו כולו יהא נימוס ונימוח במים החמים ויקלקל גם את התה והקפה וגם את הביסקוית ואין לומר דאכתי יש לחוש שמא יגע בידו במשקה חדא דהוא מאוס ומיטפן וגם יהא נימוח ועוד דבגמ' מובאר דהחשש שמא ישקיענו כולו ולא משום שיבוא ליגע בידו בראש הירק וכו' ברדב"ז ובפ"ו דלעיל ומש"כ הפו' חשש שמא יגע הוא רק באוכל ע"י כף או מפה דבזה הטעם שמא יגע בידיו ועוד דאף לזה אין לחוש בדבר שאם יגע בו יתפורר הביסקוית או עוגה וכו' ופשוט וכו' וכן מנהג רבינו מרן הקה"ק זצ"ל. עכ"ל. וצ"ע ע"כ"ז.

ומטביל ראשה בלבד נראה דא"צ נטילה וכן נהג רבינו בעל הקה"י יצוק"ל, פסחים קטו ע"ב ודילמא לעולם לא צריך לשקועיה אלא למה לי נטילת ידים דילמא משקעו ליה, ובאשכול ח"א סי' ט"ז מגמ' הנ"ל ובב"י סי' קנ"ח דמכאן יש ללמוד דאע"פ שאינו משקעו רק ראש הירק צריך ליטול שמו י שקעו כולו וכן מובאר ברדב"ז ח"ד סי' ע"ח מגמ' הנ"ל עיי"ש וב"כ פ"ב קנ"ח סי' ד ואפי' אין ידיו נוגעות במקום המשקה הג"ה ואפי' אינו מטביל אלא ראש הירק אפי"ה יטול וכו', וכ"ה במ"ב שם סק"א דחיישי' שמא יטבילנו כולו, הנה כל מקור דין זה הוא מהא דמשני התם דאע"פ דלא משקעו ליה חיישי' שמא ישקיענו ויבא ליגע בו ולא משום שמא יגע במשקה שבראש הירק בידיו וכו' במ"ב שם דחיישי' שמא יטבילנו כולו ומעתה דעת לנבון בקל בדבר שאין דרך להשקיעו כולו ולא רובו שלא יהא נימוח במשקה וכדו' אלא רק מטביל מקצתו

הנה מעתה יש לדון אם סופגנים צריכים נטילת ידים אם טובלים אותם באיזה משקה אחרינא (אלא דאין זה נידון מיוחד לחנוכה כל כך, דאין ענין מיוחד לטבול הסופגנים שאוכלים בחנוכה באיזה משקה אחרינא, אבל מכיון שאוכלים סופגנים בחנוכה, א"כ שפיר הוי ענין השייך לחנוכה). והנה עיין בארחות רבינו ח"א עמ' פ"א דאיתא וז"ל כמה פעמים ישבתי אצל מו"ר ושוחחנו וראיתיו באמצע מטביל עוגה בתה ולא נטל את ידיו סמוך לטבול מטעם טבולו במשקה, מסתמא נטל לפני בואי. עכ"ל. הרי דנקט דבכה"ג צריך ליטול ידיו. אבל עיין בספר הלכות יום ביום בפרק ג' דאיתא וז"ל האוכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה אע"פ שאינו נוגע במשקה ואע"פ שמתבטל רק ראש הירק במשקה דחיישי' שמא יטבילנו כולו ואם הוא דבר שאין דרך להשקיעו כולו שמא יהא נימוח ובפרט במשקה מבושל כגון ביסקוית ועוגה בקפה

דעת תורה

מן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ויהי כאשר כלו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים, ויאמר אליהם אביהם שובו שברו לנו מעט אוכל [מ"ג, ב']

עין בפירוש רש"י, שיהודה אמר לאחיו 'המתני לזקן עד שתכלה פת מן הבית' ומקורו במדרש בראשית רבה פצ"א סימן ו'.

ויש לומר הביאור בזה, דהנה יעקב אבינו סבר שיש לחוש פן יקראו לבנימין אסון בדרך, ועל כן אמר 'לא ירד בני עמכם', ולכן אמר יהודה לאחיו 'המתני עד שתכלה פת מן הבית', והיינו שמשתכלה הפת מן הבית שוב לא יהיה מקום בדין לחשוש לספק סכנתו של בנימין.

יתכן לבאר הענין בזה, דהנה טענת יהודה היתה שאם לא ילך בנימין עמהם ימותו כולם ברעב, ובמקום פיקוח נפש של כולם, אין מקום לחוש לספק סכנתו של בנימין, וכמבואר בדברי המדרש שהביא רש"י להלן על הפסוק 'ונחיה ולא נמות', שאמר לו יהודה, אבא, אם הולך בנימין עמנו, ספק נתפס, ספק לא נתפס. ואם אינו הולך עמנו, כולנו מתים ברעב. מוטב תניח את הספק, ותתפוס את הודאי, ע"כ. ואם כן יש לומר, שכל זמן שהיה פת בבית, ולא התחיל עדיין המצב של פיקוח נפש של כולם, סבר יעקב שאסור להוריד את בנימין למצרים ולהכניס בכך לידי ספק סכנה, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, וכבר באו כולם לידי פיקוח נפש, אז הסכים יעקב לטענתו של יהודה דמוטב להניח את הספק ולתפוס את הודאי. וזהו שאמר יהודה בתחילה - 'המתני עד שתכלה פת מן הבית', לפי שאז ישתנה המצב, דכבר יתחיל המצב של 'פיקוח נפש', ולא יהיה עוד מקום בדין לחשוש לספק סכנתו של בנימין. כן יתכן לבאר בפשט דברי המדרש, אמנם לענין דינא צריך עיון בפוסקים.

ויש להוסיף עוד, דקודם שכלה הפת מן הבית, לא רק שלא התחיל עדיין המצב של פיקוח נפש, אלא שעדיין לא היה הפיקוח נפש אז בגדר 'ודאי', שהרי עדיין יתכן שידמנו להם מזונות באופן אחר, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, דאז הוי ליה פיקוח נפש כולם בגדר 'ודאי', אז שייכת הטענה 'דמוטב תניח את הספק, ותתפוס את הודאי'.

עוד יתכן לומר בזה, דהנה בפירוש רש"י לעיל, על הפסוק 'למה תתראו', כתב וזה לשונו - למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאילו אתם שבעים, כי באותה שעה עדיין היה להם תבואה, עכ"ל. ומקורו בגמ' תענית דף י' ע"ב. ואם כן יש לומר, דכל זמן שעדיין היה להם תבואה, ולא כלתה הפת מן הבית, וכל טעם הליכתם היה רק בשביל שלא להתראות בפני בני ישמעאל ובני עשו, היה באמת אסור להוריד את בנימין למצרים ולהכניס בכך לידי ספק סכנה, ורק לאחר שכבר כלתה הפת מן הבית, והוצרכו לירד בשביל לשבור אוכל, אז הוא דנתחדשה הטענה דמוטב להניח את ספק סכנתו של בנימין, ולתפוס את הסכנה הודאית שימותו כולם ברעב. וזהו שאמר להם יהודה - 'המתני עד שתכלה פת מן הבית', כלומר, כל זמן שלא כלתה הפת מן הבית, וכל טעם ההליכה למצרים הוא רק בשביל שלא להתראות בפני בני ישמעאל ובני עשו, באמת אין היתר להוריד את בנימין למצרים, שהרי ספק סכנה הוא, אמנם אחר שתכלה הפת מן הבית, ויבואו כולם לידי פיקוח נפש, אז כבר יסכים גם יעקב להוריד את בנימין עמהם, שהרי במקום פיקוח נפש של כולם אין מקום לחוש לספק סכנתו של בנימין.

שוב מצאתי בפירוש הרמב"ן להלן ריש פרשת ויגש שכתב בתוך סיפור דברי יהודה ליוסף 'ולא רצה אבינו לשמוע עד היותינו כולנו בסכנה לשוב לשבור מעט אוכל', הרי מבואר שהטעם שהוצרכו להמתין עד שתכלה פת מן הבית, לא היה מפני שאז יראה יעקב בעיניו את הצורך לשוב לשבור אוכל, אלא שכאשר יכלה הפת ישתנה המצב, שאז יהיו כולם במצב של 'סכנה', וכמו שנתבאר.

עמק הפרשה

הרה"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א

בענין המקור ל"סעודת חנוכה" בפרשה שחל בתוכה

עיינ בפרשת מקץ דכתיב "וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים". ועיין באלהיו רבה או"ח סימן תר"ע (ובעוד קדמונים) דאיתא וז"ל בפרשת מקץ "וטבוט טבח והכן", ח' מ"טבח" "והכן" הם אותיות חנוכה וסמך לסעודות שעושין בחנוכה. עכ"ל.

[ע"י בספר אמרי נועם על מועדים חנוכה דאיתא וז"ל ויש לרמז עוד בתיבות וטב"ח טב"ח והכן" נרמז אותיות חנוכה, ושאר האותיות עולים שלשים וששה, שהם ל"ו נרות. עכ"ל. ועי' באמרי אמת דאיתא וז"ל כתיב וטבוט טבח והכן ואיתא אותיות ח' והכן" הם חנוכה והרי זה כענין לעת תכין מטבח מצר המנבח וכו' איתא בספרים רמז לחנוכה בפסוק וטבוט טבח והכן, אות ח' ותיבת והכן הם אותיות חנוכה, השבטים הכינו עבור ישראל דרך לכל הגלויות והכינו כל הנסים, ואיתא שלעתיד לבא ישחט היצר הרע, וזהו לעת תכין מטבח מצר המנבח אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח וכו' הזובח את יצרו ולעתיד יגמר דבר זה בשלימות ואיתא שבפסוק וטבוט טבח והכן יש רמז לחנוכה היינו שאפשר בחנוכה לזבוח את היצר הרע ולעוקרו. עכ"ל.]

הנה יש להעיר בזה דעיי"ש דכתיב לגבי הסעודה "וישנו וישכרו". א"כ נמצא דבהאי סעודה כל המשפחה התאספו ביחד ואכלו סעודה והשתכרו, ולכאורה זהו ממש כסעודת פורים. (ע"י במגילת אסתר דכתיב "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה וכו'", ופרש"י וז"ל משפחה ומשפחה מתאספין יחד ואוכלים ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו. עכ"ל.) וצ"ב למה סעודה שהיתה כצורת "סעודת פורים" הוא המקור לסעודת חנוכה.

אולם מצד הא דכל המשפחה התאספו ביחד, גם בחנוכה יש מקור לעשות כן. דע"י בספר החיים בח"ג פ"ג דאיתא וז"ל כן היה המנהג אף מימים הקדמונים להיות לכל משפחה ומשפחה יום מיוחד בשנה שהיה להם למשתה ולשמחה כמ"ש דוד כי זבח משפחה לנו בעיר וכו', הקב"ה קידש את יום השבת וביד ישראל לקבוע מועדים ולעבר את השנים וכשנעשה נס אף לאדם אחד יכול לקבוע לו זבח משפחה ולהקריב קרבן ולשובות ממלאכה ולפי דעתי שעל שבת זה ארז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וכו', וכל הסעודות שאנו נוהגים לעשות בחנוכה נראה שאינם רק דרך זבח משפחה על הנסים שנעשו לאבותינו בזה"ז. עכ"ל. עע"ש.

אותל מופת

עיסוד שהופך טקסט ליצירה
05276-74041 | 05276-74041

הבית החדש
בלוי
על הבית

לרכישה מוזלת של ספרי המחבר

במוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33
bloyseforim@gmail.com

כמו"כ תינתן האפשרות לקבל את הספרים בחינם
לכוללים, ישיבות ולבתי כנסיות ומדרשות

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל

ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com

או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)

או בפקס: 1532-5326259

לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

בנתיבות הנצח

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרן שוורצר שליט"א

בענין האם יש היתר לטלטל בית חנוכה בשבת.

כתב בשמירת שבת כהלכתה פכ"ד הערה קמ"ג בשם מרן הגרש"ז זצ"ל לגבי סתירת מחיצה המתרת בזמן שכבר אין צורך במחיצה ואינה נחשבת מחיצה מתרת, שבשו"ע הרב בס' שע"ב סעי' כ"ב מבואר שיש בזה איסור, משום שבזמן בין השמשות שמשה המחיצה כמחיצה מתרת, ממילא יש בזה דינא דמיגו דאיתקצאי. וכתב להעיר בזה וז"ל אך צ"ע דגם בשמשה בין השמשות למחיצה המתרת, מ"מ היה מותר להזיזה קצת ולא היתה ממש מוקצה ע"ש.

ה. והנה בעיקר ההיתר של טלטול מן הצד לצורך דבר המותר יש תנאי זהו רק בכה"ג שאי אפשר לנער, או משום שצריכים את המקום או משום חשש הפסד דבר המותר. ויש לדון מה הדין בכה"ג שיש חשש הפסד רק בדבר המוקצה, האם יש חובת נייעור וממילא אם אינו מנער יש איסור טלטול. ונחלקו בזה הבית מאיר (סי' ש"י סעי' ח') והגרעק"א (שם), ועוד אחרונים. וע"ש בבית מאיר דהנידון הוא לגבי מי שנמצא בשבת בפונדק של עכו"ם ויש לו תיק ובתוכו תכשיטים ומעות וערך התכשיטים עולה על ערך המעות ולכן אין התיק נאסר מדין בסיס, ורצונו לילך לסעודת שבת למקום אחר ולקחת עמו את התיק הנ"ל משום חשש גנבים (בכה"ג שאין איסור הוצאה). ודעת הגרעק"א שאין בזה היתר של טלטול מן הצד לצורך דבר המותר משום שיש חובת נייעור, ואע"פ שיהיה הפסד של המעות מ"מ יש חובת נייעור.

ו. ועי' שם דהגרעק"א מביא ראי' לזה מדברי הגמרא בשבת (קי"ז.) לגבי הדין שמצילין תיק הספר אע"פ שיש בתוכו מעות ואין חובת נייעור למעות, משום חשש שמא אדהכי והכי נפלה דליקה ולא יוכל להציל הספר. משמע שבלי החשש של דליקה יש חובת נייעור אע"פ שיהיה הפסד למעות. והבית מאיר חולק וסובר שאין חובת נייעור בכה"ג שיש הפסד למוקצה, ורק בגמרא בשבת לגבי הצלת תיק הספר עם מעות יש חסרון אחר שמתחילה הרצון הוא להציל הספר יחד עם המעות א"כ לא חשיב בכה"ג טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דהוי גם לצורך דבר האסור, משום הכי צריכה הגמרא את הטעם של חשש דליקה.

ז. נמצא שנחלקו הגרעק"א והבית מאיר בתרתי: א. בדין חובת נייעור בכה"ג שיהיה הפסד לדבר האסור דדעת הגרעק"א לחומרא שיש חובת נייעור, ודעת הבית מאיר לקולא שאין חובת נייעור בכה"ג שיהיה חשש הפסד לדבר האסור. ב. בדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר והאסור, בכה"ג שאי אפשר לנער (או מפני שצריכים את המקום או משום הפסד של הדבר המותר). דדעת הגרעק"א לקולא דנחשב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, ודעת הבית מאיר לחומרא שכל כה"ג לא נחשב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר דהוי לצורך שניהם.

ח. ועי' בספר בני ראם (הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל) בס' פ"א שכתב שמכיון דדעת המשנ"ב בס' ט"ש בשער הציון ס"ט י"ט (ע"פ דעת המג"א והב"ח) להקל שאין חובת נייעור בכה"ג שיש הפסד למוקצה. וכ"כ המשנ"ב בס' רע"ז, י"ח, וז"ל ועי' בפרי מגדים שמצדד לומר, דלאחר שכבו הנרות

א. הנה יש שאלה מצויה במי שמדליק בפתח הבניין נרות חנוכה, שמניח את בית החנוכה על גבי שולחן או כסא קטן. ויש מקומות שפתח הבניין אינו רחב כל כך, ולכן כל לילה אחרי שכבו הנרות בעל הבית מכניס חזרה לביתו את השולחן הקטן עם בית החנוכה כדי שלא יפריע לכניסת הדיירים לבנין. ויש שדנו בזה לגבי ליל שבת האם יש היתר להכניס החנוכה חזרה לבית, ע"י שיניחו מערב שבת על השולחן גם דבר היתר שהוא יותר יקר מהחנוכה וממילא אין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור, ועי"ז יהיה מותר לטלטל את השולחן אחרי שכבו הנרות כדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, כמו שמפורש בשו"ע (סי' ט"ז סעי' ד') לגבי מי ששוכח אבן על פי חבית או מעות על גבי הכר, שבכה"ג שאי אפשר לנער מותר לטלטל לצורך דבר המותר. א"כ גם לגבי השולחן עם בית החנוכה בכה"ג שיש עליו גם דבר היתר שאינו נעשה בסיס יהיה היתר לטלטלו כדי שלא יפריע לכניסת הדיירים לבנין.

ב. וכן מצוי במי שמדליק בחנוכה יקרה וחושש מגנבים ולכן בכל לילה אחר שכלתה רגל מן השוק מכניס החנוכה לביתו כדי שלא יגנב, דאפשר שיהיה מותר להכניס השולחן עם בית החנוכה בכה"ג שגם השולחן יקר וחושש גם מגניבת השולחן, ממילא יהיה היתר לטלטל ע"י שמניח על השולחן גם דבר מותר שע"י זה אין השולחן נעשה בסיס לדבר האסור, ויהיה היתר לטלטלו עם דבר האסור מדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, לצורך שלא יגנב השולחן, או שמניח תכשיט יקר וכדו' מתחת החנוכה (בכה"ג שאינו נעשה בסיס) ואינו יכול להוציאו בשבת וחושש שיגנב התכשיט, או בכה"ג שדעתו להשתמש עם השולחן בתוך הבית, דהוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר.

ג. ויש שכתבו לדון שיתכן שמכיון שעיקר השימוש של השולחן הוי רק בשביל החנוכה א"כ יחשב השולחן בסיס לדבר האסור ולא יועיל הנחת דבר היתר כדי שיחשב בסיס לדבר האסור והמותר, כמו שלא מועיל הנחת דבר היתר על גבי המנורה עצמה כדאיתא בס' רע"ט סעי' ג'. והביא שם המשנ"ב שהמגן אברהם מפרש שהטעם בזה, משום דהמנורה עיקר עשייתה בשביל השלהבת, לכן נעשית תמיד בסיס לשלהבת ולא ללחם ושאר דברים אף שהם חשובים יותר עכ"ל. ויתכן לחלק שדווקא במנורה שמצד עצם הכלי הוא עומד בשביל השלהבת משא"כ בשולחן שמצד עצמו עומד גם לשימושים אחרים משו"ה הוי בסיס לדבר האסור והמותר ואינו אסור בטלטול.

ד. ואין לומר שיהיה איסור בטלטול הכסא עם בית החנוכה משום מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכל יומא, דהרי בזמן קיום מצוות נר חנוכה אסור לטלטל הנרות משום שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה, כדאיתא בס' תרע"ה. וע"ש במשנה ברורה, וז"ל וכתבו הפוסקים, וכו' ג"כ יש ליזהר שלא לטלטל הנרות חנוכה ממקומן עד שישלם השיעור של ההדלקה עכ"ל. מ"מ כתבו הפוסקים שיכולים להזיז הנרות מעט במקומן ובכה"ג ליכא מיגו דאיתקצאי. (והראוני שכע"ז

מוקצה בנר לאחר שכבה מכל מקום עדיין יש איסור טלטול משום כלי דמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו, ונר וה"ה פמוט שלא הדליקו בו בשבת נידון ככלי שמלאכתו לאיסור, עי' במשנ"ב רע"ט ס"ק י"ט. ומפורש בתוס' בשבת (ל"ו ד"ה הא) שגם לרבי שמעון יש איסור טלטול בכלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל ע"ש.

ג. ובדוחק אפ"ל דמדובר בכה"ג שהיה צורך במקום ולכן לא היה בזה איסור טלטול משום כלי שמלאכתו לאיסור, דהרי יש היתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו או מקומו. ובאופן אחר יש שתי' שמדובר בטלטול ע"י ככר או תינוק, כדאיתא בשו"ע (שח, ה') יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפילו מחמה לצל על ידי ככר או תינוק. אמנם אין זה משמעות דברי המג"א והמשנ"ב בריש סי' רע"ט שמביאים את דינא דגמרא כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בסתמא, ולא משמע דמייירי רק בכה"ג שהי' צורך מקומו, או דמייירי דוקא בטלטול ע"י ככר או תינוק.

ד. ויש שכתבו להוכיח מדברי הגמרא שכדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, שכל כה"ג שהי' היזק לאדם ולכן הוא צריך לטלטל את המוקצה, יש היתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כמו שמותר בטלטול לצורך גופו או מקומו, ורק לטלטל מחמה לצל שזהו לצורך הצלת הכלי שהוא מוקצה שמלאכתו לאיסור בזה יש איסור, וכן מבואר בדברי החזו"א (מ"ג, ח'), שהקשה לדעת הגרעק"א דס"ל שלדעת רבי שמעון יש איסור טלטול בנר ישן לצורך מקומו, א"כ מה היתר בגמרא בשבת (מ"ה) כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, הרי גם לרבי שמעון אסור. מבואר דכל כה"ג נחשב כצורך מקומו.

ה. אמנם יש שכתבו להעיר בזה מדברי הרשב"א בשבת (קנ"ד) לגבי בהמה שיש עלי' כלים שמתייר החבילים והם נופלים מאליהם. ופי' הרשב"א דאין היתר להוריד הכלים משום צורך מקומו, משום שאינו צריך להשתמש בגב החמור. ולכאורה הרי יש לו צורך שלא יהי' היזק לבהמה, מבואר שהצלה מנזק לא נחשב כצורך מקומו, ויתכן לחלק דזהו רק בכה"ג שהיו הצלת הבהמה שהיא מוקצה משו"ה ליכא היתרא.

ו. ועוד יש להעיר בזה מדברי הרשב"א בביצה (כ"ח) לגבי שפוד שמבואר בגמרא שמותר לטלטלו משום חשש היזק כמו קוץ ברה"ר, וע"ש ברשב"א ששואל שהי' מותר לטלטלו משום שבידו שפוד נחשב ככלי שמלאכתו להיות, משמע שמצד כלי שמלאכתו לאיסור לא היה היתר, מבואר שמשום חשש נזק לא נחשב צורך מקומו, ומסתבר דהיינו משום שאפשר ללכת בצד הקוץ, (ובחזו"א שם ס"ק ז' מבואר שכל כה"ג נחשב צורך מקומו ע"ש), ויתכן דדעת הרשב"א שהיתר צורך מקומו זהו רק בשימוש במקום דווקא ולא בשביל צורך אחר, ולכן בשפוד ברה"ר ליכא היתרא דצורך מקומו. רק שלפי"ז צ"ב דברי הגמרא בשבת (שם) כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, הרי עדיין יש איסור טלטול מצד כלי שמלאכתו לאיסור. וצ"ל דדעת הרשב"א כדעת הראב"ד (הובא ברשב"א בשבת קכ"ב) שנו לא נחשב כלי שמלאכתו לאיסור. ועי' בהגהות הגרעק"א בשו"ע (רע"ט, ט') שכתב דיתכן להקל לטלטל נר ע"י עכו"ם משום דעת הרשב"א (שבת קכ"ב) דנר לא מקרי מלאכתו לאיסור, דאינו משמש מלאכת איסור אלא דנעשה בסיס ע"ש.

הערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

אינו רשאי לטלטל השולחן עם המנורה דעליה, דהא יכול לנערה מתחילה, והוא שהיתה של מתכות וליכא פסידא בניעורה עכ"ל המשנ"ב. דהיינו שבמקום חשש הפסד לדבר האסור ליכא חובת נייעור, מבואר בזה דדעת המשנ"ב שאין חובת נייעור במקום הפסד המוקצה, א"כ ע"כ דדעת המשנ"ב כמו הבית מאיר שבכה"ג שרצונו לטלטל גם את האיסור וגם את ההיתר לא נחשב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, ולכן הגמרא צריכה לפרש שמצילין תיק הספר עם המעות משום חשש דליקה ע"ש, (וע"ש בבני ראם סי' ס"ח שבמביא מש"כ התהלה לדוד לפרש בדברי המג"א רע"ז, ח'), שאין היתר טלטול מן הצד בכה"ג שדעתו לצורך שניהם, ע"ש).

ט. וא"כ נמצא שמי שצריך להחזיר החנוכיה משום שצריכים את המקום בכניסה של הבנין ומניח על השולחן או על הכסא גם דבר מותר, יהיה מותר להחזיר את החנוכיה מדין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, (ואין בזה חובת נייעור מפני צורך המקום). אמנם אם רצונו להחזיר את החנוכיה משום שחושש מגנבים יהיה אסור להחזיר החנוכיה לכו"ע. לדעת הגרעק"א משום חובת נייעור דלא חוששים להפסד בדבר המוקצה, (אלא א"כ יש חשש הפסד גם בדבר המותר). ולדעת הבית מאיר משום שדעתו מעיקרא בטלטול לצורך שניהם, גם לצורך המוקצה וגם לצורך דבר המותר ולא חשיב בכה"ג טלטול מן הצד.

י. ובמקרה שרצונו להחזיר החנוכיה גם משום צורך המקום, וגם משום חשש גנבים לדעת הגרעק"א יהיה מותר משום דהוי טלטול מן הצד ואינו יכול לנער משום צורך המקום. ולדעת הבית מאיר יש לדון האם נחשב כטלטול מן הצד לצורך דבר האסור והמותר ויהיה איסור בזה, או דילמא נחשב כטלטול מן הצד לצורך דבר המותר משום שהצורך של המקום חשיב טפי ונידון כטלטול מן הצד לצורך דבר המותר, (וכע"ז יל"ע בכה"ג שחושש מגניבת החנוכיה, ויש לו גם צורך להשתמש בשולחן בתוך הבית, האם צורך השימוש בשולחן חשיב טפי וממילא יהיה בזה היתר דטלטול מן הצד). ועי' מש"כ בזה בשמירת שבת כהלכתה פ"כ סעי' ס"ו וע"ש בסעי' מ"ט, וצ"ע.

דברי הגמרא בשבת (מ"ה). כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק.

א. בגמרא בשבת (מ"ה) והא בעו מיניה דרב מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא ופי' רש"י אחר שכבה) מקמי חברי בשבתא וא"ל שפיר דמי וכו' א"ל כדאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק. ופי' רש"י ד"ה מקמי חברי, וז"ל שלא יראוהו בחצר כדאמרין בפרקין דלעיל דנותנו בטפח הסמוך לרשות הרבים וידעו שהדליקו בו והם גזרו שלא להדליק וכו' עכ"ל. דהיינו שאע"פ שהלכה דיש מוקצה בנר גם אחרי שכבה מכל מקום בשעת הסכנה אפשר להקל כרבי שמעון שכל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. ועי' במג"א (רע"ט, א') שמביא את דברי הגמרא, וכן המשנ"ב (שם, א') וז"ל ואם יש אימת אינו יהודי עליו על ידי הנר, מותר לטלטלו לאחר שכבה. וע"ש בשער הציון שמוסיף שאע"פ שבכל מוקצה נפסק (של"ד, ב') דמוקצה במקום פסידא מותר לטלטל, זהו רק במקום שהדבר בהול שחוששים שיבוא לידי איסור דאורייתא אבל בכה"ג שאינו בהול ליכא היתר דטלטול מוקצה, אלא רק משום רבי שמעון דסובר דמותר לטלטל נר אחרי שכבה, כדכאי רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק, ע"ש.

ב. ושמעתי להעיר בזה דגם לרבי שמעון שאין איסור

וארטים לפרשת מקץ

ב. רדו. וזה השבוע וזה חתמו לנו משם ונחיה ולא נמות. צריך ביאור מה זה חתמו זה חתמו ולא נמות? וייל ע"פ הגמ' בתענית יא. שאדם צריך להרעיש עצמו בשנות הרעב, וכן פסק בשו"ע או"ח תקעו מצוה לאדם להרעיש עצמו בשנות רעבו, ופרש שם המשני"ב שיאלץ בצמצום והיינו כדי חייו שלא ימות. וזה מה שאמר יעקב לבניו, מאחר אלה הם שני רעבו, וזה כלו להביא מזון מעצמם כדי שאלץ בצמצום ולא נמות ונחיה רק כדי חייו, ולכן יש להלן מג ב' הוא אמר שובו שברו לנו מעט אוכל.

מא ד. ויגלה ויחלף שמלותיו. אומר רש"י ויגלה לכבוד המלכות. יש להקשות למה לא אמר גם לו ויחלף שמלותיו לכבוד המלכות, וכי רק הגילוח היה לכבוד המלכות? ועוד, למה היה צריך לכתוב זאת? וייל ע"פ הגמ' בברכות שסופר זה של יוסף היה בראש השנה, וא"כ הוקשה לו לרש"י איך גילה, ואפי' שזה נעשה ע"י גוי איך חתר לו זה הרי הוא שמר את כל התורה! ועי' תירץ שאין היה לכבוד המלכות הוא מקריב. משיא"כ ההפלת שמלותיו מותר בשבת ויו"ט, לכך לא הוצרך לכתוב שהיה לכבוד המלכות.

מא ט. לא ראיתי בהנה בכל ארץ מצרים לרוע. הטעם שהוסיף פרעה ד"ץ, וייל, אומר הכת"ס, שכידוע איתא בגמ' שאין אדם חולם אלא מהרהר לבי, וא"כ טען פרעה חלום זה הוא לא מהרהר לבי, הלא לא ראיתי כהנה בכל מצרים.

מא כה. את אשר האלוקים עשה הגיד ויגו. ושעב השלים הטובות שבע שנים הארץ ושבוע השבלים הרקות יהיו שבע שני רעב וגו' אשר האלוקים עשה הריאת את פרעה. מה הטעם בשנים הטובות כתוב הנה וברעות כתוב ויגו? וייל ע"פ הגמ' ששבע שנים טובה את אשר האלוקים עשה הגיד לפרעה, ואילו בשנות הרעב כתוב אשר האלוקים עשה הריאת את פרעה וייל ע"פ דברי חז"ל שיעקב יד לנצרים אחרי ב' שנות הרעב ובכותו נפסק הרעב, והיה לזה השלמה בימי יחזקאל שנתו אז 5 שנות רעב. לכן על שנות הרעב כתוב יהיו לעתו. ואיתא במד"ב כ. ח. וכאשר הקב"ה גזור לטובה אינו חוזר בו, וכאשר גזור לרעה אפשר שיחזור בו. ורמ"ש על שנות השבע הגיד, והיינו שוראה כך היה, ואילו שנות רעב הוא רק הרעה, היינו שוראה שבדיו להרע ואם חטב דרך לא יירע, ואכן כך הוזה.

מא מג. ועתה ירא פרעה איש נבון ויחכם וישתתה על ארץ מצרים. וקשה מי בקש ערות מה לפשות הלא ביקשו פתרון חלום. תירץ ע"כ רבי עזרא עטיה שהמילה ועתה אומר פרעה ולא יוסף. אי"א שפרעה אמר אחרי שנת פתרון החלום, ועתה והיינו נ, וכעת מה אנו עושים? פתר יוסף ירא פרעה וגו'. ובדיאור עילה יפה בטעמי המקרא שאילו לא היה דברי יוסף זה היה צריך להיות טעם מחבר כמו מרמ"א וכדו ואילו טעם תיבה זו היה יפסא"ט שהוא טעם מפסיק. וזאת משום שאין לו שייך להמשך הדברים, אלא שאלת פרעה וההמשך הוא תשובת יוסף ענייני שיוסף לא רצה שאנשי פרעה יצאו דג פתרון חלומם לכן אמר שיש בפתרון גם תפקידים שונים וכל אחד היה בטוח ששעו הוא מקבל קידום למשרה בכירה לכן כולם עודדו עניין זה עד מאוד.

מא מה. ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו. מניין ידע פרעה שפתרון יוסף הוא מדויק, היה עדיין לא התחילו שנות הרעב והשבעה? וייל דהנה פרעה כספיר ליוסף את החלום הוא אמר לו (מא) כי בחלומי הנני עומד על שפת הניאור. והוא היה שפתה היה על הניאור עצמו ולא על שפת הניאור וכאמר בפסוק א: ופרעה חולם והנה עומד על הניאור, ויוסף תיקן זאת לפרעה. ויש לזה רמז בתחילת פ' א' עדות ביהושע שמר, בצאתו רע הוא צד מצרים שפת לא ידעתי. היינו שפרעה השמיע שפת ויוסף ידע שלא עמד על שפת כי אם על הניאור עצמו, וכאן נגלה לפרעה רוח קדשו של יוסף. מרגניתא דא.

מא מה. ויקרא פרעה שם יוסף צמנת פענח. אומר התרגום וידע שהדברים הנסתרים גלויים לו. **וימשיך הפסוק אותם לו את אסתו.** יש להקשות מה חשך בין זה שהדברים הנסתרים גלויים לו לזה שנתן לו את אסתו? וייל דמצניו בחז"ל שאנסת היהיה אילנות והנה המקדש אילנות כשלא ידע אדו קדושו טעוה. ועי' אומר הפסוק שכן ידע ולכן נתן לו אותה וידע שקדושו קיימים. סוף לבנון.

מב בא. ויאמר איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו ונחשנו הצרנו אותו וגו'. הרמב"ם אומר שהיו הורדיו שלחם היה על צרת נפשו בהתחננו, ולא על גוף המכירה. ועוד מה אמר ראובן לאמרי אחיו לכן אל תחטאו בילד, וקשה היכן ראובן אמר ד"ה הלא גם הוא ציווה להשליכו לבור מלא נחשים ועקרביו? וייל, אומר היתב סופר, וזה אמר חז"ל גדלו מחטאיוו יותר מהחורגו, ולכן שאל חז"ל למכרו לגויים כדי לתתן אליהם חסד שלא יעשו ד"ה כי עי"ז יתקללו דרכיו כשהיה בין עכו"ם, והם לא שתל לתחנוניו כי חשבו שרוצה לחמוק מהמחיה, אבל כעת שאחיהם

נאסר לבין העכו"ם בצמצום המלאה טומאה וזוהמה, לכן הבינו שזה מידה כנגד מידה ד"ז"ז שהוא ביקש אז על קלקול נשמתו. וזה מה שאמרו אשמים אנחנו שראינו צרת נפשו והיינו נשמתו, וראובן אמר אל תחטאו בילד, והיינו לזרוק לבור מלא נחשים ובלבד שלא יחטא.

מב כד. ויחק מאיתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם. מה הטעם נטל רק את שמעון, ועי' שם שמבאר בפסוק יש שלח את כולם לשמור י' ימים ואח"כ שילח את כולם והשאיר את שמעון ומה טעם נהג כך ולא לקח את שמעון לבד בתחילה? וייל דהנה מבאר בפרשת וישב שיוסף הוציא ידבנת רוע לה לאמר שהם מזלזלים בבני השפחות לקוראם עבדים. והנה מבאר בהוריות שבפדיון שבויים יש דין לשרפר על סדר זה: אביו, ת"ח, מלך, ואח"כ כהן, לוי, וישראל ועד. וא"כ יוסף רצה לבדוק האם עדיין הם מזלזלים בבני השפחות מה עשה חיפש את אחד האחים שאין לו שום מעלה שיש בו כדי קדימה, ואם יבקשו להחליפו בבני שפחות סימן עדיין מזלזלים בהם להחשיבים עבדים. והנה את ראובן הוא לא יכל לקחת כי לראובן יש דין כאבא כמבאר בשו"ע רמ ב' ששם חייב בכבוד אחיו הבכור כאבא. וא"כ יחליפו אותו זה לא אומר שמזלזלים בבני השפחות אלא מכבדים את ראובן, ואת לוי לא לקח כי אם יחליפו זה משום שכחותו גרמול, וישכשר וכו' ת"ח, וזבולו זה מחזיק תורה שפסק שדינו כתי', והאפשר היחידה לבדוק האם יש לבני האמהות מעלה על בני השפחות הוא ע"י שמעון לבד שאם יחליפו אותו בבני השפחות נמצא שהם עדיין מזלזלים כעבד. והנה בתחילה הוא לקח את כולם כי דין ע"כ אפשר לפדות את שמעון כי לא מצוי שם נופל מישוה לעבדות מביאים עמו מהשוק ותחתי אלא רק שכסולם בשבי יכולים לומר תוחיו אותן לא ואתו לא. גנא דפפלי.

מב כה. הוושכס עיני וגם הנה באמתחתי ויצא ליבם וגו' לאמר מה זאת עשית אלוקים לנו. יש לבאר ענין זה כך: הנה הראשון שמצא את הכסף באמתחתו הוא ד"ץ: כמבאר ברש"י ויפתח האחד חור לו, ואז כשלו יגלה ד"ץ הוא מיד מקשר את זה למכירת יוסף שאמר בשעתו הנה בעל החלומות הלזה בא ומבאר בחז"ל (לק"ש) שרמז (קנ) שהיו אלו שמעון ולוי. כעת אומר לוי וגם הנה באמתחתי דהיינו היתנה? על מכירת יוסף גרם ליתנה? כאן, וכאחיו שמעון ואז אמר מיד מה זאת עשה? וי' זאת כנגד זאת מצאנו הכר הנ כתובת כהן היא אם לא. ליקוטו של"ה.

מב כל. ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אלך. וברש"י לא קיבל דבריו של ראובן, אמר בכור שוטה הוא זה וכי. ותימא מה חשב אביו שיעקב ירוע את בניו וייל, אומר החת"ס ע"פ דרשת חז"ל ב"ב קיז: על הפסוק ויהושע וכלה חינו מה האנשים ההם שנטלו חלקם בארץ, וביאר שם שהמשי"א שנתלת הארץ נקראת חיים ע"י הכתוב אהתהלך למי ח' בארצות החיים, וא"כ מכלל חן אתה שומע לאו, שכשאין חלק בארץ לא נקרא מיתת, ואז היתה כוונת ראובן לא שני בני תמית היינו שמיטול מהם את חלקם בארץ, והיינו שיעקב יטול ממנו את חלק הבכורה, וראובן חשב שהוא נוטל חלק בכור, אמנם כבר נלקח ממנו חלק הבכורה בגלל מעשה בכור, ולפיכך אמר בכור שוטה הוא, כי בכור שאינו נוטל ב' חלקים נקרא בכור שוטה (ב"ב קכ) וברש"י בין כך ובין כך אין לו חלק על בכור.

מב מג. עבדך. חז"ל חתמו שבעל שמעון יוסף מאחיו עשר פעמים שאמרו על אביהם - יעקב, עבדך ושתך נחטרו ליוסף עשר שנים מחיי, כי ביזוי האב מעטט חיים, הליפך מכיבוד שכתוב ע"פ למען ירבו ימיכם. הגאון מקשה על החז"ל שהוא חיפש ומצא רק 5 פעמים שהם אמרו עבדך (א-מ-כ). מ-כ-ד. ג-מ-ד. ח-מ-ד. ח-מ-ד. ואתר הגאון הנה ב' מב-כ. כתוב והם לא ידעו, כי שמע יוסף כי המליץ בינותם, ולפי שמע יוסף חמש פעמים עבדך מהם, ועוד חמש מהמליץ, היינו מהמורגל, ויצא שמעם עשר פעמים עבדך על יעקב.

מב מה. ומהותיהם. הטעם שהתורה הוצרכה להדגיש הנה ומהותיהם. למאי נפק"מ מהותיהם? וייל ע"פ הסיפור בגמ' תענית כג' שחמורו של רימ"ל לא היה הולך הסיפור עליו בדר שוהוא לא שייך לו. ויוסף לא ידע אישר לעצמו, לכן קעש מבחן. וא"כ שם אצלם לא הגביע, הוא יבחנו אם החמור ילך אע"פ שיש אצלם גול, סימן משמשים מסככים ימנו.

מב מד. הם יצאו את העיר וגו' קום דרוף אחרי האנשים. ובחז"ל דייקו שהם רק יצאו אבל לא הרחיקו 2000 אמה (ליקוט שמעוני). וצריך להבין מה איכפת לו אם התרחקו אלפיים אמה או לא? מתוך האמרי אמת שיוסף ידע שאם כבר עברו אלפיים אמה ממילא אמרו תפילת הדרך וכו' התפילה אלא עקב מאוד הוזה לא שיקל עליהם. ענייני יוסף רש"י מב' א' וליעקב היה מוכרח אוכל רק שלח את השבטים למצרים כדי שחשכנים לא יתנו בהם עין הרע. יוסף עצמו התקפה בזה. והנה המעשה היה בשבת כמו שמבאר במדש רבא צב ד' הפסוק וטבוח טבח והכו.

אזכרה

לכן הוא שחל לבדוק אם הם עברו כבר אלפיים סימן שהם ממחיר ומזדריא לאביהם ולא היה ברע והראייה היא כי הם מחללים שבת, ולכן אל תחזיר אותם. אבל אם הם עדיין בתוך התחום סימן שאביהם לא רעו שם לא וצארו, ולא אני מרשה לעצמי להחזיר אותם כי אני לא מרעב את האבא.

מז ח. לך כסף אשר מצאנו החזרנו וכו' ואיך נגבוב מבינת כסף. ולכאז' יש להקשות אולי כסף לא חסר להם, אבל הגביע אשר נחש נחש בו הם יגבבו ומה הקי"ו שהם עשו? וייל, אומר רבי יונתן איבשיץ, וא"כ בגמ' ב"ק ק"ג: אבדת אחרי, לאחרי אתה מחזיר וא"כ אתה מחזיר לכענני. חד אמר שאין מחוייב להחזיר, ויח"א שאסור להחזיר. לו זה תלוי בדין גול עכו"ם, ואם לא גול עכו"ם שרי, אז פשוט שאבדתו מותרת, וא"כ הפסוק בא לומר שיש איסור להחזיר, ואם גול עכו"ם אסור אז הצרכה התורה לחדש שלשלי להחזיר, אבל מותר להחזיר גול עכו"ם. וזה מה שמרשע ליוסף, הנה החזרנו את האבדה סימן שאנחנו סוברים שגול עכו"ם אסור, וא"כ איך נגול אותך?

מז יז. ויחפש בגדול החל ובקטן כילה. בגמ' בפסחים ז': למדו דין בדיקה לאור הנה, מציאה מחפוש, שבפסח נאמר לא ימצא, ובחפוש נאמר ויחפש בגדול החל, וחפושו שצריך נר למדים מאחור וכתבי אפשת את ירושלים בנרות. ומקשים כולם מדוע לא מביאים את הפסוק בפרשת ויצא במעשה לבן ויחפש ולא מציא וירואים ב' משם שחפוש קשור למציאה? וייל, אומר השען מקראקא, שבפסח אדם שניקה את כל הבית מה עשה אין יבדוק, הרי ביתו נקי? אומר לנו הרמ"א, אשתו נתחב" 10 פוררים. ואם אין לו אישה, הוא עצמו יתבא. וקשה וכי זה נקרא לחפש הרי הוא עצמו מחפש וייל שאת זה רואים אצל יוסף שאע"פ שחזר את החבתיא את הגביע הוא זה חפוש, הפסוק קורא לזה חפוש ויחפש בגדול החל', לכן הגמ' מביאה ראייה מיוסף ולא מלבן שכתוב פסוק.

מז יח. האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד. יש להקשות הרי יוסף ידע שהכל נעשה כאן בערמה ואיך לא כן היתה כוונתו? ויתרף על השבט מוסר שמצינו שבו המשמש את אביו הוא בבחינת עבד (רמב"ם מפרים ג' ו) והנה מי שרדף אחרי האחים ולפס סמח את הגביע לא משה וכתע שכמעד משה לפני אביו אמר יוסף מי שהגביע בידו יהיה לי עבד. ובאמת משה הגביע היה בידו.

ואזכרה חוכה

ב"ק סוף פרק הכונס. הניח חנווני נרו מבחוץ חייב, ורבי יהודה אומר בנר חוכה פטור. ידועה הקושיא מדוע רבי לא הזכיר במשניות כלל וכלל את דיני חנוכה אלא רק אמר ברמז? וייל בזה דהנה מצינו בשבת נ. רבי דאטי מדוד מהפך ודרש בזכותיה. והנה מלכות בית שמונאי לקחו את המלכות מבית דוד ורבי שבא מבית דוד הקפיד בזה כמבאר בארץ, חוריות שרבי הקפיד על המזלזלים בכבוד אבותיו, וא"כ אפשר שלכן לא הזכיר את מעשה הנס, אך וודאי לא שלח חלק על מצווה זו לכן הזכירה ברמז. שו"ת בית נפתלי סימן כח.

שבת כא: אמר רב כהנא. ר' חנוכה שהדליק למעלה מעשרים אמה פסולה. ואמר רב כהנא מאי דכתיב והביר ריק אין בו מים, ממשמש שנאמר והביר ריק איני יודע שאין בו מים? ומה ת"ל אין בו מים אבל נחשיתו ועקרביתו יש בו. ורביס נתקבו מה חשך בין רבי המימרות? עי' דהנה ראובן ביקש להציל את יוסף בהשלתו אל הבור למען הציל אותו מידם. ולפי רבי כהנא אמר דזק אפרט לנחשיתו ועקרביתו וא"כ זה לא נקרא הצלה, ובפרט לפי מה שכתוב ביבמות קא. שהנופל לבור של נחשים ועקרבנים מתיריים את אשתו להנישא? ויש ליישב כל זה ע"פ מה דאיתא בתמיד כח: ובמפרש שם ד"ה צבר החגלים. דלא מיקרי השלכת פחות מעשרים אמות. לפי"ז אומר רבי מאיר שפירא מלובלין, הנה אצל יוסף כתוב וישליכוהו הבור, ואם כתוב השלכה זה בהכרח יותר מעשרים אמות כמבאר בתמיד. והנה למעלה מעשרים אמה אין העין שולטת, כך אומר רב כהנא לגבי נר חוכה, ולכן ראובן לא ידע שיש שם נחשים ועקרבנים, לכן רצה שישליכוהו להצלתו (וייל ששליכו ע"י תבל בכדי שיתמך מרע זהו גרמא, ועוד שראובן ויכל להצילו אח"כ). וזה הטעם לסמיכות שתי המימרות של רב כהנא.

שבת כא: כבתה אין זקוק לה. הקשה האבני נזר הא מכיוון שיש דין חצי שעה מדוע כבתה אין זקוק לה, שידלק לפרסום הנס שזה מטרת ההדלקה? ויתרף הנה מצניו משובח מפניו טומאה, והיינו דבר נטמא שעלה על המזבח נטהר. ובזהים מג: ממילא מקשה האבני נזר מה הביעה שלא נשאר לחשמונאים שמן

שיקחו שמן טמא וישמו במנורה וממילא זה טהור? וייל שאמנם זה נכון שזה טהור, אבל להשיב לבתחילה אסור, וכל הנעשה איך רגע התנחה במנורה. וא"כ הנס שהיה לחשמנאים הוא רק לצורך הרגע הראשון שמניח על המנורה. ולכך כתבה אין זקוק לה, כי רגע ההדלקה זה עיקר הזכר לנס, אבל אח"כ זה כבר לא זכר לנס כי מה שקרה אח"כ לא הוצרך לנס.

שבת כא: אמר רב תפילת ושמנים שאין מדליקים בהם בשבת מדליקים בחנוכה, א"ר ירמיה מ"ט דרב, קסב כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דרבי ירמיה ולא קיבלה, כי אתא רבין אמרוה רב קמיה דאביי משמיה דרבי יוחנן קיבלה. יש הרבנות מדוע כשאמרו לאביי משום רבי ירמיה הוא לא קיבל, ורק כשאמרו בשם רבי יוחנן הוא קיבל? אומר רבי יצחק ירוחם דיסקין היה הכלל במצווה שעל האדם לעשות את המצווה בידים ולא שתיעשה מאליה. וא"כ המלתקום אם 'כתבה זקוק לה' או לא תלוייה היא במחלוקת האם 'ישו משום חציו' או 'ישו משום ממונו' ולשיטה ד'אשו משום ממונו' רק תחילת ההדלקה הוא מצוה, ולאחרי"כ אין כאן מצוה כי זה נעשה ממילא, ולכן ברור שכבתה אין זקוק לה. אבל לשיטה ד'אשו משום חציו' אי"כ כל הזמן לא נחשב כפעולה שלו בידים ולכך כתבה יהיה זקוק לה. לפי"ז אם סבר אביי שהיה צריך להיות כבתה זקוק לה, הלאה היה כרבי יוחנן שא"ש משום חציו. לכן כששמע מרבי ירמיה לא קיבל כי אין הלאה כן. אבל כששמע מרבי יוחנן דהוא מרא דשמעתניה של אשו משום חציו וגם הוא ס"ל כבתה אין זקוק לה אז הוא קיבל.

שם. תרוץ נוסף מובא בבית יצחק: שאביי תחילה לא רצה לקבל את התרוץ הזה, משום שחשש שישתמש לאורה לאחר שיעבור שיעור מן הדלקה, והייתו חצי שעה, ואז מותר להשתמש לאורה ויש חשש שמו"ט. אך לאחר שהוא שמע את אבא בשם רבי יוחנן הסובר שענין סוכה אסור להסיקם ביום שמני שאחרי הסוכות, משום שהוא מוקצה מחמת היום שעבר משום שהיה ראוי למצותו. [כן מבורא בתוס' בבבלי: ל"ד ע"א] א"כ גם את הנה אלא מוקצה ואסור להשתמש בשמן שנשאר לאורה וא"כ אין כאן בעיה שמא יטה.

שבת כא: אמר רבי יהודה חנוני שהדליק נר חנוכה בחוץ והזיק פטור החנוני ולחכמים חייב. והקשה התנ"ס מדוע תחלקו רק בחנוני ולא בבעה"ב? וייל שנחלקו בדין מצווה מן המבוחר, אלא הם נקראו עושה ברשות מצווה או לא. והנה כשבעה"ב מדליק בחוץ לכוי' פטור כי זה מקומו ועושה ברשות מצווה. משא"כ חנוני שכולם נכנסים לתחתונה אלא יכול היה להדליק בפנים, כי פי פטורו נסא גם בפנים, ומה שמדליק בחוץ הוא להידור מצווה, ובהידור מצווה תחלקו ר"י ורבנן איך היה ברשות מצווה. אבל בעה"ב עיקר מקומו בחוץ פטור לכוי'.

שבת כג. אמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס. ומעין זה אמרנו על מקרא מגילה וד' יסוסות, שנשים חייבות משום שהיו באותו הנס. והקשה ע"כ החוות איך מדוע צריך לטעם הזה, ויש בלא"ה יש כאן הוראה של רבנן בנר דברים האלו, ויש לאו דלא תסור כמבואר שם בגמ' ונשים צריכות להיות חייבות בדבר משום שיש בו לאו של לא תסור, ותירץ ע"כ האדר"ת הנה על ג' השמועות האלו שנשים חייבות בנר דברים האלו משום שהיו באותו הנס הוא רבי יהושע בן לוי, והנה שיטתו בסוכה מו. שאין מברכים כל שבעה על לולב מפני שהוא דרבנן, חזינן דס"ל דאין לאו דלא תסור דרבנן, ולכך הוצרך להענין לטעם שאף הן היו באותו הנס. ולפי"ז יובן כי ששואלים על הרמב"ם למה ביום מקום לא הזכיר הטעם של אף הן היו באותו הנס, כי מאחר שהרמב"ם סובר שיש לא תסור במצוה דרבנן, שוב אין לנו צורך בסברת אף הם היו באותו הנס'.

ירושלמי חגיגה ב. ב. כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. הטעם שכתבו על קרן השור י"ל דהנה מצנינו בנוקי שור, בשן ורגל לא נשתנה דין עכו"ם מ ישראל. ורק בקרן שנאמר שור רעוו חילקה התורה בין עכו"ם לישראל. (ועוד שמצנינו בבי"ק לח. שמלכות רומי בקשה לעקור את התורה משום הדין הזה שאם שור רעוו אמר רחמנא אזי למה שור של כעניי שנחג חייב.) לכן בקשו היוונים שיכתבו על קרן השור שבה ניכר ההבדל בין ישראל לעכו"ם, ושם יהיה כתוב שאין חלק באלוקי ישראל וממילא דינם שווה. בני יששכר.

על הניסים: ולהעביר מחצוי רצונך. מילה היוונים עלו ג' גזירות על ישראל. שבת מילה וחודש. ובשלושת המצוות האלו מצנינו שנקראו חק. לגבי חודש נאמר כי חוק הוא ישראל. (תהילים פא) ולגבי שבת חק ומשפט (שמות טו). ולגבי מילה ג"כ נאמר חוק (ע"פ הוזהר בשמות שם). טל השמים.

על הניסים: טמאים ביד טהורים. הקשה ע"כ הרב אלישיב מה הרבנות בזה שנמסרו טמאים ביד טהורים? וי"ל ע"פ המבואר במעילה יז. שיש מעלה שם נעשה ע"י שר ולא ע"י שד וכדו'.

על הניסים: מסיים וקבעו שמונת ימי החנוכה אלו וכו'. מה הטעם בחנוכה מסיימים בלשון וקבעו שמונת ימי וכו'. ואילו בפורים מסיימים ותלו אותו ואת שבת על העץ. הרי היה אפשר גם בפורים לסיים וקבעו ימים אלו להודות, וכן להיפך, בחנוכה אפשר היה לסיים והשמדו את כל היוונים, כבפורים. תירץ ע"כ רבי שלמה זלמן אוירבך בדין בחנוכה ובין פורים מזכירים בסיום על הניסים את מטרת הגזירה, ולכן, בחנוכה שהמטרה היתה להשיחם ותרודת, ולכן מסיימים שלא רק של השחיח אלא עוד חכמים תיקנו הלאה חדשות והיינו וקבעו שמונת ימי וכו'. אבל בפורים שמטרת המן היתה להשמיד, אז הנס שבסוף הוא נשמד.

הטעם שבעל הניסים' לא מזכירים נס פך השמן רבי חיים קניבסקי מקשה הרי כל החנוכה זה זכר לנס פך השמן ומה הטעם שלא מזכירים נס פך השמן בעל הניסים? י"ל, אומר הגר"ח, הנה המשניב ריח' אומר שהעובר במקום שנעשה לאביו נס אומר ברוך שעשה לאביו נס במקום הזה, וזה רק אם נולד אחרי הנס, אבל אם נולד לפני הנס אינו יכול לברך. והטעם חסד משום שאינו יכול להודות על דבר שלא נהיה לו מזה שום רווח. ורק אם נולד אחרי, אז אם אביו היה מת הוא לא היה נולד. ומאחר, אומר רבי חיים, שמנס פך השמן אין לנו שום רווח לכך א"א להודות ע"כ.

בפיוט יוונים וקבעו עליו וכו' ומנותו קנקנים. בבבאור המילה יומנותו? י"ל ע"פ תוס' שבת כא: שהקשה מנלן שהשמן לא נטמא, אולי הסיטו את פך השמן והשמן נטמא בהיט? ומתוך התוס' שהפך נמצא קבור בתוך הקרקע, ולכך לא חיישין שהנכרי היט את פך השמן. ולפי"ז מובן מה לו ומנותו קנקנים, שהכוונה שהקנקן נותר במקום שלו והוא לא הוזה משום. ולפי"ז יובן ג"כ מה הוצרכו נס טהור שלא נגעו בו יוונים, הרי משקין של בית המקדש לא נטמאים בהיטם א"כ יצאו מחוץ למקדש, ואילו לא היה טמון בתוך הקרקע היה חשש שמא יצא מהמקדש על יד חזור שוב ואז זה טמא, ואין ידעו שזה לא יצא מהמקדש כי זה היה טמון באדמה ובוודאי לא יצא ונכנס וא"כ זה ודאי טהור. הרא"ש טויבש שבת כא.

חקירות ונידונים קצרים מענייני חנוכה דברים משנים קדמוניות וכן כמה חקירות חדשות

מי שגר ברחוב האם חייב בנר חנוכה על ספסל וכדו'? בפשוט פטור כי מצנינו ברכת הרואה ואת"ל שמוחשו בית חייב כיצד שייך ברכת הרואה הרי מברך לעצמו וכן נראה דעת תוס' סוכה מו ע"ה"ש. אבל לדעת הגר"א נראה שחייב דכתב הגר"א תרע"ז. שהמדליק בבית"ח חזור ומדליק חזרה מפני חשד.

ואת"ל שכלי בית פטורים אז סבית חיובו כי דעין לא יצא יד"ח ובבית"ח"ז אז סתם מנחה, וכן דעת רבים מגדולי ישראל וכן הורה הרב שטינמן לרבי אברהם גנחובסקי בשוהות בשדה התעופה קנדי בעת זמן הדלקה. וטעם ברכת הרואה הוא משום שאין לו שמן ונר, אמנם דעת האגרות משה יו"ד ג. מנחת שלמה ב. נא. חוט שני חנוכה של שכלי בית פטורים. ועוד נלמה בזה הרבה קדמונים. ענין בחכמ צבי בשה"ס סי"ג. פני"ש שבת כא: באה"ל תרעה ד"ה אשה מדלקת. וכן בשפת אמת שם.

האם מותר להשכיר בית לחילוני כשידוע שלא ידליק נר חנוכה. הנה מצנינו בפוסקים (קובץ תשובות לגרש"א א' כז) שאסור להשכיר בית למי שלא קובע מזהו כי עובר על לפני עור שלילי הבית לא חייב במזווה. וכשמשכיר לו מכשילו במניעת מזווה. לפי"ז יש לזון בבית שהמזווה שכירה אלא מותר להשכירה אם השוכר חילוני, כי יש לו לפני עור כשמכשירה בביטול נר חנוכה על הצד שהחיוב הוא על הבית, ויעוין בתוס' בחולין ד. ותוס' גיטין י. שיש לפני עור בביטול עשה. ויש מהפוסקים שכתבו שאין לפני עור בביטול עשה רק בלאו (זכר יצחק שם) ויעוין בשערי חיים גיטין דף ל.

כתבה אין זקוק לה. מה הדין כיבה בכונה. נפק"מי מי שיש לו רק נר אחד והיום כבר היום השני או השלישי

למ"ד שלא צריך שכל הנרות ידלקו יחדיו אז יש לו עצה ידליק ויכבה ידליק ויכבה עד שידליק כחספר הימים שצריך וקיים שנקראו מצווה. רבי יצחק קניבסקי בטעמא דקרא פרשת וישב הוכיח שמועיל במכבה בכונה יעניי"ש. אך הרב שטינמן הביא ראייה מזה שר שבת קודם לנר חנוכה ולא אמרין שידליק נר חנוכה ויכבה וידליק נר שבת סימן דל"י"מ. ויש לדחות דזמנה של נר חנוכה הוא בליל שבת ומצנינו בהלכה שכבתה זקוק לה.

ידועה החקירה של הרב מפוניבז' הנה נפסק שאם יש לו נר אחד בער"ש לנר חנוכה או לנר שבת, דינא הוא דנר שבת עדיף משום שלום בית. והנה נפסק בשו"ע תרע"א שעל נר חנוכה מוכר את כסותו, אבל שבת לא מוכר את כסותו, והנה אם הגיע שבת ואין בידו כסף, אם ימכור כסותו לנר חנוכה יצא שלבסוף לא יצטרך להדליק נר חנוכה כי שבת עדיף, א"כ מה יעשה ימכור או לא ימכור. ובמאור הספק כיוון שלבסוף הוא יצטרך להדליק את הנר בתוך נר שבת א"כ הרי עובר על שבת אין לו למכור כסותו. וי"ל שהשבת היא עבור כאילו אריה שיושב ע"ז, ומיד יקח את זה, וממילא פשיטא שלא ימכור.

בטעם שאסור להשתמש לאורה של המנורה: כתבו הראשונים דהטעם שאסור להשתמש לאורה כי דינה כמנורה שאין משתמשים בה כלל, והקשה ע"כ האמרי אמת לשיטה שקול מראה וריח אין בו משום מעילה א"כ למה אסור להשתמש לאורה? ותירץ שכיוון שנרות חנוכה דלקו בנס ואז היה אסור להנות מהם כי אין להניח ממעשה גויים נס כל תקינון כן כמאן להלכה שלא ינהה מהם. (ועיין בעניין זה ברמב"ם ובר"ן שבת כב. ובתוס' סוכה ג). על הא דאשיה בודקת לאור המנורה. ובט"ז ומ"א תרע"ג דנחלקו אי האיסור הוא ביזוי מצוה או הנאה מהקדש. ובשער המלך הלכות יו"ט ה. (ובערוך לנו שפ"א סוכה ג. ובחכמת שלמה תרע"ג. ובאמרי אמת ליקוטם לשבת כא: ובנפש יונתן מקץ חנוכה יז).

הנה נר אחד הוא חובה בכל יום, ושאר הנרות הם הידור. יש לחקור האם הדלקת שאר הנרות הוי מצווה נפרדת או מצווה אחת גדולה. נפק"מי כלאה ברוך על נר הארשון האם יכול לברך על הידור כי זה מצווה נפרדת, או כיוון שכבר קיים את המצוה לא מברך, או אם כבה אחרי הנר הארשון א"א זקוק לדליק עוד פעם או שכיוון שכבר גמר להדליק יש את הדין כבתה אין זקוק לה. דנו בזה שו"ת רע"א תניא ג. פלוגת המשניב תרע"א והא"ש חנוכה ד יב. אם חייב למכור כסותו בשביל הנרות הנוספים. תשובת הרמב"ם רכב. פלוגת המשניב והרמ"א תרע"ד א האם מותר להדליק נר הידור מנר קמא. שפת אמת שבת כא. סוד"ה ת"ר. כ"ט"ס אורח קלה. בית הלוי ב מ. א. מקראי קודש יואב דינא אונס עק"ז. מהר"ם א"ח יו.

הכין נרות שעווה להדליק, ומתאום נדלמן לו שמן זית מהמדרור ידליק הנא עדיף הידור, או אין מעבידי על המצווה עדיף. ענין בשערי תשובה תרע"א. חכם צבי סימן מה. מ"י מנחות סד. בדינא דשחט כחושא והגיע שמנייה יסחוט השמנייה אם בשבת ואין שעיו"ה הוא מעביר על חטאת הראשונה. מנחת אריאל מנחות עמוד תקט. שואל ומשיב תניא ג. צד. שדה חמד חליצה א"ה. חלקת יואב א"ח לח.

מה הטעם שלנר חנוכה צריך למכור כסותו בשונה מכל המצוות שמותר להוציא רק עד חומש מנכסיו. בית הלוי עה"ת ענייני חנוכה. חידושי הר"ם שבת כא: קובץ בית אהרן וישראל קטז עמוד לח. אבני"ז א"ח תת"ק ג. חלקת יואב דינא אונס עק"ז. מהר"ם שיק א"ח שלא.

אי ביום ג' יש לו רק ב נרות האם ידליק נר אחד כי אין לו שלוש. או ע"פ"ל ידליק שנים כי יש לו שנים. פלוגתא מפורסמת של המשניב תרע"א ה אבי עזרי חנוכה. ועי' בריב"ט ר"ן שבת כא: וברע"א שו"ת תניא קכה. ח"ה הגר"א תרע"א ב. ובבית הלוי עה"ת חנוכה ד"ל בגמ' ח"א. ובכתב סופר א"ח קלה.

מעשה שהיה בנר רביעי של חנוכה בישיבת לוצרן שש"ץ. שני בחורים העמידו את החנוכיה שלהם אז לצד זה. אחד הכין תשע כוסיות עם השמש, ואחד הכין רק ארבע. מסיבה בלתי צפויה שתי החנוכיות נפלו, חלק מהכוסיות שברו והשאר נשארו שלמים, נשאלת השאלה האם אמורים כל דמריש מרובה פריש ובעל התשע נוטל כל השלמים, או שחולקים ביניהם לפי חשבון יחס. שאלה כעין זאת נמצאת ברמ"א חושן משפט רצ"ב. ובש"ץ שם פ"ק כח. חלק מהדברים מרבי רעקב אריאל, ורבי דוד פיהויה.

מאמרים מוסריים ומחזקים על פרשת השבוע בשילוב סיפורים

פרשת וישב - להתעניין בשלום אחרים

מובא בפרשה שיוסף ראה את שר המשקים ושר האופים שהם זועפים, ושאל אותם מדוע פניכם רחוקים היום, כי כלומד מכאן הנהגה טובה להתייחס לאחר כשפוגש אותו ולהתעניין בשלומו לו להתעלם ממנו, ובפרט שכואה שפניו רחוק, לשאול אותו במה ויכל לעזור לו.

בעלון ועד ליל שבת לרבי בונים שרייבר פרשת וישלח על דברי המשנה באבותיה היו מקדישם שלום לכל אדם, ועל הא דיתא בברכות ז' אמר רבי חלבא אמר רב הונא כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום, שנאמר בקש שלום ורדפהו, ואם נתן לו שלום החזיר וקרא בשמו, שכאשר האדם מקבל שלום מחברו לא נשאר לו הרי זה מביע התעלמות מוחלטת מעצם קיומו של האדם בשלום, כאילו היה לא ראוי ליחס ואין סיבה עבורו להחזיר לו באותה מידה שהוא מדד לו. במקרה כזה, הרי הוא בכיוולת הופך את חברו לאדם שאין לו שום משמעות כלפיו, עד שהוא לא זכאי אפילו להחזיר לו שלום. על כך אומרת הגמ' שאין כינוי אחר לאדם שכזה מלבד 'גזיל', כל אכן את נפשו הוא חייב לו. בצעם שיתקונו וחוסר ההתייחסות הרי הוא גזול מחבריו את עצם קיומו. הדבר הראשון שאדם צריך לעשות הוא פשוט פתיחות את העיניים ולראות שיש עוד אנשים סביבו. בלתי כמו שאדם מצפה לכל האהרן פנים ומילים טובות, כך אותם שלידו צמאים לאותה הנהגה, ואם הוא מתעלם מהם במכוון ולא נותן להם את שם שהוא עצמו רוצה ישיב באין כעין 'גזולות', למה אתה לוקח מהם את מה שאתה רוצה לעצמך? האם אתה הוא היחיד שמגיע לו ואין לך צורך ליתן משלם? וכאמור, אין הדברים אמורים במקום שאין מקשרים, אלא דוקא כגונג לאדם אלו שסובבים את האדם כל היום כולו, ומגיע להם בצדק שהיוס אליהם יהיה בצורה שווה. יש את החברים, יש את השכנים, יש את המכרים, יש את אפילו את המשפחה והאחים, שגם הם ראויים להתייחסות. לחלל סיפורים והנהגות מגדולי ישראל שנוהרי בענין זה.

הרב ראובן אלבז שהיחיותו על פרשת השבוע מבטיח כיצד הגיע יוסף לאותה משרה רמה, עד שהפך להיות השליט של כל ארץ מצרים. כי יוסף ביישובו בבית הסוהר התייחס בחיבתיות ובנועם לכל אלו שישבו אתו שם. חסם, מדי בוקר כאשר היה גונג את שר המשקים ושר האופים היה מחייך אליהם ודורש בשלומם, והם היו משיבים לו בחזרה. והנה, באותו בוקר כאשר פגש אותם יוסף ודורש בשלומם, הם לא ענו לו כמו בל יום. פניהם היו עצובות, וכיוון שחשו כי הוא מתעניין בשלומם מעומק הלב פתחו את לבם וסיפרו לו על החלום המוזר של כל אחד מהם חלם. נמצא, כי כל הצלתו של יוסף וליעתו לגדולה, שהתגלעה לבסוף דרך שר המשקים יסודה היה ענין באותה הנהגה של חיך והסברת פנים לכל אחד ואחד. יוסף הצדיק לא היה מסוגל לראות כי אדם עיבד עובד עם פנים רעות. אף מנהיג אמיתי. מי שרוצה להטיב עם כל בראשית, יהיה זה בן ברית או שאינו בן ברית. **מספר הרב אלבז**, היה אחד שעבד בנגרות. אותו נגר הוזמן לביתו של רבי עובדיה יוסף להרכיב ספרייה חדשה. היה עבד שעות ארוכות ולקראת ערב עזר בעט לנחו. להפתעתו ראה את הרב עובדיה נכנס לביתו וביטש מדף של ספרייה הנמצא מחוץ לבית. קם הנגר ושאל אותו: רבינו, קם כבודו עושה? איש כבר אכנס את המדפיס. השיב לו הרב: עבדת קשה יום שלם, ורגוני לעזור לך במעט להכניס את המדפיס שעוד נותרו בחוץ.

לפני מספר שנים בימי התנועה היתבה היתבה התכנסות במסבקה, בה שהתן נשיא רוסיה, ולדמיר פוטין, עם הרבנים היהודים שם. במהלך האירוע קם הנשיא הרוסי ונשא דברים מרגשים, וכך אמר: שמעו נא יהודים, מעשה שהיה כאן ברוסיה. בשכונת אהרן התורה משפחה ענייה מרודה ולה ילד קטן. הילד הזה היה אומלל, כל הוריו עבדו קשה לפרנסתם במוקד עד לילה והיו משאירים אותו לבד בבית, לעתים אפילו בלי להותיר לו אוכל. בשכונת גרה משפחה יהודייה, וכאשר הם ראו את הילד הקטן בבית שאולוהו האם יש לו מה לאכול. כשהשיב בשליטה הם דאגו לו לאוכל כל יום, ונבשרות וחמים אף הומינו אותו לסעד עד שולחנו. כך במשך תקופה ארוכה הם אימצו את הילד הגוי הזה ודאגו לכל מחסורו. כאשר סיים פוטין את סיפורו המרגש הציג ונאם: הילד הזה שעליו סיפרתי לכם, הוא חסיד אומי. הילד הזה שלח את אהרן משפחה יהודייה דאגה לי. עד היום אני עוד זוכר את ברכת נטילת הלחם, ברכת 'המוציא' וברכת המזון, שהיו מברכים שם בבית. וזה, והנה ילד עני היה כיום נשיא המדינה הגדולה הזאת, ויחסי היהודים שבתוכה היה יחס אהוד, כמעט חסר תקדים בכל מדינות אירופה. היה בזכות אותה משפחה שדאגה למחסורו של ילד נכרי אומלל.

בראשית של **שיבת פניבז**, הביא הרב ממוניץ אל הראשונים כמה אנשים מלומדים שדאגה מניה ההרריה

בשואה האיומה, ונתן להם חדרים בפנימיה לישון בהם. הישיבה היתה להם לבית גשמי ורוחני, ואת כל מחסורם מצאו בתוך הישיבה. רבי ציון פלמן, יחד עם התמדתו הגדולה בתורה, בדק במידת החסד והיה תמיד מתייחס לאותם ולגמדים במאור פנים מיוחד, והשכיל לתת לכל אחד מהם את היחס המיוחד לפי טבעו וענינו. כל אתה שמע ממנו מילה טובה שהודדה את רוחו, ונתנה לו את הכח להמשיך ולא להיכנע מהמצב בו הוא שרוי. אחד מאותם לגמדים היה הרב ישראל מאיר בורסקי ז"ל, שמוצאו היה מברנוביץ, ואשר עלה בדרך ונלמד לארץ, הגיע הרבה גם לבית אביו של רביצ' רבי שמואל פלמן ר' יהונתן הכהן מלך מאיר בורסקי, שהכירו עד מימי שבתו בברנוביץ. רביצ' שכבר הכירו מבית הוריו, כאשר הגיע לשיבה המשך בדרך שקיבל בדרך הוריו, קירבו והאירו לו פנים, ומצא תמיד איהו סיפור מענין או אימרה טובה כדי לומר לו ולשמח את רוחו. בהמשך השנים, לאחר שישאיו של רביצ' היה ר' ישראל מאיר מרבה לבקר גם בביתו, וגם שם מצא פנים פתוח ומלא, וגדוש בחסד ובהתנהגותו לרבותיו של מקום. פעם אחת דיבר ר' ישראל מאיר ביארצ' עם אחד ממכריו מהישיבה וכה אמר: "אתה לא יודע מי זה? ר' ציון פלמן אבל אני כן יודע מיהו, בא ואספר לך סיפור שנתבן במי מדובר. זה סיפור: בכל שבת לאחר תפילת מוסף בישיבה היה רביצ' בא לחדרו של ר"מ ביישיבה ומברכין בברכת גוט שבת, מתעניין מעט בשלומו, וממשיך לא שאר החדרים של הגלמודים שהיו בישיבה. שבעות לפני פורים כאשר הגיע רביצ' כדרכו בשבת אל ר"מ, שאלו כמסיח לפי תומו האם הוא יודע מהם הממתקים המוצלחים ביותר, כיון שרוצה לקנות להם ממנות אכילת. השיב לו ר"מ שהוא לא מבין גדול בממתקים, ויתכן שיש כאלו שמכירים את השוק הזה יותר טוב ממנו, אבל לדעתי הוולפס' של חברת ר' ב' בטעם לימון מאוד טעימים ומשובחים, וגם סוכריות בטעם פירות של חברה מסיימת. רביצ' הודה לו על דבריו והמשיך בדרכו. כעבור שבועות, פורים השכם בבוקר מיד לאחר התפילה וקריאת המגילה, בא הרביצ' אל ר"מ להביא לו משלוח מנות, ובו הוולפס' וסוכריות שאמר לו לפני שבועיים שטעימים ועוד כמה דברים מתיקה משובחים. כאשר ר"מ פתח את משלוח המנות וראה את הדברים הללו, הבין מיד למפרע מה היתה כוונתו שאלתו לפני שבועיים אלא שכדי לאמת את השערתו הדל לשאר הגלמודים שהיו בישיבה, שאל אותה איזה משלוח מנות היה להם רביצ', והוא שכל אחד קיבל דברים אחרים, לא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהם שכל אחד קיבל את הדברים הערבים עליו במיוחד. כשראה כך אף אחד אותם: האם לפני שבועיים שאל אותם ר' ב' ציון מהו הממתק הכי טעים? וכאשר כל אחד השיב בחיוב, והתבונן במשלוח מנות שקיבל, הבין מה היתה מטרת השאלה. סיים ר"מ את סיפורו ואמר לעמיתו לשיחה: "אתה ראה מיהו ר' ציון? בקשט ובהצנע נתן לכל אחד את הדברים הערבים עליו, ואילו אני תפסתי את זה, אף אחד בעולם לא היה יודע מזה."

בספר 'המנהיג' לשבת', למשיגתי ישיבת יד אהרן, מופיע אודות המעשה המפורסם של אדם שקיבל מחנך המנהל לחתונה, ומאחר ולא הכיר את החתן כלל, החל לפגוש ולברר באופן בלתי אמצעי מדוע זה לא הנהגה ממנו. כאשר שאל על את החתן, ענה לו כי הוא בהתרגשות: "אתה עוד שואל? הרי אתה הצלת אותי. הייתי בתחילת דרכי ביישיבה, סיפר, וכיון שלא מצאתי את מקומי ואיש לא התייחס אלי, החלטתי באחד הימים שלאחר תפילת מנחה אני נישג לראשי הישיבה ומידע להם שאני עובד את הישיבה. לאחר התפילה, עשיתי את דרכי לכיוון המזוזה, ואיש מרגיש שמשהו נוגע בצווארו של. התברר שהצווארו של היה הפוך, ואתה שמת לב לזה וסידרת לי אותו. כך כל התרגשותי שיש משהו באכפת לו ממני, עד שהחלטתי לדחות את הענייה, ולאחר מכן נרגעתי ושהתייבשה והיחלתי מה מאד, ולכן הומנתי אותך לחתונה שלי! המעשה הזה מסופר למעלייתא, אומר הרב המניק, אבל לדעתי הוא במסגרת גירעונת שבגירעונת, מספר שבגירעונת מהסיפור הזה הוא, שאי אפשר לגלול מהקטן מבין ביתו, כי אף פעם אי אפשר לדעת מה הוא יכול לפעול ועד כמה הוא חשוב. אך אני אומר על כך, מבחינה רוחנית, הרב המניק, ר' ירחם! הצליחה אנונימית שממנו: היתכן שיהיה מצב ביישיבה שבחור זקע נואשות ליחס כלשהו, עד שהוא נאלץ להסתפק בפירוור של יחס וסידור של צווארון? מציל אותו! היכן היחס המינימלי של בוקר טוב? לאן נעלמה השאלה הפשוטה מה נשמע? מדוע איש לא שאל אותו איך אתה לומד? במה אפשר לעזור לך? זה לא קיים! היחס היחיד שאותו הוא מקבל הוא היפוך הצווארון! עד מספר רב המניק שרבי שלמה וולבא היה עסיר בהתרגשות, שכאשר למד ביישיבת מיר בפולין, עבר לפני התיבה בתפילות מוסף של הימים הנוראים אחד מבוגרי הישיבה שכיהן כראש ישיבה והיה אדם גדול מאד, ולאשר היה נישג לעמוד פניו להטו

והאדמו"ר כאש מאימת הדן! באחת השנים חלה חבר החדר של הרב וולבה ביום כיפור. והנה כאשר הגיע זמן תפילת מוסף, נישג אליו החוץ בדרכו אל העמוד שכולו רטט וזיע, ושאלו שלום חבר החדר. הרב וולבה השיב שמוא שהלך לתפילת שחרית ועדיין לא ראה אותו, ובדעתו ללכת לבקרו לאחר תפילת מוסף, רב החדר של חולו, ואתה עסוק בתפילה! התפלה החוץ. גש מיד עכשיו לראות את שלומי! הוא שמע בקולו של החוץ והלך לחדר, ושם גילה שהכול מהפכה באחד המיניסטר! בחיור הישיבה רבי שמואל הקרובור רבי לייב מאלץ זצ"ל היה שם, רבי לייב מדד לו חום, ולאחר מכן הם דנו ביניהם, אם לתת לו שתייה שטעורה או לא, וכל זה לפני תפילת מוסף של יום כיפור! כך נראית אכפתיות ותשומת לב בישיבת מיר סתם כך, מהאוויר, המעשיה רבי ירוחם חייך לך. פעם הייתה פשיטה של המשטרה על הישיבה, וכל אחד מהמבחרים הוצרך להצליג בפני השוטרים את תעודת הזהויה שלו ואף רישון שהיה של בימיר. לכולם היו את המסמכים הדושים, מלבד רביצ' שלמה קרליץ שדירתו היתה במקום אחר, והשוטרים ליוו אותו במסמכים הדושים, ורק כאשר הראה להם את המסמכים שפרטוהו לעולם. למחרת נעמד רבי ירוחם בבית המדרש והודיע שיש לסגור את הישיבה! מה קרה? היתכן ששוטרים לקחו בחור לדירתו, דבר שהוא פחד מות, ולא עלה לבד בעת אף בחור להסגור אליו? אם לאף אחד לא אכפת מהמצב שלו צריך לסגור את הישיבה? כשאו היתה האוירה הכללית ביישיבת מיר, אין פלא שלפני תפילת מוסף של יום כיפור הלכו בחיור התלמידים לדרוש בשלומם של תלמידי חולה.

רבי מיכל יהודה לפקוביץ עלה לביקור חג בבית מחותנו, רבי יוסף שלום אלישיב. אחר שפרסרו דברי החתן. רחל למטה, שהלעיגו למטה, אמר: אי, שכתתי משהו. והלך חזר ומטפס את המדרגות. מלוויו ניסו לעצור בעדו, בהצניע כי הם ילכו ויביאו לו את אשר חבץ את הוא עמד על דעתו לעלות שוב את כל המדרגות לבית מחותנו. הגיע שוב אל הבית בו היה לפני רבעים אחדים, ומלוויו עקבו אחריו בסקרנות: מה שכן רבינו, שכה היה חשוב בעיניו לעלות בעצמו לשם כך? והנה הוא פונה לבן מחותנו רבי אברהם שהיה אז בבית, ואומר לו: "יסלח לי, כמדומתי ש, כאשר יצאתי מן הבית לא אמרתי לך שישלם! אני נפרדתי כראוי. אבקש את סליחתכם. נפרד מנו. מברכת שלום לבבית וחמה, יצא מן הבית ופנה לדרכו. עוד מסופר על רבי מיכל יהודה פעם אותו שב מן התפילה והנה צועד מולו איש פשוט למראה, צעדיו כבדים ועיניו כבדות. מיד לאחר מריס את עיניו, במאור פנים ובקול נגור רך ומאחל לו ר' יהודה, גוט שבת! האיש תמה לרגע, האמנם אליו כוונה הקריאה?! הוא סבב לאחור, בחייתו סבור כי לבטח לא האיש שמאחריו נעבד האחיול. אך לא, איש לא נראה כלל הרחוב נבלדו. מהשבין כי ההתייחסות היתה אליו אישית, פנה נרגש כולו ואמר: כבוד הרב, אתה הראשון שמאחל לי שבת שלום והחל שופך את ליבו ומספר את קורות חייו: את מוצג מאש אוניכ, מברנוביץ עיר מולדתי. שם הייתי אדם מוכר, ואני עליו השלום היה מנכבד העיר, וכולם היו מבדדים אותו. וכאן אינו מכיר אותי, איש אינו מתייחס אלי, אתה, הרב, הראשון שמאחל לי 'שבת שלום'. עד סיפור זה היה לא בשבת קודש בכלל 'חזון איש'. עם תום התפילה, כשרבי מיכל יחידה עשה את דרכו ביציאה מהמחלל בית המדרש, כדרכו אחרי פניו באחיול בשבת שלום לכל מי שנקרה בדרכו, גם ליחידה האלמוני והבודד שעמד מן הצד. עיני היחידה האלמוני החלו זולגות דמעות: כבוד הרב, אתם הראשונים שמאמרים לי כאן גוט שבת!... אף אחד לא מכיר אותי ולא יודע ממני מאומה... שנים רבות התגוררתי באמריקה, בשנים של ידעו שם כמעט מאידישקייט, ניסיון השבת, הניסיון קשה ומר כל שביקש לעמוד שבת, התקשה למצוא מקור להתפרנס ממנו, ונידון לעניות מנוולת ולרגע מחפיר. יהודים רבים לא עמדו בניסיון. ואני, אמנם יהודי פשוט אנכי, תורה לא למדתי מעניו, רב בניסיון שמירת השבת עמדי בעור! וכאן אף אחד לא מבין לרצוני, לא מעריך את גודל מסיירת הנפש שהקרבת למען שמירת השבת. מעשים חשובים מוכבדים כדל ופשוט. בכל ליל שבת, כאשר היה חוזר מהישיבה לביתו, והרחוב היה מלא בהמון מתפללים שהינם לבנים זקנים עם גערים, חסידים וסתם עמל, כלכום לילי מקדיש ברכת גוט שבת בקול רם, כשהוא מוכין את ראשו לקראתם. אף אחד היה חייב שבער על פניו מבלי משים לב, ואילו הוא היה מקדיש לברכה בברכת השבת, והיו נעצרים בתדהמה. גם כאשר היה מגיע אל המקוה בערב שבת, היה מברך שלום את הכלבים או הקופאי היחש פתח. אחד שזוכה לברכה זו! שבת! ממנו תיא: 'היגוט שבת' שלו היה נאמר בעיניהם מודשתי ועם כל הלב. כששמעתי את האחיול כפי שהוא יוצא מפני, לראשונה בחיי שמתי לב למשמעות של האחיול!"

הי מקץ שנתיים ימים. אומרים חז"ל שיוסף ישב עוד שנתיים בבית הסוהר בגלל שהיה חסר לו במידת הביטחון, כי הוא אמר לשר המשקעים וזכרתיו והזכרתיו לדועה קושייתו כי בעל הבית הלוי, על הפסוק אשרי הגבר אשר שם ב' משתא איתא בתו' זה יוסף, ולא פנה אל רהבם, ע"י שמוי יוסף לשר המשקעים וזכרתיו והזכרתיו ותוספו לו שני שנים בבית הסוהר. לכוהרם. יש כאן סתירה בפסוק. בתחילה רואים שיוסף היה שלם במידת הביטחון, והבמשך הפסוק רואים שיוסף לא כיז היה שלם במידת הביטחון כי הרי הוא אמר וזכרתיו מתוך הבית הלוי שברור הוא שיש היתר לפעול במידת השתדלותו. ויבואו ינקר מידת הבטחון הוא להשליך על ה' יהבו. ומו שלם מספיק בעל בטחון, צריך לעשות השתדלות יותר גדולה מלהשליך על ה' יהבו, ויעשה השתדלות של רדיכי הטבע, וכל אחד כפי דרגתו. והנה יוסף הרי עשה השתדלות מונימלית כפי דרכי הטבע, ובכ"ז הוא נענש ע"כ. והטעם כי לפי דרגתו הוא לא היה צריך לעשות אפילו כל מונע זה. וא"כ כעת הפסוק הוא כמין חומר, ושיסוף היה בעל בטחון עצום. והראיה היא מזה שנענש על ההשתדלות המועטת הזאת.

וכל יציאת מצרים ו'ה'מ' שניתן לישראל היה להשריש את מידת הביטחון בה'. וכן כותב השרשי בסי'א שטוב לומר פרשת מן בכל בוקר בשביל להשריש לעצמו את מידת הביטחון בה'. והשתדלות מותרת רק כחלכה וכמידת בטחון, ומי שאינו משתדל כחלכה ודאי שלא יצליח. וכן מי שמשתדל יותר מדי מראה שאינו בוטח מספיק והקב"ה אומר לו הסתדר לבד, לחילה. והבטחון בה', אומר הגאון, צריך להיות בדרך של כמול עליו אמונינו כמו שתינוק לא חושש שיתסר לו חלב למחר, כך על האדם לא לחושט מזה כלל. וידוע הווארש של הגרי"ז עה"פ קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'. היינו שהשקע כל הבוטח בה' הוא שיהיה בעל בטחון יותר ויזכה לדברים שזוכה בעל בטחון לקבל את התמורה בלי מאמץ כלל. והנה שטינומן כתב לרבי דוד אבוחרצא שזומנינו יש תפקיד יחודי יותר מהדורות הקודמים והוא לבטוח רק בה' ולא בשאר דם ודור בורא עולם בכוחו להציל אותנו ולפועל ישועות. וכן אמר החזו"א לרבי אלעזר צדוק טורצין זצ"ל שיהיה איבר לקחת אתו את הרבש"ע לכל מקום בו הוא חולך, והיינו כאשר הוא קונה נעלים הוא צריך להחפץ שה' יצליח דרכו ויאקנה נעליים טובות, וכן בכל עניין ועניין הוא צריך לפנות להקב"ה ולדבר עמו ככל אל אביו וכן יהיה לו ס"ד כי הבוטח בה' חסד יסובבנו, וגם נתגבר אצלו מידת הביטחון בה'.

ויש להוסיף שאנשים טועים וחושבים שמידת הביטחון זה לא לעשות כלום לסמוך על הקב"ה, וברור שנים כשאדם בוטח בקב"ה, קבע ה' שיעשו את ההשתדלות הנצרכה כי זה החוק כן שיש חולה לכתת לרופא וכמו"כ שאדם צריך לפעול באיזה עניין שיקבע וישתדל, החזו"א היה אומר שההשתדלות בנינינים גשמיים מוטלת על האדם לעשות פעמיים ולא מעבר לכך, וכל האשר יעשה ע"י ההשתדלות האמיתית שזה תפילה והיה ממשיך לאדם למסמר שמנסים להכניס לקיר ואם ניסה פעמיים לא היה הצליח מכאן ואילך המסמר מתעקם. וכן בעשיות דברים שרוב הצורך עושה אין בהם חסרון במידת הביטחון אלא ההשתדלות הנצרכה. רבי חיים קניבסקי אמר לי פעם שמידת הביטחון בזומנינו זה מי שמסתכל על דבר, זה מראה בשטח בזה.

וידועה הסוגלה של רבינו חיים מוולאזין, שבכל עת צרה וכדו' ישים מבטחו בה' ויאמר אין עוד מלבדו ויזכה לראות ישועות.

נביא להלן כמה סיפורים על מידת הבטחון.

בתקופת השואה שהה האדמו"ר רבי יואל מסאטמאר יחד עם יהודי בשם רבי ליפא בלוי. לימים סיפר רבי ליפא שפעם השיגה רעייתו שתי כיכרות לחם, ואחת היא שלחה לאדמו"ר, הרבי אבל חלק קטן מלחם והשאר הוא החזיר, וכך אמר איני רוצה לדאוג את דאגת המחר. וצריך להבין שבאותם ימים ימי סבל ורעב בלתי נתפסים, אפ"כ הרבי לא הסכים לקבל את כל הכיכר, והסתפק במה שנוקם לאותו הרגע, ולגבי מחר ה' יעזור.

רבי יחזקאל שרגא משינובה היה גדול מאד במידת הביטחון. יום אחד כשהיה בארץ ישראל הוא נעמד מתהלל, אבל אז הרגיש כי התפילה לא יוצאת לו מהכל. ניסה לחשוב מדוע, ואז נזכר כי אחד מחסידיו נתן לו שטר עם סכום גדול להוצאות שלו בארץ ישראל, וזה הדבר שבלבל אותו בתפילה, בגלל גשרם לו לבטוח קצת באדם במקום לבטוח בד'. מיד הרבי לקח את השטר ושקף אותו, ולאחר מכן המשיך בתפילתו עם כל הריכוז והכוונה. הוא תמיד נהג לדבר על האמונה והביטחון ועל החידה כי שווא תשועת אדם. הוא היה אומר בשם האברהם ישראלי שסכסכה לפרנסה יש ללמוד את שער

הביטחון בספר חובת הלבבות. וכך הוא היה חיה גמ ומוגיש. ספר בנו שפעם אחת לאחר שאביו אירס בת הוא היה צריך סכום כסף גדול מאד להוצאות החתונה. אבל היה לו פרוטה. הרבנית שלו נעשה אצלו הרבה פעמים ובקשה כסף לקנות כלה דוניה, אך הרב התנצל שאין לו מאומה. מה עשה הרב? הוסיף עוד התמדה, עוד לימוד, עוד שיעורים על כל הקבועים שהיו לו וכדו'. יום אחד בא אחיו לבקר, הרבנית ספרה לו שהרב לא דואג להוצאות החתונה ושחורר מוסיף ולומד עוד ועוד. הוא לא הבין מדוע הרב עושה זאת. אבל אז הסביר: דע לך שיש טעות נפוצה בעולם, אפילו בין אנשים צדיקים ורואים, הם חושבים שאם יש לאדם דאגה קטנה, אז אפשר לבטוח בד'. שישיר את הדאגה, אך אם יש בפניו דאגה גדולה, כמו להשיג סכום כסף עצום, אז הם מתרוצצים ומתאמצים ומאבדים את כל חשונם בד'. אבל לפי רבנו בחיי בעל 'חובת הלבבות' צריך להתנהג ההפך בדיוק. אם יש לאדם דאגה קטנה על ענין קטן, אז צריך לנסות להיעזר באנשים ולעשות השתדלות וכמו שאנומר 'ויברך ד' אלוךך בכל אשר תעשה' אבל אם יש לאדם ענין גדול שאין אפשרות לאדם לסדר דבר או בדרך הטבע, אז הוא פטור לגמרי מחובת ההשתדלות. והוא צריך להשליך על ה' יהבו על ד' יתברך כמו שכתוב 'ויל על ד' דרךך ובטח עליו והוא יעשה'. וכך, הסביר הרב, אינו נוהג עכשיו. אין לו שום אפשרות בדרך הטבע להשיג את הסכום הנדרש להוצאות החתונה, וככל שאני שומע מהרבנית על עוד סכומים שהיא צריכה, אני מבין שיש צורך לבטוח בד' שאין זה בדרך הטבע להשיג אלא סכומים ואין לעשות שום השתדלות, אז ממילא נשאר לי יותר זמן ללמוד תורה.

הגרי"ז מביסק כידוע, היה בעל ביטחון גדול. בתקופה הקשה בירושלים שהיו נפולים פגזים והיה פחד גדול, הוא היה אומר שיש להרגיש ביטחון מלא בד' כמו שכתוב בתהילים 'יום אירא אני אילך אבטח' שגם אם יום אירא' והמצב קשה ומעורר דאגה אז אני אילך אבטח' והסביר שאדם שיש לו ביטחון אך הוא לא יודע את המצב המסוכן שבו הוא נמצא וזה לא נחשב בעל ביטחון אמיתי. רבי שוהא נמצא במצב מסוכן והוא יודע ומרגיש זאת ולמרות הכל הוא סמוך ובטוח בד' שיגן עליו הוא בעל ביטחון. בערב ראש חודש אדר, ישב רבני דוד ויעל שאין לו כסף לשלם לאברכים שיושבים בישיבתו ולומדים. הוא ניסה לחפש הלוואה. באותו זמן ישב אצלו אדם אחד, ונשאלהו שהרב לחון מהכסף, אמר: הלוואה והיה בא לכאן אדם אחד והיה נותן לרבי סכום כסף ואז כל הדאגות היו הולכות... הסתכל הרב ואמר בקול נחרץ: אני יגיע לכאן אדם ויתן לי את כל הסכום. ראה לו שאקח ממנו בעד מידת הביטחון!!

הסבא מנובדוק היה חותם בראשי יתבות ב. ב. והיינו בעל ביטחון. הסבא חקם ברוסיה תחת אפי' של השלטון הקומוניסטי ארבעים ישיבות עם אפ"מ למדינים ובלי גרוש בכיס. תלמידיו רבי יעקב גלינסקי סיפר פעם איך היה נראה בטחוןו... (ידוע עתה נוסע מעיירה לגיירה להקים ישיבות והיה אוסף בכל מקום בחורים מהסביבה לישיבות שהקים. בין החבורים צמחו רבים לגדולי הדור, וביניהם הסטיפלער ועוד גדולים). כשהיה צריך לנסוע ברכבת לאיוז עיירה להקים ישיבה, היה מגיע לתחנת רכבת מתיישב על הספסל הרגוע, אדם שישב לידו פנה אליו ושאל אותו האם קנית כרטיס? לא נעה! הסבא, למה? כי אין לי כסף ענה. אז למה אתה יושב כאן? שאל. ענה הסבא כי אין צורך לנסוע. והשואל לא הרפה הרי אין לנסוע בלי כרטיס? והסבא ענה בע"ה יהיה כרטיס. הרכבת הייתה נוהגת לעשות שלושה פיצוצים, בצפון הראשון עולים כולם, שנייה האחרונים ובשליש דלתות נסגרות. והנה הרכבת הגיעה לרצף והשמימה על הצפצוף הראשון, רבי שיחו כל הסבא מיהר לעלות עם עת הנוסעים תתישב ליד החלון לראות כיצד נופל דבר, והוא ראה שהסבא יושב רגוע. והנה הצפצוף השני גם נשמע והסבא רגוע, והוא היה רגוע, הוא צועק לשלם למה אין עולה? והסבא ענה כי אין לי כרטיס, למה לא קנית? כי אין לי כסף, אז למה לא באתי? כי אין צורך לנסוע, ועד שהרכבת עמדה ליהיה לי כרטיס. וממש בשנייה האחרונה הגיע אדם במרצחה וצעק למי אין כרטיס? הסבא לקח ונכנס בעוד הדלתות נסגרות. הוא התיישב ליד אותו אדם, והוא אמר לו תתאר לעצמך שאותו אחד היה מאחר בשנייה מה היית עושה? אמר הסבא שוטה שבעולם, מה אתה שואל שאלות של הכל, אם הוא היה מאחר בשנייה הרכבת גם הייתה מאחרת בשנייה. וכך היה עם הסבא יום יום, וכ"א לפי רמת בטחוןו כך הוא משתייע מחשמים, ורק צריך לעבוד ע"י."

עוד סיפור שסיפר הרבי מטשענבול זצ"ל כשהדריך יהודי שלמרות טרדותיו יקבע עיתים לתורה ולתפילה, וכך סיפר: היה יהודי בשם שבתאי שהוא היה בעל מלאכה עני ומטופל במשפחה גדולה והתפרנס בדוחק לעבוד ע"י."

עוד סיפור שסיפר הרבי מטשענבול זצ"ל כשהדריך יהודי שלמרות טרדותיו יקבע עיתים לתורה ולתפילה, וכך סיפר: היה יהודי בשם שבתאי שהוא היה בעל מלאכה עני ומטופל במשפחה גדולה והתפרנס בדוחק לעבוד ע"י."

כשגברו בנינו ראה שאין בידו פרוטה להשיאן החליט לצאת לדרך לקסף נדבות להנסת כלה. לאחר מספר חודשים כשכבר לקסף סכום נאה החליט לשוב לביתו, והנה בערב שבת מצא עמו בעיר הסמוכה לעיירתו, שכביר היכן יוכל לשבות הפנו אותו כולם לביתו של רבי משה הגביר איש החסד ומכנים האורחים, ואכן הוא הגיע לשם והתקבל בחמימות רבה. לאחר מכן סח ר' שבתאי דאגתו בפני רבי משה היכן יניח את כספו, רבי משה מיד ענה אין כל מה לדאוג ואני אתה כספך בכספת האישית שלך, ובמצי'ו יתקבל חזרה את כל כספך. ר' שבתאי מסר את הכסף לגביר ויצא לביתו. לפתע רואה ר' שבתאי, קורנות באור מיוחד, פתאום הוא החל לחשוב מחשבות טורדניות מי יודע מה הבעה"ז זומם ומה יהיה על הכסף שלי, כל כך חשבת הוא לא ישר והתפתח במיטה מה יהיה על כל הכסף שעמלתי לאסוף ואין מספר חודשים, והיה שבור ומדוכדך על השבת. לא נהנה מכל המאכלים המשובחים, מהדברי תורה ושאר עונג שבת שהיה בבית הגביר, הוא רוק חזקה מתי כבר נצא השבת לראות האם ר' משה יחזיר לי את כספי וא' את שאר יגורתי לא לנו? והנה קר יצאו שלושה כוכבים הוא קר' לרבי משה, וביקש את כספו, אולם אשר יגור, רבי משה אמר מה החיפון נתפלל מעריב נענשי ונצא להשיב את כספך. שבתאי היה מתוח ועצבני ומדי ואחר כך הבדלה שבת ביום ודרש את כספו. ר' משה נכנס לחדר הסמוך פתח את הכספת הוציא את צרורו של ר' שבתאי והתפתעתו של ר' שבתאי הוא הגיש לו כספו. ר' שבתאי לא נרגע ביידים ורועדות הוא פתח את הצרור והחל סופר את מטבעות הזהב, הוא ראה שכל נענו בזה, הוא החל לספור את המטבעות הכסף, וגם שם הוא ראה שכל נענו, ואז הוא פתח את הצרור של מטבעות הנחושת והוא החל לספור, כאן כבר ר' משה לא עמד ולא אמר על כאן: כל השבת ראיתן את המתח שלך, הבנתי שאתה חושד בי אבל דנתי אותך לכף זכות, גם שספרת את מטבעות הזהב לא נפגעת, אותו דבר במטבעות הכסף אך כשתאם מתחיל למנות את הנחושת אני נפגע, הרי אם לא נגעתי בזה ובכסף דווקא בנחושת אני אגזול אותך! אותו הדבר, אמר הרבי מטשענבול לאותו יהודי, אתה ממקיד ביד הקב"ה כל לילה את הנשמה שלך, את החיים שלך, ואתה סומך על הקב"ה שהוא יחזיר לך אותם, ופתאום אתה מגיע לפרנסה עוד מטבעות הנחושת אתה לא סומך עליו!!!!

סיפור נוסף התרחש עם רבי של חפץ חיים רבי נחום מבורגא. פעם היה אחד שנקלע לבית האסורים והיה בסכנת מוות מיידית. רבי נחום שהיה גבאי צדקה באותה העיר כיתת רגליו למסרה אך הוא לא הגיע לאחוז קטן מהסכום, שהיה 150 רובל. בסוף היום כשראה שהיום מסיימים ויגור דינו של היהודי למות. הוא פנה לעשיר העיר וביקש ממנו הלוואה בסכום הנ"ל. העשיר שהיה זקוק למזומנים לא הסכים לכך כלל. לאחר מסע שכנועים רבי נחום התחייב שעד מחר ב-12 בצהרים הוא יחזיר את כל הסכום העשיר הנ"ל. למחרת ב-11 בבוקר החליט העשיר להצב לבדוק מה קורה והוא ראה שרבי נחום עומד בקרן זוית ו10 רובל באמתחתו. שאלו העשיר איך תשיג 150 תוך חצי שעה ענהו רבי נחום: השלך על ה' יהי. והנה 12 דקות ל-12 לפתע הגיעו 140 מחותנים להפקיד בידו את הנדוניה, הסכום היה 140 רובל.

וידוע על הסיפור בשואה שהיתה נערה צעירה שהצליחה להישאר בחיים לאורך כל שנות הזעם "בזכות" קצין נאצי אכזרי, ואיך זה קרה? בתחילת שנות הזעם היה החליטה שהיא עושה הכל להינצל, וכך באחד המסעות למחנות ההשמדה היא קפצה מהרכבת ואז היא רצה מהר בשדות עד שראתה מרחוק בית מואר. היא רצה לבית, הגיעה דפקה בדלת, ואז לתדמתה פותח לה קצין נאצי את הדלת, היא כמובן קפצה על מקומה, והוא סינן מבין שנינו שעתה אתה הורג אותה במיטה אכזרית. לפתע איה שואל אותה איך נכנסת לכאן הרי יש כאן בכניסה כלבים גרמנים אכזרים. מיד אמר הקצין האכזרי, אני אתך למאכל כללבים הרעבים לעניי כל ידיתי הנאצים. והיא אז תניצלי מהם אני מבטיח שאני אשמור עליך בלחץ מאד, הנאצי פנה עליה לעבור בין הכלבים ובצד עמדו כל הנאצים להסתכל על המחזה הגדול איך נערה יהודיה נרצחת לעניי כל. ואז הנערה כינונה את סולת רבי חיים מוולאזין ושמה כל מבטחה בה'. ואז ראו על פלא היה עברה את כל הכלבים ואף אחד לא ציץ. הקצין החזיק בהבטחתו ודאג למחסורה עד לסיום הלינשה משום שרצה שתשמש לו כמשמר. לימים היה נאשה לרבי חיים שרגא וסיפרה את הדברים באוזני כולם.

פרפרת לחנוכה

מאת הגאון רבי מיכאל סודוצקין שליט"א

ראש כולל הדעה והדבור
קרית יערים
ונכד מרן הגאון רבי זלמן סודוצקין זצ"ל

משקה של נס

אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד, עיי"ש וכו' בפסיקתא דרב כהנא [כו,ט] "ר' מני דשאב ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן ובכולהו כתיב בהן מיתה על ידי שנכנסו שתויי יין במקדש כתיב בהן מיתה דכתיב יין ושכר אל תשת וגו' (ויקרא י ט), עיי"ש, וצ"ע לדעת הרמב"ן הנ"ל בפירושו השני דכל ארבעים שנה במדבר לא שתו יין כלל, א"כ היאך היו שתויי יין ביום השמיני למילואים שהיה בחודש ניסן בשנה השניה לצאתם ממצרים, והרי לא היה להם יין במדבר באותה העת, וצ"ע.

איכרא, דאף לדעת הרמב"ן הנ"ל בע"כ שהיה להם יין במדבר הדנה יעוין ברמב"ן עה"פ הנאמר בפרשת נסכים [במדבר טו,ב] "כי תבוא אל ארץ אחוזתכם" שכ' ז"ל: "והנה צוה בנסכים בארץ בעשותם עולות וזבחים, כי במדבר לא נתחייבו בנסכים **לבד בתמיד שנאמר בו (שמות כט מ) ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד, כי שם נאמר (שם פסוק מב) פתח אהל מועד לפני ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם**, וכן הנשיאים בחנוכה שלהם לא הביאו נסכים ורבותינו נחלקו בזה, מהם שאמרו בספרי (שלח קז), בא הכתוב ללמדך שלא נתחייבו בנסכים אלא מביאתם לארץ ואילך וכו', ומהם שאמרו שלא נתחייב היחיד בנסכים אלא מביאתם לארץ ואילך", עיי"ש. הרי דס"ל דאף אי לא קרבו נסכים במדבר היינו רק בשאר קרבנות, ומשא"כ בקרבן תמיד הקריבו נסכים במדבר, ובע"כ דהיו להם נסכי יין במדבר, וצ"ע מפ"י הרמב"ן בקרא דידן שמזמן שירד המן לא היה להם לחם ויין כלל, אם לא דנדחוק ונחלק בין לחם שלא היה להם כלל משום דירד להם המן, ויין שהיה להם, והדברים צ"ב, דכיון דביאר דלא היה להם "כי הלכו במדבר הגדול והנורא", שעליו נאמר (במדבר כה), "לא מקום זרע ויתאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות", היאך היה להם יין לנסכים, וצ"ע.

אכן נראה, הדנה בשבת דף מט,ב איתא: "אין חייבין אלא על מלאכה שכיצא בה היתה במשכן וזרעו ואתם לא תזרעו הם קצרו ואתם לא תקצרו", ופירש"י ז"ל: "הם **זרעו וקצרו** סמנין - לצבוע תכלת ועורות אילים", ויעוין בחולין דף פח,ב לגבי כסיוי הדם בעפר דצריך שיהיה בעפר **"שזורעין בו ומצמיח"** ויעו"ש בדברי התוס' ד"ה אלא בדבר שכ' ז"ל: "אלא **בדבר שזורעין בו ומצמיח** - למעוטי עפר מדבר קאתי דלא שמעינן ממתני' דצמחין גדלין בו מאליהן אלא דמה שזורעין בו אינו מצמיח, א"כ אי ממתניתין ה"א דמכסין בו כיון דהוה ממין המגדל צמחים וא"ת ומאי פריך רבי יוסי לרבנן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מ:): מואת חטאתכם אשר עשיתם וגו' שאני התם דבמדבר הוה דמה שזורעין בו אינו מצמיח וי"ל **דשמא אז כשבאו שם ישראל היה מצמיח**", עיי"ש. הרי דמבואר דס"ל להתוס' דבכל מקום שבאו ישראל לשם היה העפר מצמיח.

ובאמת דיעוין במדרש תנחומא (קדושים פ"ז) דאיתא: "מהו ועתה לא כימים הראשונים אני כיון שישראל יצאו ממצרים והיו מהלכין במדבר הוריד להם הקב"ה את המן והגזי להם את השלו והעלה להם את הבאר, והיה כל שבט ושבט עושה לו אמת המים ומכניס אצלו **והיה נוטע בו תאנים ורמונים ועושים פירות בן יומן כשם שהיה מתחלת ברייתו של עולם עץ פרי עושה פרי למינו** (בראשית א) חטא אדם זורעין חטים וצומח קוף ודרדר, משנסתלק הבאר מה כתיב שם (במדבר כ) לא מקום

איתא במנחות דף סט,ב: "בעי ר' זירא חטיין שירדו בעבים מהו, למאי אי למנחות אמאי לא אלא לשתי הלחם מאי ממושבותיכם אמר רחמנא לאפוקי דחוצה לארץ דלא אבל דעבים שפיר דמי, או דלמא ממושבותיכם דווקא ואפילו דעבים נמי לא", ובתד"ה חטיין שירדו בעבים שכ' ז"ל: "פירש בקונטרס ששתו באוקיינוס ובלעו ספינה מלאה חטיין, וקשה לר"ת דאי מחוצה לארץ וכי הותרו לשתי הלחם בשביל שהיו בעבים מ"מ ממושבותיכם בעינן וליכא ואי מארץ ישראל וכי נאסרין הן על ידי כך אלא נראה לי דעל ידי נס ירדו בעבים כי הנהו אטמהתא דפרק ד' מיתות (סנהדרין נט), עיי"ש. ומטו לה בשם הגר"ח ז"ל מבריסק להקשות על שמן של נס חנוכה שלכאורה אינו כשר להדלקה משום דהוה שמן של נס, והאריכו בזה

והנה בסוף פ' כי תבא - [דברים כט, ד-ה] ואֱוֹלַךְ אֶתְכֶם אֲרֻבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לֹא בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מַעֲלִיכֶם וְנַעֲלָךְ לֹא בִלְתָּה מַעַל רְגְלְךָ: לַחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וַיֵּינ וְשִׁכָר לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, עיי"ש בדברי הרמב"ן שכ' ז"ל: "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם - הטעם, לא אכלתם ממנו שתוכלו לחיות ממנו, כי עיקר מחיתם במן היתה, למען תדעו כי אני ה' אלהיכם המחיה אתכם במעשה הנס ואין טעמו שלא אכלו לחם כלל כמו לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי (לעיל ט ט), כי בקצת העתים היה לישראל במדבר לחם, כמו שכתוב (שם ב כח כט) אכל בכסף תשביירי ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער ורבותינו הזכירו (יומא עה): דברים שתגרי אומות העולם מביאים להם במדבר"

"ואפשר עוד, כי מעת שירד המן עד בואם אל שעיר לא אכלו לחם כלל כי הלכו במדבר הגדול והנורא, אבל בשנת הארבעים קרבו לישוב ונאמר להם (לעיל ב דו) ואת העם צו לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו, אכל תשברו מאתם, ושם (פסוק ז) כתוב זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר, ומן העת ההיא היו האדומים והמואבים מקדימים אותם בלחם ובמים והיו גדולי ישראל קונים מהם ואוכלים לתענוג, לא לצורך ולא לשבעה, ועיקר המחיה שלהם במן", עכ"ל הרמב"ן. הרי שהסתפק אי באמת היה להם גם לחם ממק"א ואכלוהו, ורק דעיקר מאכלם היה מן המן שירד להם מן השמים, וכן פ"י בפירושו הראשון.

ואילו לפי השני מבואר דס"ל דמעט שירד המן בט"ו לחודש אייר בשנה ראשונה לצאתם ממצרים ועד אמצע שנת הארבעים שעברו בגבול בני שעיר לא אכלו לחם כלל חוץ מהמן, ולכאורה לפ"ז גם מה דכתיב "ויין ושכר לא שתיתם" היינו שעד שבאו בגבול בני עשו לא שתו יין כלל, "כי הלכו במדבר הגדול והנורא", שעליו נאמר (במדבר כה), "לא מקום זרע ויתאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות", ורק כשבאו בגבול בני עשו נאמר [דברים ככה] "אֶעֱבְרָה בְּאַרְצָה בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶלֶף לֹא אֶסּוּר יְמִין וְשָׁמְאוּל: אֶכֶל בְּסָפָף תִּשְׁבְּרִי וְאֶצְלָתִי וּמִים בְּסָפָף תִּתֵּן לִי וְשִׁתִּיתִי", דקנו מתגרי אומות העולם והיה להם דברי מאכל וכמו"כ קנו מהם ענבים ועשו יין.

וצ"ע מהא דאיתא בכ"מ [עין מדרש רבא ויקרא פ"ב פ"א- ווד בהרבה מדרשים] "ד"א כצפעוני יפריש מה צפעון זה מפריש בין מיתה לחיים כך הפריש היין בין אהרן ובניו למיתה דתני רבי שמעון לא מתו בניו של

הע ותאנה וגפן ורומן כל כך למה ומים אין לשותות א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל כשתכנסו לארץ אני מחזיר לכם את כל הטובה שנאמר (דברים ח) כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורומן, עיי"ש. ומבואר להדיא דמימי הבאר היו השבטים מכניסים כאו"א לרשותם, והיו הפירות גודלים בן יומן בדרך נס, ויל"פ דמשו"ה ס"ל להתוס' "דבכל מקום שבאו ישראל לשם היה העפר מצמיח", דכ"ז נעשה במדבר דרך נס.

האננים דצ"ע בזה מהסוגיא דיומא דף עה,ב דאיתא לגבי המן "אֵלָא, מָה אֲנִי מְקַיֵּם לָחֶם אֲבִירִים?" אֵל תִּקְרִי לָחֶם אֲבִירִים, אֵלָא לָחֶם אֲבִירִים - לָחֶם שֶׁנִּבְלָע בְּמַאֲתִים אֲרָבָעִים וּשְׁמֹנֶה אֲבִירִים. וְאֵלָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, (שם כג) "וַיֵּתֵד תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזֻנְךָ" וגו'. בְּדָרְכִים שֶׁתִּגְרִי אֲמוֹת הָעוֹלָם מוֹכְרִים לָחֶם, עיי"ש, ומבואר דהמן עצמו היה נבלע באיברים, וכל מה דהיה ציווי של "ויתד תהיה לך על אונך וכסית את צאתך" היה רק ממה שתגרי אומות העולם היו מוכרים להם [ולדעת הרמב"ן הנ"ל לא היה זה עד שנת הארבעים שבאו בגבול בני שעיר וקנו מזון מהם], וצ"ע דלפי"ד התוס' הנ"ל וכדמפורש בהמדרש הרי היו מגדלין פירות מימי הבאר בעפר המדבר, ושפיר היה להם אוכל אחר מלבד המן, ושפיר היה אפשר לקיים לגבי כל מה דצמח בעפר המדבר להציווי של "ויתד תתן לך על אונך", וא"כ אמאי הוצרכה הגמ' לאוקמי הך קרא רק במה שקנו מתגרי אומות העולם, וצ"ע.

וכבר עמד בזה החת"ס בחידושי על הש"ס ויעו"ש בהסוגיא דחולין דף פח,ב שכ' ז"ל: **"שזורעים בו ומצמיח"** - כ' תוס' כשהיו ישראל במדבר זרעו בו והצמיח, פ"י למאכל בהמה שלא להאכיל בהמתם מן עומר לגולגלת, אבל מאכל אדם לא צמח כדמוכא פ' י"ה"כ דמוקי ויתד תהיה לך על אונך במה שתגרי נכרים מוכרים להם ולא מוקי במה שזרעו וצמח ועוד ראיות, יעו"ש. והיינו דביאר דמש"כ התוס' דבמדבר זרעו בו והצמיח היינו רק למאכל בהמה, ובכדי שלא להאכיל לבהמתם מהעומר, ומשא"כ למאכל אדם לא צמח, ומשו"ה הוצרכה הגמ' לאוקמי הקרא של ויתד תהיה לך על אונך במה שקנו מתגרי אומות העולם. אכן מדברי המדרש הנ"ל מוכח שצמחו להם פירות תאנים ורימונים כל זמן שהיו מי הבאר ודלא כדבריו ושבו צ"ע וכן".

והנראה בזה דהנה יעוין בדברי הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל בספרו רוח חיים עמ"ס אבות [פ"ג מ"ג] שכ' ז"ל: "הענין כי קודם חטא של אדם הראשון היה מאכלו רוחני. וכן כוונת חכמינו זכרונם לברכה (סנהדרין נט ע"ב) כי מלאכים רוחנים היו צולים לו בשר כו' (ועיין פה"ח שער ב' פ"ד ד' ע"ב בהג"ה). אך מעת חטאו נעשה כל מאכל מעורב טוב ורע כי ענין עץ הדעת טוב ורע. הקשה המורה נבוכים היעלה על הדעת כי במרדו הוסיף לו שלימות. אך נאמר כי מקודם חטאו גם כן נברא בחירי אך היה יכול להיות או כולו טוב או כולו רע. ועזא ועזאל יוכיחו שנעשו מכולו טוב רק רע אך מהעץ נעשה טוב ורע מעורב ובאכילתו נאורה הארץ גם כן להיות כל אשר עליה נהפך לטוב ורע מעורב יחד. ולבד שהקליפה קדמה לפרי הנה גם הפנימי מעורב טוב ורע ומהטוב ניזון הנפש והגשמית נהפך לדם והרע יוצא בצואה והוא חלק הרע וכחה"

ובמהמשך דבריו שם כ' ז"ל: "וענין הקרבן היה כך כי על ידי האש אשר על המזבח שהוא מלמעלה סר הרע ונותר חלק הבעלים ומה שנהנין כולו טוב. וכן היה **המן היורד מן השמים כולו טוב** כי אין רע יורד מן השמים ולכן לא היה בו פסולת ונבלע באיברים. וכן מוכח מהקרבן נבלע כולו ומשום ואינו מוציא ממנו פסולת, וכן מוכח מחכמינו זכרונם לברכה (יומא עה ע"ב) לחם אבירים כו' שנבלע באיברים ואלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אונך וגו' בדברים שהכנענים היו מוכרים להם. ולכאורה נהי דנימא דסבירא ליה להתנא בשר תאווה נאסר במדבר (חולין יז). מכל מקום למה לא תירצו מבשר שלמים אלא ודאי דגם הוא נבלע באיברים, יעו"ש.

ומבואר מדבריו דכמו דהמן היה מובלע באיברים כיון שירד מן השמים, הה"נ בבשר הקרבנות דכוותיה כולו נבלע באיברים ואינו מוציא פסולת. ואשר ע"כ נראה דאף לדעת המדרש הנ"ל, וגם אם נפרש דכוונת התוס' דבעפר המדרש בשעה שבאו לשם ישראל צמחו

גם פירות שהיו מאכל אדם, כיון דכל צמיחתן היתה דרך נס דהרי מבוא שם **"והיה נוטע בו תאנים ורימונים ועושין פירות בן יומן כשם שהיה מתחלת ברייתו של עולם עץ פרי עושה פרי לימיו"**, גם פירות אלו היו נבלעין באיברין וכמוש"כ הגר"ח ז"ל בפירות של אדם הראשון קודם החטא, דלא היה בהם חלק הרע וממילא דהיה רק חלק טוב ומהטוב ניזון הנפש והגשמית נהפך לדם והרע יוצא בצואה והוא חלק הרע וכחה", וממילא דלא היו יכולים לקיים הקרא של "ויתד תהיה לך על אונך וכסית את צאתך" רק במה שקנו מתגרי אומות העולם, דממה שאכלו מאותן פירות שגדלו בדרך של נס, היה מובלע באיברים ודכוותיה דהמן ובשר הקרבנות, והפירות של אדה"ר קודם החטא, ודוק.

ולפי"ז נראה דבאמת היה להם יין במדבר מאותן אילנות שצמח במי הבאר, ושפיר נענשו נדב ואביוה משום שתווי יין, דיל"פ ששתו מאותו היין והיו מחויבין מיתה משום שהיו שתווי יין, [וכמוש"כ שפיר י"ל דמאותו יין גם השתמשו לקידוש היום להך שיטות דקידוש על היין הוא דאורייתא, וקדשו על היין במדבר], ורק דיל"ע לגבי נסכים אי אפשר להביא מיין הבא מאותן גפנים שצמחו במדבר במי באר, והיינו משום דחשיבו ל"יין של נס".

וכמוש"כ יעוין בדברי הרד"ק [מלכים פ"ד פ"ו] גבי המעשה של אלישע עם האשה שנתמלאו כל הכלים הריקים בשמן וכתוב שם: **"וַתָּבֵא וַתֵּתֵן לְאִשׁ הָאֵלֶּה-יָם וַיֹּאמֶר לָכִי מִכָּרִי אֶת הַשֶּׁמֶן וְשָׁלַמְתִּי אֶת נְשִׁיכִי וְאֶת וּבְנֵיכִי תַחֲיִי בְנוֹתַי**. ובפ' **"הרד"ק שם** ז"ל: "ושלמי את נשיכי - ושלמי למרי חובותיך ובתוספתא וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור מהאי מישחא או לא אמר לה בעליך זן נביא דה' במילתא דליכא עליה עשורא ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא", עיי"ש ומבואר להדיא דשמן של נס פטור מן המעשר. ושוב יל"ע אי הך יין שגדל בדרך נס כשר לנסכים, וצ"ע דאי אינו כשר לנסכים, היאך הביאו נסכי לקרבן התמיד לדעת הרמב"ן.

שוב מצאתי בתרגום יונתן על שיר השירים [שה"ש א' י"ח] עה"פ **"אשכול הכומר דודי לי בכרמי עין גדי"** שכ' ז"ל: "ומני ית בנוי דאהרן כהניא למקרב קורבנא על מדבחא ולנסכא ית חמרא על קורבנא ומנן הוה להון חמרא לנסכא הלא אינון במדברא לא אתר כשר לבית זרע ואף לא תאנין וגופנין ורמונין, אלא הוה אזלין לכרמי עין גדי ונסבין מתמן אתכלין דענבין ועצרין מנהון חמרא ומנסכין יתיה על מדבחא עיי"ש. ומבואר דגם בהיותם במדבר שלחו שליחים לכרמי עין גדי שבא"י והביאו משם ענבים במדבר ועשו מהם יין לנסכים, וכפה"נ דטעם הדבר היה משום דנהי דהיה להם יין מאותם אילנות שצמחו במי הבאר, מ"מ כיון שכל גידולם היה בדרך נס, שוב לא היו כשרים לנסכים, ומשו"ה הוצרכו לשלוח שליחים לכרמי עין גדי שבא"י ומשם בצרו ענבים לעשות מהם יין לנסכים, ודוק.

באופן דנמצא דלדעת הפי' הראשון ברמב"ן דבאמת היה להם לחם כל ארבעים שנה במדבר ורק דהפסוק איירי מעיקר מאכלם שהיה המן שירד להם מן השמים, שפיר י"ל דהיה להם גם יין באותו הזמן מהגפנים שצמחו להם ממי הבאר, ושפיר י"ל דהיה חטאם של נדב ואביוה משום שתווי יין, ורק דלנסכים הוצרכו להביא מהגפנים של כרמי עין גדי וכדברי התרגום וכמש"נ. ולדעת הפי' השני ברמב"ן דבאמת לא היה להם לחם כלל כל אותם השנים עד שבאו בגבול בני שעיר, ובע"כ צל"פ דלא כהמדרש הנ"ל שצמחו להם אילנות ממי הבאר, ואילו לנסכים הביאו גפנים מכרמי עין גדי, ומהיין שעשו מגפנים אלה, נעשו נדב ואביוה שתווי יין, וכמש"נ

משפחת אפרתים

נודעה היא בירושלים משפחת קצנלנבוגן, בתלמידי חכמים שהעמידה, ראשון להם היה הגאון רבי אברהם משה זצ"ל, שעלה אל ירושלים מהגולה, ועד מהרה נענשה ראש ישיבת תורת חיים בעיה"ק, ולאחר מכן שלושת האחים המפורסמים זצ"ל - רבי רפאל יצחק, רבי יעקב ירוחם, ורבי אהרן שלמה, שהיו מגאוני ירושלים הפעלתניים, כל אחד בדרך משלו, ומכל אחד השתלשלה משפחה ענפה.

הגהות ספונות

בשנים האחרונות נתגלה טיבו של הגזע הגדול שהניב את המשפחה הזו, כשהוסר לוט בן מאה שנים מעל דמותו של הגאון רבי חיים בנימין קצנלנבוגן זצ"ל, שהיה אביו של רבי אברהם משה, ונפטר בארה"ב, לאחר שהיגר אליה מהורודנא שבליטא, ולא נודע אודותיו כמעט מאומה. בשנת תשע"ד נתגלו אוצר בלום של כתבי ידו, ובהם הגהות והערות לאין מספר, ומתוכן ניכר גדלותו בכל חדרי תורה.

יותר ממאה שנים חלפו מעת שהונחו כתבים אלו בבית עקד הספרים שבקווינס ניו יורק בלא שנודע קיומם לצאצאיו הרבים החפצים בתורת ה' והוגים בה כל ימיהם, ומזל של ספר תורה עמד להם להישמר בידי דור ודור עד שזכינו ונתגלה אוצר גנוז זה.

מתולדות חייו ומשפחתו

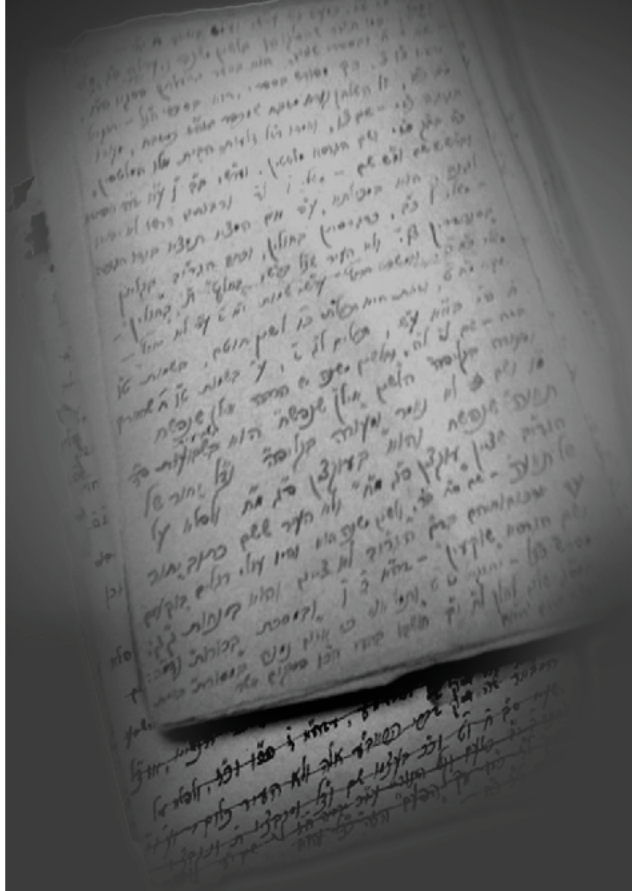
אין פרטים רבים על חייו ודמותו, ורוב המידע שקיים מקורו במכתב מאת נכדו הגאון ר' אהרן משנת תשל"ד, שהעלה על הכתב לבקשת המשפחה, מתולדות אבותיה.

רבי חיים בנימין נולד לאביו רבי יצחק מנחם הלוי לוינשטיין בשנת תר"ה בסביבת עיירת סקידל, הסמוכה להורודנא. כבר בצעירותו נקרא בהרבה מקומות בשם 'קצנלנבוגן', וכנראה הוא שאימץ שם זה למשפחתו, מסיבה שטרם הובררה.

אשתו, מרת פרייזא ע"ה, היתה צדקנית ומופלגת ביראת שמים ושנפטרה בהורודנא בקיצור ימים.

שבת היא מלבכות

סיפור מופלא אודותיה מסר נכדה הגאון ר' אהרן שלמה זצ"ל במכתבו, וכך לשונו שם: "אמור" היה

חלקת מחוקק ספון

יריעה אודות

אביהם זקנם של משפחת קצנלנבוגן הירושלמית,

הגאון רבי

חיים בנימין הלוי קצנלנבוגן זצ"ל"ה,

ולרגל הוצאה לאור של הספר "הגהות ספונות"

על סדר התורה,

ובו מהגהותיו וחיזושו

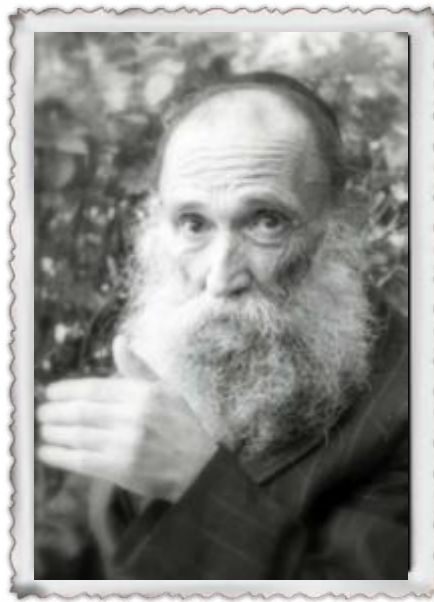
שהיו נעלמים במשך מאה שנה,

רבי יעקב רפאל זצ"ל

רבי אהרן זצ"ל

רבי רפאל זצ"ל

הודיעה מפטירתה, ואמרה מכיוון שיש דין שנאמר ומוציא דיבה הוא כסיל והיות שבש"ק אין דין אבילות ואנינות בפהרסיא חל על השבת ג"כ ומוציא דיבה הוא כסיל ומוכרחים להתגבר על זה.

אל שממות אמריקה

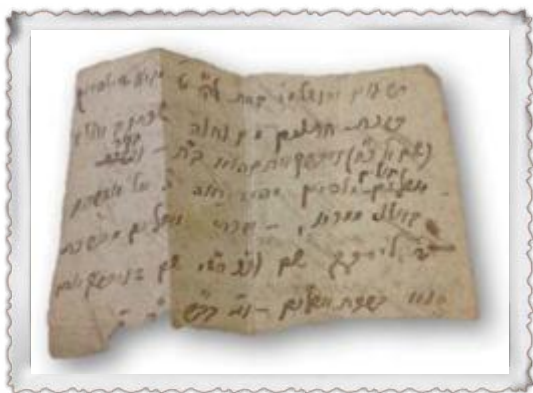
לאחר נישואיו השניים בשנת תרנ"ב, נפרד רבי בנימין חיים משני בניו והיגר לניו יורק. על פי זכרונות שרשם נכדו שלמה אהרן, מטרת נסיעתו היתה בכדי לשמור

ולהציל את גחלת היהדות באמריקה המתחדשת. וכך לשונו: "והנה בימים ההם אחרי מלחמת קרים והפרעות בקשינוב וגזירות שונות שהיה אז, היגרו הרבה אנשים לאמעריקה, היראים שבאו שמה ראו

מחונן בכישרונות נעלים ... שם אמו היתה פריווא ע"ה, אמר לי שהיתה צדקנית גדולה, את גודל נפשה וצדקתה לדוגמה סיפר לי שהיתה לו אחות קטנה שנחלתה והחולי התגברה עליה, וביום ו' עש"ק שהיתה מנהגו של זקני בעלה רבי חיים בנימין ללכת במוקדם מאד לפני כניסת השבת לבית הכנסת שלחה אותו שילך כרגיל לבית הכנסת אף שראתה שמצבה של הילדה ברע, וכעבור זמן

מה הוציאה הילדה את נשמתה ל"ע, היא כסתה אותה בסדין ולא הוציאה שום הגה ואנחה כלל, וכשבא בעלה מבית הכנסת ושאל על מצבה ענתה ישנה היא על מיטתה ותחבולות שונות עשתה שלא ירגיש מי שהיא שהילדה נפטרה, ורק כשחזר במוצש"ק אז

לימודו ודרכי היראה ואחד מן הדרכים דרכי הביטחון ע"ז עמל מאד, ובביטחונו החזק לא שעה ולא פנה לדבריהם אף שהיה נובעים מתוך אהבתם אליו כי הכירו גדלותו, והנה פעם הזדמן שזקני אבי אמי שבא לילנא ועפ"י השגחה פרטית נעשה השידוך, פרטי השגחה לא ידועים לי..."

דף מתוך אוצר הערות

רפואת הערל

ממשיך רבי אהרן שלמה:

"אחר חתונתו של אמו"ר ז"ל נסע לשיבת מיר ללמוד שם, לא ידוע לי הסיבה לזה, אמו"ר למד שם זמן אחד ואח"כ נחלה ל"ע דרשוהו ברופאים שונים והם נתיאשו מבריאיותו, אמרו לו בישיבה שצריך לנסוע הביתה, בשעה שסיפר לי זאת אבי אמר לי שלא עשה עליו שום רושם ופחד כלל היה לבו סמוך ובטוח, כשחזר בבית חמיו היתה אמי ע"ה מודאגת מאד ממראה פניו אף שהוא העלים ממנה כי היא היתה בעלת הבנה מאד, הוא היה עומד בבית המזיגה והנה בא ערל אחד שהיה רגיל לקנות מהם, ראה אותם אמר אני רואה שאתה חולה המתן אני אביא רפואה לך תיכף הלך והביא כוס אחד עם עשבים שונים ואמר לבשל העשבים ולשתות מהמים להתחיל מאלבא ריקנא בבקר התרופות העשבים הועילו ונתרפא ממכאוביו העצומים, וכשבאו כאן הביאו אתם העשבים שנשאר להם וגם כאן רפאו להרבה אנשים מהעשבים, כך אמרה לי אמי ע"ה. כנראה שנשאר בבית ולמד שם ביחידות הוא התנהג בחומרות ובזהירות יתירה, ושם בבית חמיו וחמותו הביטו ע"ז כעל יוהרא והוכיחוהו ואף הקניטו אותו אך הוא לא ענה ח"ו נגדם, וזקנתי חמותו ניסתה בדרכים שונים לתהות על מדותיו עד שהוכחו שהוא מורם מעם

שעומדים שמה בסכנת הדת בכל המובנים אז, פנו לגדולים שבליטה שיבואו שמה גדולי ת"ח לחזק ידיהם בשמירת שב"ק ושאר המצות, וגם בהורדנא הגיעה הקריאות האלו ואז נסע בעל תורת גבראל ועוד, והשפיעו אז גם על זקני הרב ח"ב הנ"ל שיסע שמה."

על מה מותר לקבל תשלום

אודות פרנסתו נכתב שהיה מתפרנס מהוראת חכמת הדקדוק, וזה לשונו: "הרח"ב היה עני מדוכה, לא קיבל מתנות, ורק פרנסתו היתה אח"כ שהיה בקי ומומחה גדול בחכמת הדקדוק ועבור לימוד חכמת הדקדוק היה לו ע"ז היתר לקחת כסף כמו על לימוד טעמים."

הבן עולה לארץ ישראל

בתקופת הגירתו לארה"ב נישא בנו רבי אברהם משה למרת רבקה צביה ע"ה ב"ר מרדכי אביגדור קריווניסקי זצ"ל ועלה לארץ ישראל.

כנראה שבעת יציאת רבי אברהם משה מהורודנא עוד שהה שם אביו, שכן רשם הוא שעלה ליפו ב"ח תמוז תרנ"א ואילו אביו נסע כנראה רק בשנת תרנ"ב. כך נוסח רישומו על שער אחד מספריו: "בעז"ה, באנו ליפו עה"ק תוב"ב א"ס ביום ועש"ק פ' פינחס שמונה עשר ימים בירח תמוז שנת תרנ"א לפ"ק דברי אברהם משה הלוי לעוונישטיין ממשפחת קאצינעלינבויגין."

בקלויז של הגר"א

בנו של רבי אברהם משה, רבי אהרן שלמה, מוסר במכתבו הנזכר על אשר קדם לעלייתו, בזה הלשון:

"הוא נסע לאדמורי"ם שונים ולישיבות ולא מצא בהן דרך עבורו כלל, הלך והסתובב ממקום למקום ובא לעיר וילנא נזדמן ונכנס לקלויז של הגר"א ז"ל וראה שם שגדולים יושבים והוגים בתורה ביגיעה עצומה, משך את לבו להמקום תורה ועבודה וקדושה זו החליט שזהו המקום המתאים לרוחו ונשאר שם וישב שמה ושקד על התורה בשקידה עצומה, כמדומה לי שאמר לי ששמונה עשרה שעות למד במעט לעת לא הביט על חולשת גופו שהיה חלש בטבעו, התחילו שמה לשדלו שעבור בחור ובפרט כמוהו יהיה קשה לו להשיג שידוך וטוב שיסע לאחד הישיבות וישיג שידוך ואח"כ יוכל להעתיק לימודו כאן, אך הוא בלמדו בהקלויז התחזק על מנהגו ודרכי

כלומר בשעת מעשה כשאמרה
הילדה את מה שאמרה).

בין גדולי ירושלים

גדלותו של רבי אברהם משה התפרסמה מהרה והוא התמנה לר"מ ביישיבת תורת חיים שהתקיימה בסמיכות להר הבית. רבות פעל הוא בעניינה, ואף נסע פעמיים או יותר לגולה עבורה ועבור ישיבת ציון שנפתחה בהמשך. חייו היו בדחיקות רבה, ורבות סופר על צידקות מופלגות שלו ושל רעייתו, ועל שהתנו ביניהם להיות שותפים לענייני מצוות רבים ובעיקר לנדוב חומש מנכסיהם הדלים לצדקה (חתם הוא עמה על שטר ששכר מצוותם יחלוק שווה בשווה).

הפקדתי לי שומרים

ידוע שהיתה רעיית רבי אברהם משה שומרת על הנר שלו בליל שבת שלא יטה בלימודו, ושהתחייב לה עבור כך את מחצית חלקו בעוה"ב ושממנהגם זה ידעה מסכת שבת ועירובין. כמו כן סיפרו שידעה היא את כל הספר מנורת המאור בע"פ עם המ"מ. בפנקסו רשם זקנינו מקבלותיו בזה הלשון: "להשתדל ולהתחזק בעזה"י לקום יום ביום בחצות הלילה, להגות בתורת השם ובעדותיו... להיזהר לישא בכיסי תמיד ספר אחד. להיות מוכן להגות בו ברגעים פנויים".

בן אחר של ר' חיים בנימין, ר' אביגדור, נשאר בהורודנא, ונספה בשואה יחד עם כל בני משפחתו.

לאחר שעשה כמה שנים בארה"ב, נפטר רבי חיים בנימין קרוב לגיל שישים, ב' שבט תרס"ג, ונטמן בחלקת שומרי שבת שיסד בחייו בבית החיים 'הר ציון' בקווינס.

ידיו רב לו

כאמור, בשנת תשע"ד התגלה האוצר הגדול של הכתבים שהניח אחריו הסבא רבי חיים בנימין.

מתוכם משתקפת הבקיאות מופלאה היתה לו בכלל חדרי התורה, וכבמצודה הפרוסה בתלמודים ובמדרשים הוכיח במקומות רבים מתוך דבריהם

רבי אברהם משה קצנלנבוגן זצ"ל
מוסר שיעור בירושלים

הן בהתמדתו והן במעשיו ובמידותיו שהכל עפ"י תורה ועזבוהו להתנהג כרצונו, כך סיפרה לי זקנתי בעצמה ע"ה.

פסק בית דין לעלות לא"י

ועתה מפרט רבי אהרן שלמה את ענין עליית רבי אברהם משה לאה"ק:

"והנה כתבנו למעלה שהתקשר בהקלויז של

רבינו הגר"א ז"ל ואחז מנהגו ודרכו בקודש וגילה דעתו לאמי מורתי ע"ה שבדעתו וברצונו לנסוע להתיישב בעיה"ק ירושלם ת"ו, מתחילה היה הדבר לתימהון, ראשית איך תעזוב את הוריה כי אחיה נשא אשה ונתיישב בבילסק והיא נשארה בת יחידה והיא היתה נחמתם, ושנית הלא אין להם כלום ומאין יתפרנסו בירושלם, התחיל לשדל את חמיו וחמותו שגם הם יסעו לאה"ק, וסוף סוף הגיע הדבר לדין תורה בבי"ד של בריסק ופסקו כי גם על חמיו לצאת לאה"ק, והסכימו לפס"ד ומכרו כל אשר להם וכבר נולדו להם שמה בחו"ל כמדומה שתי בנות, זה ידוע לי כי היה להם שלשה בנות וכולן נפטרו כאן בירושלם איני יודע שמותיהן וכמה שנים היו כשנפטרו, רק אחת כמדומה ששמה היתה רחל וכלפני ששים שנה ראיתי בחוברת חלקת מחוקק שרשם שמה כל הנפטרים המונחים בהר הזיתים שמה ראיתי שמותיהן ושכחתי".

נבואת הילדה

והנה מאורע מסתורי שמספר ר' אהרן שלמה:

"ועל בת אחת היתה אמה מספרת דבר פלא בתה שהיתה בת שבע כמדומה הקיצה משנתה וקראה לאמי ענתה ואמרה אמי תדעי שבעוד חודש ימים היא תמות, התחילה אמה לגעור עליה תישני אל תדברי שטויות ענתה שוב ואמרה כן כן וישנה, ולא שמה לב לדבריה כלל בבקר כמה וצחקה עם כל חברותיה, והנה כשהגיע קרוב לחודש נחלתה ל"ע וכשהגיע יום החודש גברה מחלתה מאד ואז נזכרה אמי מדבריה ורצתה תיכף להגה"צ מוהרי"ל דיסקין זצוק"ל כי אבי ז"ל היה מקורב מאד להרב, ענה ואמר לה מדוע לא באתה תיכף אליו בשעת מעשה לספר לו

שמו בתוך הדברים בראשי התיבות: "חב"ה" - חיים בנימין הלוי.

ואוצרותיהם אמלא

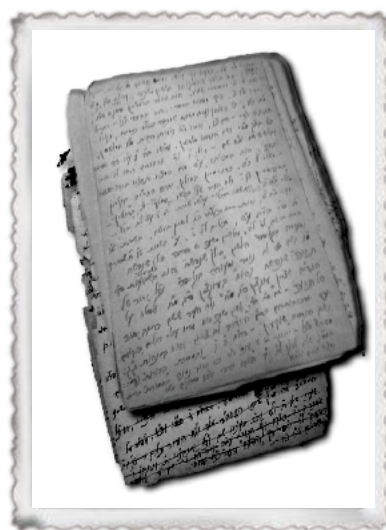
כריבוא הערות מכילים כתביו, מהן על התורה הנביאים ועל הכתובים, על המשניות המסכתות הקטנות ועל התוספתא, ומהן על תלמוד בבלי וירושלמי ועל הספרי, הפסיקתא, מדרש רבה, תנא דבי אליהו, תנחומא, שוחר טוב, מדרש תדשא ועל עוד מדרשים. עוד ישנם בדבריו הערות ותיקונים רבים במסורה הגדולה והקטנה, המפליאים בגודל היקף הבקיאיות בלשונות פסוקי התנ"ך וברזי חכמת הלשון שהיתה לו כנצרך להם. כן לו הערות על עוד ספרים רבים: סידור התפילה, ספר הערוך, פירוש המשניות לרמב"ם, משנה תורה, מורה נבוכים, רס"ג, אזהרות, ספר חסידים, ספר החינוך, ספר הכריתות, ספרי דקדוק של הראשונים, שו"ע, סדר הדורות, שם הגדולים, ספרי החיד"א, הגר"ב, הנו"ב ומסוה"ש, ועוד ספרי מחברים אחרים.

הגהות ספונות חלק א

זה יצא ראשונה, הגהותיו לחמשה חומשי תורה. בכרך נאה, עם הרחבות וביאורים מאת בן נכד נכדו, הרה"ג רבי אברהם יעקב קצנלנבוגן שליט"א מירושלים ע"ה"ק, אשר עמל ויגע במשך שנים להתקין ולערוך את הכתבים.

ויה"ר שזכותו של גאון זה תעמוד לכל המשפחה המפוארת, ולמי שהתמסר להוצאת הכתבים לאור עולם ולפענוחם, ויזכו לסיעתא דשמיא להמשיך בהוצאת שאר אלפי הגהותיו והערותיו.

תכריך הכתבים

שבמקום אחד את הדרך הנכונה בהבנת דבריהם במקום אחר, ובביאורים קצרים פיענח תעלומות רבות ויישב עניינים סתומים, דברים המתיישרים על לב, דברי אמת ויציב. בבהירות תבונתו דיקדק לגלות מלשונותיו של רש"י את הבאר ממנה שאב דבריו, וציין בזיכרוננו המופלא את מקורותיו בהמוני מקומות שנילאו רבים למוצאם.

לדברי עצמו ציין בשם "הגהות" אף כי רבו ביאוריו שאינם תלויים בנוסח, ואף רשם במקום אחד ככותרת לדבריו: "הערות והגהות ומראי מקומות". כחכם עדיף מנביא, רבות מהגהותיו נמצאו מכוונות לנוסחאות הישנות.

את דבריו כתב במחברות שרכש באזור מגוריו בהורודנא ובארה"ב שהיגר אליה באחרית ימיו, וזכינו שנשתמרו הן בשלימות למרות הזמן הרב שחלף. חלק מהמחברות הינן מהדורת טיוטה של דבריו שנרשמה בעת הלימוד שלא במסודר, ואופן העתקתה וסידורה במחברות חדשות מרמז שכוונתו היתה כנראה להביא את הדברים לדפוס, מלאכה שלא הושלמה על ידו, כנראה מפאת פטירתו בטרם עת.

גדלותו העצומה לא נתפרסמה בעיתה וכמעט לא נודעה, ואף למעט מצאצאיו ששמעו על גדלותו לא נודע כלל קיומם של הכתבים, ושמחה רבה היא עתה בעת בא דבריו ובהוצאתם לאור עולם בס"ד.

בנו שנולד לו בארה"ב הפקיד את כתביו לספרייה התורנית שהתקיימה באזור מגוריהם, והוא שמסר את שמו כמחבר הכתבים. בכמה מקומות אף ציין את

אנור חדש יאיר.

הופיע ברוב הדר
הספר הנפלא

הגהות ספונות

הערות והגהות ומדאי מקומות על סדר
חמשה חומשי תורה
מכתב ידו הספון זה יותר ממאה שנה
של הגאון הבקי המופלא
רבי חיים בנימין הלוי קצנלנבוגן זצ"ל
אבי משפחת קצנלנבוגן

בתוספת נכבדה

♦

מקור דבר

המקורות שציין רבינו בלשונותיהם

♦

הרח"ב דבר

הרחבה וביאור לדברי רבינו

מאת בן נכד נכדו

הרה"ג רבי אברהם יעקב הלוי קצנלנבוגן שליט"א

יריעה מיוחדת מתולדותיו העלומות
של גאון ובקי שצאצאיו נודעו בכל עולם התורה
והוא וכתביו נתעלמו מן העין

ישישו המעיינים וישמחו המעמיקים

• בהופיע אור יקרות •

ספר

יסודות

קצות החושן

עניינים יסודיים מספר
קצות החושן מסודרים ללימוד בעיון

הספר היה לעיני גדולי מרביצי התורה
שעודדו הדפסתו והמליצו על קביעת לימוד בו

בהסכמת הגאונים הגדולים

רבי איתמר גרבוז שליט"א

ראש ישיבת ארחות תורה

רבי דניאל וולפסון שליט"א

ראש ישיבת נתיבות חכמה

הספר כולל

את עיקרי יסודות הקצות החושן
מסודרים בצורה מתאימה ללימוד עקבי,
מעמיק ומועיל כמפורט במסגרת.

ממעלות הספר להקניית הבנה יסודית ורכישת יכולת הסברא וההעמקה

א. מאות עניינים יסודיים בש"ס עם נושאים משניים הקשורים אליהם.

ב. יסודות העניין בסברא בהשמטת הסתעפויות לנושאים אחרים או לפרטי סוגיות סבוכות.

ג. הודגשו המילים שבהן טמון עיקר החידוש ולב הענין.

ד. הפניה לדברי הנתיבות המשפט במקומות שבהם משיג על יסוד הקצות החושן, ותשובת משובב נתיבות.

ה. הערות מרבותינו האחרונים וראשי הישיבות העוסקים בעיקר סברת הקצות החושן.

• **אור חדש בעבודת התפילה** •
בהגלות נגלות החיבור הנפלא

שעה ניבי

ביאורים והגדרות בתפילה

מלוקט מפירושי גדולי הדורות
בתוספת מרובה בשפה ברורה ונעימה

בעט סופר מהיר של הוד כבוד

מרן הגאון הגדול

רבי **אהרן פלדמן** שליט"א

ראש ישיבת 'נר ישראל' דבלטימור

וחבר מועצת גדולי התורה בארצות הברית

הספר כולל

מאמרים קצרים ובהירים

על מנהגי הברכות והתפילות

לפי סדר היום ומועדי ישראל

ומשולב בהגדרת התפילות

וביאורי התיבות,

הבהרת מבנה התפילה

והבנת הרעיונות הנשגבים הכלולים בה

בואו לשיר את שירת הנפש!

ניתן להשיג את הספרים הנפלאים הכתובים

כשירה בסגנון קליל ומתגלגל

ספר קיצור מסילת ישרים • הדרך אל הסוד • סדרת ספרי
בחרוים נקודות אור בסוד ומחשבה בסתר עליון • חמשה כרכים

סגנון מוסר חדש בישראל
משמים לדור שלנו התגלגל

בסגנון סבא וסבתא מדבר
מוסר ברמה הגבוהה ביותר

מדבר רמזים שריקות לעדרים
חכו ממתקים וכולו בחרוים

מחמם הלב מדשן עצמות
יהודים כמו פעם להיות

אין יותר ממנו קליל
הנשמה אוהבת כזה צליל

הקדיאה בספרים נעימה כמו שירה

ובסופה מתעשר ההוגה והמעיי

בשלל תובנות נפלאות שיחזיקו את לבו

עד לכל שפע הקדושה בדרך ישראל סבא

על פי השקפת תורתנו הקדושה מכבשונם

של רבותינו בעלי המוסר והקדיאה

בהסכמת גדולי הרבנים שליט"א

לרגל יום השנה לפטירת מרן שר התורה זללה"ה

♦ בשורה לשוחרי הלכה ♦

יצא לאור הספר הנפלא

"שמענו כן ראינו"

פסקים ותשובות – חלק שני

מרבן של ישראל מרן שר התורה

רבנו חיים קניבסקי זללה"ה

ממה שדן לפניו והעלה

הרה"ג

ר' שמעון הכהן ברעכער זצ"ל

מאות שאלות ונידונים
על ענייני

♦ שבת ומועדים ♦

ועניינים בתנ"ך, ש"ס ואגדה

ובשולי הגליון

למעלה מ-1500 הערות

והערות להרחבה,

מראי מקומות וציונים לתשובות

וכתבי מרן שר התורה זללה"ה

מתוך ספריו

הכל ערוך בשפה ברורה

להבין דבר ה' – זו הלכה!

מבצע חנוכה

#C6

8 ימים זוכים

מצטרפים לאחת מתוכניות הגמ"ח, מנצלים את ההזדמנות לחתן את כל הילדים באושר ובכבוד **וזוכים:**

עד נר ראשון בלילה!

כל המצטרפים לתכנית המשפחתית

יקבלו תוספת החזר 10%

8 זוכים בהנחה קבועה של 50%

מההפקדה החודשית במהלך כל התקופה - למצטרפים עד תום ימי החנוכה

תכנית להנחה	
סר"כ הלוואות למשפ' לזין	1,800,000 ₪
מס' ילדים בגילאי 0-16	6
סר"כ הלוואה לכל ילד	300,000 ₪
סר"כ הפקדה חודשית	2,160 ₪
8 הזוכים יפקידו רק 50%	1,080 ₪

גם בלימוד התורה, המהדרין מן המהדרין בחרו 'צוף'

שיח ברכת כהנים

פרקי אגדה הלכה ומנהג
ברכת הכהנים
תשובות ממרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי זצ"ל

שעה ניבי

ביאורים והגדרות בתפילה
מאת מרן הגאון הגדול
רבי **אהרן פלדמן** שליט"א
ראש ישיבת 'נר ישראל' דבולטימור
וחבר מועצת גדולי התורה בארה"ב

מבקשי יחודך

מאמרים ועיונים על סדר התורה ומעגל השנה
משולבים נגלה ונסתר ודרכי עבודה
מאת הגאון
רבי **מרדכי יוסף זקוטנסקי** שליט"א
רב דקהל מבקשי ה' לורנס ניו יארק

יסודות קצות החושן

ענינים יסודיים
מספר קצות החושן
מסודרים ללימוד בעיון
מאת הגאון
רבי **זאב פריינד** שליט"א

ליוסף אמר

על התורה
חלק א'
מאת הגאון
רבי **אברהם יוסף ווייס** זצוק"ל
רב דקהלת 'מוריה' וועסט סייד ניו יורק

אוצר הליכות

ליקוטי הלכות לימי המועדים
ומאות פסקי הלכה והנהגות
מבית מרנא בעל שבת הלוי זצוק"ל
מאת הגאון
רבי **אלטר אליהו מרמושטיין** שליט"א
רב ומו"ץ בברכפלד מודעין - עילית

טעמי ישראל

עיונים בטעמי המקרא
מאת הרה"ג
רבי **ישראל לאהנשטיין** שליט"א

לגדל משפחה אוהבת

ספר עשיר ומלא ידע והבנה עמוקה,
למסע ההורות, שלום בית,
העולם הרגשי,
מוסדות החינוך ומצבי משבר בסיכון
מאת הפסיכולוג
הרה"ג **שמעון רסל** שליט"א

ביכורי הלכה

מערכות בעניני א"ח
נ"פ סדר השולחן ערוך
מאת הגאון
רבי **אברהם טומבק** שליט"א

תורת חנוך

חידושים וביאורים
על סדר הדף
על מסכת מנחות
מאת
הרה"ג **חנוך העניך קאהן** שליט"א

שמענו כן ראינו

פסקים ותשובות מרבנו
מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי זצלה"ה
שורשמו ע"י תלמידו
רבי **שמעון הכהן בורעכער** זצ"ל

מתיקות

זהירות מלשון הרע
מותאם לבני נוער
מאת הרה"ג
ישראל מאיר שמש שליט"א

אמרי אשר

שרית בהלכה למעשה לאשה ולבת
בארבעת חלקי הש"ע וענינים שונים
מאת
הרה"ג **אשר ברקוביץ** שליט"א

איש האמת

עובדות, הנהגות, הדרכות, ועצות
מאת מרן רשכבה"ג
רבי **אהרן יהודה ליב שטיינמן** זצלה"ה
מאוצרותיו של מקורבו
הרה"ג **יצחק רזנגרטן** שליט"א

לקחה של תורה

לקחי השקפה על פרשיות התורה:
בראשית-שמות-ויקרא
מאת הגאון
רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה?!

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת